

# Pravo *i* finansije

Časopis za pravnu i ekonomsku teoriju i praksu

## **PRAVO**

*Standardi kao jedan od elemenata  
za plasman proizvoda na tržište*

Dr. Sc. Samir Sabljica

## **RADNI ODNOSI**

*Utjecaj nove sistematizacije na  
radnopravni status radnika*

Danijela Radonić, dipl. iur.

## **FINANSIJE I RAČUNOVODSTVO**

*Upravljanje potraživanjima*

Prof. dr.sc. Jozo Piljić

Odgovori na pitanja pretplatnika:

*Javne nabavke, Radni odnosi RS, Radni odnosi FBiH, Finansije i računovodstvo FBiH*



9 772490 359005



ISSN 2744-2683

# Novi priručnik iz oblasti javnih nabavki

Priručnik za početnike u javnim nabavkama



[WWW.REC.BA](http://WWW.REC.BA)

# SADRŽAJ

BROJ 7 - 8 • JULI/SRPANJ - AVGUST/KOLOVOZ 2022 •

## PRAVO

- 11 Kratki prikaz opštih naznaka koncesionih ugovora u Bosni i Hercegovini  
*dr Faruk Latifović*
- 21 Standardi kao jedan od elemenata za plasman proizvoda na tržište  
*Dr. Sc. Samir Sabljica*
- 28 Imunitet države od odgovornosti  
*Doc. dr. sc. Željko Petrović*
- 32 Revizija poslovnih procesa u organima uprave u FBiH – Između želja, ciljeva i poraznih rezultata  
*mr.sci Alen Taletović*
- 39 Uspostavljanje vlasničkih prava – pravni osnov sticanja vlasništva  
*Muhamed Grabus, dipl. iur.*

## RADNI ODNOSI

- 48 Utjecaj nove sistematizacije na radnopravni status radnika  
*Danijela Radonić, dipl. iur.*

## FINANSIJE I RAČUNOVODSTVO

- 58 Upravljanje potraživanjima  
*Prof. dr.sc. Jozo Piljić*
- 71 Značaj i utjecaj računovodstvenih politika amortizacije na finansijski rezultat poslovnih subjekata  
*Mehmed Budić, dipl.oec*

## SUDSKA PRAKSA

- 81 Obligaciono pravo  
*Priredio: doc.dr.scr. Adis Poljić, sudija*

## SAVJETODAVNI SERVIS

- 91 Javne nabavke
- 103 Radni odnosi u RS
- 115 Radni odnosi u FBiH
- 127 Finansije i računovodstvo u FBiH
- 137 Obaveznik uplate poreza od zakupa u RS
- 138 Info stranica



ONLINE IZDANJE

www.rec.ba 2022

# Pravo i. finansije

## PRAVO I FINANSIJE

Mjesečni naučni i stručni časopis

### IZDAVAČ:

Refam Creative Solutions – REC d.o.o.  
Društvo za istraživanje i unaprjeđenje  
lokalnog i regionalnog razvoja  
e-mail:  
rec@rec.ba  
www.rec.ba

Bosna i Hercegovina,  
71000 Sarajevo, Jukićeva 2

### Tel/Fax:

+ 387 33 40 87 78  
+ 387 33 40 87 79  
+ 387 33 21 45 82

### Mob:

+387 61 150 454

### ZA IZDAVAČA:

dr. sc. Fadil Šero

### GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:

dr. sc. Fadil Šero

### Grafički dizajn:

Saša Kristić

### PRIJELOM:

Štamparija "Fojnica", Fojnica

Godišnja pretplata na elektronsko  
izdanje časopisa

"Pravo i finansije" - 230 KM  
U cijenu je uključen PDV

ISSN 2744-2683

Časopis izlazi mjesečno.  
(osim dvobroja za juli/august).

## UPUTE AUTORIMA

Pozivamo autore da dostavljaju svoje radove i priloge koji sadržajem odgovaraju osnovnim tematskim opredjeljenjima Prava i finansija. U časopisu objavljujemo radove koji podliježu recenziji.

Objavljujemo:

- stručne članke koji nude korisne prijedloge za određene struke i pri tome ne moraju obavezno sadržavati izvorna istraživanja autora;
- komentare zakona ili pojedinih zakonskih rješenja, direktiva Evropske unije, ili podzakonskih akata u okviru tematskih opredjeljenja časopisa;
- članke iz oblasti sudske prakse (inozemne i domaće) koji nisu prethodno objavljeni u zbornicima sudske prakse;
- kritičke osvrtne na pojedina zakonska ili podzakonska akta sa novim prijedlozima za njihovu izmjenu ili dopunu, i
- prevode do sada neobjavljenih članaka, evropskih direktiva i različitih uputstava koja odgovaraju osnovnim opredjeljenjima časopisa i od značaja su za prilagođavanje i uključivanje Bosne i Hercegovine u evropske integracione procese.

Da bi bili objavljeni u časopisu, radovi treba da ispunjavaju sljedeće uslove:

1. Radovi trebaju biti dostavljeni u elektronskoj formi (pisani u MS Word-u ili sl. tekst formatu, veličine slova 11-pt). Isprintani radovi bez elektronske forme neće se posebno prekucavati osim ako ti troškovi idu na teret autora;
2. Naslovi trebaju biti jasni i informativni. Svi tekstovi, gdje je god to moguće, a posebno u slučajevima kada elaboriraju pojedine segmente jednog problema, treba da sadrže koncizne podnaslove. Što više podnaslova;
3. U lijevom gornjem uglu naslovne stranice rukopisa treba da stoji ime i prezime autora, zvanje i naziv ustanove u kojoj radi i e-mail;
4. U slučajevima kada se koriste kratice i simboli, uz rad moraju biti obavezno priložena odgovarajuća objašnjenja;
5. Ukoliko u svom radu stručno elaborira pojedina zakonska rješenja ili pitanja koja se regulišu nekim zakonom, autor je obavezan navesti tačan naziv odgovarajućeg zakona ili podzakonskog akta;
6. Svaki rad bi na početku teksta trebao da sadrži sažet prikaz autorske elaboracije teme, u trećem licu, ne više od deset redova. Izuzetak čine odgovori na pitanja i sudska praksa;
7. Tekstovi iz područja inozemne i domaće sudske prakse podliježu posebno obradi tako da jedan primjer sudske prakse treba biti sažet, gdje je to god moguće, na jednu karticu teksta;
8. Obim rukopisa je ograničen, u pravilu, na ne više od 10 strana, izuzev tamo gdje tema zahtijeva obradu na cijelom jednom autorskom tabaku / arku, odnosno 16 stranica;
9. S obzirom na to da se svaki rad recenzira, autori su obavezni da uzmu u razmatranje i stav recenzenta.

Ovi kriteriji se odnose i na naručene tekstove.

*Cijena – 27 KM  
sa PDV-om i poštarinom*



*Smjernice za rad povjerenika za zaštitu na radu FBiH*

*Cijena – 20 KM  
sa PDV-om i poštarinom*

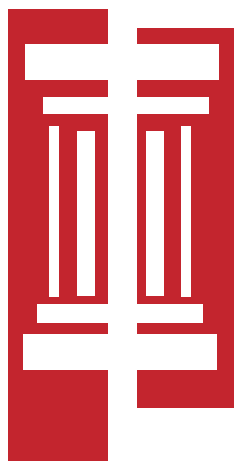


*Stavovi i mišljenja Federalnog ministarstva rada i socijalne politike iz oblasti radnih odnosa*

*Cijena – 10 KM  
sa PDV-om i poštarinom*



*Priručnik o primjeni Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i dr. licima angažovanim na radu i uputstva o postupanju s radnom knjižicom*



PORTAL

RECKo

„Znanje je proces nakupljanja činjenica;  
mudrost je njihovo pojednostavljenje“

Martin H. Fisher

Poštovane/i,

u cilju pružanja kontinuirane podrške u radu našim cijenjenim pretplatnicima, REC d.o.o. je razvio novu vrstu usluge: **Portal RECKo** za koju vjerujemo da će biti od značajne pomoći u svakodnevnom poslovanju i rješavanju različitih dilema i pitanja naših pretplatnika – budućih korisnika RECKa.

Akcentat je na potpuno praktičnoj koristi našeg i Vašeg RECKa, jer jednostavnim načinom pretraživanja željene oblasti (**Javne nabavke, Radni odnosi, Zaštita na radu**), korisnik je u mogućnosti da pronade traženi odgovor u bazi od preko 1.000 pitanja i odgovora – po svakoj oblasti.

**Važno je napomenuti da se baza pitanja i odgovora kontinuirano ažurira i dopunjava što znači da se iz dana u dan korisnicima portala RECKo unapređuje korisnost ovog jednostavnog alata.**

#### Modeli akata!

Poseban dio RECKa čine primjeri modeli akata iz javnih nabavki, kao i radnih odnosa kojima je moguće pristupiti u zavisnosti od toga na koji dio portala ste pretplaćeni: RECKo „**Javne nabavke**“, RECKo „**Radni odnosi FBiH**“ i/ili RECKo „**Radni odnosi RS**“.

#### RECKo „Javne nabavke“

RECKo „Javne nabavke“ je koncipiran po institutima Zakona o javnim nabavkama. Sastoji se od pitanja i odgovora iz oblasti javnih nabavki, primjera modela akata koji se susreću u javnim nabavkama kao i aktuelnih zakonskih propisa kojima je regulisana oblast javnih nabavki u BiH.

RECKo „Javne nabavke“ će najviše koristiti zaposlenicima kod ugovornih organa kao i ponuđača.

#### RECKo „Radni odnosi FBiH“ i RECKo „Radni odnosi RS“

RECKo „Radni odnosi FBiH“, kao i RECKo „Radni odnosi RS“, koncipiran je po institutima / oblastima radno-pravnog zakonodavstva. Sastoji se od pitanja i

odgovora iz oblasti radnih odnosa u Federaciji BiH, odnosno Republici Srpskoj, te primjera modela akata po različitim radno-pravnim institutima (zasnivanje radnog odnosa, prestanak radnog odnosa, odmori i odsustva i dr.) RECKo „**Radni odnosi FBiH**“, odnosno RECKo „**Radni odnosi RS**“ će najviše koristiti pravnicima i drugim stručnim licima koja se bave radnopravnim zakonodavstvom, ali i vlasnicima, menadžerima i direktorima firmi koji žele da budu upućeni u regulisanje radnih odnosa na teritoriji FBiH, odnosno RS.

#### Zaštita na radu FBiH

RECKo „Zaštita na radu FBiH“ je koncipiran po institutima/ oblastima Zakona o zaštiti na radu u FBiH. Sastoji se od pitanja i odgovora iz oblasti zaštite na radu u Federaciji BiH. Također, na ovom portalu ćete moći preuzeti i modele akata za koje bude postojao osnov za njihovu izradu.

RECKo „Zaštita na radu u FBiH“ će najviše koristiti pravnicima i drugim stručnim licima (radniku i povjereniku za zaštitu na radu) koji se bave zaštitom na radu, ali i vlasnicima, menadžerima i direktorima firmi koji žele da budu upućeni u regulisanje zaštite na radu na teritoriji FBiH.

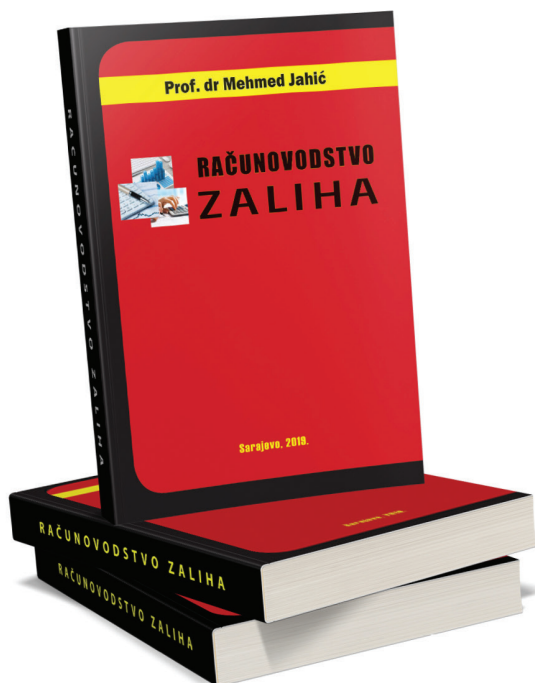
**Portal RECKo možete pristupiti sa bilo kojeg uređaja (računar, mobitel, tablet).**

**Pretplatom na Portal RECKo ostvarujete pravo na besplatne stručne savjete iz oblasti na koju ste se pretplatili!**

#### Godišnja pretplata za 2022. godinu (s PDV-om):

- Javne nabavke – 230 KM
- Radni odnosi FBiH – 230 KM
- Radni odnosi RS – 230 KM
- Zaštita na radu FBiH – 230 KM
- Pretplata na dva portala RECKo – 440 KM
- Pretplata na tri portala RECKo – 870 KM
- Pretplata na cjelokupni Portal (4 portala) – 1000 KM

**Pretplatite se Portal RECKo i postanite korisnik vrijedne baze znanja!**



Konsultantska kompanija

REC d.o.o. Sarajevo

je izdavač nove knjige

Prof. dr. Mehmeda Jahića

pod nazivom:

**RAČUNOVODSTVO**

**ZALIHA**

PREDGOVOR

MRS 2


1. TEORETSKI TRETMAN ZALIHA
2. RAČUNOVODSTVO STICANJA ZALIHA
3. ZALIHE OBUSTAVLJENE PROIZVODNJE
4. PROIZVODNJA KOD KOOPERANATA I POLUPROIZVODI U OBRADI I DORADI
5. METODE ZA OBRAČUN TROŠKA
6. VIŠKOVI I MANJKOVI ZALIHA
7. ZALIHE DOBIVENE IZ GOODWILL-A
8. ZALIHE DOBIVENE KORIŠTENJEM KONCESIJE
9. SPECIFIČNOSTI RAČUNOVODSTVA TRGOVAČKE ROBE
10. STALNA SREDSTVA I SREDSTVA OBUSTAVLJENOG POSLOVANJA NAMIJENJENA OTUĐENJU
11. ZALIHE DOBIVENE IZ PROCESA OBAVLJANJA GRAĐEVINSKE DJELATNOSTI
12. ZAKON O PDV – VAŽNE NAPOMENE ZA RAČUNOVODSTVO ZALIHA
13. PROIZVODNJA NAMJEŠTAJA (PROIZVODI OD DRVETA, METALA, TEKSTILA I SL.)
14. ZALIHE DOBIVENE IZ EKSPLOATACIJE MINERALNIH RESURSA
15. SMANJENJE ZALIHA – PRODAJA I OSTALI OBLICI OTUĐENJA KOLIČINE I VRIJEDNOSTI ZALIHA
16. ZALIHE U FINANSIJSKOM IZVJEŠTAJU
17. REVIZIJA ZALIHA I POVEZANIH RAČUNA
18. ZALIHE U PORESKOM BILANSU
19. ZALIHE I TRANSFERNE CIJENE

ZAKLJUČAK  
LITERATURA

Obim knjige: 446 stranica

**Cijena knjige iznosi 200, 00 KM sa PDV-om i troškovima dostave.**

Knjigu možete poručiti putem web stranice [www.rec.ba](http://www.rec.ba)  
ili na jedan od brojeva: 033 40 87 78; 033 40 87 79; 033 21 45 82.



“Godišnje Slovenski pčelari  
proizvedu oko dvije hiljade  
tona meda. Švedska reciklira  
99% svog otpada dok je  
Njemačka srce europske  
energetike ”

A šta se dešava na  
vašem tržištu?



POSLUJTE  
BOLJE  
akta

[www.akta.ba](http://www.akta.ba)





## ODMORI I ODSUSTVA u radno-pravnom zakonodavstvu FBiH



**Cijena – 18,00 KM sa PDV-om  
i poštarinom**

**Autorice: Ljiljana Čehajić, dipl.iur.,  
Mirela Mašić, dipl.oec., mr. Sabina  
Džanović**

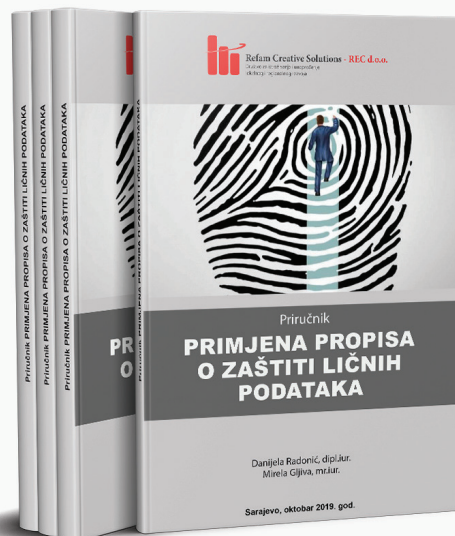
### SADRŽAJ:

- UVOD
- I - ODMOR U TOKU RADNOG VREMENA
- II - DNEVNI ODMOR
- III - SEDMIČNI ODMOR
- IV - GODIŠNJI ODMOR
- V - PLAĆENO ODSUSTVO
- VI - NEPLAĆENO ODSUSTVO
- VII - PORODILJSKO ODSUSTVO I PLAĆENA ODSUSTVA ŽENE - MAJKE
- VIII - PRIVREMENA SPRIJEČENOST ZA RAD

### PRILOZI:

- Tabela 1: Pregled naknada majkama - porodiljama prema kantonalnim propisima
- Tabela 2: Pregled naknada za vrijeme privremene spriječenosti za rad u FBiH (po kantonima)
- Pitanja i odgovori (odmori i odsustva)
- Ogledni primjeri akata (odmori i odsustva)

## PRIMJENA PROPISA O ZAŠTITI LIČNIH PODATAKA



**Cijena – 20,00 KM sa PDV-om  
i poštarinom**

**Autorice:  
Mirela Gljiva, mr. iur.  
Danijela Radonić, dipl. iur.**

### SADRŽAJ:

#### ZAŠTITA LIČNIH PODATAKA

1. ZAŠTITA LIČNIH PODATAKA RADNIKA
2. POSTUPAK ZAPOŠLJAVANJA
3. RADNI ODNOS
4. PRESTANAK RADNOG ODNOSA

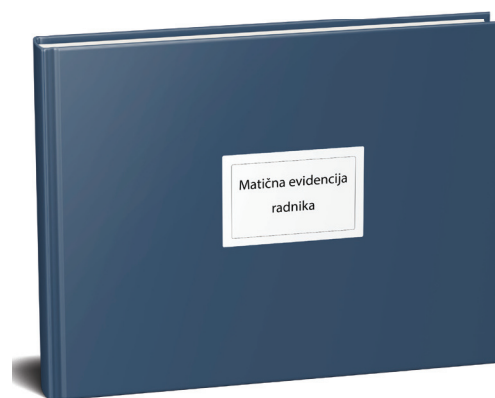
**Cijena – 10 KM  
sa PDV-om i poštarinom**

*Evidencija o radnom vremenu*



**Cijena – 10 KM  
sa PDV-om i poštarinom**

*Evidencija o radnicima – matična  
evidencija kod poslodavca*



**Cijena – 10 KM  
sa PDV-om i poštarinom**

*Evidencija o drugim licima angažovanim na  
radu kod poslodavca*



dr Faruk Latifović<sup>1</sup>

# KRATKI PRIKAZ OPŠTIH NAZNAKA KONCESIONIH UGOVORA U BOSNI I HERCEGOVINI

*Ovaj rad posvećujem svim ekonomistima  
koji ne razumije pravnike.*

**Sažetak:** *Koncesioni ugovor, zajedno s prethodno donesenim aktom o dodjeli koncesije, predstavlja jedan od dva osnovna gradivna elementa koncesionog odnosa. Govoreći u figuri, isto kao što postoje sunčevi sistemi sa dvije zvijezde, koje međusobno gravitiraju, tako i u koncesionom pravnom odnosu, postoje dva pravna instrumenta koja međusobno korespondiraju. Njihov odnos je složen. Akt o dodjeli koncesija jeste instrument javno-pravnog karaktera, a ugovor o koncesiji jeste instrument privatno-pravnog karaktera. Prvi akt je jednostran, a drugi je dvostran ili višestran. U radu se daju kraći prikaz osnovnih obilježja koncesionih ugovora u nacionalnom pravu Bosne i Hercegovine. Osvrnuli smo se i na pojedine izvore prava Evropske unije.*

**Ključne riječi:** *koncesije, ugovori o koncesijama, javno – privatno partnerstvo*

## UVOD

Pod pojmom infrastrukture obuhvaćeni su sistemi i objekti koji pružaju osnovne javne usluge koje omogućuju i/ili podupiru odvijanje aktivnosti u primarnim, sekundarnim i tercijarnim privrednim djelatnostima.<sup>2</sup> Na infrastrukturu možemo gledati kao na mrežu resursa „gdje je sistem kao cjelina namijenjen biti neograničeno održavan specifičnim standardom usluge kroz kontinuiranu izmjenu i promjenu svojih dijelova“.<sup>3</sup>

Kako je, popularno poznato, postoji više vrsta infrastrukture – fizička (od pamtivijeka je najvažnija i najraširenija), finansijska (njena uloga je u korelaciji s ulogom finansijskog kapitala i finansijskih institucija u svjetskoj i nacionalnoj ekonomiji), digitalna (koja dobija sve više na značaju, počevši od druge polovine 20. vijeka, i raste uporedo s uvođenjem „digitalnog doba“) i društvena

(sistemi servisiranja ekonomskih, socijalnih, naučno-istraživačkih, prosvjetnih, zdravstvenih i kulturnih standarda u ljudskom društvu). Sve ove vrste infrastrukture spadaju u tzv. javnu (zajedničku, kolektivnu) infrastrukturu.

No, u ovom radu, zanima nas samo investiranje u fizičku infrastrukturu, a ona se tiče svih fizičkih tvorevina, odnosno svih onih djela nastalih ljudskom rukom koja služe za kolektivne ljudske aktivnosti (ceste, tuneli, i uopšte putni saobraćajni resursi, vodene luke i vodeni putevi, aerodromi, elektro mreža, postrojenja za proizvodnju energije, željezničke mreže, vodovodne i kanalizacione mreže, telekomunikacioni sistemi itd.).

## NEKADAŠNJE FINANSIRANJE FIZIČKE INFRASTRUKTURE

U doba socijalističke Bosne i Hercegovine, infrastrukturni zahvati (projektovanje, izgradnja, obnova, proširenje) su realizovani novčanim davanjima iz različitih budžetskih i vanbudžetskih fondova. To konceptualno posmatrano, samo po sebi, i nije toliko sporno.

No, specifikum jeste bila dominacija

<sup>1</sup> Sudija Kantonalnog suda u Tuzli. Edukator centara za edukaciju sudija i tužilaca u Bosni i Hercegovini. Iznijeti stavovi predstavljaju lične stavove autore i nužno ne održavaju stavove pravosuđa u Bosni i Hercegovini. Izražena mišljenja, u ovom radu, mene kao sudiju ne obavezuju, niti nužno ukazuju na to kako ću odlučivati u bilo kom predmetu.

<sup>2</sup> Aralica, Z., et al., Projektno financiranje infrastrukture, Privredna kretanja i ekonomska politika, Vol. 17., No. 112, 2007., str. 54.

<sup>3</sup> Pašalić, Ž., Teorijske osnove infrastrukture U: Infrastruktura i privredni razvoj, Rogošid, Ž., ed., Split, 1984.

instrumenta jugoslovenskog samoupravnog socijalizma. Negdje oko 1974. godine, uporedo s donošenjem novog jugoslovenskog Ustava, u svakodnevnoj upotrebi, u društvenom i političkim životu, odomaćio se termin „zajedničke potrebe“. On je široko korišten kako bi, jednoznačno, odredio sve ono što je bila neophodna potreba za život i rad članova jugoslovenske zajednice, odnosno jugoslovenskih radnih ljudi i građana. To je već i razdoblje kada se šire društveni procesi deetatizacije, te se dio budžeta ranije namijenjen društvenim službama prenosi na upravljanje u društvene fondove. U političkim forumima se propagirala decentralizacija i demokratskija raspodjela sredstava, insistiralo se na ostvarenju prava radnih ljudi da sami neposredno odlučuju o raspodjeli ostvarenog dohotka. Tu ideju su prihvatile i radničke mase.

To je bilo doba kada su se društveni planovi društveno-političkih zajednica donosili na osnovu dogovora o zajedničkim interesima i ciljevima privrednog i društvenog razvoja u opštini, gradskoj i regionalnoj zajednici, autonomnoj pokrajini, republici i federaciji, i na osnovu planova i programa rada i razvoja organizacija udruženog rada, samoupravnih interesnih zajednica i drugih samoupravnih organizacija i zajednica, kao i na osnovu zajedničke ocijenjenih mogućnosti i uslova razvoja.<sup>4</sup>

Uspostavljane su, na institucionalnom planu, samoupravne interesne zajednice, koje su formirane radi zadovoljavanja određenih ličnih i zajedničkih potreba i interesa, i to tako što se, u okviru tih subjekata, imalo ostvariti zajedničko

udruživanje sredstava.<sup>5</sup>

Sve je ovo dovelo do ubrzane industrijalizacije, elektrifikacije i urbanizacije Bosne i Hercegovine, njene premreženosti saobraćajnim snopovima i masovne izgradnje objekata tzv. društvenog standarda.

## DANAŠNJE FINANSIRANJE FIZIČKE INFRASTRUKTURE

U finansiranju projektovanja, izgradnje, održavanja i proširenja javne infrastrukture koriste se tri osnovna modela: javno (državno) finansiranje, privatno finansiranje i mješovito finansiranje (partnerstvo javnog i privatnog sektora).<sup>6</sup>

Prva vrsta finansiranja pretpostavlja isključivo finansiranje iz državnih (nacionalnih) budžetskih i vanbudžetskih fondova. Tu spada i korištenje stranih izvora finansiranja koji se realizuju preko državnih vlasti. Kada govorimo o ovom finansiranju, govorimo o budžetu i budžetiranju. No, danas imamo i evidentan problem budžetskog deficita. I taj problem također egzistira. Sada smo

<sup>5</sup> Član 51. Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Prema izričitoj ustavnoj odredbi: Radni ljudi u cilju potpunijeg, racionalnijeg i organizovanog zadovoljavanja svojih ličnih i zajedničkih potreba i interesa u društvenim djelatnostima i u određenim djelatnostima materijalne proizvodnje, zajedno s radnicima u organizacijama udruženog rada tih djelatnosti osnivaju samoupravne interesne zajednice u kojima ostvaruju slobodnu razmjenu rada i neposredno uređuju odnose od zajedničkog interesa. Radnici i radni ljudi osnivaju samoupravne interesne zajednice i radi zadovoljavanja određenih svojih ličnih i zajedničkih potreba i interesa udruživanjem sredstava na načelima uzajamnosti i solidarnosti. Član 52. stav 1. Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. U tadašnjoj naučnoj literaturi (Geršković, ali i drugi autori) se isticala bit novih društveno-ekonomskih odnosa koji treba da se obrazuju u ustavnom sistemu interesnih zajednica. Ona je bila izražena u tome da se sredstva za socijalne i infrastrukturne potrebe osiguravaju – ne više na etatičkoj osnovi, odnosno putem poreza i porezu sličnih doprinosa i upravljanju tim sredstvima u okviru različitih državnih i paradržavnih ustanova – već putem udruživanja sredstava u interesnim zajednicama na osnovu samoupravnog sporazuma i to sredstava koje organizacije udruženog rada odnosno građani sami izdvajaju i udružuju. Geršković, L., Samoupravne interesne zajednice u socijalističkom samoupravnom društvu, Politička misao: časopis za politologiju, Vol. 11 No. 3, 1974., str. 5. Postojalo je osam vrsta samoupravnih interesnih zajednica (SIZ), a među njima su postojali SIZ-ovi u oblasti stambene izgradnje, komunalnih djelatnosti, vodoprivrede, elektroprivrede, saobraćaja, te korištenja, održavanja, rekonstrukcije i izgradnje javnih cesta. Pored ovoga, uveden je institut samodoprinosu, odnosno jedna vrsta prihoda koji se prikupljao radi ostvarivanja unaprijed utvrđenih zajedničkih zadataka. O njegovom uvođenju je odlučivano na područnom referendumu, a nakon uvođenja bi bio obavezan kod uplate i namjenski postavljen kod korištenja. Putem samodoprinosu su građani znatni dijelovi današnjih urbanih cjelina i bitni segmenti ruralne cestovne mreže u bivšoj jugoslovenskoj državi.

<sup>6</sup> Aralica et al., op. cit., str. 55.

<sup>4</sup> Član 71. Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (Sl. list SFRJ broj 9/1974)

stigli do drugog problema – problema budžetskog deficita.

Ne-ekonomisti oštro osuđuju pojavu budžetskog deficita. Oni, u razumijevanju ovog problema, polaze od ponašanja u privrednom poslovanju ili domaćinstvu; svaki privrednik i svaka domaćica računaju da je uvijek bolje i isplativije imati „više para“, biti likvidniji, nego nekome nešto dugovati. I tu je tačno. No, makroekonomisti drugačije gledaju na tu tematiku. Klasični ekonomisti su budžetski deficit smatrali opravdanim samo kod onih slučajeva u kojima se ukazuje postojanje izuzetnih i kratkoročnih potreba za javnom potrošnjom. Polazili su od hipoteze da će se deficit ubrzo eliminisati, odnosno ponovno uspostaviti ranija ravnoteža. Njihova ekonomska škola je smatrala trajno postojanje budžetskog deficita opravdanim samo u slučajevima finansiranja kapitalnih projekata, i to onih projekata kod kojih će stopa povrata ulaganja kapitala biti veća od stope kamata na eventualno podignute kredite za izmirenje budžetskog deficita. Dakle, u oba slučaja, polazi se od toga da je budžetski deficit nužno zlo, i da bi ga trebalo dozvoliti samo onda kada postoji neumitna kratkoročna potreba (prvi slučaj), ili kada je njegova „cijena“ niža od cijene pozajmljenog kapitala kojim bi se eventualno pokrio taj deficit (drugi slučaj). No, savremeni ekonomisti se danas razilaze oko razumijevanja prirode i efekata budžetskog deficita. Nećemo sada ulaziti u uzroke razmimoilaženja, uglavnom vezane za deficite koji nastaju kao rezultat snižavanja ukupne sume poreskih prihoda. Samo ćemo kazati da postoje ekonomska učenja koja smatraju da budžetski deficit ima pozitivne efekte, pa bi ga čak trebalo i namjerno kreirati.

Mi ćemo se, međutim, zapitati šta može uraditi država koja ne želi da „živi“ s problemom budžetskog deficita? Može ponajprije pokušati smanjiti tražnju za javnom infrastrukturom i javnom uslugom. Ako se nešto ne može platiti, onda se ne mora ni imati. Ovakvo ograničenje ulaganja, međutim, predstavlja prepreku društvenom i ekonomskom rastu i razvoju. Šta može drugo uraditi ta država? Pomenuli smo domaćicu koja vodi domaćinstvo; ako ne može uštedjeti dovoljno sredstava da kupi ili održava neki komad pokućstva, ona će se njega odreći. To smo već napisali. Ili će domaćica, možda, pokušati da poveća prihode domaćinstva? I to je jedan modus za prevazilaženje

problema. I državne vlasti slično razmišljaju. Državna blagajna, dodatna finansijska sredstva, može pribaviti pozajmicom na sekundarnim tržištima kapitala (krediti u vidu primarne emisije se ne mogu davati, jer naša centralna banka djeluje kao valutni odbor), podizanjem poreskih stopa ili eliminacijom sive ekonomije. No, poreske stope se ne mogu dizati beskonačno. Takvo rješenje pati od opasnosti da rastom poreskog opterećenja, u prvo vrijeme, nakon, uvođenja više poreske stope, proporcionalno rastu i prihodi, ali će to biti ostvareno samo do određene tačke kada nastupa njihova stagnacija i strmoglavi pad.<sup>7</sup> Uklanjanje sive i crne ekonomije jeste bitno, ali nema veze sa infrastrukturom i ne može poslužiti kao direktna podloga za rješavanje infrastrukturnih problema.

### Privatna finansijska sredstva

Druga vrsta finansiranja jeste finansiranje iz privatnih izvora, „povlačenjem“ sredstava sa sekundarnih tržišta kapitala. Kada govorimo o uključivanju resursa privatnog sektora u realizaciju ove zadaće, obično se misli na finansiranje državnih projekata pozajmicom privatnog kapitala ili eventualno „joint venture“ ulaganja<sup>8</sup>. I kod ovog metoda finansiranja izgradnje javne infrastrukture, preko pozajmica, formalni investitor je država, samo što izvorno sredstva nisu njena. Ovdje su sredstva namjenski, uzeta, na bazi dobrovoljnosti, od privatnog sektora, evidentirana u državnom trezoru (državni trezor je bio samo protočni ventil koji će evidentirati promet) i „injektirana“ u javnu infrastrukturu. Preciznije, ova državna aktivnost uključivanja privatnog kapitala sa finansijskog tržišta u finansiranje javnih projekata se ostvaruje na nekoliko načina:

1. Podsticanjem privatnih poslovnih banaka i drugih finansijskih institucija da se aktivnije uključuju u finansiranje javnih interesa;
2. Pribavljanjem dodatnih sredstava emisijama i plasmanom obaveznica na stranim i domaćim tržištima kapitala od strane državnih finansijskih institucija ili državnih agencija;
3. Državnom potporom privatnim finansijskim institucijama specijaliziranim za finansiranje posebnih namjena;

<sup>7</sup> Lafferova krivulja

<sup>8</sup> Nećemo se baviti zajedničkim ulaganjima u ovom radu.

4. Stvaranjem sekundarnog tržišta za kredite kojima se finansiraju posebne namjene, a što omogućava da se – za njihovo finansiranje – angažuje privatni kapital iz globalnog finansijskog tržišta.<sup>9</sup>

Pozajmica kapitala na tržištima kapitala (bankovni zajmovi, emisije obveznica) stvara, pored obaveze povrata kredita, akcesornu obavezu plaćanja cijene pozajmljenog kapitala tj. plaćanja kamate. Krediti koje država uzima nisu, najčešće, beskametni krediti. Osim toga, traži se uvođenje sredstava osiguranja, odnosno kolaterali. Upotreba stranih kredita nosi i izvjesne ekonomsko-političke posljedice, krije potencijal ekonomskog podjarmljivanja, odnosno njihovog pretvaranja u „politički kapital“, i uopšte potpadanja pod „meki utjecaj“ kreditora. Često se kao uslov kreditiranja traži da država zajmoprimac koristi usluge stranih kompanija što, zapravo, vodi još jednom vidu zarade na strani kreditora.

### KONCESIJE I JAVNO – PRIVATNO PARTNERSTVO

Unazad više decenija, kao mehanizam finansiranja izgradnje javne infrastrukture, navodi se javno – privatno partnerstvo (JPP)<sup>10</sup> i koncesije. U prednjoj rečenici smo, na istom mjestu, jedno pored drugog, zajedno, naveli dva instituta koncesije i JPP. Ta dva instituta zaista jesu slična. Između njih, postoje sličnosti, postoje i određena zajednička obilježja opštijeg višeg nivoa. Oni su povezani u svom evolutivnom razvoju. Iz prvog instituta je proizašao drugi. Ali, ta dva instituta nisu identična. Njihovim razlikama se ne možemo sada baviti.

<sup>9</sup> Šimović et al., Javno-privatno partnerstvo kao nefiskalni instrument financiranja javnih interesa, Hrvatska javna uprava, god. 7. br. 1., 2007., str. 174.

<sup>10</sup> Prvi specifični projekat koji je službeno nazvan kao „javno – privatno partnerstvo“ jeste bila izgradnja hidroelektro postrojenja „Priest Rapids“ i „Wanapum Dams“ na rijeci Columbiji u distriktu Washington, i upotrijebio ga je američki predsjednik Eisenhower u listu „Time“ od 14. septembra 1955.godine. U upotrebi su i alternativni termini: u Velikoj Britaniji se koristi termini „privatno – finansijske inicijative“ (PFI, Private finance initiative), kao i „P-P partnerstvo“, u Maleziji i Japanu se također koristi isti termin „privatno – finansijske inicijative“ (PFI), Svjetska banka i Južna Koreja koriste termin „privatno učešće u infrastrukturi“ (PPI, Private Participation in Infrastructure), u sektoru razvojnog bankarstva se koristi termin „učešća privatnog sektora“ (PSP, Private-Sector Participation), a u Australiji se koristi termin „privatno finansirani projekti“ (PFP, Privately-Financed Projects). Yescombe, E., R., Javno-privatna partnerstva - načela politike i finansiranje, Mate, Zagreb, 2010., str. 4.

Dovoljno bi bilo samo da to čitaoci upamte i da ih pogrešno ne poistovjećuju.

JPP vuče porijeklo iz nekadašnjih BOT koncesija. Svjetska banka kaže da JPP projekti služe za investiranje i pružanje usluga (koje tradicionalno pruža javni sektor), pri čemu privatni sektor preuzima veliki dio rizika, a javni sektor zadržava važnu ulogu u osiguravanju usluga ili preuzimanju značajnih rizika projekta.<sup>11</sup> JPP za UNDP predstavlja „spektar mogućih odnosa između javnih i privatnih aktera u cilju osiguranja zajedničkih usluga u oblasti infrastrukture“.<sup>12</sup> Evropska organizacija za saradnju i razvoj (OECD) određuje da da je JPP ugovorni aranžman između vlade i jednog ili više privatnih partnera (koji mogu uključivati operatore i finansijere), prema kome privatni partner isporučuje uslugu tako da su vladini ciljevi, zapravo, ostvarenje usluge u skladu sa profitnim ciljevima privatnog partnera, a usklađenost interesa obje strane zavisi od transfera rizika privatnom partneru.<sup>13</sup> JPP se često povezuje s privatizacijom, ali su i ovo definitivno različiti instituti.<sup>14</sup>

Prije jedne decenije provedeno je istraživanje, na području općine Tuzla, u svrhu ispitivanja stepena upoznatosti javnog mnijenja sa ustanovom JPP. Tada se našlo da skoro 60 %, odn. preciznije, 58,82 %, ispitanika iz reda građanstva nije upoznato s konceptom JPP-a, da 35,29 % anketiranih iz reda građanstva nije uopšte dalo odgovor na pitanje o pozitivnim efektima JPP-a,<sup>15</sup> 48,24 % ispitanih na pitanje o negativnim efektima JPP-a nije dalo nikakav odgovor, a prilikom ankete kod rukovodstva tuzlanskih javnih preduzeća pokazalo se da skoro jedna desetina (preciznije – 9,09 %) ispitanika nije znalo odgovoriti šta bi

<sup>11</sup> Brdarević, Lj., Razvoj lokalne infrastrukture kroz javno – privatna partnerstva, Priručnik za lokalne vlasti, Beograd, 2012., str. 6.

<sup>12</sup> Knežiček, T., Javno – privatno partnerstvo, Ars Grafika, Tuzla, 2008., str. 2. i 3.

<sup>13</sup> OECD: Dedicated PPP units, 2010., str. 18.

<sup>14</sup> O tome vidjeti moj rad: Latifović, F., Analiza temeljnih odrednica pravnog odnosa instituta javno – privatnog partnerstva i privatizacije, Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, godina X, broj 19, Pravni fakultet Univerziteta u Zenici, Zenica, 2016., ISSN: 1986-5791, str. 95.-117.

<sup>15</sup> Rezultati, kod građanstva, bili su ovakvi: bez odgovora – 35,29 %, pogodnosti kreditiranja – 2,94 %, povećanje kapitala – 13,53 %, razvoj privrede – 14,12 %, finansijska stabilnost – 1,18 %, veća zaposlenost – 11,18 %, efikasnost poslovanja – 4,71%, infrastrukturni razvoj – 1,76 %, realizacija velikih projekata – 5,88 %, administrativne prednosti – 1,18 %, ne znam – 8,24%.

se podrazumijevalo pod terminom JPP-om.<sup>16</sup> U zadnje vrijeme, nije ponovljeno ovakvo ispitivanje. No, empirijski, ne vjerujemo da se puno odmaklo. Bili smo svjedoci kada univerzitetski profesori koji se, u javnosti, predstavljaju kao eksperti za JPP, na konferencijama o JPP-u, ne znaju tačan broj usvojenih zakona o JPP u BiH.<sup>17</sup>

Primjenom instrumenata JPP<sup>18</sup> i koncesija<sup>19</sup> pokušava se izbjeći trošenje budžetskog novca, odn. pokušavaju se iskoristiti materijalni i nematerijalni resursi privatnog sektora, u infrastrukturnom razvoju, bez izloženosti javnog sektora mogućim finansijskim rizicima i lomovima.<sup>20</sup>

### KONCESIJE I JAVNO – PRIVATNO PARTNERSTVO U PRAVU EVROPSKE UNIJE

U izvorima primarnog prava Evropske unije (osnivački ugovori) ne nalazimo propise koji regulišu, na bilo koji način, oblast JPP ili koncesija. Ono što tu možemo naći, a da ima impakt na oblast JPP ili koncesija, jesu tzv. četiri Velike ekonomske slobode – sloboda kretanja lica, roba, usluga i kapitala,<sup>21</sup> a

<sup>16</sup> Berbić, A., Javno privatno partnerstvo potencijalni faktor razvoja i ulaganja kroz projekte na nivou jedinica lokalne samouprave, (neobj. magistarski rad), Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, 2012., str. 166.-176.

<sup>17</sup> O tome vidjeti moj rad: Latifović, F., Javno – privatno partnerstvo u Bosni i Hercegovini: mit ili stvarnost, Porezni savjetnik, broj 1/19, d.o.o. „Revicon“ Sarajevo, Sarajevo, januar 2019., ISSN: 1512-519x, str. 106.-115.

<sup>18</sup> O klasifikaciji i pojavnim oblicima JPP vidjeti moj rad: Latifović F., Klasifikacije izvedbenih oblika javno - privatnog partnerstva u teoriji i legislativi u Bosni i Hercegovini, Zbornik Pravnog fakulteta Univerziteta u Tuzli, godina II, broj 2, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, Tuzla, 2016., ISSN: 2303-8632, str. 148.- 174.

<sup>19</sup> O koncesijama vidjeti detaljno: Kofrc, H., Koncesija kao oblik stranog ulaganja u Bosni i Hercegovini, Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli, Tuzla, doktorska disertacija, 2003.; Latifović, F., Pravni aspekti koncesionih ugovora u pravu Bosne i Hercegovine sa posebnim osvrtom na pravo Evropske unije, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, Tuzla, doktorska disertacija, 2021.

<sup>20</sup> Prema podatku koji je objavljen prije tačno dvije decenije, koncesije su tada bile u upotrebi u više od 120 država svijeta. Dabić, Lj., Koncesija u pravu zemalja centralne i istočne Evrope, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2002., str. 247.

<sup>21</sup> Vrlo opširno o njima vidjeti moje radove: Latifović F., Sloboda prometa roba u pravu Evropske unije, Porezni savjetnik, broj 1/17, d.o.o. „Revicon“ Sarajevo, Sarajevo, januar 2017., ISSN: 1512-519x, str. 106.-116.; Latifović F., Sloboda pružanja usluga u pravu Evropske unije, Porezni savjetnik broj 2/17, d.o.o. „Revicon“ Sarajevo, Sarajevo, februar 2017., ISSN: 1512-519x, str. 100.-110.; Latifović F., Sloboda kretanja radne snage u pravu Evropske unije, Porezni savjetnik, broj 3/17, d.o.o. „Revicon“ Sarajevo, Sarajevo, mart 2017., ISSN: 1512-519x, str. 102.-112.; Latifović F., Sloboda kretanja kapitala u pravu Evropske unije, Porezni savjetnik, broj 4/17, d.o.o. „Revicon“ Sarajevo, Sarajevo, april 2017., ISSN: 1512-519x, str. 106.-115.; Latifović F., Sloboda poslovnog nastana u pravu Evropske unije, Porezni savjetnik, broj 5/17, d.o.o. „Revicon“ Sarajevo, Sarajevo, maj 2017., ISSN: 1512-519x, str. 100.-109..

iz njih se izvode opšta načela prava Evropske unije (EU) u domenu tržišne konkurencije – jednak tretman i zabrana diskriminacije, proporcionalnost, međusobno priznanje, i transparentnost.<sup>22</sup>

Među izvorima sekundarnog prava zatičemo samo Direktivu 2014/23/EU Evropskog Parlamenta i Vijeća od 26. februara 2014. godine o dodjeli ugovora o koncesiji.<sup>23</sup> Ova direktiva je donesena kao dio zakonodavnog paketa o javnim nabavkama iz 2014. godine. Trebala je biti implementirana, u nacionalna prava članica EU, zaključno s 18. aprilom 2016. godine. Ova direktiva se ne primjenjuje obligatorno u svim dodjelama koncesija na EU području, već samo u onim dodjelama koncesija koje prelaze određeni cenzus.<sup>24</sup> Naravno, nacionalne vlasti mogu uvesti obaveznu primjenu direktive u baš svim slučajevima dodjela koncesija. Međutim, evropski zakonodavac to ne traži. Evropski zakonodavac traži da ona bude primijenjena kod dodjela koncesija čija vrijednost prelazi određeni cenzus, a evropskog zakonodavca se ne tiče da li će ona biti primijenjena u svim preostalim slučajevima. Ipak, šta god uradio nacionalni zakonodavac, proširio djelovanje direktive na sve koncesije ili ne, zadržao se na koncesijama iznad utvrđenog cenzusa ili ne, nacionalne vlasti se, uvijek, ali baš uvijek,<sup>25</sup> moraju pridržavati opštih načela prava EU u domenu tržišne konkurencije (jednakoq tretmana i zabrane diskriminacije, proporcionalnosti, međusobnog priznanja, i transparentnosti). To je „*conditio sine qua non*“ za ostvarenje tržišne konkurencije na tržištu EU. Inače, ova direktiva je procesnog karaktera, tako da samo reguliše postupke dodjele koncesija.

U pogledu dokumenata EU soft prava iz oblasti JPP i koncesija, u prvom redu, ističemo slijedeće instrumente: Smjernice za uspješna javno – privatna partnerstva;<sup>26</sup> Saopštenje o tumačenju odredbi komunitarnog prava koje se primjenjuje

<sup>22</sup> O tome vidjeti moju disertaciju: Latifović, F., Pravni aspekti koncesionih ugovora u pravu Bosne i Hercegovine sa posebnim osvrtom na pravo Evropske unije, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, Tuzla, doktorska disertacija, 2021., str. 288.-318.

<sup>23</sup> OJ L 94, 28. marta 2014. godine

<sup>24</sup> Inicijalno je iznosio 5.225.000 EUR.

<sup>25</sup> Dobro, postoje određeni izuzetci, ali su oni unaprijed i propisani.

<sup>26</sup> Guidelines for Successful Public - Private Partnerships, European commission, March 2003

na koncesije;<sup>27</sup> Zelena knjiga o javno – privatnom partnerstvu i pravu Evropske zajednice o javnim ugovorima i koncesijama;<sup>28</sup> Zelena knjiga o službama od opšteg interesa;<sup>29</sup> Bijela knjiga o službama od opšteg interesa;<sup>30</sup> Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, evropskom Ekonomskom i socijalnom vijeću i Vijeću regija o javnom – privatnom partnerstvu i komunitarnim propisima o javnim nabavkama i koncesijama;<sup>31</sup> Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru, te Odboru regija sa naslovom „Pokretanje privatnog i javnog ulaganja za oporavak i dugoročnu strukturalnu promjenu: Razvoj javno – privatnih partnerstava“;<sup>32</sup> Saopštenje o primjeni komunitarnog prava javnih nabavki i koncesija na statusno javno – privatno partnerstvo;<sup>33</sup> i Rezolucija o javno privatnom partnerstvu i komunitarnom pravu javnih ugovora i koncesija<sup>34</sup>.

## KONCESIJE I JAVNO – PRIVATNO PARTNERSTVO U PRAVU BOSNE I HERCEGOVINE

U državi BIH postoji donesenih 14 zakona o koncesijama, kao i niz pratećih propisa. Zakone o koncesijama su donijeli zakonodavni nivoi BIH, oba entiteta i Brčko distrikta BiH, te kantona u Federaciji

Bosne i Hercegovine.<sup>35</sup> Svakako, tu postoji obaveza primjene i drugih normativnih akata, poglavito iz domena obligacionih odnosa, privrednih društava, javnih nabavki, stranih ulaganja, stvarnog prava, JPP-a, privatizacije, javne imovine, etc.

## UGOVORI O KONCESIJAMA

### Šta je koncesija?

Koncesija je subjektivno pravo na: pod a) obavljanje privrednih djelatnosti i to korištenjem prirodnih bogatstava ili dobara u opštoj upotrebi, te pod b) obavljanje djelatnosti od opšteg interesa određenih zakonom. To pravo nadležni organ (koncesor), dodjeljuje na određeno vrijeme, uz plaćanje koncesione naknade, domaćem ili stranom, pravnom ili fizičkom, licu registrovanom za obavljanje privredne djelatnosti (koncesionaru).<sup>36</sup> Kako bi se dodijelila koncesija potrebno je, međutim, provesti tendersku proceduru, donijeti upravni akt o dodjeli o koncesije<sup>37</sup> i zaključiti ugovor o koncesiji. Ugovor o koncesiji jeste, zakonski gledano, dvostrani pravni posao, između dva subjekta – privatnog partnera koji se zove koncesionar, i njegovog javnog partnera koji se zove koncedent/koncesor. Ovaj njihov „bračni“ ugovor sadrži odredbe o međusobnim pravima i obavezama vezanim za

<sup>27</sup> Commission interpretative communication on concessions under Community law (OJ C 121/2000)

<sup>28</sup> Green paper on Public-Private partnerships and Community Law on Public Contracts and Concessions, Commission of the European Communities, Brussels, 30. 04. 2004. godine, COM (2004) 327 final

<sup>29</sup> COM (2003) 270 final

<sup>30</sup> COM/2004/0374 final

<sup>31</sup> Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions on Public-Private Partnerships and Community Law on Public Procurement and Concessions, COM (2005) 569 final, 15. 11. 2005. godine.

<sup>32</sup> Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and social Committee and the Committee of the regions, Mobilising private and public investment for recovery and long term structural change: Developing public private partnerships, COM (2009) 615, Bruxelles, 19. 11. 2009. godine.

<sup>33</sup> Commission interpretative communication on the application of Community law on Public Procurement and Concessions to institutionalised PPP (IPPP), 05. 02. 2008. godine

<sup>34</sup> European Parliament Resolution on Public-Private Partnerships and Community law on Public Procurement and Concessions, EP reference number: A6-0363/2006 / P6-TA-PROV(2006)0462, 26. 10. 2006. godine.

<sup>35</sup> Zakon o koncesijama Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH br. 32/02 i 56/04) /dalje: ZOK BIH/; Zakon o koncesijama Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik Brčko distrikta BiH br. 41/06, 19/07 i 02/08) /dalje: ZOK Brčko/; Zakon o koncesijama Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBIH br. 40/02, 61/06, 80/13) / dalje: ZOK FBIH/; Zakon o koncesijama Bosansko – podrinskih koncesionara Goražde (Službene novine BPK Goražde broj 7/17) /dalje: ZOK BPK/; Zakon o koncesijama Hercegovačko – neretvanskog kantona (Službene novine HNK br. 1/13, 7/16, 6/18 i 9/19, 1/21) /dalje: ZOK HNK/; Zakon o koncesijama Kantona Sarajevo (Službene novine KS br. 27/11 i 15/13) /dalje: ZOK KS/; Zakon o koncesijama Zapadnohercegovačkog kantona (Narodne novine ZHK broj 13/13) / dalje: ZOK ZHK/; Zakon o koncesijama Posavskog kantona (Narodne novine PK br. 6/14 i 12/17) /dalje: ZOK PK/; Zakon o koncesijama Republike Srpske (Službeni glasnik RS br. 59/13, 16/18 i 70/20) /dalje: ZOK RS/; Zakon o koncesijama Srednjobosanskog kantona (Službene novine SBK br. 8/09, 6/13 i 9/15) /dalje: ZOK SBK/; Zakon o koncesijama Tuzlanskog kantona (Službene novine TK br. 5/04, 7/05, 6/11, 1/13, 11/14, 12/16, 13/17 i 10/18) /dalje: ZOK TK/; Zakon o koncesijama Unsko – saskog kantona (Službeni glasnik USK broj 10/03) /dalje: ZOK USK/; Zakon o koncesijama Zeničko – dobojskog kantona (Službene novine ZDK broj 5/03) /dalje: ZOK ZDK/ i Zakon o koncesijama Kantona 10 (Narodne novine Kantona 10 broj 14/03) / dalje: ZOK Kantona 10/.

<sup>36</sup> član 5. ZOK TK, član 2. ZOK Kantona 10, član 3. ZOK Brčko, član 4. ZOK FBIH, član 2. ZOK ZHK, član 3. ZOK ZDK, član 4. ZOK USK, član 3. ZOK SBK, član 2. ZOK RS, član 3. ZOK PK, član 5. ZOK KS, član 2. ZOK HNK, član 2. ZOK BPK

<sup>37</sup> Nećemo se njime baviti u ovom radu.



korištenje dodijeljene koncesije.<sup>38</sup> Koncesioni odnos se tako smatra zasnovanim tek zaključenjem ovog ugovora. I tek ovaj ugovor o koncesiji uvodi građansko pravne elemente u koncesioni odnos. Koncesioni odnos će, međutim, do kraja ostati prožet jakim javno-pravnim elementima.

### Subjekti koncesionog odnosa

Koncesor (koncedent) jeste administrativna jedinica, odn. jedinica lokalne samouprave, a katkad jeste vlada ili resorno ministarstvo. Koncesor uvijek ima dvostruku ulogu. On je, u prvom redu, regulator; onaj subjekt koji, zakonodavnom aktivnošću, određuje „pravila igre“. Ali, odmah iza toga, on je i – subjekt koji dodjeljuje predmet koncesije, koji zaključuje koncesioni ugovor, i ulazi, možda, u tješnje aranžmane (JPP, *joint venture*). A tada se postavlja pitanje granice u ponašanju javnog partnera, koji će sada žonglirati između javnog i privatnog interesa.

Koncesor je regulator pravnog okvira (*conditio sine qua non*), u pravilu, inicijator zasnivanja i modelisanja koncesionog odnosa, uvijek prvi ugovarač kod ugovora o koncesijama, obično aktivni uključeni partner u JPP i jedini kontrolor izvršenja koncesionih programa.

Drugi ugovarač, ali smješten na drugoj/ suprotnoj strani, kod ugovora o koncesijama, jeste koncesionar. Koncesionar je pravno lice i.e. poslovni subjekt kome se dodjeljuje koncesija. Pojedini domaći zakoni o koncesijama traže da ovo pravno lice koje je koncesionar mora biti u vlasništvu drugog pravnog lica. Moguće je da koncesionari budu fizička lica.

U ugovornom koncesionom odnosu, pored ova dva subjekta, mogu se pojaviti, a najčešće se i pojavljuju, i tzv. sporedni akteri, počevši od banaka, investicionih fondova, osiguravajućih društava i drugih aktera iz biznis sektora, preko savjetnika (pravne, ekonomske, tehničke struke) i izvođača radova i drugih subjekata iz tehničkog sektora, pa sve do raznih udruženja potrošača.

### Obaveze ugovornih strana

Osnovna obaveza koncesora jeste predaja predmeta koncesija, odn. prenos prava potrebnog za vršenje koncesije, koncesionaru (pozitivna obaveza), pod uslovima i na način predviđen ugovorom. Predaju predmeta koncesije treba shvatiti kao uzimanje tog predmeta u posjed, odn. stavljanja tog predmeta pod faktičku vlast koncesora, a prenos prava treba shvatiti kao upis koncesionara u javne registre. Nakon što se ispuni ova pozitivna obaveza, koncesor, u vezi s predatim predmetom koncesije, ima samo još jednu, doduše sada negativnu, obavezu – da se suzdrži od oduzimanje predmeta koncesije i uopšte preduzimanja bilo koje radnje kojom se ometa koncesionar u vršenju koncesije, sve dok traje ugovor.<sup>39</sup> Osnovna obaveza koncesionara jeste obavljanje koncesione djelatnosti. Koncesiona djelatnost je obično neka od djelatnosti čije je obavljanje stvar društvenog interesa, tako da se ne može dozvoliti da njeno obavljanje zavisi samo od dobre volje koncesionara. Naredna obaveza koncesionara jeste plaćanje koncesione naknade u rokovima, na način i u iznosima koji su unaprijed utvrđeni i ugovoreni. Postoje razne metodologije i formule njenog izračuna.

### Predmet koncesija

Predmet koncesije jeste obavljanje privrednih djelatnosti i to korištenjem prirodnih bogatstava ili dobara u opštoj upotrebi, ili obavljanje djelatnosti od opšteg interesa određenih zakonom. To je od najstarijih vremena pa do danas. Putem koncesija je izgrađen tunel ispod Lamanša, Sueski i Panamski kanal, Veliki Bački i Korintski kanal, građeni autoputevi, željeznice i hidropostrojenja. Koncesije su oduvijek bile i mehanizam za crpljenje sirovinskih i energetskih resursa. Takve koncesije su, u prošlosti, imale često svojinske efekte. Prema izričitom tekstu EU direktive o koncesijama, koncesije radova su ugovor kojim se ostvaruje novčani interes. Ima pismenu formu. Tim ugovorom jedan javni naručilac ili naručilac ili više njih povjeravaju izvođenje radova jednom privrednom subjektu ili više njih. Privredni subjekt ima pravo na naknadu. Njegova se naknada sastoji u pravu na iskorištavanje radova koji su predmet ugovora ili

<sup>38</sup> Član 33. ZOK RS i član 5. ZOK KS.

<sup>39</sup> Naravno, koncesor zadržava odgovornost za materijalne i pravne nedostatke na predmetu koncesija tokom cijelog trajanja ugovora.

kumulativno – tom pravu i plaćanju. Prema istom EU dokumentu, koncesije usluga imaju sve osobine kao i koncesije radova, s tim što njihov predmet jeste povjeravanje pružanja usluga ili upravljanja uslugama.

### Opšte osobine koncesionih ugovora

Koncesioni ugovori su, načelno, prosti (jednostavni) ugovori, ali u praksi će uvijek ti ugovori biti složeni (mješoviti) ugovori – sastojće se iz više imenovanih ugovora, ili miješanja bitnih elemenata više imenovanih ugovora u jedan jedinstveni ugovor. Ova vrsta ugovora spada u formalne (pismene) ugovore, kod njih će pismena forma uvijek biti bitni element ugovora (*forma ad solemnitatem*). Ovo su dvostrano obavezujući ugovori, tako što je svaka od stranaka povjerilac i dužnik prema drugoj strani: koncesionar ostvaruje naknadu za izvedene radove i usluge, odn. dobit od ekonomskog iskorištavanja predmeta koncesije, a koncesor ostvaruje koncesionu naknadu. Teretnim ugovorima se smatraju ugovori u kojima svaka stranka daje određenu naknadu ili čini nešto drugo kao naknadu za izvršenu protivčinidbu druge ugovorne strane, a koncesioni sporazumi spadaju u teretne ugovore, jer kod tih ugovora, prilikom ispunjenja preuzetih ugovornih obaveza, stiće se i odgovarajuća protivnaknada. Koncesioni ugovori jeste ugovor u kojem je vidno napisana kauza (osnov) obavezivanja, tako da se radi o kauzalnim pravnim poslovima. Trajni ugovori su oni ugovori kod kojih izvršenje obaveze ili dugovane radnje traje duže vrijeme. To može biti, kontinuirano ili periodično. Kod trenutnih ugovora, obaveza se izvršava jednokratno – u jednom činjenju, nečinjenju ili propuštanju. Ugovori o koncesijama su tipični, školski, primjer trajnih dugovinskih odnosa. I na koncu, koncesioni ugovori su lični (*intuitu personae*) ugovori. Ovo stoga što su lični ugovori takvi ugovori koji su zaključeni s obzirom na izvjesnu ličnu karakteristiku ugovarača, a takve su i koncesije. Kod koncesioniranja bitna je sama ličnost ugovarača, i to s obzirom na njegova svojstva ili naročite sposobnosti.

### ZAKLJUČAK

Državne vlasti, u pravilu, sredstva za produkciju javne infrastrukture i/ili realizacije javne usluge osiguravaju iz dva izvora, i to kroz

namjensko zaduživanje ili kroz finansiranje putem budžetskih grantova. Međutim, kako oba izvora nužno vode pritisku na povišenje budžetskih rashoda, primjetna je tendencija za uključivanje resursa privatnog sektora u finansiranje, izgradnju, obnovu, upravljanje i održavanje infrastrukture i pružanje javne usluge. Poseže se za koncesijama. Centralnu ulogu u koncesionom odnosu ima, s jedne strane, akt o dodjeli koncesija, a s druge strane, ugovor o koncesijama. Drugim riječima, koncesioni odnos, poput osovine auta, ima dva kraja – na jednoj strani je upravni akt i.e. akt o dodjeli koncesija, a na drugoj je strani građansko pravni akt i.e. ugovor o koncesijama. U prvom zatičemo elemente upravnog prava, a u drugom se dodatno pojavljuju elementi građanskog i trgovačkog prava. Tek se zaključenjem koncesionog ugovora (i eventualno ostalih pratećih ugovora) do kraja kreira i perfektuira koncesioni odnos. Taj odnos nikako ne može nastati bez zaključenog ugovora o koncesiji. On bi trebao da riješi probleme asimetrije – asimetrije ekonomskih interesa, pravne moći, ekonomske moći, te informacija i znanja. Sporovi koji izađu iz tih ugovora će biti najsloženiji sporovi koji su se mogli zadesiti u karijeri pravnika praktičara.

### LITERATURA

- Aralica, Z., et al., *Projektno financiranje infrastrukture*, Privredna kretanja i ekonomska politika, Vol. 17., No. 112, 2007.,
- Berbić, A., *Javno privatno partnerstvo potencijalni faktor razvoja i ulaganja kroz projekte na nivou jedinica lokalne samouprave*, (neobj. magistarski rad), Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, 2012.,
- Brdarević, Lj., *Razvoj lokalne infrastrukture kroz javno – privatna partnerstva*, Priručnik za lokalne vlasti, Beograd, 2012.,
- Bijela knjiga o službama od opšteg interesa COM/2004/0374 final,
- Commission interpretative communication on concessions under Community law (OJ C 121/2000),
- Commission interpretative communication on the application of Community law on Public Procurement and Concessions to institutionalised PPP (IPPP), 05. 02. 2008. godine,

- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions on Public-Private Partnerships and Community Law on Public Procurement and Concessions, COM (2005) 569 final, 15. 11. 2005. godine,
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and social Committee and the Committee of the regions, Mobilising private and public investment for recovery and long term structural change: Developing public private partnerships, COM (2009) 615, Bruxelles, 19. 11. 2009. godine,
- Dabić, Lj., *Koncesija u pravu zemalja centralne i istočne Evrope*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2002.,
- European Parliament Resolution on Public-Private Partnerships and Community law on Public Procurement and Concessions, EP reference number: A6-0363/2006 / P6-TA-PROV(2006)0462, 26. 10. 2006. godine;
- Geršković, L., *Samoupravne interesne zajednice u socijalističkom samoupravnom društvu*, Politička misao: časopis za politologiju, Vol. 11 No. 3, 1974.,
- Green paper on Public-Private partnerships and Community Law on Public Contracts and Concessions, Commission of the European Communities, Brussels, 30. 04. 2004. godine, COM (2004) 327 final,
- Guidelines for Successful Public - Private Partnerships, European commission, March 2003.,
- Knežiček, T., *Javno – privatno partnerstvo*, Ars Grafika, Tuzla, 2008.,
- Kofrc, H., *Koncesija kao oblik stranog ulaganja u Bosni i Hercegovini*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli, Tuzla, doktorska disertacija, 2003.,
- Latifović F., *Klasifikacije izvedbenih oblika javno - privatnog partnerstva u teoriji i legislativi u Bosni i Hercegovini*, Zbornik Pravnog fakulteta Univerziteta u Tuzli, godina II, broj 2, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, Tuzla, 2016.,
- Latifović F., *Sloboda kretanja kapitala u pravu Evropske unije*, Porezni savjetnik, broj 4/17, d.o.o. „Revicon“ Sarajevo, Sarajevo, april 2017.,
- Latifović F., *Sloboda kretanja radne snage u pravu Evropske unije*, Porezni savjetnik, broj 3/17, d.o.o. „Revicon“ Sarajevo, Sarajevo, mart 2017.,
- Latifović F., *Sloboda prometa roba u pravu Evropske unije*, Porezni savjetnik, broj 1/17, d.o.o. „Revicon“ Sarajevo, Sarajevo, januar 2017.,
- Latifović F., *Sloboda pružanja usluga u pravu Evropske unije*, Porezni savjetnik broj 2/17, d.o.o. „Revicon“ Sarajevo, Sarajevo, februar 2017.,
- Latifović, F., *Analiza temeljnih odrednica pravnog odnosa instituta javno – privatnog partnerstva i privatizacije*, Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, godina X, broj 19, Pravni fakultet Univerziteta u Zenici, Zenica, 2016.,
- Latifović, F., *Javno – privatno partnerstvo u Bosni i Hercegovini: mit ili stvarnost*, Porezni savjetnik, broj 1/19, d.o.o. „Revicon“ Sarajevo, Sarajevo, januar 2019.,
- Latifović, F., *Pravni aspekti koncesionih ugovora u pravu Bosne i Hercegovine sa posebnim osvrtom na pravo Evropske unije*, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, Tuzla, doktorska disertacija, 2021.,
- OECD: *Dedicated PPP units*, 2010.,
- Pašalić, Ž., *Teorijske osnove infrastrukture U: Infrastruktura i privredni razvoj*, Rogošid, Ž., ed., Split, 1984.,
- Šimović et al., *Javno-privatno partnerstvo kao nefiskalni instrument financiranja javnih interesa*, Hrvatska javna uprava, god. 7. br. 1., 2007.,
- Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (Sl. list SFRJ broj 9/1974),
- Yescombe, E., R., *Javno-privatna partnerstva - načela politike i finansiranje*, Mate, Zagreb, 2010.
- Zakon o koncesijama Bosansko – podrinjskog kantona Goražde (Službene novine BPK Goražde broj 7/17),
- Zakon o koncesijama Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BIH br. 32/02 i 56/04),
- Zakon o koncesijama Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik Brčko distrikta BIH br. 41/06, 19/07 i 02/08),

- Zakon o koncesijama Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH br. 40/02, 61/06, 80/13),
- Zakon o koncesijama Hercegovačko – neretvanskog kantona (Službene novine HNK br. 1/13, 7/16, 6/18 i 9/19, 1/21),
- Zakon o koncesijama Kantona Sarajevo (Službene novine KS br. 27/11 i 15/13),
- Zakon o koncesijama Kantona 10 (Narodne novine Kantona 10 broj 14/03),
- Zakon o koncesijama Posavskog kantona (Narodne novine PK br. 6/14 i 12/17),
- Zakon o koncesijama Republike Srpske (Službeni glasnik RS br. 59/13, 16/18 i 70/20),
- Zakon o koncesijama Srednjobosanskog kantona (Službene novine SBK br. 8/09, 6/13 i 9/15),
- Zakon o koncesijama Tuzlanskog kantona (Službene novine TK br. 5/04, 7/05, 6/11, 1/13, 11/14, 12/16, 13/17 i 10/18),
- Zakon o koncesijama Unsko – sanskog kantona (Službeni glasnik USK broj 10/03),
- Zakon o koncesijama Zapadnohercegovačkog kantona (Narodne novine ZHK broj 13/13),
- Zakon o koncesijama Zeničko – dobojskog kantona (Službene novine ZDK broj 5/03),
- Zelena knjiga o službama od opšteg interesa COM (2003) 270 final.

Dr. Sc. Samir Sabljica

# Standardi kao jedan od elemenata za plasman proizvoda na tržište

**Sažetak:** U ovom radu se ističe značaj i uloga standarda kao elementa koji je neophodan za plasman proizvoda na tržište. Standardi su bitno sredstvo za postizanje ciljeva proizvoda kao što su kvalitet, jednostavna upotreba, sigurnost i prihvatljivost proizvoda koji neće štetiti okolišu. U drugom dijelu rada je ukazano na značaj standarda radi neometanog funkcionisanja tržišta Evropske unije. Uz standarde se vežu i tehnički propisi pa je elaboriran primjer direktiva Novog pristupa EU kao model unificiranja legislative i prevazilaženja nacionalnih barijera. U radu su date i osnovne naznake bosanskohercegovačke standardizacije u kojoj se jednim manjim dijelom još uvijek primjenjuju pojedini JUS standardi koji nisu stavljeni van snage.

**Ključne riječi:** standard, proizvod, tržište,

## Uvod

Kako je oblast standardizacije za prosječnog građanina nepoznanica to se u ovom tekstu nešto detaljnije opisuje ova oblast te njen značaj za plasman proizvoda na tržište. Na vrlo jednostavnom primjeru se vidi kako standardizacija i standardi utječu na svakodnevno ponašanje kupaca/potrošača. Zašto svoju bankovnu karticu možete upotrebljavati svugdje u svijetu? Zato što je na međunarodnom nivou postignut dogovor o dimenzijama bankovne kartice, materijalu od koje se izrađuje itd., odnosno što je napravljena u skladu sa ISO standardima, tako da kad odete na godišnji odmor u drugu državu, bankovnu karticu možete slobodno koristiti bez straha da na bankomatu druge države neće biti upotrebljiva. Bankovne kartice se mogu upotrebljavati svugdje jer proizvođači tih kartica u cijelom svijetu primjenjuju iste standarde.

## 1. Standardi kao stub sigurnosti proizvoda

U sadašnjem vremenu globalizacije, potrošači očekuju korist od većeg izbora roba i usluga, nižih cijena i više informacija. Potrošači žele da kupljena roba bude kvalitetna, jednostavna za upotrebu, sigurna i prihvatljiva za okoliš. Standardi su bitno sredstvo za postizanje tih ciljeva jer se razvijaju unutar otvorenog procesa koji pruža mogućnost da svi sudionici, uključujući i potrošače, izraze svoja gledišta i da se ta gledišta uzmu u obzir. To je ključno načelo standardizacije koja se temelji na konsenzusu

u Međunarodnoj organizaciji za standardizaciju (ISO) jer ono osigurava djelotvornost standarda i povjerenje u njegovu upotrebu. Standardi su sastavni dio zaštite potrošača jer često čine temelj za nacionalno zakonodavstvo i certifikacijske šeme. Standardi su sporazumi koji sadrže tehničke specifikacije i druge precizne kriterije koji se moraju dosljedno primjenjivati kao pravila, smjernice ili definicije svojstava kako bi se osiguralo da materijali, proizvodi, procesi i usluge budu prikladni za svoju namjenu. Kad su takvi sporazumi međunarodni, oni postaju „međunarodni standardi“. Standardi doprinose da nam život bude jednostavniji, te da robe i usluge koje upotrebljavamo budu pouzdanije i djelotvornije.

Standardizacija je djelatnost uspostavljanja odredaba (pravila) za opću i višekratnu upotrebu, koje se odnose na postojeće ili moguće probleme, radi postizanja optimalnog stepena uređenosti u određenoj oblasti. Standardizacijske aktivnosti se prvenstveno sastoje od pripreme, oblikovanja i izdavanja standarda, te omogućavanja primjene standarda. Važne koristi od standardizacije su unapređenje pogodnosti proizvoda, procesa i usluga za predviđene svrhe, sprečavanje prepreka u trgovini te olakšavanje tehnološke saradnje. Standardizacija može obuhvatiti različita pitanja, kao što su standardizacija različitih stepena ili veličina određenog proizvoda ili tehničke specifikacije na tržištima proizvoda ili usluga na kojima su

kompatibilnost i interoperabilnost s drugim proizvodima ili sistemima neophodni.

## 2. Standardi u funkciji sigurnosti kupaca

Pravo je potrošača da bude zaštićen od proizvoda, proizvodnih procesa i usluga koje su štetni po njegov život i zdravlje. Pojedini proizvodi mogu imati svojstva opasna po život i zdravlje čovjeka (mašine, dječije igračke, posude pod pritiskom, mnogobrojni kućanski aparati i td.) što se u mnogim državama predupređuje donošenjem tehničkih standarda i prinudnih propisa sa sankcijama, koje opet imaju preventivno dejstvo prema proizvođaču.

Krajem 1980-tih godina u Velikoj Britaniji je preminulo dijete jer je udahnulo poklopac za hemijsku olovku. U ovome slučaju se raspravljalo i u britanskom Parlamentu, pa se došlo do podataka da je u zadnjih petnaest godina poklopac hemijske olovke uzrokovao smrt devetoro djece. Parlament je zatražio od britanske Vlade da se nešto preduzme. U okviru Britanskog instituta za standarde se raspravljalo o ovom slučaju, te su u radu aktivno učestvovali i predstavnici potrošača, te je stvoren standard BS 7272, objavljen 1990. godine, koji utvrđuje zahtjeve za sigurnost poklopaca za hemijske olovke i odgovarajuće ispitne metode. Poklopci moraju biti dovoljno veliki da se ne mogu udahnuti, moraju omogućavati slobodan prolaz zraka duž njihove dužine ili proći ispitivanja na protok zraka. Od objavljivanja standarda BS 7272:1990 u Velikoj Britaniji nije zabilježena niti jedna smrt zbog udisanja poklopca za hemijske olovke. Ovaj britanski standard naknadno je postao međunarodni ISO standard 11540:1993 (Poklopac za sredstva za pisanje i obilježavanje namijenjena djeci do 14 godina – sigurnosni zahtjevi).

## 3. Nadnacionalni značaj standardizacije

Standardizacija može funkcionirati na međunarodnom, regionalnom i nacionalnom nivou. Organizacije za standardizaciju na globalno nivou su IEC – Međunarodna komisija za elektrotehniku, ITU – Međunarodna unija za telekomunikacije i radio komunikacije i ISO - međunarodna organizacija za standardizaciju koja je kompetentna za sva ostala područja. Članstvo u ISO

čini 147 nacionalnih ustanova za standardizaciju iz velikih i malih zemalja, industrijskih zemalja i zemalja u razvoju iz svih krajeva svijeta. ISO razvija dobrovoljne tehničke standarde koje dodaju vrijednost svim vrstama poslovnih djelatnosti. Standardi doprinose efikasnijem, sigurnijem i čistijem razvoju, proizvodnji i isporuci proizvoda i usluga, olakšavaju trgovinu između zemalja, štite korisnike i potrošače, te mnoge aspekte njihovog života čine jednostavnijima. ISO razvija samo one standarde koje zahtijeva tržište. Standarde izrađuju stručnjaci koji dolaze iz industrijskog, tehničkog i poslovnog sektora, koji su i zahtijevali standarde i koji će ih zatim primjenjivati. Stručnjacima se u nekim situacijama pridružuju i drugi koji imaju odgovarajuća znanja, kao npr. predstavnici vladinog sektora, organizacija potrošača, obrazovnih institucija i ispitnih laboratorija. Objavljeni pod oznakom međunarodnog standarda ISO standard predstavlja međunarodni konsenzus o stanju tehnike u određenoj tehnologiji ili djelatnosti.

Na evropskom nivou stvorene su: CENELEC – Evropski komitet za standardizaciju u elektrotehnici, ETSI - Evropski institut za telekomunikacijske standarde i CEN - Evropski komitet za standardizaciju u svim ostalim područjima. Proces evropske standardizacije djeluje na slijedećim principima;

- otvorenost i transparentnost – svi zainteresirani učestvuju u procesu kreiranja standarda,
- konsenzus – standardi se razvijaju na osnovu dobrovoljnog dogovora između zainteresiranih strana,
- nacionalna obaveza . zvanično usvajanje evropskih standarda EN se odlučuje većinom glasova svih nacionalnih članova i obavezuje je za sve njih,
- tehnička koherentnost na evropskom i nacionalnom nivou – standardi formiraju katalog standarda koji osigurava vlastiti kontinuitet standarda kroz obaveznu nacionalnu implementaciju EN standarda i povlačenje konfliktnih nacionalnih standarda.

Uz standarde se komplementarno vežu i odgovarajući propisi koji regulišu pojedine aspekte proizvodnje određenih proizvoda. Na

primjer, harmonizacija legislative u Evropskoj uniji se postiže direktivama Novog pristupa (engl. New approach Directives) koje utvrđuju osnovne zdravstvene i sigurnosne zahtjeve, koje proizvođači moraju zadovoljiti prije plasiranja na tržište, i procedurama certifikacije koje moraju primijeniti proizvođači. Tehnička harmonizacija postiže se putem tehničkih specifikacija pripremljenih od strane tijela za standardizaciju. Ove specifikacije koje imaju za cilj ispunjavanje osnovnih zahtjeva direktiva se nazivaju „harmonizirani standardi”. Primjena harmoniziranih standarda od strane proizvođača je na dobrovoljnoj osnovi, ali njihova primjena daje proizvodima pretpostavku o usklađenosti sa esencijalnim zahtjevima. Dosljedna primjena Direktiva zahtijeva odgovornost organa za akreditaciju, imenovanje notificiranih tijela i pripremu harmoniziranih standarda. Odgovarajući nadzor nad tržištem putem organa za provođenje nadzora nad tržištem je također veoma važan uslov za provođenje legislative.

#### 4. Funkcionisanje unutrašnjeg tržišta EU

Politike i zakonodavne tehnike razvile su se tokom posljednjih 40 godina evropskih integracija, posebno u području slobodnog kretanja robe, i time su pridonijele današnjem uspješnom funkcioniranju jedinstvenog tržišta. Zakonski propisi EU-a o proizvodima razvijali su se u četiri glavne faze:

- tradicionalni pristup ili „Stari pristup” s detaljnim tekstovima u kojima su opisani svi nužni tehnički i administrativni zahtjevi,
- „Novi pristup” razvijen 1985. kojim je sadržaj zakonskih propisa ograničen na „temeljne zahtjeve”, a tehničke pojedinosti prepuštene su evropskim usklađenim standardima. Na temelju toga zatim se razvila evropska standardizacijska politika kojom se podržavaju ti zakonski propisi,
- razvoj instrumenata za ocjenjivanje sukladnosti koji su postali nužni provedbom raznih akata Unije za usklađivanje na temelju Novog pristupa i Starog pristupa,
- „Novi zakonodavni okvir”, donesen u julu 2008., koji se nastavlja na Novi pristup i kojim je nadopunjen opći zakonodavni okvir sa svim nužnim elementima za učinkovito ocjenjivanje usklađenosti, akreditaciju i nadzor tržišta, uključujući

kontrolu proizvoda porijeklom izvan Unije. Novi zakonodavni okvir čine Uredba (EZ) br. 765/2008 Evropskog parlamenta i Vijeća od 9.7.2008. o utvrđivanju zahtjeva za akreditaciju i za nadzor tržišta u odnosu na stavljanja proizvoda na tržište i o stavljanju izvan snage Uredbe (EEZ) br. 339/93 i Odluka br. 768/2008/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 9.7.2008. o zajedničkom okviru za stavljanje na tržište proizvoda i o stavljanju izvan snage Odluke Vijeća 93/465/EEZ.<sup>1</sup>

Da bi EZ/EU osigurala pravilno funkcionisanje unutrašnjeg tržišta morala je spriječiti nove trgovinske barijere, dopuštajući da zainteresirane strane rješavaju sve teškoće, koje se mogu pojaviti kao rezultat nacionalnih tehničkih propisa. Direktiva 98/34/EZ<sup>2</sup> o utvrđivanju postupka osiguravanja informacija u području tehničkih standarda i propisa je instrument od suštinskog značaja za upravljanje unutrašnjim tržištem i jedno vrijeme je bila glavna direktiva za oblast standardizacije. Ova direktiva je dopunjena direktivom 98/48/EC u pogledu usluga informacionog društva. Procedura za pružanje informacija u području tehničkih propisa i standarda navedena u Direktivi 98/34/EC, primjenjuje se na tehničke specifikacije koje se moraju poštovati u slučaju marketinga ili korištenja proizvoda u državi članici. Evropska komisija zahtijeva formiranje centralne jedinice, koja će služiti kao kontakt tačka sa Komisijom da bi osigurali ispravno funkcionisanje procedure. Ove centralne jedinice su odgovorne za informiranje Komisije o nacrtima nacionalnih propisa i moraju slijediti proceduru iznesenu u Direktivi. Ova Direktiva je kasnije zamijenjena Direktivom (EU) 2015/1535 Evropskog parlamenta i Vijeća od 9.9.2015. o utvrđivanju postupka pružanja informacija u području tehničkih propisa i pravila o uslugama informacijskog društva (Tekst značajan za EGP).<sup>3</sup>

<sup>1</sup> Obavijest Evropske Komisije „Plavi vodič” o provedbi pravila EU-a o proizvodima 2016. (Tekst značajan za EGP) (2016/C 272/01)

<sup>2</sup> Sl. list EZ, L 204/37, 21.7.1998, p. 37–48.

<sup>3</sup> Sl. list EU, L 241, 17.9.2015, p. 1–15

## 5. Direktive starog pristupa

Direktive starog pristupa (sektorskog) nastale su od 1970. do 1985. godine. One daju vrlo detaljne tehničke zahtjeve za proizvode. Tehnički zahtjevi koji se moraju zadovoljiti i odgovarajuće ispitne procedure navedeni su u posebnim Direktivama (ukupno 49). Svi zahtjevi u direktivama su obavezujući. Direktive starog pristupa provode usklađivanje koje utvrđuje tehničke specifikacije za određene vrste proizvoda. Kod direktiva starog pristupa nema zajedničkog modela usklađivanja nego se svako područje zasebno uređuje. Mogući su različiti postupci ocjenjivanja usklađenosti. Direktive starog pristupa određuju tehničke propise koji donose detaljne tehničke specifikacije. Obavezni standardi su specificirani u propisima kod direktiva starog pristupa. Državna uprava prenosi ovlasti za ispitivanje, inspekciju i certifikaciju na tijela za ocjenjivanje usklađenosti. To su kontrolna tijela koja dobivaju ovlaštenja od ministarstava za svoj rad. Državna uprava provodi nadzor nad proizvodima na tržištu kroz državne sisteme inspekcija.

Najznačajnija razlika između novog i sektorskog pristupa je da sektori nisu regulisani zajedničkim modelom. Direktive sektorskog pristupa bazirane su na posebnom principu i svaka Direktiva za svoje provođenje zahtijeva specifičnu infrastrukturu. Direktive sektorskog pristupa su još uvijek na snazi a odnose se na sektore kao što su naftni proizvodi, prehrambeni proizvodi, hemijski proizvodi, farmaceutski proizvodi, ekološka poljoprivreda, nejonizirajuće i jonizirajuće zračenje, otpad, buka i motorna vozila.

## 6. Direktive Novog pristupa

Rezolucija Vijeća od 7.5.1985. o novom pristupu tehničkom usklađivanju i standardima<sup>4</sup> postavila je osnovne principe Novog pristupa Evropskoj tehničkoj legislativi. Suprotno detaljnim direktivama sektorskog pristupa baziranim na pojedinim proizvodima, direktive Novog pristupa su ograničene na utvrđivanje esencijalnih zdravstvenih i sigurnosnih zahtjeva za ljude i životinje te okolinske zahtjeve, za velike grupe proizvoda i/ili za horizontalne rizike. Svi ostali zahtjevi za proizvode ili grupu proizvoda su definisani u harmoniziranim

evropskim standardima (EN) koji prate svaku Direktivu. Dobrovoljni standardi, izrađeni od strane evropskih tijela za standardizaciju nude prikladna (neobavezujuća) tehnička rješenja za zadovoljavanje esencijalnih zahtjeva. Proizvodi proizvedeni u skladu sa esencijalnim zahtjevima direktiva mogu se prodavati bilo gdje na teritoriji EU. „Globalni pristup ocjenjivanju usklađenosti”, usvojen u decembru 1989. godine obezbjeđuje specifičnu proceduru ocjenjivanja usklađenosti i instituciju nezavisnog „notificiranog tijela”, ovlaštenog da izvodi proceduru ocjenjivanja usklađenosti.

Cilj direktiva Novog pristupa je da se zaštiti javni interes čiji su segmenti: zdravlje i sigurnost ljudi; zaštita potrošača/korisnika; zaštita imovine i poslovnih transakcija; zaštita životne sredine. Direktive su predviđene da spriječe, koliko je to moguće, plasman na tržište i stavljanje u upotrebu nesigurnih ili na neki drugi način neusklađenih proizvoda. Direktive su snažan podsticaj za garantovanje sigurnosti proizvoda. U interesu je proizvođača, uvoznika i distributera da isporučuju sigurne proizvode u cilju izbjegavanja troškova, koji nastaju zbog zakonske odgovornosti za neispravne proizvode, koji prouzrokuju štetu pojedincima ili imovini.

Prva serija direktiva usvojena prema Novom pristupu reguliraju grupe proizvoda kao što su posude pod pritiskom, mašine, lična zaštitna oprema, medicinski uređaji, neautomatske vage, aparati na plinska goriva, građevinski proizvodi, te oprema za korištenje u potencijalno eksplozivnim sredinama. Direktiva o elektromagnetnoj kompatibilnosti (EMC) i Direktiva o niskom naponu (LVD) obuhvataju horizontalne rizike (primjenjive na više grupa proizvoda). Da bi se Direktive mogle primjenjivati, neophodno je ispuniti sljedeće predušlove:

- donijeti odluku o proceduri za certifikaciju usklađenosti svakog proizvoda, ili grupe proizvoda u skladu sa zahtjevima Direktive;
- svaka država članica mora pripremiti listu certifikacijskih tijela, inspeksijskih tijela i ispitnih laboratorija ovlaštenih da obavljaju specifične zadatke navedene u Direktivi;
- donijeti odluku o Evropskim tehničkim specifikacijama, tako da oni proizvodi koji zadovoljavaju te specifikacije mogu nositi CE znak koji im omogućava slobodno kretanje, marketing i korištenje.

<sup>4</sup> Sl. list EZ, 85/C 136/01



Legislativa EU je nekada bila mješavina direktiva novog i starog (baziranog na proizvodu) pristupa kao na primjer u području zakonskog mjeriteljstva gdje je postojala samo jedna direktiva novog pristupa i 19 direktiva starog pristupa. Specifična direktiva bazirana na proizvodu sadrži detaljne tehničke specifikacije koje su isuviše restriktivne za današnju situaciju s obzirom na rapidne promjene tehnologije. Kontinuirano ažuriranje tehničkih specifikacija s obzirom na tehnički progres je nepraktično i direktive starog pristupa za mjerne instrumente koji su predmet zakonske kontrole su zamijenjene krajem 2004. godine Direktivom novog pristupa koju zovemo Direktiva 2004/22/EZ o mjernim instrumentima.<sup>5</sup> Namjena ove direktive je da zamijeni sve direktive bazirane na proizvodu (izuzev jedne ili dvije), da propiše esencijalne zahtjeve za mjerne instrumente i napravi reference za dobrovoljne standarde kao pretpostavku o usklađenosti. Kasnije je i Direktiva 2004/22/EZ inovirana Direktivom 2014/32/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 26.2.2014. o usklađivanju zakonodavstava država članica u odnosu na stavljanje na raspolaganje mjernih instrumenata na tržištu (preinačena) (Tekst značajan za EGP).<sup>6</sup>

## 7. Harmonizacija legislative

U EU je napravljen zaokret donošenjem direktiva Novog pristupa koje su predstavljale produkt političkog dogovora država članica EU na tragu konsenzusa da se pristupi modernizaciji tehničkog zakonodavstva i još čvršćem povezivanju unutrašnjeg tržišta. Novi pristup u EU, koji je uveden kao novi način za pripremu harmonizirane legislative, ima za cilj smanjenje umnožavanja prekomjernih tehničkih direktiva po pojedinim proizvodima te cilj da privredni subjekti participiraju u legislativnom procesu. Takav pristup je napravio glavni politički prodor u ovom području na mnogo načina. Kao prvo, u legislativu EU stavljani su jedino fundamentalna sigurnosna i zdravstvena pitanja (esencijalni zahtjevi), ostavljajući detaljne (tehničke) specifikacije procesu standardizacije, uključujući sve zainteresirane strane. Drugo, ovim se htjelo postaviti okvir i uslovi po kojim Evropska tijela za standardizaciju CEN, CENELEC i ETSI mogu

razviti harmonizirane prateće standarde za direktive Novog pristupa, kao i standarde za podršku politike EZ u drugim područjima. Direktiva 83/189/EEC je postavila okvir u kojem je glavni instrument mandat. Mandat je formalni poziv od strane Komisije, nakon konsultacija sa državama članicama, da Evropska tijela za standardizaciju elaboriraju evropske standarde EN za datu svrhu. Mandatom se postavljaju ciljevi, objašnjavaju potrebe EZ za standardima i ukazuje na zakonski i politički okvir koji standardizatori moraju uzeti u obzir.

U oblasti standardizacije na području EU je dugo vremena najvažnija bila Direktiva 98/34/EZ kojom se utvrđuje postupak osiguravanja informacija u području tehničkih standarda i propisa (izmijenjena i dopunjena Direktivom 98/48/EZ). Glavni cilj ove direktive je sprječavanje usvajanja državnih standarda koji stvaraju nove prepreke u trgovini na tržištu EU. Direktivom je uspostavljen mehanizam kojim države članice obavještavaju i konsultuju jedna drugu i Evropsku komisiju prije usvajanja standarda. Kroz transparentnost i razmjenu informacija u fazi predlaganja, države članice su se dogovorile da spriječe pojavu novih prepreka jedinstvenom tržištu. Pored mogućnosti da razmatraju standarde u svojim zemljama, preduzeća u državama članicama imaju mogućnost da razmatraju standarde koje predlažu druge države članice a s kojima preduzeća imaju poslovne transakcije. U slučaju identifikovanja protekcionističkih elemenata u nacrtima nacionalnih standarda, preduzeća mogu preduzeti aktivnosti da eliminišu iste.

## 8. Reformski pristup standardizaciji

Evropsku standardizaciju je uređivao poseban pravni okvir koji se sastoji od tri različita pravna akta, naime Direktive 98/34/EZ, Odluke br. 1673/2006/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 24.10.2006. o finansiranju evropske standardizacije<sup>7</sup> i Odluke Vijeća 87/95/EEZ od 22.12.1986. o standardizaciji u području informacijske tehnologije i telekomunikacija.<sup>8</sup> Ipak, takav pravni okvir nije više bio ažuriran s razvojem evropske standardizacije tokom posljednjih desetljeća. Stoga je trebalo pojednostaviti i prilagoditi postojeći pravni okvir kako bi uključio nove aspekte standardizacije te

<sup>5</sup> Sl. list EU, L 135/1, 30.4.2004., p. 19 – 98.

<sup>6</sup> Sl. list EU, L 96/149, 29.3.2014., p. 149 – 250.

<sup>7</sup> Sl. list EU, L 315, 15.11.2006.

<sup>8</sup> Sl. list EZ, L 36, 7.2.1987.

odražavao posljedice razvoja i buduće izazove evropske standardizacije. Ovo se posebno odnosi na povećan razvoj standarda za usluge. Nastojeći da metodom maksimalne harmonizacije uvede pravila za sve države članice, EU je u pojedinim područjima / sektorima uspjela da donese Uredbe. Uredba kao pravni akt se ne prenosi u nacionalno zakonodavstvo nego se izravno primjenjuje u svim državama članicama što puno doprinosi učvršćivanju unutrašnjeg tržišta EU. S druge strane, direktive koje se transponiraju u nacionalno zakonodavstvo različitim tehnikama, su ponekad države članice preuzimale na način da ne postignu sve ciljeve zacrtane određenom direktivom. Dakle, usklađivanje prava posredstvom direktiva nije rezultiralo uvijek jednoobraznošću nacionalnog prava država članica zato što su direktive djelomično obavezujuće samo u pogledu rezultata koji se želi postići, nemaju izravnu primjenu kao uredbe, potrebna je provedbena procedura i rezultiraju time što je pravo samo usklađeno po principu „minimalne usklađenosti“.

Na tragu stvaranja jedinstvenog pravnog režima donijeta je Uredba EU o standardizaciji 1025/2012<sup>9</sup>. Ova Uredba propisuje pravila o saradnji između evropskih organizacija za standardizaciju, nacionalnih tijela za standardizaciju, država članica i Komisije, o uvođenju evropskih normi i evropskih standardizacijskih dokumenata za proizvode i usluge koji predstavljaju podršku zakonodavstvu i politikama Unije, o utvrđivanju tehničkih specifikacija informaciono-komunikacijskih tehnologija prihvatljivih za upućivanje, o finansiranju evropske standardizacije i sudjelovanju interesnih skupina u evropskoj standardizaciji. Ovom Uredbom se mijenjaju Direktive 89/686/EEZ, 93/15/EEZ, 94/9/EZ, 94/25/EZ, 95/16/EZ, 97/23/EZ, 98/34/EZ, 2004/22/EZ, 2007/23/EZ, 2009/23/EZ i 2009/105/EZ i stavljaju van snage Odluka br. 1673/2006/EZ i Odluka 87/95/EEZ.

Za primjenu zakonskih propisa Unije za usklađivanje u skladu s Novim pristupom nužno je da se usklađenim standardima nudi zagarantovani

nivo zaštite u pogledu temeljnih zahtjeva utvrđenih zakonskim propisima. To je jedan od glavnih prioriteta Komisije u ostvarivanju njezine politike snažnog evropskog postupka standardizacije i snažne infrastrukture. Uredbom (EU) br. 1025/2012, Komisiji se omogućava da, nakon savjetovanja s državama članicama, pozove evropske organizacije za standardizaciju da sastave usklađene standarde, a njome se uspostavljaju i postupci za ocjenjivanje usklađenih standarda i ulaganje prigovora na njih. Budući da u skladu s Novim pristupom zajednički temeljni zahtjevi moraju zakonom biti propisani kao obavezni, taj je pristup primjeren samo kada je moguće razlikovati između temeljnih zahtjeva i tehničkih specifikacija. Nadalje, budući da je područje primjene tih zakonskih propisa povezano s rizikom, širok raspon obuhvaćenih proizvoda mora biti dovoljno homogen da se mogu primjenjivati zajednički temeljni zahtjevi. I područje proizvoda ili opasnosti moraju biti primjereni za standardizaciju. Načelima Novog pristupa postavljeni su temelji za evropsku standardizaciju kojima se podupiru zakonski propisi Unije za usklađivanje. Uloga usklađenih standarda i odgovornosti evropskih organizacija za standardizaciju sada su utvrđene u Uredbi (EU) br. 1025/2012 zajedno s relevantnim zakonskim propisima Unije za usklađivanje. Načelo oslanjanja na standarde u tehničkim propisima prihvatila je i Svjetska trgovinska organizacija (WTO). U njezinom Sporazumu o tehničkim preprekama trgovini (TBT) promoviraju se upotreba međunarodnih standarda.<sup>10</sup>

## 9. Bosanskohercegovačka standardizacija

U BiH je oblast standarda regulisana Zakonom o standardizaciji Bosne i Hercegovine<sup>11</sup>, te Zakonom o osnivanju Instituta za standardizaciju BiH.<sup>12</sup> Institut predstavlja samostalnu upravnu organizaciju zaduženu za standardizaciju u BiH i za svoj rad odgovoran je Vijeću ministara BiH. Institut obavlja upravne i stručne poslove u području standardizacije usklađene sa zakonskim i podzakonskim aktima, a posebno: predlaže strategiju standardizacije u BiH, razvija, uspostavlja, provodi i održava sistem standardizacije BiH; formira stalna i privremena

<sup>9</sup> Uredba (EU) br. 1025/2012 Evropskog Parlamenta i Vijeća od 25.10.2012. o evropskoj normizaciji, o izmjeni direktiva Vijeća 89/686/EEZ i 93/15/EEZ i direktiva 94/9/EZ, 94/25/EZ, 95/16/EZ, 97/23/EZ, 98/34/EZ, 2004/22/EZ, 2007/23/EZ, 2009/23/EZ i 2009/105/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća te o stavljanju izvan snage Odluke Vijeća 87/95/EEZ i Odluke br. 1673/2006/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća (Tekst značajan za EGP)

<sup>10</sup> član 2. stav 4. Sporazuma WTO-a o tehničkim preprekama trgovini

<sup>11</sup> Službeni glasnik BiH, broj 19/01

<sup>12</sup> Službeni glasnik BiH, broj 44/04

tehnička stručna tijela za izvršenje programa rada na poslovima iz područja standardizacije; priprema i izdaje bosanskohercegovačke standarde; zastupa i predstavlja BiH u međunarodnim organizacijama za standardizaciju; obavlja poslove koji proizilaze iz međunarodnih sporazuma i članstva u međunarodnim organizacijama u području standardizacije; učestvuje u pripremanju tehničkih propisa; razvija i uspostavlja informacijski sistem o standardima i drugim srodnim dokumentima; organizira i provodi specijalističko obrazovanje u području standardizacije; bavi se izdavačko-publicističkom djelatnošću iz područja standardizacije; obavlja stručno-administrativne poslove za potrebe Savjeta za standardizaciju BiH.

Strategija razvoja Instituta se zasniva na aktivnostima od kojih treba spomenuti one najvažnije: prioritetno usvajanje evropskih (EN) standarda i međunarodnih (ISO) standarda, radije nego razvoj čisto nacionalnih standarda; povlačenje i zamjena zastarjelih (nacionalnih) standarda (uključujući one koji su u suprotnosti sa evropskim i međunarodnim); bolja pristupačnost standarda za zainteresirane strane: u elektronskoj formi i u printanoj formi; razvoj strategije za distribuciju informacija svim zainteresiranim stranama; razmatranje rada Tehničkih komiteta Instituta (na polugodišnjem i godišnjem nivou); aktivno učešće Instituta u Tehničkim komitetima CEN (Evropski komitet za standardizaciju) i CENELEC-a (Evropski komitet za elektro-tehničku standardizaciju); sporazumi o saradnji, kako na regionalnom tako i na bilateralnom nivou, između Instituta i Nacionalnih tijela za standardizaciju kako u regionu tako i šire, uz definiranje dogovorenih područja saradnje te razmjene radnih posjeta; nabavka potpune zbirke EN standarda u elektronskom formatu i ulaganje u prevođenje EN standarda na službene jezike u BiH; usvajanje na nacionalnom nivou svih EN standarda CEN i CENELEC-a; punopravno članstvo u CEN i CENELEC; aktivno učešće u izradi evropskih i međunarodnih standarda, kako u procesu razvoja standarda, tako i na nivou politike u CEN i CENELEC-u.

Institut je punopravni član: Međunarodne organizacije za standardizaciju ISO od 1997. godine i Evropskog instituta za standardizaciju u oblasti telekomunikacija ETSI od 1997. godine. Institut je pridruženi član: Međunarodne komisije

za elektrotehniku IEC od 1997. godine, Evropskog komiteta za standardizaciju u oblasti elektrotehnike CENELEC od 1999. godine i Evropskog komiteta za standardizaciju CEN od 2008. godine.

Institut za standardizaciju je u 2016. godini usvojio 1223 evropska standarda (EN) kao nacionalne standarde, čime je ukupni broj dosegao 17768 EN – 85 % EN potrebnih za članstvo u CEN-u i CENELEC-u. Ti EN standardi su usvojeni samo metodom „naslovne strane“, prema kojoj tijelo za državne standarde usvaja EN standarde prema verziji dokumenta na nekom od jezika EU a samo naslovna strana je na jeziku/jezicima te zemlje.<sup>13</sup> U periodu od 1.4.2019. do 8.6.2020., Institut je usvojio 2244 evropska standarda (EN) kao nacionalne standarde. Na dan 8.6.2020., procenat usvojenih evropskih standarda iznosio je 88,76%.<sup>14</sup> U periodu od 15.6.2020. do 14.6.2021., Institut je usvojio 2057 evropskih standarda (EN) kao nacionalne standarde. Procenat preuzetih evropskih standarda (EN) iznosi 89,71%.<sup>15</sup> Međutim, proturječni obavezujući standardi iz bivše Jugoslavije još uvijek nisu stavljeni van snage na sistematičan način u cijeloj zemlji, a nema ni cjelodržavnog registra važećih propisa.

### Zaključna razmatranja

Standardi olakšavaju trgovinu i pomažu razvoj ekonomije. Njihova uloga u sigurnosti proizvoda je ključna a svakako da utiču na zdraviju okolinu i u krajnjoj liniji imaju uticaja na okoliš. Standardi su vrlo značajni za kupce jer osiguravaju uticaj na život i zdravlje svakog pojedinca. Standardi prevazilaze jezičke barijere i potiču razmjenu tehnologije i inovacija te pomažu širenju znanja putem informacionih i komunikacionih tehnologija. Neophodno je da proizvođači koriste postojeće standarde a organizacije za standardizaciju permanentno rade na stalnoj kontroli primjene standarda, zamjeni i uvođenju novih verzija standarda. Standardi su neophodni i radi smanjenja tužbi i reklamacija na isporučenu uslugu ili proizvod. Generalno njihova uloga je nezamjenjiva u cilju napretka cjelokupnog čovječanstva.

<sup>13</sup> Izvještaj Evropske komisije o napretku BiH za 2016., Brisel, 9.11.2016.

<sup>14</sup> Izvještaj Evropske komisije o napretku BiH za 2020., Brisel, 6.10.2020. SWD (2020) 350 final

<sup>15</sup> Izvještaj Evropske komisije o napretku BiH za 2021., Strasbourg, 19.10.2021. SWD (2021) 291 final

Doc. dr. sc. Željko Petrović

# IMUNITET DRŽAVE OD ODGOVORNOSTI

**Sažetak:** Rad se bavi pitanjem imuniteta države od odgovornosti, polazeći od teorijskih pravaca koji postoje u tom pogledu, donesenih međunarodnih konvencija kao i sudske prakse. Rad ukazuje na jedno izuzetno bitno pitanje u međunarodnoj zajednici koje u uslovima globalnih promjena dobija na dodatnom značaju. Takođe rad ukazuje na tradicionalnu zasnovanost imuniteta na suverenosti, sa jedne strane dok sa druge strane sam suverenitet država dovodi se u pitanje i postaje sve više fleksibilan u savremenoj međunarodnoj zajednici.

**Ključne riječi:** Država, parnica, međunarodni odnosi, odgovornost, nadležnost.

## UVOD

Iz načela suverenosti i jednakosti država proizilazi načelo *par in parem non habet iudicio*, odnosno da niti jedna država ne može zahtijevati od druge države da se podvrgne vlasti njenih unutrašnjih organa. Međutim država može slobodnom voljom prihvatiti nadležnost države foruma.

Kada se postavlja pitanje imuniteta države, tužena strana u parnici je strana država ili njen ovlaštenu organ ili pojedinac, koji djeluje u njeno ime. Nekada se može postaviti pitanje imuniteta u pogledu imovine koja je predmet spora, a da država koja je vlasnik te imovine, odnosno koja to tvrdi, neposredno ne bude tužena stranka. Tužilac može da bude bilo koje fizičko ili pravno lice i to iz države foruma ili neke treće države, kao i iz tužene države (Dimitrijević, Račić, 2007).

Imunitet se procjenjuje u odnosu na nadležnost vlasti države foruma prema imovini, pravima i interesima države koja se poziva na imunitet. Potrebno je da se imovina strane države nalazi u državi foruma ili da bi po nekom drugom osnovu postojala nadležnost njenih sudova u pogledu prava, interesa ili djelatnosti strane države (Jezić, 1980).

Priznavanje ili ne priznavanje imuniteta države zavisi prije svega od unutrašnje sudske prakse država. Postoji i niz teorija o imunitetu države na kojima se zasnivaju sudske presude, ali nijedna ne daje cjelovito i sasvim prihvatljivo rješenje.

## Teorije o imunitetu države

Postoje dvije glavne teorije u pogledu imuniteta država od jurisdikcije vlasti druge države. To su teorija apsolutnog imuniteta država i teorija restriktivnog imuniteta država (Avramov, Kreća, 1996).

Prema teoriji apsolutnog imuniteta država nijedna država ne može se podvrci vlasti unutrašnjih organa drugih sudova. Ne može se voditi postupak protiv države pred sudovima drugih država niti izvršavati sudske odluke. Ova teorija zasniva se na načelu *par in parem non habet iudicio*, što znači da jednak jednakome ne može da sudi. Ona se zasniva na pravilu suverene jednakosti država te zbrani miješanja u unutrašnje stvari drugih država. Ova teorija je vladala u doktrini i praksi sve do kraja 19. vijeka. Danas je apsolutna teorija prevaziđena imajući u vidu da država sve više se bavi privrednim aktivnostima i privatnopravnim poslovima koje se razlikuju od njenih javnih aktivnosti koje preuzima kao nosilac vlasti. U takvim okolnostima neprihvatljivo je da država bude izuzeta od nadležnosti suda ili drugih organa pred stranom državom. Teorija apsolutnog sudskog imuniteta je danas prevaziđena u međunarodnoj zajednici.

Teorija restriktivnog imuniteta država priznaje imunitet državi kada ona nastupa kao nosilac suverene vlasti, prilikom vršenja javnih ovlašćenja. Sa druge strane ona ne priznaje imunitet državi kada obavlja privredne, komercijalne poslove. U svakom slučaju se treba utvrditi kakve su prirode

poslovi odnosno da li su to poslovi u funkciji vršenja javne vlasti odnosno akte iure imperii ili je obavljala privatnopravne poslove odnosno akte iure gestionis. Nadležni sud ili drugi državni organ u svakom konkretnom slučaju ispituje da li je akt strane države iure imperii ili iure gestionis. Posebno se utvrđuje svojstvo strane države u tom pravnom odnosu kao i svrha i cilj pravnog odnosa. U slučajevima kada se zaključi da je strana država preduzimala akte javnog karaktera, sud odnosno drugi nadležni organ će se oglasiti nenadležnim, ukinuti sprovedene radnje u postupku i odbaciti tužbu. Teorija ograničenog imuniteta je nastala početkom 20. vijeka i prihvaćena je u većini država, ali i u pogledu nje ne postoji jedinstven stav. Problem je što u međunarodnom pravu nema jedinstvenih pravila na osnovu kojih bi se utvrdila priroda akata koje preduzima država, tako da se to utvrđuje na osnovu nepreciznih kriterijuma u svakom posebnom slučaju. Takvo postupanje dovodi do određene pravne nesigurnosti kod postupanja država. Da li će država imati imunitet ili ne zavisi još uvijek od unutrašnjih pravnih poredaka i prakse država.

### **Međunarodne konvencije i praksa u pogledu imuniteta država**

U okviru Savjeta Evrope 1972. godine usvojena je Evropska konvencija o imunitetu država koja usvaja ograničen imunitet država. Ona ne određuje slučajeve u kojima se države mogu pozvati na imunitet, nego taksativno navodi slučajeve u kojima je isključen imunitet.

Slučajevi u kojima se država ne može pozvati na imunitet prema Evropskoj konvenciji o imunitetu država su:

1. Ako je sama pokrenula sudski postupak ili se u njega uključila kao intervenient;
2. Ako je podigla protivtužbu protiv tužioca nakon dostavljene joj tužbe;
3. Ako se dobrovoljno i izričito odrekla svog imuniteta;
4. kada se sudski postupak odnosi na zapošljavanje između te države i nekog pojedinca;
5. Ukoliko sa jednim ili više lica učestvuje u kompaniji, udruženju ili drugom pravnom entitetu organizovanom na teritoriji države gdje se vodi sudski postupak,
6. Kada na teritoriji države suda posjeduje

neku kancelariju, agenciju ili ustanovu u kojoj je angažovana kao i neko privatno lice;

7. Ako se sudski postupak odnosi na pravo intelektualne svojine koje je zaštićeno u državi suda, a koje strana država navodno krši;
8. Ako se sudski postupak odnosi na njena prava, obaveze ili interese vezane za korišćenje ili posjedovanje nepokretne imovine na teritoriji države suda;
9. Kada se sudski postupak odnosi na njeno imovinsko pravo koje proizilazi iz nasljedstva, poklona ili napuštene imovine.

Imunitet države se automatski ne primjenjuje, on samo daje pravo stranoj državi da ga koristi o čemu ona slobodno odlučuje. Strana država da bi ostvarila imunitet mora na njega izričito da se pozove ili da se ne upusti u postupak, kada sud mora da se odredi prema tom pitanju. Kada postoji sumnja o postojanju i obimu imuniteta u parničnom postupku, objašnjenje daje nadležno ministarstvo pravde, a u krivičnom i upravnom postupku nadležno ministarstvo za spoljne poslove. Neće se smatrati da se država odrekla imuniteta ukoliko se pojavi pred sudom druge države kako bi dokazala svoj imunitet. Strana država može da se odrekne imuniteta izričito npr. podneskom ili na prećutan način, upuštanjem u spor npr. podnošenjem odgovora na tužbu, u kom slučaju se smatra da je prihvatila nadležnost domaćeg suda. Stranoj državi neće se priznati imunitet, ako za predmet ima nepokretnost koja se nalazi na domaćoj teritoriji imajući u vidu da je za rješavanje sporova isključivo međunarodno i mjesno nadležan sud mjesta gdje se nepokretnost nalazi. Stranoj državi neće se priznati imunitet i kod sporova vezanih za pravne poslove u kojima se ona javlja kao titular autorskog prava ili prava industrijske svojine, poklonoprimec, testamentarni nasljednik ili nosilac prava na dobru bez gospodara. Ona neće imati imunitet kada se javlja u ulozi privatnog subjekta kod preduzimanja radnji lukrativnog karaktera, npr. kao akcionar u nekom preduzeću, kao vlasnik brodova itd. Izuzetak predstavljaju vojni i ratni brodovi koji se nalaze pod imunitetom države. Imunitet strane države u izvršnom postupku razlikuje se od imuniteta države u parničnom postupku. Oni su nezavisni jedan o drugom te ukoliko se država odrekne imuniteta u parničnom postupku ne znači da se odrekla imuniteta u izvršnom postupku. Takođe ne priznavanje

imuniteta državi u parničnom postupku nema za posljedicu nepriznavanje imuniteta u izvršnom postupku. Kod utvrđivanja postojanja izvršnog imuniteta polazi se od pravila međunarodnog prava i zaključenih međunarodnih ugovora. I kod izvršnog postupka imunitet država treba da se cijeni u skladu sa načelima teorije restriktivnog imuniteta. U svakom slučaju ovaj imunitet trebao bi se uvažavati u slučaju ukoliko postoji ugovorni ili faktički reciprocitet između država. Izvršenje bi se moglo dozvoliti u odnosu na imovinu strane države kojom raspolaže aktima *iure gestionis* i odnosu na imovinu kojom poslužuju državna privredna preduzeća. I Bečka konvencija o diplomatskim odnosima predviđa da prostorije misije, namještaj i drugi predmeti koji se u njima nalaze, kao i prevozna sredstva misije, ne mogu biti predmet mjera izvršenja. Takođe slične odredbe sadrže Bečka konvencija o konzularnim odnosima, Konvencija o specijalnim misijama i neke druge konvencije (Todorović, 2005).

Postoje slučajevi kada postoji presuda suda da postoji imunitet u pogledu izvršenja, u tom slučaju da bi došlo izvršenja potrebno je odricanje strane države od imuniteta. Imovina koja uživa imunitet od izvršenja u državi foruma ne smije biti namijenjena za komercijalne svrhe ((Lobaczewski, 2007)..

U imovinu koja uživa imunitet u pogledu izvršenja spada:

- imovina i bankovni računi koji se koriste ili su namijenjeni za potrebe diplomatske, konzularne ili specijalne misije strane države ili u slične svrhe;
- imovina vojne prirode ili koja se upotrebljava ili namjerava upotrijebiti u vojne svrhe;
- imovina centralne banke ili monetarne vlasti strane države koja se koristi ili namjerava da se koristi u te, a ne u komercijalne svrhe;
- imovina koja čini dio kulturne baštine strane države ili je dio njene arhive, a nije namijenjena prodaji;
- imovina koja čini dio izložbe predmeta od naučnog, kulturnog ili istorijskog značaja, a nije namijenjena prodaji.

Navedene vrste imovine ne mogu da budu predmet zamrzavanja ili pljenidbe radi prisilne prodaje, osim ako se strana država na izričit način odrekne imuniteta u pogledu izvršenja.

Ovo odricanje od imuniteta može se dati u međunarodnom ugovoru, arbitražnom kompromisu ili izjavom datom u sudu ili pismenom podnesku nakon što je nastao spor među strankama.

U svakom slučaju razlikuju se akti države koje preduzima u okviru državne vlasti i kada država obavlja komercijalne poslove poput bilo kog drugog fizičkog ili pravnog lica. Za ove druge akte imunitet države ne bi mogao da postoji.

Da bi bio priznat imunitet mora pripadati stranoj državi. Sud ima široku diskreciju kod priznavanja ili nepriznavanja imuniteta jer država djeluje kroz mnoštvo organa i posebnih tijela, a često i preko teritorijalnih jedinica na nižem nivou. Postoje slučajevi kada se i akti pojedinaca mogu smatrati aktima njihove države.

Ukoliko država foruma nije priznala stranu državu, njen sud nije dužan da joj prizna imunitet. Sud po pravilu traži mišljenje ministarstva spoljnih poslova svoje države i u većini država taj stav sud uzima kao konačan. Postoje države u kojima sud može da utvrdi da se radi o *de facto* vlasti, te da odluči da prizna imunitet državi i kada ona nema međunarodno priznanje.

Generalna skupština Ujedinjenih nacija 2004. godine usvojila je Konvenciju o sudskom imunitetu država i njihove imovine, ali ona još nije stupila na snagu. Ona detaljno reguliše pitanje imuniteta država i određuje posebne slučajeve u kojima se država ne može pozvati na imunitet. Ova Konvencija nije obavezna, ali može služiti sudovima kao uputstvo prilikom donošenja odluka o imunitetu.

U pojedinim državama pitanje imuniteta stranih država regulisano je posebnim zakonima. SAD su donijela Zakon o imunitetima stranog suverena 1976. godine kojim usvajaju ograničeni imunitet država. Ovaj zakon je uveo kraj teoriji apsolutnog imuniteta koja je vladala u anglosaksonskim državama i koja je izražena u maksimi "King can do no wrong" (kralj ne može da učini nepravo). Velika Britanija je donijela Zakon o imunitetu država 1978. godine i takođe je prihvatila ograničeni imunitet države, odbacujući do tada tradicionalni apsolutni i neograničeni imunitet. U pogledu imuniteta država prilično je

neujednačena praksa u međunarodnoj zajednici. Tako je Međunarodni sud pravde u pogledu tužbi žrtava nacističkih zločina tokom Drugog svjetskog rata, potvrdio imunitet na koji se pozvala Njemačka. Vrhovni sud u Italiji je 2008. godine donio presudu u slučaju italijanskog građanina Luidija Ferinija, kojom se utvrdilo da ima pravo na odštetu jer je 1944. godine deportovan u Njemačku na prinudi rad. Njemačka se pozvala na državni imunitet i tvrđnju da se takvi zahtjevi rješavaju mirovnim sporazumima i da nisu dozvoljene direktne tužbe privatnih lica protiv stranih država. Takođe Njemačka je istakla da je takva odluka suda u Italiji bacila sumnju u sistem restitucije čime je Njemačka isplatila više desetina milijardi dolara odštete nakon Drugog svjetskog rata. Međunarodni sud pravde 2012. godine donio je odluku kojom ističe da je Vrhovni sud Italije povrijedio suverenitet Njemačke i potvrdio njen imunitet.

## ZAKLJUČAK

Država može slobodnom voljom prihvatiti nadležnost druge države. Kod odgovornosti razlikuju se primarna pravila koja propisuju ponašanje država, odnosno zakonitost ili nezakonitost postupanja i sekundarna pravila koja određuju pravne posljedice, odnosno odgovornost koja nastaje zbog povrede primarnih pravila. Kada se postavlja pitanje imuniteta države, tužena strana u parnici je strana država ili njen ovlašteni organ ili pojedinac, koji djeluje u njeno ime. Pravo odgovornosti država zasnovano je na pravu odgovornosti država za štetu nanijetu strancima i njihovoj imovini. Svako protivpravno djelo države po međunarodnom pravu povlači međunarodnu odgovornost kao i međunarodnu obavezu da počinitelj ispravi štetu koja je nastala. Svaka država može biti odgovorna za počinjeno djelo bez obzira da li je međunarodno priznata ili ne. Priznavanje ili ne priznavanje imuniteta države zavisi prije svega od unutrašnje sudske prakse država. Postoji i niz teorija o imunitetu države na kojima se zasnivaju sudske presude, ali nijedna ne daje cjelovito i sasvim prihvatljivo rješenje. Postoje dvije glavne teorije u pogledu imuniteta država od jurisdikcije vlasti druge države. To su teorija apsolutnog imuniteta država i teorija restriktivnog imuniteta država. U pogledu imuniteta država prilično je neujednačena praksa u međunarodnoj zajednici.

## Literatura

- Avramov, S., Kreća, M., 1996. Međunarodno javno pravo, Beograd: Savremena administracija.
- Dimitrijević, V., Račić, O., 2007. Osnovi međunarodnog javnog prava, Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.
- Jezić, M., 1980. Međunarodno privatno pravo, Beograd: Naučna knjiga.
- Lobaczewski, M., A., (2007). Political Ponerology, Grande Prairie: Red Pill Press.
- Todorović, V., (2005). Pravosudna međunarodna pomoć, Beograd: Projuris.

mr.sci Alen Taletović

# REVIZIJA POSLOVNIH PROCESA U ORGANIMA UPRAVE U FBIH (Između želja, ciljeva i poraznih rezultata)

*Siže:* Autor u tekstu daje kratak presjek normativnog okvira za provođenje i funkcionisanje interne revizije, a potom analizira suštinu i smisao interne revizije. Na osnovu konkretnih uvida u postupa provođenja interne revizije može se zaključiti da je revidiranje poslovnih procesa „reducirano“ na posao finansijskog karaktera, te da on predstavlja grupu svojevrsnih pomoćnih poslova koji uopće ne utiču na ispunjavanje uloge postojanja organa izvršne i zakonodavne vlasti, nego je isključivo usmjeren na unutrašnje odnose unutar tih organa, vršeći pri tome poslove pregleda i procjene finansijskog poslovanja tih organa. Ovakav karakter poslova uopće ne utiče ni na građane prema kojima su usmjereni poslovi svih organa državne vlasti i u čijem interesu i za čije potrebe se oni osnivaju.

**Ključne riječi:** interna revizija, finansijski izvještaji, mjerenje učinka poslovnih procesa.

Bosna i Hercegovina kao evropska država koja teži da postane dijelom porodice modernih država, ne samo na vanjskopolitičkom planu integracija u Evropsku Uniju i NATO, nego i u smislu izgradnje i razvoja sopstvenih institucija koje će osigurati vladavinu prava i praktičnu opstojnost pravne sigurnosti za sve njene građane, svih ovih skoro 30 poslijeratnih godina nalazi se u vrtlogu stalnih reformi, skoro po svim društvenim segmentima. Od sistema obrazovanja koje je, prema našem mišljenju, na samom vrhu piramide društvenih vrijednosti, preko ne manje značajnog pravosudnog sistema, sistema zdravstvene zaštite ili sistema vojnih i bezbjednosnih struktura naše zemlje, svjedoci smo stalnih promjena naših institucija, kako u organizacijskom smislu tako i u smislu načina njihovog rada ili načina na koji oni utiču na bosanskohercegovačko društvo u cjelini. Protek vremena i iskustva koja smo stekli u tim neprestanim procesima uče nas postojanju i određenih zakonitosti u tom cjelokupnom toku.

Promjene ili reforme, kako volimo da ih zovemo u ovoj bujici tuđinskih izraza u našem svakodnevnom govoru, često nose neke zajedničke osobine, bez obzira o kojoj društvenoj oblasti se radilo. Iako su promjene koje teže postizanju gornjih ciljeva imale u većini slučajeva pozitivne efekte i bile provedene uz nesebičnu pomoć naših prijatelja iz

međunarodne zajednice, vrlo često su neke od njih bile rezultat brzopletog uvođenja nekih novina u naš pravni i politički poredak, te institucionaliziranje određenih pravnih cjelina, iako prethodno nisu pravljene nikakvi ozbiljni elaborati, analize i procjene budućeg prijema takvih novina u naš pravni život i poredak. Osim toga, predmetne promjene i uvođenje novina u pravnom poretku imale su skoro uvijek veliku sličnost sa takvim pravnim institutima u onim zemljama iz kojih dolaze stručnjaci koji su pružali tehničku pomoć našim timovima u provođenju tih promjena, i to bez obzira o kojoj i kakvoj pravnoj školi i pristupu izgradnji pravnog sistema se radilo, što može doprinijeti da se promjene i ciljevi koji se njima hoće postići budu neostvarivi. O tome je pravna teorija do sada otkrila i dala veoma precizne, tačne i dokazane istine, a koje se mogu pojednostaviti iskazom da nije moguće prepisivati pravna rješenja iz drugih pravnih sistema uz očekivanja da će polučiti identične pozitivne rezultate. Takav pristup u izgradnji nekih segmenata pravnog poretka doveo je i do toga da naši domaći stručnjaci, iako dokazani i priznati kao takvi u svojoj sredini, nisu umjeli i mogli odgovoriti na pravi način ispunjenju zacrtanih ciljeva, što je znalo dovesti do fijaska nekih široko najavljivanih promjena ili reformi, a istovremeno do obezvrjeđivanja domaće pameti. Ako dodamo na to našu domaću sklonost ka olakom pojeftinjenju svakog vrijednog čovjeka, kao dijela



balkanskog prirodnog odnosa prema pojedincima u našoj zajednici, onda možemo lako da zaključimo da takve promjene, po svaku cijenu i na način kako su se do sada uvodile, nisu i ne smiju biti model za budućnost. Naprotiv, sve savremene ideje i tekovine koje bi preuzeli u naš pravni i politički život, bez obzira da li se radilo o vanjskopolitičkim ciljevima Bosne i Hercegovine ili o našem unutrašnjem preustroju ka boljem, potrebno je prilagoditi na drugačiji način, kako smo to gore već istakli.

U tom smislu, ne želeći da ovaj rad bude ocijenjen kao negatorski, obezvrjeđujući ili antireformski, što mu svakako nije namjera, nego težeći raditi ocjene nekih pojava ili pravnih instituta iz jednog drugog ugla posmatranja, čija se optika ne podudara sa službenim stavovima onih organa vlasti koje su provele određene promjene ili koje su nadležne za praćenje njihovog toka, želimo da damo svoj kritički doprinos ocjeni opravdanosti cilja, organizacije i načina provedbe pojedinih promjena, te praktičnih rezultata koje su takve promjene donijele. Osim toga, bilo bi dobro, zapravo poželjno, ukoliko bi sadržaj ovog rada izazvao polemiku stručne javnosti, jer samo diskusijom aktera vođenja procesa razvoja našeg pravnog i političkog sistema, pa makar ta diskusija bila na momente i oštra, možemo očekivati kristalizaciju najboljih rješenja za naše probleme, bilo da su oni teorijske, organizacijske ili funkcionalne prirode.

Težeći takvoj diskusiji i njenim mogućim rezultatima, ovaj rad se bavi okvirnom pravnom institucionalizacijom i organizacijom revizije u organima vlasti Federacije Bosne i Hercegovine, sa ciljem ocjene njegove pravne utemeljenosti s jedne strane, ali i ocjene načina njenog provođenja te što je najvažnije, njenih ukupnih rezultata.

Revizija kao pojam potiče iz latinskog jezika, uvriježila se u sve današnje jezike i jednostavno prevedena značila bi ponovni pregled ili provjeru nekog objekta pregleda koji je već ranije provjeravan ili pregledan. U smislu ovog rada, fokus je na pojmu revizije kao ekonomskog pojma, a koji bi prosto mogao da se odredi kao pregled i preispitivanje poslovnih procesa i stanja, njihovo upoređivanje sa ranije utvrđenim kriterijima, te donošenje ocjene o usklađenosti faktičkog stanja sa ciljevima koji su se željeli postići u nekom poslovnom procesu. Revizija sa ovih pozicija posmatrana može da se

dijeli u veliki broj podkategorija i pojmova, što ovom radu svakako nije ni cilj, ali ni autor ovog rada kao pravnik po profesiji niti je sposoban praviti takvo razvrstavanje niti mu je to želja. Takve detaljne opservacije ovog pojma drage volje prepuštamo ekonomskim stručnjacima, a mi ćemo se zadržati na sasvim drugačijem pristupu odnosno na pravnoj analizi utemeljenosti ovog sada pravnog instituta, načinu njegovog provođenja te ukupnim rezultatima njegove primjene.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, cijeneći pozitivno zakonodavstvo u ovoj oblasti, postoje različiti vidovi vršenja revizije poslovnih procesa, mada je nama najinteresantniji onaj segment koji se bavi revidiranjem poslovnih procesa i rezultata njihovog provođenja u organima vlasti u ovom bosanskohercegovačkom entitetu.

S tim u vezi možemo da razlikujemo dvije vrste vršenja revizije poslovnih procesa i to:

- a) interna revizija poslovnih procesa unutar organa vlasti i
- b) eksterna revizija poslovnih procesa, koju vrši Ured za reviziju institucija u Federaciji Bosne i Hercegovine

Imajući to na umu, valja navesti i pravni osnov vršenja revizije poslovnih procesa koje gore navodimo, kojeg čini čitav skup zakonskih akata koji uređuju ovu oblast, a među kojima izdvajamo:

- a) Zakon o internoj reviziji u javnom sektoru u Federaciji Bosne i Hercegovine („Sl. novine FBiH, br. 47/08 i 101/16),
- b) Zakon o reviziji institucija u Federaciji Bosne i Hercegovine („Sl. novine FBiH“, broj 22/06),
- c) Zakon o finansijskom upravljanju i kontroli u javnom sektoru u Federaciji Bosne i Hercegovine („Sl. novine FBiH“, broj 38/16),
- d) Zakon o budžetima u Federaciji Bosne i Hercegovine („Sl. novine FBiH“, br. 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19, 99/19 i 25/22).

Polazeći od prvog navedenog zakona, čijim odredbama su uređena pitanja nadležnosti, principa, uspostavljanja, procedura i aktivnosti interne revizije, te izvještavanja vezana za internu reviziju u javnom sektoru u Federaciji Bosne i Hercegovine, a kojim odredbama je utvrđen i pravni domet primjene

ovog propisa na način da je propisano da se njegove odredbe odnose na korisnike javnih sredstava budžeta Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradova i općina i vanbudžetskih fondova, kao i na pravna lica u kojima Federacija, kantoni ili općine imaju većinski udjel, njegovim je odredbama iz člana 2. utvrđen pojam interne revizije kao nezavisnog i objektivnog *uvjeravanja i konsultantske aktivnosti* kreirane sa ciljem da se doda vrijednost i unaprijedi poslovanje organizacije. Kako je nadalje propisano, *ona pomaže* organizaciji da ostvari svoje ciljeve osiguravajući sistematičan, discipliniran pristup ocjeni i poboljšanju efikasnosti upravljanja rizikom, kontrolama i procesima upravljanja. Takođe, u odredbama iz člana 3. zakona propisuje se da su interni revizori ovlašteni vršiti sistematičan *pregled i procjenu* upravljanja rizikom i internih kontrola, a odredbama iz člana 5a. da se nezavisnost internih revizora ostvaruje nezavisnošću u njihovom radu i nemogućnošću da budu otpušteni ili premješteni na drugo radno mjesto zbog iznošenja činjeničnog stanja i davanja određenih preporuka. Nadalje, a što smatramo vrlo važnim detaljem, članom 8. ovog zakona propisano je da se funkcija interne revizije u Federaciji uspostavlja na način da se uspostavi jedinica za internu reviziju u svakom organu ili da se uspostavi zajednička jedinica za internu reviziju, što znači da može biti organizirana u svakom organu pojedinačno ili organizirana kao zajednička jedinica u okviru nadležnih ministarstava finansija. Na kraju, odredbama iz člana 11. zakona propisano je da pored općih uvjeta za prijem u radni odnos, koji su propisani Zakonom o državnoj službi u Federaciji Bosne i Hercegovine, interni revizori, pored stečenog zvanja interni revizor za javni sektor, moraju ispunjavati i druge posebne uslove propisane Pravilnikom o uvjetima za obavljanje poslova interne revizije koji donosi ministar, a što sve znači da su interni revizori državni službenici. Napominjemo da predmetni zakon ne sadržava prekršajne odredbe niti neke druge odredbe kojim bi se internim revizorima dala neka šira ovlaštenja osim onih pobrojanih u odredbama iz člana 15. i 16. Zakona o internoj reviziji u javnom sektoru u Federaciji Bosne i Hercegovine. Važno je to reći, iste osobine u ovom pogledu ima i Zakon o finansijskom upravljanju i kontroli u javnom sektoru u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Na osnovu ovog kratkog presjeka normativnog okvira u dijelu organizacije i

funkcionisanja interne revizije, može se zaključiti da je revidiranje poslovnih procesa prevashodno posao finansijskog karaktera, te da on predstavlja grupu svojevrsnih pomoćnih poslova koji uopće ne utiču na ispunjavanje uloge postojanja organa izvršne i zakonodavne vlasti, nego je isključivo usmjeren na unutrašnje odnose unutar tih organa, vršeci pri tome poslove pregleda i procjene finansijskog poslovanja tih organa, kako je gore i citirano iz teksta pomenutog zakona. Ovakav karakter poslova uopće ne utiče ni na građane prema kojima su usmjereni poslovi svih organa državne vlasti i u čijem interesu i za čije potrebe se oni osnivaju. U tom smislu, poslovi interne revizije, bez obzira što su ovim zakonom podignuti na viši interesni nivo, nisu ni posebno složeni niti su posebno odgovorni, u odnosu na neke druge poslove koji se vrše u organima vlasti, kao što su npr. normativno-pravni poslovi kao poslovi izrade pravnih propisa, poslovi inspekcijskog nadzora kao poslovi upravnog nadzora ili poslovi upravnog rješavanja u kojima se odlučuje o pravima i obavezama fizičkih i pravnih lica. Naprosto, i sama činjenica da predmetnim zakonom nisu propisane nikakve prekršajne odredbe koje bi uticale na samu ulogu i značaj internih revizora u organima uprave govori u prilog odsustvu takve složenosti poslova interne revizije. Pri tome, ovdje je veoma značajno, s obzirom da se radi o pitanju koje bitno određuje organizacijske i kadrovske karakteristike same interne revizije u organima vlasti, posvetiti posebnu pažnju odredbama iz gore navedenog člana 8. predmetnog zakona, s obzirom da se njime utiče na organizacijski oblik i sadržaj samog revizijskog tima. U tom smislu, ovdje valja istaći da je Federalno ministarstvo finansija donijelo Pravilnik o kriterijima za uspostavljanje jedinica za internu reviziju u javnom sektoru u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, broj 49/20). Njegovim odredbama iz člana 4. stav (1) propisano je da će se uspostavljanje jedinica za internu reviziju vršiti u skladu sa propisima kojima se uređuje unutrašnja organizacija organa uprave, što znači da se na isto pitanje primjenjuju prevashodno i odredbe Zakona o organizaciji organa uprave u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, broj 35/05), odredbe Uredbe o načelima za utvrđivanje unutrašnje organizacije federalnih organa uprave i federalnih upravnih organizacija („Službene novine FBiH“, br. 36/06 i 23/17) te Uredbe o poslovima osnovne djelatnosti iz nadležnosti organa državne službe koje obavljaju državni službenici, uvjetima za

vršenje tih poslova i ostvarivanju određenih prava iz radnog odnosa („Službene novine FBiH“, br. 35/04, 3/06, 19/12, 8/14, 9/16 i 23/17). Ako je tome tako, pri čemu predmetni zakon ne ostavlja nikakvu sumnju o toj materiji, onda dolazimo do poražavajućeg podatka da će uspostavljanjem interne revizije u FBiH na način kako je utvrđeno odredbama Pravilnika o kriterijima za uspostavljanje jedinica za internu reviziju u javnom sektoru u Federaciji Bosne i Hercegovine biti zaposleno novih 344 zaposlenika<sup>1</sup>, s obzirom da je predviđeno uspostavljanje novih 86 timova interne revizije posmatrano po vertikalnom pravcu od federalnog nivoa vlasti do jedinica lokalne samouprave. Ako uzmemo u obzir da će se predmetni broj ljudi baviti *uvjeravanjem i konsultantskim aktivnostima, pomaganjem te pregledanjem i procjenama upravljanja rizicima*, kako je to propisano u odredbama članova 2. i 3. Zakona o internoj reviziji u javnom sektoru u Federaciji Bosne i Hercegovine, onda se postavlja jednostavno pitanje opravdanosti takvog normiranja i institucionalizacije jedne nove organizacije u federalnom upravnom pravnom organizmu.

U pogledu postavljenog zadatka ovog rada kojim nastojimo dati ocjenu jednog novog instituta u našem pravnom poretku sa pozicija normativne osnove njegove uspostave i funkcionisanja, još jasniju sliku ukupne problematizacije ovog pitanja i zaključaka koje ćemo izvući iz tog pregleda daje nam analiza još jednog zakona koji uređuje ovu oblast, a to je Zakon o reviziji institucija u Federaciji Bosne i Hercegovine, kojim je uređena svojevrsna vanjska i nezavisna revizija poslovnih procesa svih organa uprave i upravnih organizacija u FBiH, te uspostavljen Ured za reviziju institucija u Federaciji Bosne i Hercegovine kao samostalno i nezavisno tijelo koje provodi tu reviziju. Prema odredbama iz člana 3. predmetnog zakona, glavni cilj ovog ureda je da kroz provođenje revizija *osigura nezavisna mišljenja o izvršenju budžeta i finansijskim izvještajima, korištenju resursa i upravljanja državnom imovinom* od Vlade, budžetskih institucija u Federaciji Bosne i Hercegovine i javnih institucija u Federaciji Bosne i Hercegovine, *na koji način će se doprinijeti*

<sup>1</sup> Mogući broj zaposlenika dobije se vrlo lako, ako se ima u vidu da odredbe iz člana 12. Uredbe o načelima za utvrđivanje unutrašnje organizacije federalnih organa uprave i federalnih upravnih organizacija propisuju da se za osnivanje osnovne organizacijske jedinice, što interna revizija prema odredbama gore pomenutog zakona svakako jeste, zahtijeva najmanje tri izvršioaca s tim što se u taj broj ne uračunava rukovodilac organizacijske jedinice.

*pouzdanom obavještanju o korištenju budžetskih sredstava, transparentnom i kvalitetnom upravljanju javnim prihodima, troškovima i imovinom u Federaciji Bosne i Hercegovine.* Obavljeni zadatak pomenuti ured na kraju realizira kroz informisanje revidirane odgovorne institucije te javnosti o svojim nalazima i preporukama kroz pravovremeno i javno objavljivanje revizorskih izvještaja. I ovdje, kao i kod prethodnog propisa, ističemo činjenicu vezanu za prekršajne odredbe predviđene zakonom, s tim što je njegovim odredbama sad utvrđen određen krug prekršaja i mogućnosti kažnjavanja odgovornih lica, ali isključivo i samo za situacije kada se nadležnim revizorima onemogućava vršenje njihovih poslova. Dakle, nema odredaba kojima se omogućava kažnjavanje odgovornih lica za utvrđene propuste u poslovanju, a koji su bili predmetom revizije. Djelokrug rada Ureda za reviziju institucija u Federaciji Bosne i Hercegovine utvrđen je u odredbama iz člana 8. ovog zakona kojim je propisano da je isti nadležan da vrši:

- a.) finansijsku reviziju,
- b.) reviziju učinka,
- c.) druge specifične revizije.

Podimo redom. Finansijsku reviziju, koja bi trebala biti i jedinom osnovom rada ovog ureda, imajući na umu navedene odredbe iz člana 3. predmetnog zakona, Ured za reviziju institucija u Federaciji Bosne i Hercegovine vrši tako što *pregleda finansijske izvještaje i pripadajuće račune* institucija kod kojih se vrši revizija *sa ciljem procjene da li su finansijski izvještaji pouzdani i da li bilanci u potpunosti odražavaju rezultate izvršenja budžeta*, zatim *procjenjuje da li rukovodioci institucija primjenjuju zakone i propise, koriste sredstva za odgovarajuće namjene, ocjenjuje finansijsko upravljanje, funkcije interne revizije i sisteme interne kontrole.*

Navedene poslove ovaj ured provodi svake godine i po osnovu toga *daje mišljenje o izvještajima o izvršenju godišnjeg budžeta* svakog budžetskog korisnika i godišnje o tim revizijama dostavlja svoj izvještaj kako revidiranoj instituciji tako i Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine, Vladi Federacije Bosne i Hercegovine te predsjedniku Federacije Bosne i Hercegovine, s tim da se isti može dostaviti i svakoj drugoj nadležnoj instituciji. Sudeći prema ovim odredbama zakona, posao i ove vrste revizije zasniva se na pregledima, analizi i davanju

ocjene revidirane materije, skoro u potpunosti na isti način kao i kod prethodno opisane interne revizije. Međutim, zahvaljujući i jednom drugom tipu revizije koju vrši ovaj ured, a koje je pravo konstituirano odredbama već navedenog zakona, a skoro potpuno nejasno razrađeno u njegovim odredbama iz člana 14., postupak pregleda poslovnih procesa kod organa uprave se još više komplicira, bez naznake smisla i dometa samih nalaza do kojih se dođe u postupku revizije. Naime, riječ je o tzv. reviziji učinka kao tipu revizije koju vrši Ured za reviziju institucija u Federaciji Bosne i Hercegovine, a koji se zasniva na *pregledu ili ispitivanju* određenog aspekta poslovanja cijele ili dijela institucije, programa ili aktivnosti *u pogledu ekonomičnosti, efikasnosti i efektivnosti sa kojim ta institucija koristi svoje resurse*, o čemu svakako okončava svoj rad gore pomenutim izvještajem. Ovako neprecizno utvrđeno ovlaštenje pomenutom uredu u praksi stvara najveće probleme i nerazumijevanje koje se događa između aktera revizije odnosno između revizora pomenutog ureda i predstavnika revidirane institucije.

Zašto je to tako? U uvodnom dijelu ovog rada već je, kao zajednička odlika svih naših institucionalnih i organizacijskih promjena, istaknuto da se uvođenje određenih instituta u naš pravni život, kulturu i poredak vrlo često odvija na način kojem nije prethodilo stručno, ali i tehničko ocjenjivanje karakteristika takvih instituta, te njegovo ocjenjivanje sa pozicija naše pravne škole i kulture. Samim time, ne vrši se skoro nikakvo prilagođavanje takvih instituta našem pravnom sistemu i tradiciji. U tom smislu, čini se da se svi pregledi i procjene revizije zasnivaju u nastojanju da se posmatrani procesi, akteri, objekti i segmenti tih procesa, kao i zaključci o njima, iskažu u brojevima, što je prvi elementarni sukob poimanja revizije učinka s jedne strane i rezultata te načina rada organa uprave s druge strane. Naime, rad organa uprave neodvojivo je vezan za političku arenu i borbu u njoj. Vrlo često, skoro da je to i pravilo, politički rad ne poznaje stroge aritmetičke zakone, nego je to rabota koja se planira, provodi i ravna naspram nekih krajnjih ciljeva onih političkih snaga koje se nalaze u toj političkoj areni. S tim u vezi, vraćajući se na navedenu temu, iz prevashodnog razloga što je takav vid revizije nejasno i neprecizno postavljen i određen, u čijoj arhitekturi su noseći zidovi napravljeni od gore pomenutih načela *ekonomičnosti, efikasnosti i efektivnosti*, to je vrlo teško postupajućim revizorima

shvatiti zašto je neki rok prekoračen, zašto je neki dokument još uvijek neusvojen, zašto neke politike još uvijek nisu utvrđene ili još jednostavnije, zbog čega i s kojim pravom neko postupanje organa uprave koji se revidira još uvijek nije izvršeno. Na bazi tako postavljenog nerazumijevanja, koje je često dodatno usložnjeno i činjenicom upitnih kompetencija postupajućih revizora po pojedinoj oblasti od koje je najupečatljivija činjenica da diplomirani ekonomisti pregledaju i ocjenjuju rad diplomiranih pravnika koji, zbog širine upravno-pravnih oblasti, ima skoro beskrajn niz mogućih vrsta različitih poslova koje često ne mogu da razumiju ni pravnici po struci, ukoliko nisu prethodno obavljali takve ili slične poslove, vrlo često krajnji izvještaji postupajuće revizije imaju, ako ne negativno, onda makar mišljenje s rezervom. To posljedično porađa otpor kod stručnih lica revidirane institucije, i spirala nerazumijevanja dovodi do spirale nepostupanja po mišljenju revizije, koja opet i ponovo daje sljedeće negativno mišljenje, što cijeli proces, iako je u osnovi zamišljen drugačije, dovodi do besmisla. Upravo taj besmisao je i doveo do potrebe pisanja ovog rada i davanja ocjene ovog instituta s čisto pravničkog aspekta.

Dobar doprinos kritičkom osvrtu na ovo pitanje, može se dobiti i iz analize još jednog propisa odnosno iz analize odredaba Zakona o budžetima u Federaciji Bosne i Hercegovine, i to u onom segmentu kada govorimo o odgovornosti rukovodilaca organa uprave u pogledu pravilne primjene navedenog zakona, te načina utvrđivanja njihove odgovornosti kao i mogućnosti njihovog kažnjavanja. Naime, predmetnim zakonom u potpunosti su utvrđena pravila igre u vezi sa pripremom, razmatranjem i usvajanjem budžeta na svim nivoima vlasti, te odgovornostima rukovodilaca organa uprave u pogledu načina izvršavanja budžeta kao i vršenje nadzora nad tim radnjama. Osim toga, od izuzetne važnosti za ovaj rad je i činjenica da je predmetnim zakonom konstituirana i *budžetska inspekcija* kao kontrola primjene zakona u oblasti finansijskog poslovanja, namjenskog i zakonitog korištenja sredstava od korisnika budžetskih sredstava. Ovaj nadzor kojeg provode budžetski inspektori je zapravo *inspekcijski nadzor zakonitosti, pravovremenosti i namjenskog korištenja budžetskih sredstava kojim se nalažu mjere za otklanjanje utvrđenih nezakonitosti i nepravilnosti*, a koji obuhvata *nadzor računovodstvenih, finansijskih i*

ostalih poslovnih dokumenata subjekata nadzora kod budžetskih korisnika i vanbudžetskih fondova, pravnih i fizičkih lica korisnika sredstava iz budžeta i finansijskih planova vanbudžetskih korisnika, kao i nadzor nad korištenjem kreditnih sredstava na osnovu garancija. Ovaj nadzor provode budžetski inspektori kao ovlašteni službenici Federalnog ministarstva finansija odnosno kantonalnih ministarstava finansija, i to direktnim nadzorom finansijskoračunovodstvene dokumentacije. Ono što je posebno važno istaći ovdje je činjenica koja govori o ovlaštenjima budžetskih inspektora koji su, ukoliko utvrde određene povrede zakona, dužni poduzeti upravne i druge mjere za koje su ovlašteni zakonom i drugim propisima. S tim u vezi, ovim zakonom su predviđene ozbiljne kazne za odgovorna lica koja u organima uprave ne poštuju njegove odredbe.

Zbog čega smatramo da je ovaj zakon važan u smislu teme koju obrađuje? On zapravo pruža uvid u jednu sasvim drugu dimenziju mogućeg, a mi bi rekli i poželjnog, načina vršenja nadzora nad zakonitosti ukupnog finansijskog poslovanja jednog organa uprave, u kojoj se zna ko i na koji način vrši nadzor nad određenim segmentom poslovanja objekta nadzora, te kako i na koji način vrši korekciju njegovog poslovanja.

Ako imamo na umu osnove modernog nadzora nad nečijim radom i poslovanjem, bez obzira o kojoj se društvenoj oblasti radilo, a koji se zasniva na sistemu prevencija-korekcija-sankcija, onda lako dolazimo do zaključka da predmetni institut revizije uopće ne pruža pouzdanost u cilj njegovog provođenja niti opravdava svoje postojanje na ovim postulatima. Osim toga, kada podvučemo crtu u nastojanju da sagledamo saldo odnosno ukupan rezultat primjene instituta revizije u našem pravnom poretku, moramo priznati da isti niti je dao niti daje rezultate koji bi se očekivali od institucija koje svoje poslove izvršavaju na način da vrše analizu svakog pojedinog dokumenta, odnosno ima mogućnost uvida u svaki akt na osnovu kojeg je vršeno izvršenje budžeta. Ako se uzme u obzir činjenica da je naša zemlja opterećena korupcijom, što potvrđuje i međunarodna ocjena stanja i pozicije naše zemlje u kojoj Bosna i Hercegovina zauzima 110 mjesto među 180 zemalja svijeta sa

indeksom korupcije koji se konstantno pogoršava<sup>2</sup>, onda se sami po sebi nameće nekoliko pitanja: da li je nadležna revizija u svom radu ikada uočila nezakonitost u finansijskom poslovanju koje bi mogle predstavljati krivično djelo? koliko prijava nadležnim pravosudnim organima je podnijela nadležna revizija o uočenim nezakonitostima? kakav je smisao institucija revizije ukoliko to do sada nije činila? kakav je smisao ovakve organizacije ukupnog sistema organizacije nadzora finansijskog poslovanja u kojem kolopletu svoju ulogu ostvaruju ne samo poreski organi, nego i Finansijska policija FBiH, revizijske institucije i budžetska inspekcija? da li to pokazuje nedosljednost između zacrtanih ciljeva i očekivanih rezultata sa jedne strane te sumorne stvarnosti u kojoj se nalazimo kao društvo sa druge strane? Jednostavno govoreći, šta smo dobili i jesmo li zapravo više izgubili sa ovakvom organizacijom kontrolnih organa, jer ne smijemo smetnuti sa uma da svi pobrojani organi svoje poslove obavljaju i bivaju plaćeni iz jednog zajedničkog budžeta. S tim u vezi, smatramo da se ovom pitanju mora prići na potpuno novim osnovama kako bi dali odgovore na suštinska pitanja koja je opterećuju, te istu urediti ne samo na nivou organizacijskih kriterija nego prevashodno i na osnovu sadržajnih kriterija kojima bi dali drugačija ovlaštenja revizijskim organima. Da li je sistem revizije (obje varijante o kojoj smo gore govorili) opravdao svoje postojanje u proteklim godinama, na način da je smanjio nezakonitosti u radu institucija u pogledu potrošnje budžetskih sredstava? Ako je odgovor DA, onda postavljanje daljih pitanja nije potrebno, nego je potrebno nastaviti istim ili bržim tempom. Međutim, pošto znamo da je odgovor NE i da smo na začelju evropskih država po borbi protiv korupcije, onda ćemo dati i neke prijedloge za budući rad:

- a.) izvršiti opsežnu analizu postojećeg normativnog okvira instituta revizije (organizacijski, tehnički, finansijski i kadrovski aspekt)
- b.) dokinuti postojeći sistem preklapanja nadležnosti (paralelizma) u pogledu nadzora nad finansijskim poslovanjem organa uprave i objediniti raštrkane organizacije u jednu
- c.) pooštriti uslove za obavljanje poslova revizije na način da samo lica sa dugogodišnjim radnim stažom u organima uprave, posebno

<sup>2</sup> Navedeno prema 2021 Corruption Perceptions Index - Explore the... - Transparency.org

- na poslovima organizacije rada i finansijskog poslovanja, mogu vršiti poslove revizije,
- d.) uvesti kasaciona ovlaštenja revizorima i mogućnost direktnog kažnjavanja odgovornih lica za utvrđene nezakonitosti,
  - e.) ukinuti reviziju učinka kao suvišnu i besmisleni, jer se ovaj tip revizije ne može vršiti kroz prizmu načela ekonomičnosti, efikasnosti i efektivnosti, koji imaju za osnovu finansijski aspekt nečijeg rada,
  - f.) jasno, precizno i nedvosmisleno utvrditi raspon, vrstu i karakter oblasti koje se revidiraju, te način vršenja revizije putem sistema ček-liste, ne ostavljajući pri tome široka ovlaštenja revizorima u pogledu mogućnosti traženja unaprijed neodređenog materijala koji se pregleda i njihovog proizvoljnog ponašanja,
  - g.) ukoliko se ovako konstituira sistem revizije, onda je potrebno i povećati novčana primanja nadležnih revizora kako bi se osigurala njihova nezavisnost i spriječila mogućnost uticaja na njihov rad.

Sve protivno ovakvom poimanju predmetnog instituta, ili oglašivanje o istaknute probleme čiji smo svjedoci, stavlja pod upitnik smisao cijele institucionalizacije ovog pravnog segmenta i opravdanost njegovog postojanja, jer puko pregledanje, procjenjivanje i obavještavanje javnosti o tim procjenama ne dovodi ni do kakvih iskoraka ka boljem.

Na kraju, želimo istaći ponovo da je cilj ovog rada javna objava jednog drugačijeg pogleda na ovo nesumnjivo važno pitanje, koja teži izazivanju diskusije stručne javnosti. Čini se da baš ova vrsta diskusije izuzetno nedostaje našem društvu koje je zarobljeno u nekim stalnim temama koje se ne rješavaju unatoč tome što se o njima govori neprekidno. One zaokupljaju našu pažnju i nimalo ne doprinose rješavanju bilo kakvog problema u Bosni i Hercegovini. Naprotiv, našu pažnju, i to bez prestanka, kao riječni vir odnosi u bezdan buka o izbornom zakonu, trećem entitetu, raspadu Bosne i Hercegovine, jačini zvuka ezana sa džamija, izbornim listama i tome slično. A toliko je tema, kao ovih, od kojih može da ovisi kvalitet naših života. U tom smislu, ovaj rad je usmjeren da pobudi drugačiji ton, karakter i vrstu društvene rasprave.

Muhamed Grabus, dipl. iur.\*

# USPOSTAVLJANJE VLASNIČKIH PRAVA - PRAVNI OSNOV STICANJA VLASNIŠTVA

**Sažetak:** U radu se analizira pojam prava vlasništva, načini sticanja prava vlasništva na pokretninama i nekretninama: originarni - kada sticatelj svoje pravo vlasništva ne zasniva na pravu vlasništva prednika (dosjelost, sticanje prava vlasništva od nevlasnika, stvaranje nove stvari, spajanje i miješanje, građenje na tuđem zemljištu, odvajanje plodova i okupacija) i derivativni - kada sticatelj svoje pravo vlasništva izvodi iz prava svog prednika. Analizirane su odredbe Ustava Bosne i Hercegovine koje regulišu pravo vlasništva, uslovi za sticanje prava vlasništva, zakonska ograničenja u sticanju, dvostruka prodaja nekretnina, bitnost forme ugovora, isključiva nadležnost notara za sačinjavanje ugovora o prenosu nepokretnosti, postupak upisa prava vlasništva u zemljišne knjige, sticanje prava vlasništva predbilježbom, te važnost usklađivanja podataka zemljišno-knjižnih ureda i katastra, kao i njihovo elektronskog uvezivanje sa bazama podataka drugih državnih institucija i agencija, a što doprinosi pravnoj sigurnosti i vladavini prava.

## Uvod

Vlasništvo (proprietas, dominium) u klasičnom rimskom pravu se shvatalo kao potpuna i isključiva vlast na tjelesnoj stvari koju su svi dužni poštivati.

Prema Zakonu o stvarnim pravima vlasništvo je stvarno pravo, koje vlasniku daje ovlaštenje da slobodno i po svojoj volji stvar posjeduje, koristi i da s njome raspolaže, a svakoga od toga prava isključi u granicama određenim zakonom.<sup>1</sup>

Na nivou Bosne i Hercegovine ne postoji Zakon o stvarnim pravima već postoje entitetski Zakoni o stvarnim pravima i Zakon o stvarnim pravima Brčko Distrikta. Zakonom o stvarnim pravima Federacije omogućena je pretvorba prava korišćenja, upravljanja i raspolaganja na stvarima u društvenom odnosno državnom vlasništvu koje do stupanja na snagu ovog zakona nije postalo vlasništvo druge osobe danom stupanja na snagu ovog zakona pretvaraju se u pravo vlasništva njihovog dosadašnjeg nosioca odnosno njegovog pravnog sljednika, ako te stvari mogu biti predmet prava vlasništva.

Pravo vlasništva stiče se na osnovu pravnog posla, zakona, odluke suda ili drugog nadležnog organa i nasljeđivanjem, uz ispunjenje pretpostavki propisanih zakonom. Pravnim poslom sticalac prava vlasništva ne može steći to pravo u većem obimu od onog kojeg je imala osoba od koje je to pravo stečeno, osim kad sticanje vlasništva u dobroj vjeri uživa zaštitu što je u skladu s latinskom izrekom: „*Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habetur*“ - niko na drugog ne može prenijeti više vlasništva nego što sam ima.

U kontekstu prava vlasništva bitno je navesti i odredbu člana 2. tačka 2. Ustava BiH<sup>2</sup> u kojoj je propisano: „Prava i slobode predviđeni u Evropskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima direktno se primjenjuju u Bosni i Hercegovini i imaju prvenstvo pred svim drugim zakonodavstvom“, dok se u tački 3 navodi: „Sve osobe unutar područja Bosne i Hercegovine uživaju ljudska prava i temeljne slobode iz gornjeg stava (2), koje uključuju: .....k. Pravo na imovinu.“

Dakle, Bosna i Hercegovina je ratifikovala Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i osnovnim

\* Autor je dipl. pravnik i državni službenik. Iznijeti stavovi u tekstu ne odražavaju nužno i stavove institucije Bosne i Hercegovine u kojoj radi.

<sup>1</sup> Član 17. st. 1. Zakona o stvarnim pravima

<sup>2</sup> Aneks IV Općeg mirovnog Sporazuma za Bosnu i Hercegovinu, parafiran 21.11.1995. godine u Daytonu i potpisan 14.12.1995. godine u Parizu, kada je i stupio na snagu.

slobodama, te je ista objavljena Službenom glasniku BiH i ima supremaciju u odnosu na domaće zakonodavstvo.<sup>3</sup>

Upravo odredbom člana 1. Protokola broj 1, Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, se određuje: „*Svako fizičko ili pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uvjetima predviđenim zakonom i općim načelima međunarodnog prava. Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primjenjuje takve zakone koje smatra potrebnim da bi nadzirala korištenje imovine u skladu s općim interesima ili da bi osigurala naplatu poreza ili drugih doprinosa ili kazni.*”

Neotuđivo je dakle pravo svakog da radi sa svojom imovinom što želi s jedne strane, a s druge strane, navedeno pravo može biti ograničeno kad je u pitanju javni interes, ali samo pod uvjetima predviđenim zakonom i općim načelima međunarodnog prava, a što uključuje adekvatno obeštećenje za svako lišenje imovine u skladu s normama građanskog prava.

## 1. Način sticanja prava vlasništva

Odredbom člana 23. stav 1. Zakona o stvarnim pravima<sup>4</sup> (ZSP) se određuje sticanje vlasništva, pa se propisuje: „*Pravo vlasništva stiče se na osnovu pravnog posla, zakona, odluke suda ili drugog nadležnog organa i nasljeđivanjem, uz ispunjenje pretpostavki propisanih zakonom.*”

U našem pravu razlikujemo dva načina sticanja prava vlasništva: Originarni način sticanja prava vlasništva i derivativni način sticanja prava vlasništva.

### 1.1. Originarni način sticanja prava vlasništva

Originarno ili izvorno stjecanje prava vlasništva znači da stjecatelj svoje pravo vlasništva ne zasniva na pravu vlasništva prednika. Stjecatelj postaje vlasnikom nezavisno od prava vlasništva

koje je na toj stvari imao prednik. U tom smislu kao originarna stjecanja postoje: dosjelost (*usucapio*), sticanje prava vlasništva od nevlasnika, stvaranje nove stvari (*specificatio*), spajanje i miješanje (*commixtio*), građenje na tuđem zemljištu (*aedificatio*), odvajanje plodova (*separatio*) i okupacija (*occupatio*).

U tom smislu i odredbom člana 24. ZSP-a se određuje: „*Po samom zakonu pravo vlasništva stiče se stvaranjem nove stvari, spajanjem, miješanjem, odvajanjem plodova, sticanjem od nevlasnika, okupacijom, dosjelošću i u drugim slučajevima određenim zakonom.*”

#### 1.1.1. Dosjelost

##### a) Pojam

Dosjelost (*lat. usucapio*) je pojam stvarnog prava s kojim se označava sticanje prava njihovim neprekidnim vršenjem kroz određeno, zakonom propisano vrijeme. Dosjelost pretvara faktičku vlast u pravnu. Vrijeme u pravu može djelovati konstruktivno ili destruktivno. *Kod dosjelosti imamo konstruktivno djelovanje vremena, gdje se faktički odnosi pretvaraju u pravne odnose, dok npr. kod zastare imamo slučaj destruktivnog djelovanja vremena gdje se pravni odnosi razaraju.*<sup>5</sup> Dosjelost je jedan od originarnih<sup>6</sup> načina sticanja prava vlasništva. Dosjelošću se može sticati pravo vlasništva (nekretnine i pokretnine) i pravo stvarne služnosti.

Da bi se steklo pravo vlasništva dosjelošću neophodno je da posjednik-nevlasnik podnese tužbu protiv vlasnika-neposjednika i pri tome dokaže da ima savjestan i zakonit posjed koji nije stečen silom, prevarom i zloupotrebom povjerenja (*vi, clam, precario*). Pri tome, naravno, dužan je da plati propisane sudske troškove i takse. Presudom koju dobije može tražiti da se kao vlasnik upiše u zemljišne knjige kod nadležnog suda.

<sup>3</sup> „Službeni glasnik BiH”, broj 6/99

<sup>4</sup> „Službene novine Federacije BiH”, br. 66/13 i 100/13 i 32/2019 - odluka US

<sup>5</sup> P. Klarić, M. Vedriš, Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb 1996, s. 148.

<sup>6</sup> Originarni način sticanja prava vlasništva postoji kad neko „ne izvodi pravo iz prava prethodnika nego iz drugih pravnih činjenica”. Usp. O. Stanković, M. Orlić, Stvarno pravo, Beograd 1986, str. 194-195. P. Klarić, M. Vedriš, Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb 1996, s. 171.



## b) Zakonodavno-pravno uređenje instituta dosjelošći u Bosni i Hercegovini

Osnovni temelji koji su nastali u Rimskom pravu vezano za pojam, uslove i način sticanja prava vlasništva dosjelošću i danas uglavnom regulišu materiju sticanja prava vlasništva dosjelošću uz određene modifikacije.

Promjenama u zakonodavstvu došlo je do značajnih izmjena koje se odnose na dosjelošć. Prije svega misli se na promjene Zakona o vlasničkopравnim odnosima<sup>7</sup> koji je stupio na snagu 10.10.1995. godine kojim je omogućeno sticanje prava vlasništva na društvenom/državnom vlasništvu. Navedenim zakonom izostavljena je odredba člana 29. Zakona o osnovama vlasničkih odnosa<sup>8</sup>, koja je izričito određivala da se pravo vlasništva ne može steći dosjelošću na stvarima u društvenom vlasništvu.

Stupanjem na snagu ZSP-a stavljeni su van snage Zakona o vlasničkopравnim odnosima i Zakona o osnovama vlasničkih odnosa.

Odredbom člana 359. stav 4. ZSP-a se određuje: „U rok za sticanje dosjelošću nekretnina, koje su na dan stupanja na snagu ovoga zakona bile u društvenom, odnosno državnom vlasništvu, kao i za stjecanje stvarnih prava na tim nekretninama dosjelošću, ne računa se vrijeme posjedovanja dok su na snazi bili propisi, koji su izričito isključivali dosjelošć.“

## c) Vrste dosjelošći sticanja prava vlasništva na nekretninama

Postoji redovna i vanredna dosjelošć po pitanju sticanja prava vlasništva na nekretninama.<sup>9</sup> Pitanje je li dosjelošć redovna ili vanredna zavisi o kvalitetu posjeda. Za redovnu dosjelošć traži se kvalificiran posjed, a za vanrednu savjestan.

a) **Redovna dosjelošć.** Odredbom člana 58. stav 1. ZSP-a se određuje: „Samostalni posjednik stiče dosjelošću pravo vlasništva na nekretnini, ako mu je posjed zakonit i savjestan, a nije pribavljen silom, prijetnjom ili zloupotrebom povjerenja, protekom deset godina neprekidnog posjedovanja.“

b) **Vanredna dosjelošć.** Odredbom člana 58. stav 2. ZSP-a se određuje: „Samostalni posjednik nekretnine, čiji je posjed savjestan, stiče dosjelošću vlasništvo na nekretnini protekom dvadeset godina neprekidnog posjedovanja.“

Dakle razlika između redovne i vanredne dosjelošći kada je u pitanju sticanja prava vlasništva na nekretninama je u tome što se za redovnu dosjelošć traži da je posjed *zakonit i savjestan* a nije pribavljen silom, prijetnjom ili zloupotrebom povjerenja, protekom **deset godina** neprekidnog posjedovanja, a za vanrednu da je posjed *savjestan* i protekom **dvadeset godina** neprekidnog posjedovanja.

## d) Vrste dosjelošći sticanja prava vlasništva na pokretninama

Razlikujemo redovnu i vanrednu dosjelošć po pitanju sticanja prava vlasništva na pokretninama.<sup>10</sup>

a) **Redovna dosjelošć,** odredbom člana 116. stav 1. ZSP-a se određuje: „Posjednik stiče dosjelošću pravo vlasništva na pokretnoj stvari koja je u vlasništvu druge osobe, protekom tri godine savjesnog, zakonitog posjeda, ako nije pribavljen silom, prijetnjom ili zloupotrebom povjerenja.“

b) **Vanredna dosjelošć,** odredbom člana 116. stav 2. ZSP-a se određuje: „Posjednik stiče dosjelošću pravo vlasništva na pokretnoj stvari koja je u vlasništvu druge osobe protekom šest godina savjesnog posjeda.“

Dakle, razlika između redovne i vanredne dosjelošći kada je u pitanju sticanje prava vlasništva na pokretninama je u tome što je za redovnu dosjelošć potrebno **tri godine** savjesnog i zakonitog posjeda, te da nije pribavljen *silom, prijetnjom ili zloupotrebom povjerenja*, a za vanrednu dosjelošć da je posjed

<sup>7</sup> „Službene novine Federacije BiH“, br. 6/98 i 29/03.

<sup>8</sup> „Službeni list R BiH“, br. 37/95.

<sup>9</sup> Odredbom člana 6. st. 2. ZSP-a je određeno: „Nekretnine su čestice zemljišne površine, zajedno sa svim onim što je sa zemljištem trajno spojeno na površini ili ispod nje, ako zakonom nije drugačije određeno.

<sup>10</sup> Odredbom čl. 6. st. 3. ZSP-a je određeno: „Pokretnine su stvari koje se mogu premjestiti sa jednog mjesta na drugo bez promjene njihove supstance (suštine).“

savjestan i protekom šest godina neprekidnog posjedovanja.

### e) Prekid dosjeloosti

Prekid dosjeloosti je nastup takvih okolnosti zbog kojih dosjeloost ne može započeti, a započeta dosjeloost ne samo što prestaje teći nego i do tada proteklo vrijeme propada, tako da dosjeloost može samo ponovo započeti kad takve okolnosti otpadnu. Takve su okolnosti: gubitak posjeda, saznanje nesavjesnosti, priznanje tuđeg vlasništva na stvari, te podizanje tužbe - vlasničke tužbe. Ali u slučaju podizanja vlasničke tužbe dosjeloost se prekida samo pod pretpostavkom da je parnica uredno nastavljena i da ju je posjednik (uzukapijent) izgubio.<sup>11</sup>

### f) Oslobođanje od plaćanja poreza na promet nepokretnosti na osnovu pravosnažnih sudskih odluka donesenih po osnovu dosjeloosti

Odredbom člana 17. stav 1. tačka 11. Zakona o prometu nepokretnosti i prava<sup>12</sup> navedenog Zakona se određuje: „Porez na promet nepokretnosti ne plaća se: na prenos vlasništva na nepokretnostima na osnovu pravosnažne sudske odluke donesene po osnovu dosjeloosti...“.

Bez dokaza o plaćenom porezu na promet nepokretnosti ne može se izvršiti uknjižba vlasništva na nepokretnostima i pravima u katastarskim, zemljišnim i drugim javnim knjigama.<sup>13</sup>

To bi značilo da se kod dosjeloosti pravo vlasništva ne stječe pravosnažnošću deklaratorne odluke suda, nego nastankom pravne osnove sticanja.

Dakle, pravosnažnom odlukom suda nije konstituirano nikakvo novo niti veće pravo kakvo osoba koja stječe nekretninu dosjelošću nije imala od ranije, pa zbog toga presuda suda ne može biti osnov za razrezivanje poreza na promet nekretnina.

### 1.1.2. Sticanje prava vlasništva od nevlasnika

Načelo da vlasništvo na drugog može prenijeti samo vlasnik izraz je općeg načela da niko na drugog ne može prenijeti više prava nego što ga sam ima. Međutim, bez iznimke provođenje navedenog načela otežalo bi promet. U prometu je izgrađeno načelo zaštite poštenog stjecatelja stvari, a koje važi u tačno određenim slučajevima i uz tačno određene pretpostavke. Tako vlasnikom postaje: 1. onaj koji pribavi od osobe koja u okviru svoje djelatnosti stavlja u promet takve stvari, 2. od osobe kojoj je vlasnik predao stvar u posjed na temelju pravnog posla koji nije osnova za pribavljanje vlasništva (posudba) i 3. onaj koji stvar stekne na javnoj prodaji. Vlasništvo ne stječe svaki stjecatelj, već moraju biti ispunjene sljedeće pretpostavke: stjecatelj mora biti savjestan, stvar mora biti pokretna i pravni posao mora biti naplatan.<sup>14</sup>

U tom smislu odredbom člana 111. st. 1. ZSP-a se određuje: „*Ko je u dobroj vjeri stekao samostalni posjed pokretne stvari na osnovu teretnog pravnog posla sklopljenog radi sticanja prava vlasništva, od osobe koja nije vlasnik, stekao je vlasništvo te stvari*“, dok st. 2 određuje: „*Sticalac iz stava 1. ovoga člana, stekao je vlasništvo stvari u trenutku sticanja samostalnoga posjeda, ako mu je stvar predana u neposredni posjed ili se već otprije nalazi kod njega. Ako mu je stvar predana u samostalni posjed samim očitovanjem volje, on će pravo vlasništva steći tek kad mu stvar bude predana u neposredni posjed*“.

Sticalac je bio u dobroj vjeri ako u trenutku zaključenja pravnog posla, a ni u trenutku primanja neposrednog posjeda nije znao, niti je s obzirom na okolnosti mogao znati da stvar ne pripada otuđivaocu.<sup>15</sup>

### 1.1.3. Stvaranje nove stvari (specificatio)

Odreedom člana 119. st. 1. se određuje: „*Osoba koja od svog materijala svojim radom izradi novu stvar stiče pravo vlasništva te stvari*“, dok stav 2.

<sup>11</sup> P. Klarić, M. Vedriš, Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb 1996, s. 207.

<sup>12</sup> „Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 23/05, 25/06 i 41/08

<sup>13</sup> Čl. 15. Ibid

<sup>14</sup> P. Klarić, M. Vedriš, Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb 1996, s. 208.

<sup>15</sup> Član 111. ZSP-a

određuje: „Pravo vlasništva na novoj stvari pripada vlasniku od čijeg je materijala, na osnovu pravnog posla, tu stvar izradila druga osoba“.

Ako je neko od tuđeg materijala izradio novu stvar za sebe, on na toj stvari stiče vlasništvo ako je savjestan i ako je vrijednost rada veća od vrijednosti materijala.

U slučaju iz stava 3. ovog člana, ako su vrijednost rada i vrijednost materijala jednake, nastaje suvlasništvo.<sup>16</sup>

Je li nastala doista nova stvar ili je postojeća samo prepravljena ili obnovljena prosuđuje se prema shvaćanju u prometu.

#### 1.1.4. Spajanje i miješanje (commixtio)

U životu se događa da se stvari mimo volje njihovih vlasnika (bez posebnog ugovora) npr. greškom ili iz neznanja spoje ili pomiješaju i tako nastane nova stvar.

U tom smislu odredbom člana 114. st. 1. ZSP-a se određuje: „Kada su stvari koje pripadaju raznim vlasnicima tako spojene ili pomiješane da se ne mogu razdvojiti bez znatne štete ili bez nesrazmjernih troškova, na novoj stvari nastaje suvlasništvo dotadašnjih vlasnika, i to srazmjerno vrijednosti koju su pojedine stvari imale u trenutku spajanja ili miješanja, dok se stavom 2. određuje: „Ako je neko od vlasnika bio nesavjestan, savjestan vlasnik može zahtijevati, u roku od jedne godine od dana spajanja ili miješanja stvari, da mu cijela stvar pripadne u vlasništvo ili da cijela stvar pripadne u vlasništvo nesavjesnom vlasniku. Sticalac je dužan drugome nadoknaditi tržišnu vrijednost njegove stvari“, dok st. 3 određuje: „Ako od dvije spojene ili pomiješane stvari jedna ima neznatnu vrijednost u odnosu na drugu, vlasnik vrjednije stvari stiče pravo vlasništva na novoj stvari. Osoba koja je izgubila pravo vlasništva može, u roku od jedne godine od dana spajanja ili miješanja stvari, zahtijevati nadoknadu tržišne vrijednosti svoje stvari“.

#### 1.1.5. Građenje na tuđem zemljištu (aedificatio)

Uobičajeno da čovjek gradi kuću ili neki drugi građevinski objekt na svom vlastitom zemljištu. No, izgradi li neko građevinski objekt na tuđem zemljištu, neminovno se otvara pitanje prava vlasništva te građevine i zemljišta na kojem je podignuta (kao jedne cjeline). Kao potencijalni vlasnici u obzir dolaze graditelj i vlasnik zemljišta.

U čl. 59-63 ZSP-e donosi odredbe o sticanju prava vlasništva za slučaj da subjekt koji može biti nositelj prava vlasništva izradi građevinski objekt na zemljištu na kojem neka druga osoba ima pravo vlasništva, uz pretpostavku da se gradnja na obavlja na temelju nekog ugovora između te dvije osobe.

U tom smislu odredbom člana 59. ZSP-a reguliše se Građenje na tuđem zemljištu, te se određuje:

„Zgrada koju neko sagradi na tuđem zemljištu pripada vlasniku zemljišta. Vlasnik zemljišta ima pravo zahtijevati da mu se preda u posjed njegovo zemljište sa zgradom, a graditelj će moći od vlasnika tražiti naknadu, po pravilima obligacionoga prava.

Vlasnik zemljišta može zahtijevati da nesavjesan graditelj uspostavi prijašnje stanje ili da otkupi zauzeto zemljište po tržišnoj cijeni; u jednom i drugom slučaju vlasnik zemljišta ima pravo na naknadu štete po općim pravilima obaveznog prava.

Ako je vlasnik zemljišta znao za građenje, a nije se bez odgode usprotivio daljnjoj gradnji, savjesnom graditelju pripada zgrada sa zemljištem koje je potrebno za njenu redovnu upotrebu, a prijašnji vlasnik zemljišta ima pravo zahtijevati samo naknadu u visini tržišne vrijednosti zemljišta, koja se određuje prema stanju zemljišta prije građenja, a prema cijenama u vrijeme donošenja odluke suda.

Ako graditelj nije bio savjestan, zgrada pripada vlasniku zemljišta i kada se nije bez odgode usprotivio gradnji iako je znao za građenje, ali tada vlasnik zemljišta nema pravo zahtijevati uspostavu prijašnjeg stanja“.

<sup>16</sup> Član 119. st. 3 i 4

### 1.1.6. Odvajanje plodova (separatio)

Do odvajanja plodovi su sastavni dio matične stvari. A odvajanjem plodovi postaju samostalne stvari i na njima se može steći pravo vlasništva.

Međutim imamo izuzetak u članu 112. ZSP-a gdje se u st. 1. određuje: „Plodovi i sve što se odvoji od neke stvari pripada i nakon odvajanja njenom vlasniku, ako nije što drugo određeno“, dok se u st. 2. određuje: „Posjeduje li neka osoba kao samostalni posjednik tuđu stvar od koje su se odvojili plodovi ili nešto drugo, ono je samim odvajanjem postalo vlasnikom odvojenoga, ako je u tom času bilo savjesni posjednik tuđe stvari“.

### 1.1.7. Okupacija (occupatio)

Okupacija je uzimanje napuštene pokretne stvari u posjed s namjerom da se prisvoji. Napuštenom (derelinkviranom) stvari se smatra ona stvar za koju njezin vlasnik na nedvojben način izrazi volju da je ne želi više posjedovati. Nisu napuštene stvari ako su negdje zaboravljene, izgubljene ili sakrivene.<sup>17</sup> Okupacijom se može steći vlasništvo samo na napuštenim pokretnim stvarima.

U tom smislu odredbom član 115. ZSP-a se određuje: „Nađenu stvar nalaznik može steći u vlasništvo pod pretpostavkama za sticanje stvari putem dosjelošći, s tim da je njegov posjed nađene stvari savjestan ako ne zna niti bi morao znati čija je stvar.“

## 2.2. Derivativni način sticanja prava vlasništva

Derivativno sticanje prava vlasništva je ono sticanje kod kojeg sticatelj svoje pravo vlasništva izvodi iz prava svog prednika. Za derivativno sticanje prava vlasništva potrebne su tri pretpostavke: 1. Vlasništvo prednika, 2. Titulus ili naslov sticanja i 3. Modus ili način sticanja.

### 2.2.1. Vlasništvo prednika

Isto ko i kod prijenosa prava vlasništva važi načelo „*Nemo plus iuris ad alium transferre potest*,

*quam ipse habetur*“ - niko na drugog ne može prenijeti više vlasništva nego što sam ima.

Ako se radi o derivativnom sticanju prava vlasništva na nekretninama potrebno je da onaj koji prenosi pravo vlasništva i sam bude u zemljišnim knjigama upisan kao vlasnik nekretnine. (to je tzv. knjižni prednik stjecatelja).

### 2.2.2. Titulus ili naslov sticanja

Budući da derivativno vlasništvo znači u pravilu dobrovoljan prijenos vlasništva s jedne osobe na drugu, pravna osnova takvog stjecanja mora nužno biti pravni posao.

Prema tome titulus je pravni posao u kojemu je došlo do izražaja stranačka volja da se prenese vlasništvo. Pravni posao može biti jednostrani ili dvostrani pravni posao.

Titulus mora biti u prvom redu objektivno valjan pravni posao, kauzalan pravni posao, u kojem je kauza, ekonomska svrha, stjecanje vlasništva npr. zamjena, kupoprodaja.<sup>18</sup>

### 2.2.3. Modus ili način sticanja

#### 1) Modus ili način sticanja prava vlasništva pokretnina

Kod pokretnina jedini pravilan način sticanja prava vlasništva jest tradicija.

Tradicija kao modus ili način sticanja vlasništva je prijenos posjeda koji je izvršen u namjeri da se prenese i stekne vlasništvo stvari.

Pretpostavke za derivativno sticanje prava vlasništva na pokretnoj stvari su: 1. vlasništvo otuđivatelja 2. pravna osnova ili titulus i 3. tradicija.

#### 2) Modus ili način sticanja prava vlasništva nekretnina

Kod derivativnog sticanja prava vlasništva na nekretninama način sticanja je upis, i to uknjižba prava vlasništva u zemljišnim knjigama u korist stjecatelja.

<sup>17</sup> P. Klarić, M. Vedriš, Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb 1996, s. 212.

<sup>18</sup> P. Klarić, M. Vedriš, Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb 1996, s. 213.

Dakle, za upis su potrebne tri pretpostavke: 1. zemljišnoknjižna isprava 2. sudska dozvola i 3. izvršenje upisa.

*Opće pretpostavke* da bi isprava bili valjana su da isprava mora biti javna ili javno ovjerena, mora biti tačno naznačena pravna osnova (npr. Ugovor o prodaji), ne smije imati vidljivih mana koje bi slabile njenu vjerodostojnost, na njoj se ne smije ništa brisati. Ako se sastoji iz više listova, moraju biti sašiveni, tako da se ništa ne može naknadno umetnuti, osobe koje učestvuju u postupku moraju biti tačno individualizirane, mora biti datirana – mjesto, dan, mjesec i godina i isprava mora biti potpisana.<sup>19</sup>

*Posebne pretpostavke* su: tačna identifikacija zemljišta (odnosno prava) u pogledu kojeg se ima izvršiti uknjižba i *Klauzula intabulandi*. *Klauzula intabulandi* je izričita izjava onoga čije se pravo prenosi, ukida i opterećuje, da pristaje na uknjižbu. Ta se izjava obično daje već u samoj temeljnoj ispravi, ali može biti dana i u posebnoj ispravi.

Sticatelj podnosi molbu sudu da mu se dozvoli upis, a te je općinski sud nadležan za vođenje zemljišnih knjiga. Mjesno je nadležan sud gdje se nalazi nekretnina. Molbi se prilaže isprava u originalnom primjeru. Na temelju pisanog naloga izvršava se upis prava vlasništva u zemljišnoj knjizi u korist sticatelja, time je završeno derivativno sticanje prava vlasništva na nekretninama koje su upisane u zemljišne knjige.

### 3. Bitnost forme ugovora/isključiva nadležnost notara za sačinjavanje ugovora o prenosu nepokretnosti

U pravnoj teoriji razlikujemo formalne i neformalne ugovore. Za *formalni ugovor* traži se unaprijed određeni oblik kao uvjet za nastanak valjanog ugovora, dok oblik *neformalnog ugovora* nije unaprijed određen i nije uvjet za postojanje i valjanost ugovora. Formalni ugovori se pojavljuju u dva oblika: zakonskom (*forma ex lege*), kada se zakonom propisuje da ugovor mora imati određeni, obično pisani oblik i ugovornom (*forma ex contractu*), kada se stranke mogu sporazumjeti da posebni oblik

bude uvjet valjanosti njihovog ugovora.<sup>20</sup>

U našem pravnom sistemu vrijedi načelo neformalnosti ugovora, što znači da za sklapanje pravnih poslova nije propisan određeni oblik, osim ako zakonom nije drukčije određeno<sup>21</sup>, te načelo savjesnosti i poštenja prema kojem su učesnici obligacionih odnosa u ostvarivanju prava i obaveza iz tih odnosa dužni da ih se pridržavaju.

Odredbom člana 73. st. 1. tačka 4. Zakona o notarima<sup>22</sup> određuje da su notari ključni faktor u sticanju prava vlasništva obzirom da je propisana isključiva nadležnost notara za pravne poslove, čiji je predmet prijenos ili sticanje vlasništva ili drugih stvarnih prava na nekretninama što znači da se radi o strogo formalnom poslu za koji se pored pismene traži i posebna forma.

Posebno je bitno naglasiti da su isprave notara izvršne isprave ukoliko su sačinjene u propisanoj formi i ako su sastavljene o nekom pravu potraživanja, koje ima za predmet plaćanje neke određene sume novca ili davanje određene količine drugih zamjenjivih stvari ili vrijednosnih papira, a dužnik je u ispravi pristao na izvršenje bez odlaganja. Na osnovu notarske isprave na temelju koje je u zemljišnim knjigama upisana hipoteka ili zemljišni dug na određenoj nekretnini, može se u svrhu plaćanja obezbijeđenog potraživanja neposredno nakon dospelosti zahtijevati izvršenje na toj nekretnini, ako je dužnik u izvorniku na ovo izričito pristao. Za izvršnost isprava iz st. 1. i 2. ovog člana nije potrebna nikakva daljnja aktivnost izvršnog suda.<sup>23</sup>

Zaključivanje kupoprodajnih ugovora mimo zakona potpada pod krivičnu odgovornost i u tom smislu treba voditi računa da stranke shvate domete i značaj zaključenog ugovora odnosno krajnji ishod a to je može li se provesti zaključeni ugovor.

Prema tome notari imaju isključivu nadležnost kad je u pitanju promet nekretninama, te su u skladu sa navedenim zakonom dužni poučiti stranke o svim njihovim pravima i obavezama.

<sup>20</sup> Član 69. st. 1. ZOO-a.

<sup>21</sup> Član 67. st. 1. ZOO-a.

<sup>22</sup> „Službene novine Federacije BiH“, br. 45/02 i 30/2016 - odluka US

<sup>23</sup> Čl. 90. Zakona o notarima

<sup>19</sup> P. Klarić, M. Vedriš, Gradansko pravo, Narodne novine, Zagreb 1996, s. 217

#### 4. Dvostruka prodaja nekretnina

Ovdje se postavlja pitanje šta će se desiti u slučaju ako vlasnik zemljišta najprije proda zemljište jednome, a iza toga drugome.

Ključno pitanje je pitanje savjesnosti pa će vlasništvo steći ona osoba, koja je kao savjesna prvo podnijela zahtjev za upis u zemljišnu knjigu, ako su ispunjene i ostale pretpostavke za sticanje vlasništva.

U tom smislu odredbom člana 57. ZSP-a se propisuje Višestruko ugovaranje otuđenja, te se u st. 1. određuje: „U slučaju da je više osoba zaključilo sa vlasnikom pravne poslove radi sticanja vlasništva iste nekretnine, vlasništvo će steći ona osoba, koja je kao savjesna prvo podnijela zahtjev za upis u zemljišnu knjigu, ako su ispunjene i ostale pretpostavke za sticanje vlasništva. Savjesnost mora postojati u trenutku podnošenja zahtjeva za upis“, dok se u st. 2. određuje: „Ukoliko je jedna od više osoba, koje su s vlasnikom zaključile pravni posao radi sticanja vlasništva iste nekretnine podnijela zahtjev za upis u zemljišnu knjigu, odnosno ishodila upis u svoju korist, a pri tome bilo nesavjesna, savjesna osoba ima pravo u roku od tri godine od izvršenog upisa podnijeti tužbu kojom traži brisanje neispravnog upisa i uknjižbu prava vlasništva u svoju korist, kao i izvršiti zabilježbu spora u svoju korist. Ovo se pravo ne može vršiti protiv treće savjesne osobe koja je, pouzdavajući se u zemljišnu knjigu, stekla neko pravo.“

U kontekstu navedenog uvezati registre od velikog je značaja za pravnu sigurnost u prometu nekretninama. Ključna stavka je uvezati zemljišnoknjižne urede općinskih sudova sa notarskom komorom/notarima na način na da svako prometovanje bilo kojom česticom od strane notara bude evidentirano u registar automatski i na taj način jasno se pošalje poruke nekom ko želi da više puta prometuje određenom nekretninom, a u isto vrijeme šalje se poruka bilo kome ko konsultira registar da ima uvid da li je došlo do raspolaganja određenom nekretninom.

#### 5. Postupak upisa prava vlasništva u zemljišne knjige

Bitno je naglasiti kad je određeno lice zaključilo ugovor o kupoprodaji nekretnina da ono još nije postalo i vlasnik nekretnina. U tom smislu

odredbom člana 53. stav 1. Zakona o stvarnim pravima (ZSP) je određeno: „Pravo vlasništva na nekretninama na osnovu pravnog posla stiče se uknjižbom u zemljišnu knjigu ako zakonom nije drugačije određeno“, dok je odredbom stava 2. određeno: „Pravni posao iz stava 1. ovog člana zaključuje se u obliku notarski obrađene isprave“.

Vlasništvo se prenosi na osnovu valjano očitovane volje zemljišnoknjižnog vlasnika usmjerene na to da njegovo vlasništvo pređe na sticaoca (*clausula intabulandi*). Ova izjava volje može biti data u pravnom poslu koji je upravljn na prienos vlasništva ali može biti data i u posebnoj ispravi, u kojem slučaju ta isprava mora biti notarski obrađena.<sup>24</sup>

Odredbom člana 53. stav. 4. ZSP-a je određeno da provedena uknjižba djeluje od trenutka kad je sudu bio podnesen zahtjev za uknjižbu.

U tom smislu odredbom člana 3. stav 1. Zakona o zemljišnim knjigama<sup>25</sup> se određuje: „Postupak upisa u zemljišnu knjigu pokreće se podnošenjem zahtjeva za upis“. Uz zahtjev za upis treba priložiti i dokaznu dokumentaciju na kojoj se zahtjev temelji.<sup>26</sup>

Pored navedenog uslov za upis prava vlasništva je i plaćeni porez kod nadležne porezne uprave, a obveznik poreza na promet nepokretnosti je kupac, odnosno fizičko ili pravno lice na koje se vrši prenos vlasništva na nepokretnosti.

Bez dokaza o plaćenom porezu na promet nepokretnosti ne može se izvršiti uknjižba vlasništva na nepokretnostima i pravima u katastarskim i zemljišnim knjigama.<sup>27</sup>

Obveznik poreza na promet nepokretnosti je kupac, odnosno fizičko ili pravno lice na koje se vrši

<sup>24</sup> Član 53. stav 3. ZSP-a.

<sup>25</sup> „Službene novine Federacije BiH“, br. 19/03 i 54/04.

<sup>26</sup> To mogu biti: 1) isprava koja je osnov za sticanje stvarnog prava;

2) dokument na osnovu kojeg se dokazuje stvarno pravo;

3) ovjerena kopija sudske odluke koja je osnov za upis;

4) neki drugi dokument kojim se potvrđuje stvarno pravo osigurano predbilježbom;

5) dokumenti navedeni u članu 7. ovog zakona;

6) drugi dokumenti potrebni za upis određeni zakonom.

<sup>27</sup> Čl. 15. Ibid

prenos vlasništva na nepokretnosti.<sup>28</sup>

### 5.1. Sticanje prava vlasništva predbilježbom

Odredbom člana 54. st. 1. ZSP-a je određeno: „Ako nisu ispunjene sve pretpostavke koje pravila zemljišnoknjižnog prava zahtijevaju za uknjižbu prava vlasništva, može se tražiti predbilježba sticanja prava vlasništva“, dok st. 2. određuje: „Predbilježbom će vlasništvo biti stečeno pod uvjetom naknadnog opravdanja predbilježbe. Opravdanjem se predbilježba pretvara u uknjižbu, s učinkom od časa kad je prijedlog za predbilježbu bio podnesen“.

Predbilježba izvršena zbog toga što isprave ne sadrže sve elemente za upis prava ili kada je prijenos vlasništva uvjetovan ispunjenjem određenih pretpostavki, opravdana je *naknadnim podnošenjem potpunog zahtjeva* za upis prijenosa vlasništva na sticaoca ili ispunjenjem drugih propisanih pretpostavki u određenom roku, međutim ako je predbilježba zahtijevana zbog nedostatka *clausule intabulandi*<sup>29</sup>, predbilježba se smatra opravdanom njenim naknadnim podnošenjem.

\* \* \*

Vlasništvo je najvažniji oblik stvarnog prava i vrlo je bitno da bude precizno definisano jer se time stvara pravna sigurnost u prometu nekretninama kako unutar države tako i za potencijalne investitore i njihovo ulaganje na području BiH, a što i jeste zahtjev savremene tržišne privrede.

U kontekstu navedenog uvezati registre od velikog je značaja za pravnu sigurnost u prometu nekretninama. Ključna stavka je uvezati zemljišnoknjižne urede općinskih sudova sa notarskom komorom/notarima na način na da svako prometovanje bilo kojom nekretninom od strane notara bude evidentirano automatski u registar i na taj način preventivno i jasno se pošalje poruka nekom ko želi da više puta prometuje određenom nekretninom, a u isto vrijeme šalje se poruka bilo kome ko konsultira registar da vrlo jednostavno može ustanoviti da je došlo do raspolaganja određenom nekretninom. U svemu ovom svakako je bitno do

<sup>28</sup> Čl. 4. Ibid

<sup>29</sup> Član 54. ZSP-a.

kraja provesti projekat registracije nekretnina u okviru kojeg se provodi usklađivanje podataka iz katastra i zemljišne knjige, te time uvezati katastar i zemljišnu knjigu što bi uveliko olakšalo promet nekretnina svim učesnicima. Posebno je navedeno bitno u područjima gdje zemljišna knjiga nije usklađena sa katastrom nekretnina i gdje se promet bukvalno vrši na osnovu podataka iz katastra. Kao pozitivan primjer može se navesti elektronsko uvezivanje CIPS baze podataka MUP-a Kantona Sarajevo i baze podataka zemljišne knjige ureda Općinskog suda u Sarajevu koje je građanima uveliko olakšalo probleme. Čekanje u redovima ispred šalter sala zemljišno-knjižnih ureda Općinskog suda je prevelik teret za građane, dok u isto vrijeme svi podaci postoje u elektronskoj bazi. Ovo je primjer i drugim agencijama, ako i ostalim nivoima vlasti da samo elektronsko uvezivanje sistema može doprinijeti jačanju državnih kapaciteta, pravnoj sigurnosti i vladavini prava, a time svakako i olakšati građanima ostvarivanje njihovih prava.

Danijela Radonić

# UTICAJ NOVE SISTEMATIZACIJE NA RADNOPRAVNI STATUS RADNIKA

**Rezime:** Uticaj poslovnih promjena na unutrašnju organizaciju poslodavca se ispoljava kroz izmjene akta o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta. U nekim situacijama to može dovesti do smanjenja broja radnika i u konačnici do otkaza ugovora o radu tih radnika. Ukoliko se radi o većem broju radnika poslodavac ima obavezu donošenja programa rješavanja viška radnika. No potrebno je preduzeti i druge obaveze propisane ZOR kako bi se radilo o zakonitom otkazu. U članku autorica analizira obaveze poslodavca u pogledu otpuštanja radnika koje proizilazi nakon usvajanja nove organizacije.

**Ključne riječi:** sistematizacija, radno mjesto, opis poslova, ukidanje, smanjenje, višak, otkaz.

## UVOD

Tehnološke promjene u okruženju, otežana poslovna aktivnost, krize, ali i proširenje djelatnosti iziskuju reorganizaciju poslovnih procesa. U tom smislu vrše se izmjene i dopune akta o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta. U pravilu, to je neophodan preduslov za premještanje ili otpuštanje radnika kod poslodavaca koji zapošljavaju više od 15 radnika. Entitetski zakoni o radu<sup>1</sup> kao ni Zakon o radu Brčko Distrikta BiH<sup>2</sup> ne regulišu detaljno sadržaj akta o sistematizaciji odnosno pravilnika u kojem je sadržana unutrašnja organizacija niti način njegovog donošenja. Prepoznavši ove nedostatke ukazaćemo na glavne implikacije izmjene akta o unutrašnjoj organizaciji na radnopravni status radnika.

## AKT O UNUTRAŠNJOJ ORGANIZACIJI I SISTEMATIZACIJI RADNIH MJESTA

Iako formalno nije obuhvaćen definicijom opšteg akta<sup>3</sup> akt o sistematizaciji je opšti akt jer se primjenjuje prema svim radnicima od tog

poslodavca. U teoriji radnog prava izneseno je shvatanje da to nije opšti akt iz razloga što ne uređuje prava, obaveze i odgovornosti iz radnog odnosa. No ipak on predstavlja objektivno-pravnu pretpostavku za uspostavljanje i postojanje radnog odnosa, i s druge strane utvrđuje pretpostavke za to (radna mjesta i uslove za rad).<sup>4</sup>

Zakoni o radu u Bosni i Hercegovini ne uređuju detaljno akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, već je to u uslovima tržišne ekonomije u najvećoj mjeri ostavljeno na dispoziciju poslodavcima.

Naime, ZOR RS propisuje da poslodavac koji zapošljava više od 15 radnika mora da donese akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, propisan je obavezni sadržaj te način donošenja akta. Sa druge strane u Federaciji BiH i Brčko Distriktu, pravilnik o radu mora da sadrži i odredbe kojima se uređuje organizacija rada, sistematizacija radnih mjesta, posebni uvjeti za zasnivanje radnog odnosa i dr. Ovaj opšti akt donosi poslodavac koji zapošljava više od 30 radnika (FBiH) odnosno više od 15 radnika (BD).

<sup>1</sup> Zakon o radu (u daljem tekstu: ZOR RS), Službeni glasnik Republike Srpske, broj 1/16, 66/18, 91/21 – Odluka Ustavnog suda Republike Srpske, 119/21), Zakon o radu (u daljem tekstu: ZOR FBiH), Službene novine Federacije BiH, broj 26/16, 89/18

<sup>2</sup> Službeni glasnik Brčko Distrikta, broj 34/2019, 2/21, 6/21 ( u daljem tekstu: ZOR BD)

<sup>3</sup> ZOR RS, član 9. stav 1.  
ZOR BD, član 2.

<sup>4</sup> Kovačević, Lj., Zasnivanje radnog odnosa, Pravni fakultet u Beogradu, Beograd, 2021., str. 496.



Stoga razlikujemo formalnu od neformalne organizacione strukture. Produkt formalne organizacione strukture je akt o sistematizaciji<sup>5</sup> koji treba da sadrži:

- unutrašnju organizaciju,
- radna mjesta,
- opis poslova, te
- posebne uslove neophodni za zasnivanje radnog odnosa, kao što su vještine i radno iskustvo, vrsta i stepen stručne spreme, odnosno nivoi obrazovanja i zanimanja potrebnih za obavljanje sistematizovanih radnih mjesta i drugo.

Unutrašnja organizacija je okosnica poslovnih procesa kod poslodavca. Nju čine organizacione cjeline nazvane organizacione jedinice, sektori, službe, odjeljenja. Shodno tome zaključujemo da unutrašnja organizacija kanal za uspostavljanje odnosno usmjeravanje ciljno uređenog djelovanja.

Radno mjesto, u smislu ZOR, jeste mjesto namijenjeno za obavljanje poslova kod poslodavca na kojem radnik obavlja radne zadatke ili ima pristup u toku rada i koji je pod neposrednom ili posrednom kontrolom poslodavca.<sup>6</sup> Ipak, u kontekstu sadržaja akta o sistematizaciji bitno je ukazati da je radno mjesto početna organizaciono-tehnička jedinica, koju čini jedan ili više radnika s određenim stručnim i drugim sposobnostima.<sup>7</sup> Tako shvaćen pojam radnog mjesta se dalje pretvara u skupove poslova međusobno povezanih ili uslovljenih, a koji se dalje grupišu po nazivu, opisu, vrsti, srodnosti, odgovornosti, uslovima rada i drugim kriterijumima.

Posebni uslovi određuju se zavisno od poslova radi kojih se zasniva radni odnos.<sup>8</sup> Vrsta i stepen stručne spreme su tradicionalan zahtjev u našem pozitivnom radnom zakonodavstvu. Vrsta stručne spreme ukazuje na ciljeve i sadržinu obrazovanja određenog lica, dok stepen stručne

spreme izražava složenost potrebnog obrazovanja i osposobljenosti radnika.<sup>9</sup>

Radno iskustvo, u smislu ZOR RS, podrazumijeva znanja i vještine stečene za vrijeme obavljanja poslova u određenom stepenu stručne spreme, odnosno nivou obrazovanja i zanimanja.<sup>10</sup> Radno iskustvo nije isto što i radni staž, što prepoznaje ZOR RS te pravi distinkciju između ovih pojmova. Radni staž je vrijeme provedeno u radnom odnosu kod poslodavca, koji je upisan u radnu knjižicu.<sup>11</sup> Stoga, radni staž nije bitan za ocjenu potrebnog radnog iskustva jer se radno iskustvo može sticati i drugim formama rada (rad van radnog odnosa, faktički rad).

Vještine mogu biti stečene formalnim obrazovanjem (pismenost, sposobnost predstavljanja ideja i rezultata rada pismenim i usmenim putem, numeričke vještine, poznavanje rada na računaru) ili praktične vještine (npr. kuvanje).

U zavisnosti od vrste ili prirode posla, poslodavci imaju ovlaštenje da odrede i druge posebne uslove kao što su npr. posjedovanje određene licence, položen stručni ispit, znanje stranog jezika, godine života, određena lična svojstva.

Pri određivanju posebnih uslova, poslodavac mora da vodi računa o zabrani diskriminacije.

## **IZMJENE AKTA O UNUTRAŠNJOJ ORGANIZACIJI I SISTEMATIZACIJI**

Tehnološke, ekonomske ili organizacione promjene su najčešći razlog izmjene i/ili dopune sistematizacije.

U slučaju potrebe za izmjenom ili dopunom, pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta se mijenja i dopunjuje na isti način koji je propisan ZOR za njegovo donošenje. To znači da ovaj akt donosi nadležni organ poslodavca određen statutom odnosno preduzetnik. U FBiH je propisana obaveza poslodavca da se obavezno konsultira sa

<sup>5</sup> Pravilnik o radu u FBiH i Brčko Distriktu BiH, između ostalog, treba da sadrže ove elemente

<sup>6</sup> ZOR RS, član 8. stav 1.

<sup>7</sup> Kovačević, Lj., Zasnivanje radnog odnosa, Pravni fakultet u Beogradu, Beograd, 2021., str. 490.

<sup>8</sup> Kličković, R., Radić, B., Komentar Zakona o radu, Centar za demokratizaciju društva, Banja Luka, 2016., str. 59.

<sup>9</sup> Kovačević, Lj., Zasnivanje radnog odnosa, Pravni fakultet u Beogradu, Beograd, 2021., str. 575.

<sup>10</sup> ZOR RS, član 8. stav 3.

<sup>11</sup> ZOR RS, član 8. stav 4.

sindikatom odnosno vijećem zaposlenika ukoliko su formirani. Nije uređeno na koji način se to vrši, pa bismo primjenom analogije zaključili da se nacrt akta dostavlja sindikatu kako bi se isti očitovao.

Predmet izmjena i dopuna pravilnika može biti izmjena:

- unutrašnje organizacije,
- radnih mjesta,
- opisa poslova, te
- posebnih uslova.

Promjene unutrašnje organizacije mogu biti usmjerene ka proširenju djelatnosti i tada dolazi do sistematizovanja novih poslova kroz osnivanje novih radnih mjesta. Može doći i do redefinisivanja postojećih radnih mjesta spajanjem, dodavanjem novih poslova postojećem radnom mjestu i sl. Sa druge strane, sužavanje djelatnosti se ispoljava kroz ukidanje radnog mjesta ili smanjenje broja izvršilaca. Nakon smanjenja broja izvršilaca ili ukidanja radnog mjesta najčešće dolazi do proširenja opisa poslova odnosno radnih zadataka kod određenih radnih mjesta kako bi se pokrio djelokrug ukinutih poslova.

Uporedo sa pripremom nove sistematizacije poslodavac će biti u obavezi da pripremi i druge akte. Ukoliko dolazi do smanjenja broja izvršilaca, poslodavac će biti u obavezi da utvrdi kriterijume za rješavanje viška radnika. Poslodavac nije u obavezi sačinjavati kriterijume ukoliko dolazi do ukidanja radnih mjesta (bilo u slučaju individualnog bilo u slučaju kolektivnog otpuštanja). Ali kod smanjenja broja izvršilaca poslodavac mora da definiše i primjeni kriterijume jer jedino tako na zakonit način određuje konkretnog radnika koji je višak. Shodno tome, poslodavac će se rukovoditi kriterijumima prilikom određivanja posebnih uslova za određena radna mjesta za koje je planirano smanjenje broja izvršilaca što će biti precizno navedeno u novom aktu o sistematizaciji.

ZOR RS ne sadrži posebne odredbe o načinu donošenja i objavljivanju pravilnika o unutrašnjoj organizaciji. Stoga se preporučuje da se pravilnik, nakon što ga donese nadležni organ objavi na oglasnoj tabli poslodavca. Pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja.

Za razliku od toga, ZOR FBiH<sup>12</sup> i ZOR BD<sup>13</sup> detaljno uređuju način donošenja pravilnika o radu. Ovdje je decidno propisano da se opći akt objavljuje na oglasnoj ploči poslodavca, a stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja.

## **PREMJEŠTAJ RADNIKA NA DRUGO RADNO MJESTO**

Kao jedan od razloga za izmjenu ugovorenih uslova rada član 170. ZOR RS predviđa premještaj radnika na drugo radno mjesto ili u drugo mjesto rada. Nakon usvajanja nove sistematizacije do premještaja radnika će doći ako poslodavac procijeni da je nastupila potreba za premještajem određenog radnika ili u situaciji kada se pokušava iznaći rješenje za radnika koji je određen kao višak. Ukoliko poslodavac ima upražnjenih radnih mjesta za koje radnik, koji je predviđen kao višak, ispunjava uslove poslodavac mu može ponuditi aneks ugovora o radu. Procedura je propisana članom 171. ZOR RS. Poslodavac će radniku dostaviti ponudu i aneks ugovora o radu. Uz ponudu za zaključivanje aneksa ugovora poslodavac je dužan da radniku u pisanom obliku dostavi i razloge za ponudu, rok u kome radnik treba da se izjasni o ponudi i pravne posljedice koje mogu da nastanu odbijanjem ponude.

Prema članu 172. stav 1. ZOR RS, radnik može da bude raspoređen na drugo radno mjesto kod poslodavca koje odgovara njegovoj stručnoj spremi i iskustvu stečenim radom.

Prema stavu 2. istog člana, radnik može da bude premješten u drugo mjesto rada ako su ispunjeni svi sljedeći uslovi:

- 1) ako je djelatnost poslodavca takve prirode da se rad obavlja u mjestima van sjedišta poslodavca, odnosno njegovog organizacionog dijela;
- 2) ako je udaljenost od mjesta u kome radnik radi do mjesta u koje se premješta na rad manja od 50 km i ako je organizovan redovan prevoz koji omogućava blagovremeni dolazak na rad i povratak sa rada i obezbijedena naknada troškova prevoza u visini cijene prevozne karte u javnom saobraćaju;

<sup>12</sup> Član 118.

<sup>13</sup> Član 17.

- 3) ako radno mjesto u drugom mjestu rada odgovara njegovoj stručnoj spremi i iskustvu stečenim radom.

Imajući u vidu da su razlozi premještaja zasnovani na rješavanju viška radnika, izražavamo mišljenje da nije neophodno insistiranje na svim pravilima propisanim članom 172. ZOR RS. Prioritet je da radnik ipak ostane u radnom odnosu. Ipak, imajući u vidu prirodu radnog odnosa, potrebna je i saglasnost radnika u tom pravcu. Naime, propisano je da je radnik dužan da se izjasni o ponudi za zaključivanje aneksa ugovora u roku koji odredi poslodavac, a koji ne može biti kraći od osam radnih dana. Smatra se da je radnik odbio ponudu za zaključivanje aneksa ugovora ako se ne izjasni u ovom roku. U praksi se mogu pojaviti situacije da se radnik izjasni u pisanoj formi na način da nije jasno izrazio volju da odbija aneks. U toj situaciji, poslodavac će se rukovoditi činjenicom nedostavljanja potpisanog aneksa ugovora o radu.<sup>14</sup>

Iako radnik zadržava pravo da pred nadležnim sudom osporava zakonitost tog ugovora u roku od šest mjeseci ukoliko prihvati ponudu za zaključivanje aneksa ugovora, mišljenja smo da u ovakvim slučajevima to pravo neće biti aktivirano. Jer je bitno da radnik ostane u radnom odnosu.

U Federaciji BIH i Brčko Distriktu (trajni) premještaj radnika se vrši procedurom otkaza ugovora o radu i istovremenom ponudom za zaključenje ugovora pod izmijenjenim uslovima.

### **PROGRAM RJEŠAVANJA/ ZBRINJAVANJA VIŠKA RADNIKA**

Kod kolektivnog otpuštanja radnika (tzv. višak radnika) poslodavac je u obavezi da donese program rješavanja viška radnika. Pod viškom radnika podrazumijeva se ekonomska i pravna situacija koja nastaje kao posljedica promjena u tehnološkoj, ekonomskoj, strukturalnoj, organizacionoj (operacionalnoj) poziciji kod poslodavca, koja dovodi do potrebe za značajnim smanjenjem broja zaposlenih, pri čemu razlozi nastanka viška zaposlenih nisu u vezi sa profesionalnim sposobnostima ili kvalitetom izvršavanja rada pojedinačnog zaposlenog.

Obaveza donošenja programa postoji kod poslodavca kod kojeg su kumulativno ispunjeni propisani uslovi. Vremenski uslov je ispunjen ukoliko poslodavac utvrdi da će zbog tehnoloških, ekonomskih ili organizacionih razloga u okviru perioda od 90 dana doći do prestanka potrebe za određenim brojem radom radnika. Brojčani uslov odnosi se na broj radnika u radnom odnosu na neodređeno vrijeme koji će se proglasiti viškom. Članom 160. ZOR RS izvršena je distinkcija između ukupnog broja radnika na neodređeno i određeno vrijeme. Drugi uslov za donošenje programa ispunjava poslodavac koji namjerava da otpusti radnike na neodređeno vrijeme i to:

- 1) 10 radnika kod poslodavca koji ima u radnom odnosu više od 30, a manje od 100 zaposlenih na neodređeno vrijeme;
- 2) 10% radnika kod poslodavca koji ima u radnom odnosu više od 100 zaposlenih na neodređeno vrijeme;
- 3) 30 radnika kod poslodavca koji ima u radnom odnosu preko 300 zaposlenih na neodređeno vrijeme.

Program je dužan da donese i poslodavac koji utvrdi da će doći do prestanka potrebe za radom najmanje 30 radnika u okviru perioda od 90 dana, iz tehnoloških, organizacionih i ekonomskih razloga bez obzira na ukupan broj zaposlenih kod poslodavca.<sup>15</sup> Time je obaveza donošenja programa proširena na poslodavca koji zapošljava i radnike na određeno vrijeme.

Program zbrinjavanja viška radnika moraju donijeti i poslodavci u Federaciji BIH i Brčko Distriktu BIH, no njihova obaveza je nešto drugačije određena.

Poslodavac koji zapošljava više od 30 radnika, a koji u periodu od naredna tri mjeseca ima namjeru da zbog ekonomskih, tehničkih ili organizacijskih razloga otkaže ugovor o radu najmanje petorici radnika, dužan je da se konsultira sa vijećem zaposlenika i sindikatom.<sup>16</sup>

Poslodavac koji zapošljava više od petnaest (15) radnika, a koji u periodu od naredna tri mjeseca ima namjeru da zbog ekonomskih, tehničkih ili

<sup>14</sup> ZOR, član 179. stav 1. tačka 4)

<sup>15</sup> ZOR, član 160.

<sup>16</sup> ZOR FBiH, član 109.

organizacionih razloga otkáže ugovor o radu za više od 20% (dvadeset posto) od ukupnog broja radnika kod tog poslodavca, dužan je konsultovati se sa vijećem radnika, a ako vijeće radnika nije organizovano sa svakim sindikatom koji zastupa 10% (deset posto) ili više radnika tog poslodavca, radi postizanja sporazuma u svrhu otklanjanja ili smanjenja potrebe za prestankom rada radnika.<sup>17</sup>

Obaveza konsultiranja u smislu prethodno navedenih članova:

- zasniva se na aktu u pisanoj formi koji je pripremio poslodavac;
- započinje najmanje 30 dana prije davanja obavijesti o otkazu radnicima na koje se odnosi.

Time je zakonski uređena uloga sindikata odnosno vijeća zaposlenika kojima se akt dostavlja prije početka konsultiranja.

Sadržaj programa propisan je članom 161. ZOR RS i isti obavezno sadrži:

- 1) razloge prestanka potrebe za radom radnika,
- 2) ukupan broj radnika kod poslodavca,
- 3) broj, kvalifikacionu strukturu, godine starosti i staž osiguranja radnika koji su višak i poslove koje obavljaju,
- 4) kriterijume za utvrđivanje viška radnika,
- 5) mjere za zapošljavanje: premještanje na druge poslove, rad kod drugog poslodavca, prekvalifikacija ili dokvalifikacija, nepuno radno vrijeme, ali ne kraće od polovine punog radnog vremena i druge mjere,
- 6) sredstva za rješavanje socijalno-ekonomskog položaja viška zaposlenih,
- 7) rok u kome će biti otkazan ugovor o radu.

Prvi element programa su razlozi prestanka potrebe za radom radnika. U slučaju donošenja novog akta o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji poslodavac će razloge zasnovati na tehnološkim, organizacionim ili ekonomskim promjenama.

Četvrti, ali i najbitniji element su kriterijumi za utvrđivanje viška radnika. Kriterijumi su mjerila na osnovu kojih se vrši personifikacija viška radnika. Ona „pretvaraju“ ukupni višak u imena i prezimena radnika koji će podnijeti teret restrukturiranja,

odnosno smanjenja broja radnika usljed tehnoloških, ekonomskih ili organizacionih promjena.

Kriterijumi se dijele na profesionalne i vanprofesionalne. Profesionalni kriterijumi su: radna sposobnost, stručna sprema i radno iskustvo. Vanprofesionalni kriterijumi su godine života, imovinsko stanje, porodična situacija, zdravstveno stanje i sl.

Uvažavajući trenutno društveno-političko uređenje i status društva u tranziciji, rezultati rada se nameću kao osnovni kriterij za utvrđivanje viška radnika. Rezultati rada se utvrđuju na osnovu prethodno definisanog načina utvrđivanja rezultata rada i perioda u kojem se utvrđuju rezultati rada.

Međutim, načelo pravičnosti nalaže da se vrši kombinovanje rezultata rada, staža kod tog poslodavca i imovinskog stanje radnika. Radni staž i imovinsko stanje su korektivi koji se primjenjuju samo kad dva radnika na istom radnom mjestu ostvaruju iste rezultate rada. Radni staž kod istog poslodavca se vrednuje sa aspekta lojalnosti, pa će bolji rang imati radnik sa dužim radnim stažom kod tog poslodavca. Imovinsko stanje je vanprofesionalni kriterijum. Ovdje je zastupljen socijalni aspekt pa će prednost imati radnik sa slabijim imovnim stanjem – manjim prihodom po članu zajedničkog porodičnog domaćinstva u prethodnoj kalendarskoj godini.

Pri određivanju ali i vrednovanju kriterija poslodavac mora voditi računa i o zakonskom ograničenju – zabrani.

Kriterijum za utvrđivanje viška radnika iz člana 161. stav 1. tačka 4) ne može da bude odsustvovanje radnika sa rada zbog privremene spriječenosti za rad, trudnoće, porodičnog odsustva, njege djeteta i posebne njege djeteta.<sup>18</sup>

Sadržaj programa je propisan i članom 110. stav 2. ZOR FBiH koji sadrži, naročito<sup>19</sup>, slijedeće podatke:

- razloge za predviđeno otkazivanje ugovora o radu;
- broj, kategoriju i spol radnika za čije je ugovore predviđen otkaz;

<sup>18</sup> ZOR, član 166.

<sup>19</sup> Iz ovakve formulacije norme proizilazi da program može da sadrži i druge elemente.

<sup>17</sup> ZOR BD, član 126.

- mjere za koje poslodavac smatra da se pomoću njih mogu izbjeći neki ili svi predviđeni otkazi (npr. raspoređivanje radnika na drugo radno mjesto kod istog poslodavca, prekvalifikacija gdje je to potrebno, privremeno skraćivanje radnog vremena);
- mjere za koje poslodavac smatra da bi mogle pomoći radnicima da nađu zaposlenje kod drugog poslodavca;
- mjere za koje poslodavac smatra da se mogu poduzeti u cilju prekvalifikacije radnika radi zapošljavanja kod drugog poslodavca.

Prema članu 127. stav 2. ZOR BD sadržaj programa je zakonski nešto šire određen te sadrži naročito sljedeće podatke:

- a) ukupan broj radnika kod poslodavca;
- b) razloge za predviđeno otkazivanje ugovora o radu;
- c) prijedlog kriterija za izbor radnika kojima može biti otkazan ugovor o radu;
- d) broj, kategoriju i spol radnika za čije je ugovore predviđen otkaz;
- e) mjere koje se predlažu za izbjegavanje nekih ili svih predviđenih otkaza, na primjer raspoređivanje radnika na drugo radno mjesto kod istog poslodavca, prekvalifikacija gdje je to potrebno, privremeno skraćivanje radnog vremena;
- f) mjere koje se predlažu kao pomoć radnicima da nađu zaposlenje kod drugog poslodavca;
- g) mjere koje se predlažu s ciljem prekvalifikacije radnika radi zapošljavanja kod drugog poslodavca;
- h) rok za otkaz ugovora o radu i
- i) način obračuna otpremnine.

Stavom (3) istog člana propisana je obaveza poslodavca da o provođenju konsultacija obavijesti Zavod za zapošljavanje Brčko distrikta Bosne i Hercegovine uz dostavljanje akta (programa), a kopiju obavještenja dostaviti vijeću radnika, odnosno sindikatu.

Dodatna zaštita prava radnika koji su proglašeni viškom sadržana je u stavu (5) istog člana prema kojoj radnicima koji su utvrđeni viškom, radni odnos ne može prestati prije isteka perioda od trideset (30) dana od dana dostavljanja akta vijeću radnika ili sindikatu.

Iz ovih odredbi uočava se da je postupak donošenja akta podijeljen u nekoliko faza. Prva i najopsežnija faza je priprema prijedloga programa od strane poslodavca. Upravo zbog značaja, složenosti i obimnosti ove faze, ZOR ne ograničavaju poslodavca u pogledu vremenskog okvira u kojem treba započeti izradu programa ili isti završiti. Međutim propisana je obaveza poslodavcu da prijedlog programa dostavi sindikatu ili savjetu radnika i Zavodu za zapošljavanje najkasnije osam dana<sup>20</sup> od dana utvrđivanja prijedloga programa. Slično rješenje je sadržano i u drugim ZOR koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini.

Sljedeća faza je predviđena za razmatranje prijedloga programa od strane predstavnika radnika (sindikata ili savjeta radnika ukoliko sindikat nije organizovan) i javnog tijela (Zavoda za zapošljavanje) i od njih se očekuje aktivna uloga. Sindikat ili savjet radnika je dužan da dostavi mišljenje na prijedlog programa u roku od 15 dana od dana dostavljanja prijedloga programa. Iako nije jasno propisana ni forma mišljenja, potrebno je da isto bude dostavljeno u pisanoj formi. U praksi je već bilo dilema kako da poslodavac ispuni proceduru donošenja programa ako nema organizovan sindikat niti formiran savjet radnika, kao i da li može da ovu obavezu ispuni sa predstavnikom kojeg odrede radnici. Odredbom člana 163. ZOR RS izričito je propisano dostavljanje programa sindikatu ili savjetu radnika i Zavodu. Dakle, nije propisana i alternativa obraćanja predstavniku koga odrede radnici, kako je to predviđeno odredbom člana 16. tačka 8. ZOR. Poslodavac je, shodno odredbi člana 165. ZOR RS, dužan razmotriti mišljenje sindikata (ili savjeta radnika) i Zavoda. S obzirom da je odredba člana 16. ZOR RS načelna a odredbe Glave XI ZOR regulišu konkretnu situaciju: ne postoji obaveza poslodavca da prijedlog programa dostavlja predstavniku koga odrede radnici u situaciji gdje nije osnovan sindikat niti formiran savjet radnika.

Kolektivno otpuštanje radnika je i širi društveni problem, te je predviđena obaveza javnog tijela da se aktivnije uključi u rješavanje ove pojave. Javna ovlaštenja, kao i organizacione, stručne i druge poslove u oblasti zapošljavanja propisane Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme

<sup>20</sup> U Republici Srpskoj

nezaposlenosti<sup>21</sup> obavlja Zavod za zapošljavanje Republike Srpske.<sup>22</sup> Zavod je dužan da, u roku od 15 dana od dana dostavljanja prijedloga programa, dostavi poslodavcu prijedlog mogućnosti kojim bi se rizik od otkaza izbjegao ili sveo na najmanju moguću mjeru. U tom smislu, Zavod će poslodavcu dostaviti mogućnosti obezbjeđenja prekvalifikacije, dokvalifikacije, samozapošljavanja, zapošljavanja kod drugih poslodavaca, kao i druge mjere za novo zapošljavanje viška radnika. U postupku usvajanja programa rješavanja viška radnika značajna uloga je povjerena Zavodu, jer ima sve potrebne informacije o stanju na tržištu rada, kao i podatke od poslodavaca o potrebama za radnicima. Pored toga, Zavod obavještava javnost i zainteresovana lica o mogućnostima i uslovima za zasnivanje radnog odnosa sa radnicima određenih stručnih kvalifikacija. Stoga je opravdano zakonsko rješenje da je Zavod dužan da daje prijedlog mogućnosti obezbjeđenja prekvalifikacije, dokvalifikacije, samozapošljavanja, zapošljavanja kod drugih poslodavaca, kao i drugih mjera za novo zapošljavanje viška radnika jer će te mjere dovesti do što brže integracije radnika proglašanih viškom na tržištu rada.

Ovo rješenje se primjenjuje i u Brčko Distriktu BiH, na osnovu člana 127. stav 3. ZOR BD.

Od stupanja na snagu ZOR RS (2016. godine) Zavodu za zapošljavanje Republike Srpske je dostavljeno 17 programa rješavanja viška radnika, od čega osam sa područja koje pokriva Filijala Banja Luka,<sup>23</sup> kao najveća filijala.

Ukoliko mišljenje sindikata i Zavoda dostavljeno u otvorenom roku, poslodavac je dužan da ih razmotri. Nakon razmatranja mišljenja dužan je i da ove adresate obavijesti o svom stavu u roku od osam dana od dana dostavljanja mišljenja. Postavlja se pitanje ispunjenja ove obaveze poslodavca ukoliko sindikat i/ili Zavod ne dostave svoja mišljenja u roku. Poslodavac tada nema obavezu da ih razmatra niti da ih obavještava o svom stavu. Ali može to učiniti ukoliko procjeni da je to cjelishodno u konkretnoj situaciji.

<sup>21</sup> Službeni glasnik Republike Srpske, broj 30/2010, 102/12, 94/19

<sup>22</sup> <http://www.zzrs.org/>

<sup>23</sup> Podaci Zavoda dostavljeni na poseban upit autorice dana 30.05.2022. godine.

Program donosi nadležni organ poslodavca nakon razmatranja i davanja odgovora na mišljenja, ukoliko su ista blagovremeno dostavljena. Nadležni organ u pravnom licu je određen statutom ili drugim opštim aktom, i to može biti organ upravljanja ili direktor. Kod preduzetnika, nadležni organ je preduzetnik lično.

ZOR RS ne propisuje obavezu objavljivanja programa. Međutim, poslodavac je dužan da objavi program na oglasnoj tabli poslodavca kako bi isti stupio na snagu. Opšti akti moraju se objaviti na propisani način a nesporna je i obaveza poslodavca da informiše radnike o svim aktivnostima u vezi sa utvrđivanjem prestanka potrebe za radom radnika, kao i da ga upozna sa mogućnostima za rješavanje njegovog radnopravnog statusa.

### **OTKAZ UGOVORA O RADU OD STRANE POSLODAVCA**

Ukoliko ne uspiju mjere poslodavca za određeni broj radnika neminovno će doći do otkaza ugovora o radu od strane poslodavca iz opravdanih razloga - usljed tehnoloških, ekonomskih ili organizacionih promjena prestaje potreba za obavljanjem određenog posla odnosno dolazi do smanjenja obima posla a poslodavac ne može radniku obezbijediti drugi posao. Za zakonit otkaz ugovora o radu potrebno je da poslodavac prethodno pokuša obezbijediti drugi posao radniku.<sup>24</sup> To znači da poslodavac može da rasporedi radnika na upražnjeno radno mjesto, ukoliko takvih mjesta ima. Pritom, smatramo da drugi posao ne mora nužno biti odgovarajući profesionalnim i radnim kvalifikacijama radnika jer preteže cilj da radnik ostane u radnom odnosu.

Kako je na poslodavcu teret dokazivanja da je radniku pokušao obezbijediti drugi posao, poslodavac mora imati valjane dokaze o tome. To je faktičko pitanje koje zavisi od slučaja do slučaja, te ukazujemo na neke od mogućnosti:

- Popunjavanje upražnjenog radnog mjesta;
- Upućivanje radnika u drugo mjesto rada;
- Popunjavanje radnog mjesta koje je obavljao radnik na određeno vrijeme – a nakon isteka tog ugovora;

<sup>24</sup> Prema ZOR FBiH ova obaveza ne egzistira (v. član 96. stav 2. ZOR FBiH)

- Upućivanje radnika na rad kod drugog poslodavca, u skladu sa zakonom i sl.

Shodno tome, možemo zaključiti da se procedura otkazivanja ugovora o radu sastoji od dvije faze: prve prije donošenja rješenja o otkazu i druga, nakon donošenja rješenja o otkazu.

Nakon što donese rješenje o otkazu, poslodavac ima obavezu da ga dostavi radniku. Dostavljanje mora biti izvršeno na zakonom propisan način. Prioritet ima neposredno dostavljanje, tako da se rješenje o otkazu ugovora o radu mora dostaviti radniku lično, u prostorijama poslodavca, odnosno na adresu prebivališta ili boravišta radnika. Lično dostavljanje na adresu prebivališta ili boravišta će biti izvršeno kada radnik ne dolazi na rad (bolovanje, razni vidovi plaćenog odsustva). Ukoliko dostavljanje nije bilo moguće izvršiti na navedeni način, poslodavac je dužan da o tome sačini pismenu zabilješku i rješenje o otkazu istakne na oglasnoj tabli poslodavca. Po isteku osam dana od dana isticanja odluke na oglasnoj tabli smatra se da je dostavljanje izvršeno.<sup>25</sup>

Rješenjem o otkazu moraju biti uređena sva prava radnika koja radnik ima zbog prestanka radnog odnosa (otkazni rok, godišnji odmor, otpremnina), zbog čega smatramo opravdanim obraditi i ove pojmove.

Otkazni rok ima zaštitnu ulogu jer garantuje radniku primanja za određeni period vremena u kojem će radnik aktivno tražiti novi posao. Kad otkaz daje poslodavac, minimalno trajanje otkaznog roka je 30 dana<sup>26</sup> odnosno 14<sup>27</sup> i 15<sup>28</sup> dana. Opštim aktom i ugovorom o radu bliže se uređuju slučajevi i uslovi za otkazni rok, trajanje otkaznog roka i druga pitanja u vezi sa pravima i obavezama radnika i poslodavca za vrijeme otkaznog roka. Kada se otkazni rok utvrđuje u dužem trajanju za radnike sa dužim radnim stažom, maksimalno trajanje otkaznog roka je 90 dana. Iako ovo oganičenje nije propisano ZOR, ono je opšteprihvaćeno iz ranije radnopravne regulative i usaglašeno sa međunarodnim standardima u oblasti rada.

<sup>25</sup> Identičnu obavezu predviđa član 185. ZOR RS, te član 115. ZOR BD.

<sup>26</sup> U Republici Srpskoj

<sup>27</sup> U Federaciji BIH

<sup>28</sup> U Brčko Distriktu BIH

Otkazni rok počinje teći narednog dana od dana uručenja otkaza radniku, a njegovim istekom prestaje radni odnos. Načini dostavljanja rješenja propisani zakonom različito utiču na računanje otkaznog roka. Ako je rješenje dostavljeno radniku lično ili putem pošte, rok se računa od dana prijema rješenja. Ako se rješenje dostavlja putem oglasne table, otkazni rok se računa od osmog dana od postavljanja rješenja na oglasnu tablu kada se smatra da je rješenje dostavljeno.

Kada radni odnos prestaje zbog ukidanja radnog mjesta (ali i u drugim slučajevima), na zahtjev poslodavca radnik može da prestane da radi prije isteka otkaznog roka. Obaveza poslodavca je da mu isplati naknadu plate i prizna sva prava po osnovu rada kao da je radio do isteka otkaznog roka.

Jedno od prava radnika čiji otkaz je proizašao iz tehnoloških, ekonomskih ili organizacionih promjena jeste pravo da za vrijeme trajanja otkaznog roka koristi jedan slobodan dan u toku sedmice radi traženja novog zaposlenja.<sup>29</sup> U tom smislu, radnik ima pravo na plaćeni izostanak sa rada.

Pravo na godišnji odmor je neotuđivo pravo radnika i on ga se ne može odreći niti mu se to pravo može uskratiti. Stoga je obaveza poslodavca da radniku omogući korištenje godišnjeg odmora za tu kalendarsku godinu prije prestanka radnog odnosa. Poslodavac je dužan da radniku dozvoli korištenje punog godišnjeg odmora (zakonski minimum – 20 radnih dana uvećano po osnovu radnog staža i drugim osnovima iz kolektivnog ugovora) ili preostalog godišnjeg odmora – ukoliko je radnik već iskoristio jedan dio godišnjeg odmora.<sup>30</sup> Dijametralno suprotna opcija je predviđena članom 67. stav 1. ZOR BD prema kojoj se odmor može koristiti i proporcionalno broju navršenih mjeseci provedenih u radnom odnosu u toj godini kod poslodavca kod kojeg je stekao pravo i to prije prestanka radnog odnosa.

Nema smetnji da se godišnji odmor koristi za vrijeme trajanja otkaznog roka, iako bi u duhu pravilne primjene ovih instituta bilo primjerenije da radnik prvo iskoristi godišnji odmor nakon

<sup>29</sup> Ova obaveza poslodavca je propisana samo u Republici Srpskoj, što znači da poslodavci u Federaciji BIH i Brčko Distriktu mogu ovo pravo da omoguće radniku koji je proglašen za višak.

<sup>30</sup> ZOR RS, član 88. i ZOR FBiH, član 52.

čega otkazni rok počinje da teče. Kako ZOR ovu mogućnost ne reguliše, ali je i ne isključuje to se poslodavac i radnik mogu rukovoditi konkretnim okolnostima i potrebama.

Ukoliko poslodavac svojom krivicom ne omogući radniku korištenje godišnjeg odmora prije prestanka radnog odnosa dužan je da radniku naknadi štetu. Članom 88. ZOR RS propisani su načini prestanka radnog odnosa kod kojih radnik ima pravo na godišnji odmor (radi prelaska radnika kod drugog poslodavca, zbog ispunjavanja uslova za starosnu penziju ili zbog isteka ugovora o radu na određeno vrijeme). Ovom normom nije decidno propisano da ovo pravo ostvaruje i radnik kojem radni odnos prestaje otkazom ugovora o radu zbog opravdanih razloga (neostvarivanja rezultata rada ili neposjedovanja znanja, odbijanja potpisivanja aneksa ugovora ili zbog tehnoloških, ekonomskih ili organizacionih razloga). U širem smislu smatramo da se otkaz iz tehnoloških razloga može podvesti pod slučaj kada radnik prelazi na rad kod drugog poslodavca jer se po prirodnom toku stvari može osnovano očekivati da će radnik naći drugo zaposlenje i zasnovati radni odnos kod drugog poslodavca.

Otpremnina je primanje radnika koji je proglašen viškom, čija svrha je olakšavanje materijalnog položaja radnika zbog prestanka radnog odnosa. Zakonskim odredbama definisani su kumulativno postavljeni uslovi za ostvarivanje prava na otpremninu:

- otkazuje se ugovor o radu na neodređeno vrijeme,
- radni odnos prestaje otkazom ugovora o radu od strane poslodavca,
- radnik je proveo najmanje dvije godine neprekidnog rada kod poslodavca.

ZOR sadrže odredbe o načinu određivanja minimalnog iznosa otpremnine. Otpremnina iznosi najmanje u visini jedne trećine prosječne mjesečne neto plate isplaćene radniku u posljednja tri mjeseca prije prestanka ugovora o radu, za svaku navršenu godinu rada kod poslodavca. Maksimalan iznos otpremnine je takođe određen, zbog čega otpremnina ne može biti veća od šest prosječnih mjesečnih plata isplaćenih radniku u posljednja tri mjeseca prije prestanka ugovora o radu. Imajući u vidu socijalni karakter ovog davanja, smatramo

da nije bilo opravdano da zakonodavac ograniči maksimalan iznos otpremnine.<sup>31</sup>

Jedna od osnovnih obaveza poslodavca je da radniku za obavljeni rad isplati platu. Pod ovu obavezu se podvodi i isplata drugih naknada po osnovu rada. Ta obaveza se primjenjuje i u slučaju prestanka radnog odnosa, te je poslodavac dužan da radniku isplati sve neisplaćene plate, naknade plate i druga primanja koja je radnik ostvario do dana prestanka radnog odnosa, u skladu sa opštim aktom i ugovorom o radu. Zakonskim odredbama određen je i rok za izvršenje ove obaveze poslodavca - do dana prestanka radnog odnosa.

Poslodavac je dužan da radniku isplati sve prinadležnosti iz radnog odnosa, bez obzira na svoje finansijsko stanje. Iako je ta obaveza kao i rok za njeno izvršenje jasno određena, često se u praksi dešava da poslodavac ne izvrši obavezne isplate pozivajući se na svoje finansijsko stanje ili poslovanje sa gubitkom. Ta okolnost nije od uticaja na obavezu poslodavca što potvrđuju brojni primjeri iz sudske prakse. Takav stav potvrđuju i domaće sudske instance naglasivši "imperativan i obvezujući karakter" ovakvih davanja po osnovu rada, nezavisno o finansijskoj situaciji poslodavca, ali i Evropski sud za ljudska prava.

Ukoliko se poslodavac pak nađe u finansijskim problemima zbog kojih nije u mogućnosti da u roku isplati ova davanja, uputno bi bilo da zajedno sa radnikom pokrene postupak mirnog rješavanja radnog spora kako bi se u tom postupku zaključio sporazum o modalitetima i rokovima isplate. Ovaj sporazum ima snagu izvršnog naslova, tako da njegovim zaključenjem radnik gubi pravo na podnošenje tužbe. Time poslodavac izbjegava i eventualne sudske troškove koji bi nastali ukoliko bi radnik podnio tužbu u roku od šest mjeseci. Ovdje se posebno apostrofira da u ZOR RS nije propisan poseban rok zastarjelosti novčanih potraživanja iz radnog odnosa, dok je trogodišnji rok zastarjelosti novčanih potraživanja iz radnog odnosa<sup>32</sup> primjer dobre prakse kako ta potraživanja trebaju biti zaštićena. Pored toga, rokovi iz člana 201. ZOR RS su prekluzivni rokovi a ne rokovi zastarjelosti.

<sup>31</sup> U Brčko Distriktu nije propisan maksimalan iznos otpremnine, što je povoljnije za radnike.

<sup>32</sup> ZOR FBiH, član 115. i ZOR BD, član 133.



Radnici koji su proglašeni viškom kod istog poslodavca uživaju dodatnu zaštitu. Prvo, imaju pravo da budu primljeni na rad kod istog poslodavca ukoliko se ukaže potreba za prijemom radnika u roku od godinu dana. S tim u vezi, poslodavac ne može na istim poslovima u istom mjestu da zaposli drugo lice u roku od godinu dana od dana prestanka radnog odnosa po osnovu rješenja o otkazu iz tehnoloških razloga. Ukoliko poslodavac ipak bude imao potrebu da zaposli radnika na tim poslovima prije nego što protekne godinu dana dužan je da prije zaključivanja ugovora o radu ponudi zaposlenje radniku kome je prestao radni odnos. Tek ukoliko radnik odbije ponudu za zaključenje ugovora o radu, poslodavac može da zaposli drugog radnika za rad na istim poslovima.

### ZAKLJUČAK

Promjene u poslovanju dovode do izmjena unutrašnje organizacije te sistematizacije radnih mjesta. I za poslodavca i za radnike je povoljnije ako te promjene dovode do proširenja obima djelatnosti, proširenja sistematizacije i uvođenja novih poslova. Međutim, kada izmjenama sistematizacije dolazi do ukidanja radnih mjesta i/ili smanjenja broja izvršilaca doći će do pojave viška radnika. Rješavanje viška radnika je značajan institut radnog prava, a ne samo usputni korak u proceduri otkazivanja ugovora o radu. Otkaz ugovora o radu zbog tehnoloških, ekonomskih ili organizacionih razloga treba da bude krajnja mjera ukoliko poslodavac ne uspije na drugi način da riješi višak radnika. Prioritet je rješavanje viška radnika njihovim drugačijim angažovanjem kako ne bi kao nezaposlena lica postali teret društva. Ukoliko poslodavac prilikom otpuštanja radnika ne primjeni ili pogrešno primjeni pravila procedure ili materijalne norme, biće sankcionisan vraćanjem radnika na rad na osnovu sudske odluke. Time će poslodavac biti sankcionisan jer će imati dodatne rashode iako je proceduri rješavanja viška radnika pristupio radi konsolidacije svog poslovanja i finansija.

Prof. dr.sc. Jozo Piljić

# UPRAVLJANJE POTRAŽIVANJIMA

**Sažetak:** Sukladno Međunarodnim računovodstvenim standardima i Međunarodnim standardima financijskog izvještavanja (MRS/MSFI), pri sastavljanju financijskih izvještaja pravne osobe su obvezne fer i istinito prezentirati financijsko stanje, financijsku uspješnost i novčane tokove. Između ostalog, obveza fer prezentiranja odnosi se tako i na vrijednosti imovine i prihoda pravne osobe. Drugim riječima, takva obveza za pravnu osobu znači da za razdoblje financijskog izvještavanja mora fer i istinito iskazati prihode, a u vezi s njima i potraživanja od kupaca. U tu svrhu provodit će ispravku potraživanja kada postoje objektivni razlozi o umanjenju vrijednosti potraživanja, kao što su značajan povećani rizik neplaćanja uslijed financijskih poteškoća dužnika, nepoštivanja ugovora, pokrenutog stečajnog postupka i sl.

**Ključne riječi:** upravljanje potraživanjima, rizik naplate, manipulacije, vrednovanje potraživanja

## UVOD

Nelikvidnost s kojom je suočeno gospodarstvo jedna je od naših najvećih problema. Prema podacima Centralne banke Bosne i Hercegovine na dan 01.06.2022.god. ukupan broj blokiranih računa je 101.022 a ukupan broj firmi koje imaju bar jedan blokiran račun je 54.897.

Pandemija bolesti COVID-19 izravno je utjecala na smanjenje uobičajenih gospodarskih aktivnosti poslovnih subjekata. Naime, uvođenje ograničenja slobode kretanja i društvenih aktivnosti prouzročilo je promjene u poslovanju i održivosti trgovačkih društava i drugih poslovnih subjekata, koji zbog toga rade sa smanjenim kapacitetom ili su na dulje vrijeme obustavili poslovanje.

Dugotrajna ekonomska kriza koja u BiH traje više godina praćena je visokom zaduženošću naših poduzeća, što povećava opseg likvidnosnih problema s kojima se svakodnevno susrećemo. Trenutno se stanje može jednostavno opisati kao dugotrajna vožnja na rezervi. U takvoj je situaciji nužno utočiti gorivo kako bi se vožnja nastavila, a ono se može osigurati iz stvorene dobiti ili zaduživanjem. U sadašnjim su uvjetima obje opcije vrlo složene jer se rast i profitabilnost u ekonomskim krizama smanjuju, a zaduživanje je otežano zbog slabe profitabilnosti i općenite nesklonosti financijskih institucija za kreditiranje u kriznim razdobljima. Naime, uslijed rasta nenaplativih kredita banke postaju opreznije i više su usmjerene prema upravljanju rizicima te stoga smanjuju obujam kreditiranja poduzeća.

Očekivanja ekonomskih analitičara nisu optimistična, očekuje se povećanje složenosti poslovnih uvjeta, nelikvidnosti, broja stečajeva i općenito povećanje turbulencije i rizika poslovanja. Stoga bi trebalo u narednim razdobljima naglasak bh poduzeća biti na kontroli troškova i brizi o očuvanju likvidnosti.

Veliki je broj vanjskih faktora, na koje pravna osoba ima vrlo mali ili nikakav utjecaj, a oni istovremeno imaju veoma značajan utjecaj na financijsku situaciju pravne osobe, tako da se veliki broj pravnih osoba često nalazi u situaciji nelikvidnosti i nesolventnosti, ponekad s nepremostivim posljedicama za cjelokupno poslovanje. Isto tako u nezavidnom su položaju uprava i odgovorne osobe u računovodstvu. U našim prilikama pozicija potraživanja od kupaca predstavlja područje rizika, kako zbog same nemogućnosti naplate potraživanja, tako i zbog mogućnosti da je ta pozicija u bilanci netačno iskazana, bilo zbog pogreške bilo zbog prijevara.

Sve organizacijske jedinice u pravnoj osobi, svaka sa svog aspekta, trebaju vrednovati i procijeniti poziciju potraživanja od kupaca, što bi dovelo do bolje procjene postojećih i potencijalnih kupaca a istovremeno bi umanjilo posljedice loših procjena. Ponekad su interesi organizacijskih jedinica različiti i kratkoročni zbog različitog mjerenje njihove uspješnosti, a što u konačnici dovodi do loše financijske situacije pravne osobe, nelikvidnosti, nesolventnosti i loših rezultata poslovanja. Sve

organizacijske jedinice trebaju imati jedinstven interes pravne osobe a koji može biti dobra financijska situacija, dobra uspješnost poslovanja, dobra pozicija na tržištu itd.

Pored, navedenog posljedica loših procjena potraživanja od kupaca mogu biti, propuštene prilike od ulaganja tih sredstava u druge oblike imovine, plaćanje skupih troškova podizanja tužbi, smanjenje vrijednosti pravne osobe, nemogućnost isplata prinosa na kapital, gubici zbog plaćenog poreza na dodanu vrijednost kojeg ne možemo naplatiti od kupca itd.

Pozicija potraživanja od kupaca treba da bude iskazana istinito i fer, a ne bi smjela biti prostor za manipulacije rezultatom poslovanja kroz iskazivanje ispravke vrijednosti na potraživanja, za koja postoji realna mogućnost naplate, ili ne iskazivanje ispravke vrijednosti za ona potraživanja koja su po svim poznatim informacijama nenaplativa.

## 1. RIZIK NAPLATE POTRAŽIVANJA

Među prioritetnim zadacima pravne osobe u uvjetima krize gospodarstva jesu učinkovito upravljanje gotovinom i stvaranje održivog novčanog toka. Ovo umijeće postalo je vrlo traženo jer je naplata potraživanja u krizi, čak i u financijskim vrlo stabilnim djelatnostima.

Objektivni dokazi da je značajan rizik naplate potraživanja su:

- značajne financijske teškoće dužnika,
- nepoštivanje ugovora, poput nepodmirenja obveza ili zakašnjenja plaćanja,
- nastanak mogućnosti da će dužnik pokrenuti stečajni postupak ili postupak druge financijske reorganizacije.

Najčešće manipulacije koje se javljaju u vezi sa potraživanjima od kupaca su:

- precjenjivanje potraživanja od kupaca,
- prodaja ispod fer vrijednosti,
- fiktivna prodaja,
- netačno razgraničenje prihoda od prodaje,
- neuobičajeno davanje visokih popusta kupcima i sl.

Kod procjene pozicije potraživanja od kupaca i njihovih ispravki vrijednosti važnu ulogu

imaju interni i eksterni revizori, koji u okviru svog rada daju mišljenje o istinitom i fer prikazivanju navedenih pozicija.

Manipulacije evidentiranja potraživanja od kupaca i evidentiranje ispravke vrijednosti utječu na netačno iskazivanje dobiti a time netačne i financijske izvještaje koji nisu u skladu sa odredbama MRS 1 – Prezentacija financijskih izvještaja.

Potraživanja su specifičan oblik imovine čijem vrednovanju treba posvetiti posebnu pažnju kako u bilanci ne bi imali iskazanu fikciju umjesto imovine. Međutim, nije dopušteno niti podcjenjivati imovinu odnosno iskazivati skrivene rezerve.

Osnovni cilj financijskih izvještaja je **istinito i fer prezentiranje** financijskog položaja, uspješnosti poslovanja te novčanih tokova društva. Jedan od temeljnih preduvjeta za ostvarenje tog cilja je i iskazivanje imovine u iznosima koji nisu viši od nadoknadivih. Odnosno, uz zahtjev da imovina ima trošak ili vrijednost koja se može izmjeriti, temeljni kriterij za priznavanje imovine je vjerojatnost pritežanja buduće ekonomske koristi društvu. Stoga su u MSFI-e za svu imovinu, pa tako i za potraživanja od kupaca, ugrađeni zahtjevi za provjeru iskazanih vrijednosti imovine, i to na svaki datum bilance.

Pritom, za potraživanja od kupaca, društvo će postupati sukladno zahtjevima MSFI-a i primjenjivati odredbe MSFI 9 – Financijski instrumenti, budući da MSFI ne sadrže zaseban standard koji se odnosi isključivo na potraživanja.

Sve je veće nepovjerenje u financijsku disciplinu, neizvjesnost naplate se pokušava nadomjestiti osiguranjem potraživanja u formi bjanko zadužnice. Bjanko zadužnica je posebno zanimljiv instrument osiguranja jer je mogu izdati i pravne i fizičke osobe, naplaćuje se sa svih računa dužnika, ali i jamca platca, ukoliko je isti naveden u zadužnici.

Visina nenaplativih potraživanja i njihov utjecaj na financijsku uspješnost poslovanja toliko su značajni da u engleskom jeziku, npr. postoji upravo termin „bad debt loss“, a koji označava gubitak zbog nenaplaćenih potraživanja. Koliki je, zapravo, utjecaj nenaplaćenih potraživanja na strukturu gubitka gospodarstva, može se pretpostavljati i procijeniti

prema poreznim podacima, odnosno Prijavama poreza na dobit. Iznos gubitka od umanjenja vrijednosti potraživanja mjeri se kao razlika između knjigovodstvene vrijednosti i procijenjenih budućih novčanih tokova.

Općenito uzevši, kvalitetno upravljanje novčanim tokovima ključno je za zdravo i uspješno poslovanje poduzeća, a posebno to vrijedi u uvjetima recesije (ekonomske krize) i nelikvidnosti. Upravljanje radnim kapitalom i u narednim razdobljima će biti u fokusu upravljanja novčanim tokovima, odnosno presudno za opstanak na tržištu.

Najvažniji segment upravljanja radnim kapitalom u otežanim uvjetima poslovanja predstavlja naplata potraživanja koja treba osigurati adekvatan iznos novčanih sredstava i likvidnosti. Naime, efikasno upravljanje potraživanjima predstavlja preduvjet za pravovremeno plaćanje obveza zaposlenicima, dobavljačima i kreditorima te pokretanje novog poslovnog ciklusa - nabave sirovina, roba i drugog. Jedino će se na taj način osigurati stvaranje novih prihoda i kontinuitet poslovanja, dok će u suprotnom i kvalitetni proizvodi/usluge biti osuđeni na propast.

Većina prodajnih aktivnosti ostvaruje se "odobranjem kredita" kupcima proizvoda/usluga poduzeća. Naime, plaćanje uz odgodu predstavlja uobičajenu praksu u poslovnom okruženju te poduzeća, da bi ostala konkurentna na tržištu i održala ili povećala prihode, posluju na ovaj način. Svaka prodaja uz odgodu plaćanja predstavlja kreditiranje kupaca, u pravilu kratkoročno, te povećava rizik naplate potraživanja, odnosno likvidnosni rizik poslovanja.

Rizik naplate je tim veći što je rok plaćanja dulji jer u duljem vremenskom razdoblju postoji veća vjerojatnost da se poslovnom partneru dogode okolnosti koje će utjecati na njegovu (ne)mogućnost podmirivanja svojih obveza. Stoga poduzeća trebaju samostalno ili uz pomoć stručnjaka, odnosno kombinacijom internih i eksternih resursa, kontinuirano procjenjivati rizik naplate potraživanja svojih postojećih i novih kupaca.

Temeljno pravilo upravljanja potraživanjima nalaže minimiziranje vremena od prodaje proizvoda/usluga do naplate potraživanja.

Ako se i vaše poduzeće suočava sa smanjenim novčanim prilivima, otežanim plaćanjem obveza i smanjenjem novca na računu, problem bi mogao biti u neučinkovitoj kreditnoj politici i neuspješnoj naplati potraživanja. Naime, uspješna kreditna politika zahtijeva da se problem otkrije u što ranijoj fazi kako bi se na njega moglo što prije djelovati jer odgađanje pravovremene naplate potraživanja uzrokuje povećanje potraživanja na nepotrebno visoku razinu i značajno povećava rizik naplate.

## 2. POSTOJEĆI I NOVI POSLOVNI PARTNERI

Uvriježeno je mišljenje da poduzeće najbolje poznaje poslovnog partnera s kojim ima dugotrajan odnos te ga ne treba kontrolirati. Međutim prema jednoj međunarodnoj studiji u kojoj se navodi da više od 80% nenaplativih potraživanja proizlazi od partnera s kojima poduzeće surađuje jednu ili više godina. Situacija je slična onoj kada vjerujemo da smo zdravi i iz tog razloga ne odlazimo na redovite zdravstvene kontrole. Ni ljudski organizam ni poslovni sustavi nisu statični, promjene se događaju svakodnevno te je stoga potrebno kontinuirano i redovito, odnosno u pravilnim vremenskim razmacima, kontrolirati promjene i njihove učinke na zdravlje poslovnih partnera od kojih očekujemo plaćanje proizvoda/usluga.

Provjera novih poslovnih partnera shvatljivija je od kontrole postojećih partnera jer nove kupce ne poznajemo dovoljno te smo skloniji provjeriti njihovo poslovanje i platežne navike. Često se zaboravlja kako je vrlo korisno provjeravati i poslovanje dobavljača budući da njihova kvalitetna isporuka u dogovorenim rokovima utječe na kvalitetu proizvoda/usluga poduzeća i njihovu pravovremenu dostavu kupcima.

## 3. KREIRANJE MODELA ZA PROCJENU KREDITNOG RIZIKA

Uspostavljanje internog sustava za kontinuiranu provjeru kreditne sposobnosti poslovnih partnera složen je proces i iziskuje znanje te raspoloživost kadrova unutar poduzeća za poslove kreditne analize partnera, kvalitetne ulazne podatke, adekvatnu informatičku podršku i vrijeme.

Prvi korak u uspostavi sustava jest kreiranje modela za provjeru kreditne sposobnosti, najčešće sastavljenog od relevantnih pokazatelja. Oni trebaju korelirati s (ne)pravovremenim plaćanjima, odnosno imati sposobnost razgraničiti dobra od loših poduzeća u smislu kreditnog rizika, što se na koncu treba potvrditi testiranjem valjanosti modela. Prilikom kreiranja modela potrebno je uključiti financijske i nefinancijske informacije (sve informacije koje ulaze u model trebaju biti kvalitetne jer će jedino one osigurati primjerenost, tj. validnost modela). Naime, mogućnost povrata duga je funkcija trenutne zaduženosti, profitabilnosti, likvidnosti i platežnih navika te navedene parametre svakako treba uključiti u model za procjenu boniteta. Financijske informacije o poslovanju partnera, odnosno njihovi financijski izvještaji predstavljaju dio ulaznih podataka za model. Ipak, provjera kreditne sposobnosti zahtijeva više od analize financijskih izvještaja te je za izradu kvalitetnog modela potrebno osigurati i podatke o platežnim navikama kupaca, koje su najbolje ako su prikupljene iz nezavisnih i vlastitih izvora. U model se mogu uključiti i druge informacije, kao što su podaci o menadžmentu, vlasništvu i dr. Valja napomenuti da je praćenje kreditne sposobnosti dinamički proces te je u modelu također potrebno analizirati i trend poslovanja i platežnih navika jer isto može razotkriti dinamiku i intenzitet promjena boniteta partnera. Stoga treba istaći da se procjena kreditne sposobnosti obavlja kontinuirano, odnosno u pravilnim vremenskim razmacima.

Ulazni podaci modela pretvaraju se u računalnoj aplikaciji putem algoritma (formule) u kreditni skor. On treba biti podijeljen u kategorije, npr. u 5 razreda - odličan, dobar, zadovoljavajući/graničan, slab i kritičan. Kategorije kreditnog skora trebaju jasno razvrstavati poduzeća prema njihovom bonitetu, odnosno biti u korelaciji s kreditnim rizikom jer je osnovna funkcija kreditnog skora mjerenje kreditnog rizika (rizika plaćanja). Posebno ističem da model ne smije biti ni preblag ni prestrog pri dodjeljivanju kreditnih ocjena jer prestrog model može dovesti do gubitka dobrih partnera, dok preblag model može ugroziti poslovanje poduzeća kroz prevelik iznos nenaplativih potraživanja, posebno kod poduzeća koja ne posluju s velikim maržama.

Sastavni dio aplikacije za procjenu kreditnog rizika je i algoritam za određivanje limita kreditiranja, a on predstavlja maksimalan iznos potraživanja (ne prihoda, odnosno prometa!) koja će poduzeće imati otvorena prema određenom partneru. Određivanje limita kreditiranja važan je korak u kreditnoj analizi jer partner može imati vrlo visoku kreditnu ocjenu, ali neće moći vratiti dug koji je za njega prevelik.

#### 4. VEĆI KUPCI, VEĆA PAŽNJA

Sljedeći korak u uspostavi sustava provjere kreditne sposobnosti predstavlja klasifikacija partnera prema učešću u prihodu koji poduzeće ostvaruje. U praksi se pokazalo da pravilo 80/20 vrlo dobro funkcionira za tu namjenu. Naime, najčešće relativno mali broj kupaca (20%) čini najveći dio prihoda (80%), dok ostali, brojčano veliki partneri imaju manji udio u prihodima (20%).

Na temelju prosudbe o važnosti kupaca određuje se razina analize koja će se posvetiti pojedinom partneru i način provjere njegove kreditne sposobnosti. Grupi klijenata koju sačinjavaju najveći kupci posvetit će se najviše pažnje, odnosno analiza će biti detaljnija, dok će analiza manjih kupaca biti kraća i uključivat će samo osnovne parametre. Za manje klijente može se kreirati skraćeni model provjere kreditne sposobnosti koji bi se sastojao od nekoliko ključnih pokazatelja i rezultirao odlukom treba li ući, odnosno nastaviti poslovni odnos s klijentom. Vezano na način provjere kreditne sposobnosti poslovnog partnera, može se odlučiti da se, npr. za veće kupce angažiraju vanjski stručnjaci ili servisi koji će procijeniti rizik pojedinog partnera te paralelno s tim napraviti i internu analizu kvalitete odnosa s partnerom. Nakon dobivenih rezultata obiju analiza i usporedbe njihove dosljednosti, donijela bi se odluka o pristupu partneru.

#### 5. OBVEZA ISPRAVKE VRIJEDNOSTI POTRAŽIVANJA

Prema odredbama tačke 5.1.3. MSFI-ja 9 - Finansijski instrumenti pri početnom priznavanju, subjekt je dužan mjeriti potraživanja od kupaca koja nemaju značajnu finansijsku komponentu (određena u skladu sa MSFI-jem 15 - Prihodi od ugovora s kupcima) po njihovoj transakcijskoj cijeni (kako je definirano u MSFI-ju 15).

Prema odredbama tačke 5.5.15. MSFI-ja 9 subjekt je uvijek dužan mjeriti rezervacije za umanjene vrijednosti u iznosu jednakom očekivanim kreditnim gubicima određenog vijeka trajanja za:

- potraživanja od kupaca ili ugovornu imovinu koji nastaju iz transakcija koje su iz djelokruga MSFI-ja 15; i koji
- ne sadrže značajnu finansijsku komponentu (ili kada subjekt primjenjuje praktičan način za ugovore koji traju jednu godinu ili više) u skladu sa MSFI-jem 15; ili
- sadrže značajnu finansijsku komponentu u skladu sa MSFI-jem 15, ako subjekt izabere kao svoju računovodstvenu politiku mjeriti ispravak gubitka u iznosu jednakom očekivanim kreditnim gubicima određenog vijeka trajanja. Ta računovodstvena politika treba se primijeniti na sva takva potraživanja prema kupcima ili ugovornu imovinu ali se može primijeniti odvojeno na potraživanja od kupaca i ugovornu imovinu.

MRS/MSFI predviđaju određena pravila i procedure u vezi s ispravkom vrijednosti potraživanja, a u svrhu fer i objektivnog prezentiranja u finansijskim izvještajima. Pri tome su s ispravkom vrijednosti potraživanja posebno povezani sljedeći MRS/MSFI:

- MSFI 15 - Prihodi od ugovora s kupcima
- MRS 8 - Računovodstvene politike, promjene računovodstvenih procjena i pogreške,

Prema odredbama tačke 9. MSFI-ja 15, subjekt treba obračunati ugovor s kupcem koji je u djelokrugu ovog Standarda samo onda kada su ispunjeni svi kriteriji navedeni u nastavku:

- (a) strane u ugovoru su odobrile ugovor (pismeno, usmeno, ili u skladu sa drugom uobičajenom poslovnim praksom) i obvezale su se da će izvršiti svoje odnosne obveze;
- (b) subjekt može identificirati prava svake strane u pogledu robe ili usluga koje se prenose;
- (c) subjekt može identificirati uvjete plaćanja za robu ili usluge koje se prenose;
- (d) ugovor je komercijalnog sadržaja (odnosno, očekuje se da će, kao rezultat ugovora, doći do promjene rizika, vremenskog okvira ili iznosa budućih novčanih tokova subjekta); i

- (e) subjekt će vjerojatno naplatiti naknadu na koju će imati pravo u zamjenu za robe ili usluge koje će se prenijeti kupcu. Prilikom ocjenjivanja vjerojatnosti naplate određenog iznosa naknade, subjekt treba uzeti u obzir samo sposobnost i namjeru kupca da plati taj iznos naknade po dospijeću. Iznos naknade na koji će subjekt imati pravo može biti niži od cijene navedene u ugovoru ako je naknada promjenjiva zato što subjekt može kupcu ponuditi popust na cijenu.

Prema odredbama tačke 31. MSFI-ja 15, subjekt treba priznati prihod kada (ili u mjeri u kojoj) subjekt ispuni obvezu izvršenja tako što kupcu prenese obećanu robu ili uslugu (tj. imovinu). Imovina je prenesena kada (ili u mjeri u kojoj) kupac stekne kontrolu nad tom imovinom.

Subjekt treba umanjene vrijednosti priznati u dobit ili gubitak u onoj mjeri u kojoj je knjigovodstvena vrijednost imovine koja je priznata u skladu s tačkom 91. ili 95. veća od:

- (a) preostalog iznosa naknade koju subjekt očekuje da će primiti u zamjenu za robu ili usluge na koje se imovina odnosi; umanjenog za
- (b) troškove koji se izravno odnose na pružanje te robe ili usluga a koji nisu priznati kao rashodi.

Prema navedenom, jasna je obveza društva za provjerom evidentiranih iznosa potraživanja od kupaca odnosno obveza za procjenu naplativosti istih u cilju iskazivanja realnih vrijednosti imovine u bilanci stanja, a ne skrivenih gubitaka.

Način na koji će se provoditi ispravka vrijednosti potraživanja, kao i kriterij utvrđivanja visine ispravke i razdoblja kada će se ona provesti detaljnije se pojašnjavaju računovodstvenom politikom o ispravci vrijednosti potraživanja. Što je veći udio nenaplaćenih potraživanja to je veći značaj ove računovodstvene politike.

## 6. ZNAČAJNOST NENAPLAĆENIH POTRAŽIVANJA U TROŠKOVIMA POSLOVANJA

Nemogućnost naplate potraživanja od kupaca proizvodi značajne troškove. Osim što postoji

vrlo velika vjerojatnost da se određeno potraživanje nikada ne naplati, prije nego što poduzeće bude konačno uvjeren u tu činjenicu mora poduzeti sve radnje kako bi dužnika „privolilo“ na plaćanje.

Sukladno tome, nenaplaćena potraživanja predstavljaju gubitak na više razina. Ponajprije je to novčani gubitak, zbog izostanka podmirenja glavnice duga, odnosno računa. Zatim, uslijed neplaćanja od strane dužnika, vjerovnik mora poduzeti određene radnje kako bi postigao naplaćenost, a to znači korištenje dodatnih resursa, ljudi, sredstava za rad, radnog vremena, usluga drugih (faktoring, agencija za naplatu...), to proizvodi dodatne troškove odvjetnika, javnih bilježnika, sudske troškove, i niz raznih drugih troškova koji sveukupno povećavaju rashode poslovnog razdoblja. Ovi troškovi mogu biti preneseni na dužnika ukoliko dođe do naplate duga. Međutim, ukoliko nakon svih aktivnosti prisilne naplate ne dođe do plaćanja i zatvaranja duga, postavlja se i pitanje troška izgubljenih kamata na glavicu duga. Ako potraživanje po izlaznim računima nije podmireno, nije nadoknađen ni porez na dodanu vrijednost koji je plaćen po osnovi izlaznog računa. Uz sve to na kraju, još jedan visoki trošak proizlazi iz situacije kada se otpisana nenaplaćena potraživanja ne priznaju u porezno priznati rashod već povećaju poreznu osnovicu i rezultiraju obvezom od 10% poreza na dobit na povećanu poreznu osnovicu. Dakle, sagledavajući sveukupan učinak i značaj nenaplaćenih potraživanja, proizlazi zaključak kako je iznimno skupo imati nenaplaćena potraživanja. Posebno je neisplativo imati veliki broj potraživanja „malih“ iznosa, npr. od 100,00 KM do 1.000,00 KM, gdje svi spomenuti troškovi mogu činiti nekoliko puta veći trošak od same glavnice potraživanja.

Zbog tako iznimno visokih troškova koji proizlaze iz nenaplaćenih potraživanja potrebno je, donijeti odluku o načinu praćenja i poboljšanja naplate, a svakako i računovodstvenu politiku o varijantama pristupa i različitim tretmanima koji će se primjenjivati za različite grupe dužnika. Naime, nisu sve grupe dužnika podjednako „teške“, već ima onih „lakših“ i „težih“. Za razne grupe dužnika potrebno je primjenjivati različite pristupe i metode naplate.

## 7. VREDNOVANJE POTRAŽIVANJA

Vrednovanje potraživanja započinje njihovim priznavanjem. Potraživanja se vrednuju po fer vrijednosti. U slučaju odgode naplate potraživanja za dulje vremensko razdoblje (dulje od jedne godine) potrebno je pri priznavanju potraživanja u obzir uzeti vremensku vrijednost novca. To znači da je ova potraživanja potrebno diskontirati.

U slučaju da je za ovakva potraživanja ugovorena kamata tada se ona vrednuju. Stopa koju treba primijeniti pri diskontiranju je tržišna kamatna stopa. Dakle, ona koja odražava tržišne uvjete u trenutku početnog vrednovanja potraživanja. Posljedica ovakvog vrednovanja potraživanja je i manje iskazani iznos prihoda. Razlika do preostalog iznosa bit će priznata kao financijski prihod tokom vremena do dospjeća.

Na svaki sljedeći datum bilance potraživanja čija se naplata očekuje u razdoblju dužem od godinu dana mjere se po amortiziranom trošku primjenom metode efektivne kamatne stope umanjeno za gubitak od umanjenja vrijednosti. Sva ostala potraživanja mjere se po početno priznatom iznosu umanjeno za naplaćene iznose i umanjenja vrijednosti.

Efektivna kamatna stopa bit će jednaka kamatnoj stopi korištenoj pri izračunavanju vrijednosti potraživanja prilikom početnog vrednovanja ove imovine. To proizlazi iz definicije efektivne kamatne stope kao stope koja izjednačava očekivane buduće novčane tokove od naplate ove imovine s njenom knjigovodstvenom vrijednošću.

Posebnu pažnju prilikom naknadnog vrednovanja potraživanja treba posvetiti umanjenju vrijednosti potraživanja. U slučaju da postoji objektivan dokaz da je došlo do umanjenja vrijednosti ove imovine potrebno je provesti vrijednosno usklađenje na način da se knjigovodstvena vrijednost potraživanja uskladi do nadoknadivog iznosa, a nastali gubitak od umanjenja prizna kao rashod u bilanci uspjeha.

Utvrđivanje nadoknadivog iznosa potraživanja provodi se na način da se utvrde iznosi koji se očekuju naplatiti i da se diskontiraju na sadašnju vrijednost, u slučaju da se radi o

potraživanjima koja dospijevaju u roku duljem od godinu dana. Pri tome treba voditi računa da se u izračunu sadašnje vrijednosti treba i dalje primjenjivati početno utvrđena kamatna stopa.

Često se za utvrđivanje naplativosti potraživanja koristi njihova starosna struktura. U tom slučaju provodi se analiza protoka vremena od dospijeca potraživanja do datuma bilance i na temelju toga određuje ispravak vrijednosti. Npr. potraživanja koja su dospjela prije više od godinu dana se u cijelosti vrijednosno usklađuju, dok se ona koja su dospjela u razdoblju do godinu dana vrijednosno usklađuju u nekom postotku, npr. potraživanja koja su dospjela prije manje od 45 dana po stopi od 10%, potraživanja koja kasne s naplatom između 45 i 90 dana 25% i tako dalje.

U slučaju da u sljedećim razdobljima dođe do poboljšanja kreditne sposobnosti kupca te da nestanu razlozi zbog kojih je provedeno umanjenje vrijednosti ovih potraživanja potrebno je ukinuti gubitak od umanjenja na način da se iskažu prihodi. Pri tome treba voditi računa da ukidanjem gubitka od umanjenja vrijednost potraživanja ne može prijeći iznos koji je bio priznat prije knjiženja umanjenja.

## 8. TEHNIKE PROCJENE ADEKVATNOSTI ISPRAVKE VRIJEDNOSTI POTRAŽIVANJA

U prethodnom odlomku prikazan je način utvrđivanja nadoknadivog iznosa potraživanja. Međutim, takav način, po pojedinom kupcu je relativno složen i kompliciran jer, u slučaju velikog broja kupaca, zahtijeva znatne napore za utvrđivanje očekivanih novčanih tokova praktično po svakom pojedinom računu, budući da su potraživanja od pojedinog kupca često rezultat nekoliko računa. Osim toga, sama procjena novčanih tokova je subjektivna.

Navedene okolnosti uvijek nameću pitanje: je li vrijednost potraživanja dobro utvrđena, odnosno je li ispravak vrijednosti potraživanja adekvatan?

Ovo pitanje zanimljivo je korisnicima financijskih izvještaja iz više razloga. S jedne strane potraživanja su povezana s prihodima, što znači da je rezultat poslovanja izravno povezan s

priznavanjem i vrednovanjem potraživanja. Osim toga, naknadno vrednovanje potraživanja, kroz utvrđivanje vrijednosnog usklađenja, također se reflektira na rezultat poslovanja. Nadalje, adekvatno vrednovanje potraživanja važno je i za sagledavanje budućih novčanih tokova društva.

### 8.1. Dani naplate potraživanja

Prosječno trajanje dana naplate potraživanja računa se na temelju prihoda od prodaje i stanja potraživanja iz čega se dobije koeficijent obrtaja potraživanja koji ukazuje na to koliko puta tokom razdoblja za koje su utvrđeni prihodi (najčešće godina) se završi ciklus od prodaje do naplate. Kada se broj dana takvog razdoblja podjeli s koeficijentom obrtaja dobije se trajanje naplate potraživanja u danima. Ili ako se prihodi utvrđuju na godišnjoj razini:

$$\text{Trajanje naplate potraživanja} = \frac{365 \times \text{saldo potraživanja}}{\text{prihodi od prodaje}}$$

Tako utvrđeno trajanje dana naplate potraživanja potrebno je usporediti s prethodnim razdobljima kako bi se dobile informacije dolazi li do produljenja rokova naplate, što može biti indikator potrebe za vrijednosnim usklađenjem potraživanja. Osim toga, ovaj podatak je potrebno usporediti i s trajanjem naplate potraživanja u cijeloj grani kako bi se utvrdio položaj društva u odnosu na neposrednu konkurenciju. Produljenje dana naplate potraživanja može biti posljedica nemogućnosti plaćanja od strane kupaca, ali treba voditi računa da može biti i posljedica težnje kupaca da produlje rokove plaćanja i na taj način se financiraju (najčešće besamatno) kod svojih dobavljača.

### 8.2. Usporedba rashoda od vrijednosnog usklađivanja potraživanja i otpisa potraživanja

Iznosi priznati kao vrijednosno usklađenje potraživanja povezani su s otpisom potraživanja tokom budućih razdoblja. Naime, ako je adekvatno utvrđen iznos vrijednosnog usklađenja potraživanja tada tokom sljedećih razdoblja valja očekivati i otpis potraživanja u sličnom iznosu. To znači da bi odnos ovih dviju vrijednosti trebao težiti ka 1 tokom više uzastopnih razdoblja. To se može izračunati na



sljedeći način:

$$\text{Odnos VUP i OP} = \frac{\text{rashodi od vrijed. uskl. u godini}}{\text{otpis potraživanja u godini}}$$

Odnosno ukoliko se računa prosječan odnos za više razdoblja (n razdoblja):

$$\text{Prosječan odnos VUP i OP} = \sum_{i=1}^n \text{odnos VUP i OP}_i$$

Višegodišnji prosjek bi trebao biti približno 1. Ukoliko je višegodišnji prosjek manji od 1 to ukazuje na činjenicu da tokom razdoblja nisu adekvatno utvrđeni iznosi vrijednosnog usklađenja, što potvrđuje činjenica da su otpisi bili veći od prethodno iskazanih vrijednosnih usklađenja potraživanja. To je, zapravo, indikator precijenjenih potraživanja i precijenjenog rezultata poslovanja.

Ukoliko je ovaj pokazatelj veći od 1 to ukazuje na povećano iskazivanje rashoda od vrijednosnog usklađenja. Posljedica je poništavanje ovih rashoda kroz priznavanje prihoda u budućim razdobljima, što rezultira potcjenjivanjem trenutnih rezultata poslovanja i skrivanjem dobiti. Ovo posebno može biti izraženo u slučaju kada i porezni propisi priznaju ovako utvrđene rashode od vrijednosnog usklađenja pri utvrđivanju osnovice poreza na dobit jer tako dolazi i do odgađanja plaćanja poreza na dobit.

### 8.3. Usporedba početne ispravke vrijednosti za sumnjiva potraživanja i otpisa potraživanja

Ovaj odnos potrebno je usporediti tokom više razdoblja. Za svaku godinu potrebno je podijeliti iznos ispravke vrijednosti potraživanja na početku godine s otpisom potraživanja tokom godine. Ovaj pokazatelj ukazuje na povezanost prethodno utvrđenih rashoda, koji su akumulirani u početnom saldu ispravke vrijednosti, i stvarnih iznosa otpisa provedenih tokom godine. Ovo se može prikazati i sljedećom formulom:

$$\text{Odnos IV potr. i otpisa} = \frac{S^0 \text{ ispravka vrijednosti potraživanja}}{\text{iznos otpisa potraživanja tokom razdoblja}}$$

Ukoliko je ovaj odnos visok može se pretpostaviti da su vrijednosna usklađenja vjerojatno

utvrđena u povećanom iznosu, odnosno da društvo agresivno umanjuje vrijednost potraživanja kako bi odgodilo priznavanje rezultata poslovanja. Relativno malen iznos ovog pokazatelja ukazuje, s druge strane, na neadekvatne iznose prethodno priznatih vrijednosnih usklađenja.

### 8.4. Procjena stope iscrpljivanja ispravke vrijednosti potraživanja

Utvrđivanje stope iscrpljivanja omogućava izračun broja godina tokom kojih će potrebni iznosi otpisa potraživanja biti pokriveni prethodno akumuliranim iznosima vrijednosnog usklađenja potraživanja, koji su u bilanci stanja sumirani kao početni saldo ispravke vrijednosti potraživanja. Ovaj pokazatelj daje informaciju o tome koliko dugo (koliko godina) će se moći provoditi potrebni otpisi potraživanja na teret prethodno akumuliranih vrijednosnih usklađenja.

Npr. ako je početni saldo ispravke vrijednosti potraživanja od kupaca za 2021. godinu bio 100.000 KM, a u 2021. godini je otpisano potraživanja u iznosu od 70.000 KM, dok je u 2022. godini otpisano 90.000 KM potraživanja znači da je početni iznos ispravke vrijednosti potraživanja u 2021. godini bio dovoljan za 1,33 godine, odnosno da je ispravka vrijednosti iscrpljen otpisom tokom 1,33 godine.

Ovaj pokazatelj računa se na način da se utvrdi broj godina u kojima je otpis potraživanja u cijelosti pokriven ispravkom vrijednosti (kumulativni niz) te se preostali iznos u prvoj godini u kojoj ne pokriva cjelokupni iznos stavlja u odnos s nastalim otpisom kako bi se utvrdio razmjer u kojem je ovaj otpis pokriven ispravkom vrijednosti. U prikazanom slučaju to znači da je početni iznos ispravke vrijednosti potraživanja u cijelosti dovoljan za otpis potraživanja koji je nastao u 2021. godini, te da pokriva jednu trećinu iznosa otpisa nastalog u 2022. godini ( $100.000 - 70.000 = 30.000$  KM preostalo je za 2022. godinu u kojoj je otpis 90.000 KM, što znači da je preostalih 30.000 KM dovoljno za 1/3 otpisa potraživanja u 2022. godini).

### 9. UMANJENJE VRIJEDNOSTI POTRAŽIVANJA

Gubitak prihoda je neizbježna posljedica nepodmirenih potraživanja. Računovodstveni

propisi i standardi propisuju obvezu provedbe umanjenja vrijednosti potraživanja na način da financijski izvještaji prezentiraju fer i objektivno stanje poduzetnika. Kako će se umanjenje vrijednosti potraživanja provoditi ovisit će o karakteristikama samog potraživanja, (ne)mogućnosti naplate, ali i o odabiru samog poduzetnika - vjerovnika.

Knjigovodstvena vrijednost potraživanja može se umanjiti direktno ili upotrebom odvojenog konta ispravka vrijednosti. Primjerenijim načinom, koji se preferira i u inozemnoj praksi a uobičajen je i u našoj, smatramo postupak uz korištenje odvojenog konta ispravka vrijednosti (korektivnog konta). Naime, primjenom te metode postiže se bolje zadovoljavanje načela sučeljavanja prihoda i rashoda, potraživanja su realnije iskazana, a i ne gube se podaci za ispravljena potraživanja. U trenutku kada se utvrdi konačna nemogućnost naplate potraživanja (npr. kupac je likvidiran, nastupila je zastara, i dr.), potraživanja se isknjižavaju iz evidencija, odnosno direktno otpisuju.

### 9.1. Metoda direktnog otpisa

Metoda direktnog otpisa se provodi kada postoji velika sigurnost da se pojedinačno potraživanje neće naplatiti, pa se evidentiranje **porezno priznatog nenaplativog potraživanja** provodi direktno na teret rashoda.

Odluka o direktnom otpisu nekog potraživanja rezultat je ocjene o (ne)naplativosti potraživanja. Ocjena o (ne)naplativosti potraživanja može se donijeti na temelju brze analize dostupnih podataka o dužniku, ali i na temelju različitih provedenih metoda prisilne naplate. Na primjer, ukoliko se utvrdi da je nad dužnikom pokrenut stečajni postupak, ili je likvidiran, ta će spoznaja usmjeriti buduće aktivnosti moguće naplate kroz prijavu potraživanja u okviru toga stečajnog ili likvidacijskog postupka. Pritom, dakle, neće pristupiti drugim radnjama prisilne naplate jer se već u samom početku, temeljem saznanja o položaju dužnika, spoznaje kako bi druge aktivnosti naplate bile neisplative i beskorisne, a dodatno bi opterećivale troškove. Na taj je način vjerovnikova obveza poduzimanja svih radnji za naplatu duga završena. Svakako je potrebno prijaviti potraživanje stečajnom upravitelju **prije nego nastupi zastara prava na naplatu.**

### Primjer 1. Direktnan otpis nenaplaćenog potraživanja

Poduzeće je prodalo robu kupcu „A“ na domaćem tržištu u iznosu od 100.000 KM uvećano za PDV 17%. Provedenom analizom naplativosti potraživanja sa stanjem na dan 31.12.2020. (datum bilance), zbog otvaranja stečajnog postupka nad poduzećem „A“, uprava poduzeća donijela je odluku da se potraživanje od kupca „A“ u iznosu od 100.000,00 KM direktno otpiše.

#### Knjiženje u dnevniku:

Tek. broj	OPIS	KONTO	IZNOS	
			Duguje	Potražuje
1.	Potraživanja od kupaca u zemlji	2110	117.000,00	100.000,00
	Prihodi od prodaje robe na domaćem tržištu	6010		
	PDV po osnovu isporuka drugim obveznicima PDV-a	470		
	<i>Prodaja robe po računu</i>			
2.	Rashodi po osnovu ispravke vrijednosti i otpis nenaplativih potraživanja od kupaca	5780	117.000,00	117.000,00
	Potraživanja od kupaca u zemlji	2110		
	<i>Otpis potraživanja</i>			

Početno evidentiranje izlaznog računa podrazumijeva knjiženje zaduženja kupca na kontu 211, te knjiženje prihoda na kontu 601 i obveze za PDV na kontu 470. Direktnim otpisom knjiži se zatvaranje potraživanja od kupca na kontu 211, te rashod na kontu 578 u punom iznosu računa s PDV-om. Rashod otpisa je zaključno veći od prihoda za iznos PDV-a.

Glavni problem oko direktnog otpisa nenaplativih potraživanja uglavnom je, zapravo, **utvrđivanje optimalnog vremena kada ga knjižiti.** Knjiženje se provodi upravo onda kada je gotovo sigurno da se potraživanje neće naplatiti uslijed objektivnih okolnosti u kojima se nalazi dužnik, npr.

stečaj, likvidacija, insolventnost, opterećenje drugim sudskim sporovima isl. Ove je okolnosti potrebno utvrditi najprije za potraživanja velike vrijednosti, ali i za ona koja imaju kratak rok zastare, npr. godinu dana (kao što je to slučaj kod telekomunikacijskih usluga, komunalnih usluga: voda, struja, plin, grijanje, čistoća).

Ocjena nemogućnosti naplate takvih potraživanja prije bilo kakvih radnji prisilne naplate može biti dragocjena. Ukoliko je takva ocjena utemeljena na činjenicama koje govore o velikoj vjerojatnosti za otpis potraživanja, tu se može koristiti mogućnost direktnog otpisa. Ipak, takve otpisi mogu se svesti na minimum, ako se preventivno osigura plaćanje određenim jamstvom ili nekom drugom metodom.

## 9.2. Metoda ispravka vrijednosti

Metoda ispravka vrijednosti provodi se kad postoji vjerojatnost da se potraživanje neće naplatiti, a **temelji se na procjeni nenaplativosti računa**. Izračunava se kao razlika između knjigovodstvene vrijednosti i procijenjenih budućih novčanih tokova. Procijenjeni iznos budućih nenaplaćenih potraživanja knjiži se preko konta ispravka vrijednosti potraživanja od kupaca (konto 219), priznavajući ga kao rashod razdoblja u kojem je knjižena prodaja.

### *Primjer 2. Vrijednosno usklađenje potraživanja od kupaca zbog neizvjesnosti naplate*

Provedenom analizom naplativosti potraživanja sa stanjem na dan 31.12.2021. (datum bilance), zbog dužeg kašnjenja u podmirivanju potraživanja, te pribavljenih informacija koje upućuju da su dužnici u znatnim financijskim poteškoćama, uprava društva donijela je odluku da se potraživanje od kupca „XY“ u iznosu od 50.000,00 KM i potraživanje od kupca „AB“ u iznosu od 30.000,00 KM prenesu na sumnjiva i sporna potraživanja ko i o vrijednosnom usklađenju nenaplaćenih potraživanja od društva „XY“ u iznosu od 10.000,00 KM, i od društva „AB“ u iznosu od 5.000,00 KM.

#### **Knjiženje u dnevniku:**

Tek. broj	O P I S	KONTO	I Z N O S	
			D u g u j e	P o t r a ž u j e
1a.	Sumnjiva i sporna potraživanja od kupaca u zemlji	2119	80.000,00	80.000,00
	Potraživanja od kupaca u zemlji	2110		
1b.	<i>Za prijenos potraživanja od kupaca na sumnjiva i sporna potraživanja</i>			
	Ispravka vrijednosti i otpis nenaplativih potraživanja od kupaca	5780	15.000,00	15.000,00
Ispravka vrijednosti potraživanja od kupaca u zemlji	2191			
	<i>Za vrijednosno usklađenje potraživanja od kupaca</i>			

Po isteku ugovorenih rokova naplate, potraživanja se prenose na sumnjiva i sporna potraživanja. Primjenom odvojenog konta ispravka vrijednosti za procijenjeni nenaplativi iznos ne umanjuje se konto potraživanja od kupaca (konto 210 - 212) već se taj iznos evidentira na zasebnom kontu 219 – Ispravka vrijednosti potraživanja od kupaca, uz istodobno priznavanje rashoda na kontu 578 – Ispravka vrijednosti i otpis nenaplativih potraživanja.

## 9.3. Otpis potraživanja od kupaca

U slučaju da se u sljedećem, ili nekom kasnijem, razdoblju utvrdi **konačna nemogućnost naplate** potraživanja, ista valja iskknjižiti iz evidencija. Za potraživanja koja su prethodno vrijednosno usklađena kao što je u prethodnom primjeru, samo iskknjižavanje ne dovodi do rashoda, već se knjiženje provodi samo na suprotnim stranama konta 211 i 219.

### *Primjer 3. Otpis vrijednosno usklađenih potraživanja od kupaca*

Krajem idućeg razdoblja, za vrijednosno usklađena

potraživanja u prethodnom razdoblju utvrđeno je da nad društvom „XY“ otvoren i odmah zatvoren stečajni postupak zbog nedostatka imovine te je potraživanje u iznosu od 10.000,00 KM postalo konačno nenaplativo, a također i potraživanje od društva „AB“ je nenaplativo u iznosu od 5.000,00 KM budući je nastupila zastara. Uprava je donijela odluku o konačnom otpisu tih potraživanja i ista treba iskknjižiti iz evidencija.

Prema odredbama Zakonu o obligacijskim odnosima, međusobna potraživanja iz ugovora o prometu robe i usluga te potraživanja naknade za izdatke učinjene u vezi s tim ugovorima, zastarijevaju za tri godine.

#### Knjiženje u dnevniku:

Tek. broj	O P I S	KONTO	I Z N O S	
			D u g u je	P o t r a ž u je
1.	Ispravka vrijednosti potraživanja od kupaca u zemlji	2191		
	Sumnjiva i sporna potraživanja od kupaca u zemlji	2119	15.000,00	15.000,00
	<i>Za otpis nenaplativih potraživanja</i>			

#### 9.4. Naplata ispravljenih potraživanja i smanjenje gubitka

Kako se vrijednosna usklađenja temelje na procjenama, moguće je da će se neka od vrijednosno usklađenih potraživanja od kupaca, pa čak i ona otpisana, ipak naplatiti u cijelosti ili djelomično u nekom od razdoblja koja slijede nakon razdoblja otpisa ili usklađivanja.

Kod naplate otpisanih potraživanja, uz evidentiranje naplate na žiro račun, treba iskazati prihod na kontu 677 – Naplaćena otpisana potraživanja. No, kod naplate samo vrijednosno usklađenih potraživanja, osim evidentiranja naplate na žiro račun i konto potraživanja od kupaca odnosno sumnjiva i sporna potraživanja, potrebno je provesti i paralelno knjiženje, odnosno evidentirati prihod od naplaćenih potraživanja te zatvoriti konto ispravka vrijednosti (219).

#### Primjer 4. Naplata otpisanih potraživanja od kupaca

Naplaćeno je potraživanje od kupca „A“ u iznosu od 1.000,00 KM koje je u prethodnom razdoblju bilo vrijednosno usklađeno. Također, naplaćeno je i otpisano potraživanje od kupca „B“ u iznosu od 2.000,00 KM koje je bilo otpisano.

#### Knjiženje u dnevniku:

Tek. broj	O P I S	KONTO	I Z N O S	
			D u g u je	P o t r a ž u je
1a.	Transakcijski račun Sumnjiva i sporna potraživanja od kupaca u zemlji <i>Za naplatu vrijednosno usklađenih potraživanja</i>	200 2119	1.000,00	1.000,00
1b.	Ispravka vrijednosti potraživanja od kupaca u zemlji Naplaćena otpisana potraživanja <i>Prihod od naplaćenih ispravljenih potraživanja</i>	2191 677	1.000,00	1.000,00
2.	Transakcijski račun Naplaćena otpisana potraživanja <i>Naplaćeno otpisano potraživanje</i>	200 677	2.000,00	2.000,00

Brigu o porezu potrebno je voditi i kod kasnije naplate vrijednosno usklađenih ili otpisanih potraživanja. Naime, kako ne bi došlo do dvostrukog iskazivanja u poreznoj osnovici, za iznos naplaćenih potraživanja čije je vrijednosno usklađenje/otpis bilo porezno nepriznato i stoga se uvećala porezna osnovica u razdoblju usklađivanja, za prihode od usklađenih (otpisanih) potraživanja koja nisu bila porezno priznata, umanjuje se porezna osnovica.

Gubitak od umanjenja treba se ispraviti i u slučaju promjena okolnosti na kojima se temeljila prethodna procjena umanjenja potraživanja (npr. poboljšanje kreditnog rejtinga dužnika).

#### 9.5. Metode procjene umanjenja vrijednosti

Kontrolu naplate potraživanja treba vršiti tokom cijele godine. Na kraju godine potrebno je sačiniti starosnu strukturu potraživanja od kupaca. Ovdje je potrebno naglasiti tijesnu suradnju svih

organizacijskih dijelova društva (prodaja, financijska operativa, knjigovodstvo, pravna služba i drugi).

Procjenu o mogućem umanjenju vrijednosti treba provesti posebno za potraživanja koja su pojedinačno značajna, dok se za ona koja to nisu može koristiti i neka od uobičajenih metoda.

Osnovne dvije metode procjene su:

- metoda temeljena na postotku prihoda od prodaje (*percentage of sales method*), i
- metoda temeljena na analizi starosne strukture salda potraživanja (*aging the accounts method*).

Prema metodi temeljenoj na postotku prihoda od prodaje, procijenjeni iznos nenaplativih potraživanja utvrđuje se primjenom procijenjenog postotka nenaplativosti na prihod od prodaje uz odgodu plaćanja u razdoblju. Postotak se pak određuje na osnovu prethodnih iskustava (odnos prodaje i nenaplaćenih potraživanja u ranijim razdobljima) te prosudbi uprave odgovaraju li ona sadašnjim okolnostima.

Procjena iznosa nenaplativih potraživanja prema metodi temeljenoj na analizi starosne strukture salda potraživanja, utvrđuje se nakon provedenog raščlanjivanja potraživanja po starosnim grupama ovisno o proteku roka od dospijeca naplate (npr. razdoblja po 30 dana). Zatim se za svaku starosnu skupinu (do 30, od 30 – 60, 60-90, 90-120, više od 120 dana) procjenjuje postotak nenaplativosti, i prema iznosu potraživanja u određenoj starosnoj grupi, izračunava procijenjeni iznos nenaplativih potraživanja. Postotak se utvrđuje na temelju ranijih iskustava ali i novih spoznaja, a što je potraživanje starije, postotak bi trebao biti veći.

Smatra se da metoda temeljena na analizi starosne strukture salda potraživanja daje pouzdaniju procjenu nenaplativih iznosa potraživanja.

#### **Primjer 5. Utvrđivanje nenaplativosti potraživanja**

Poduzeće je izvršilo analizu zastarjelosti potraživanja na slijedeći način:

Naziv kupca	Ukupno	Rok dospijeca potraživanja				
		Nisu dospjela na naplatu	1-30 dana	31-60 dana	61-90 dana	Preko 90 dana
A	1.000,00	1.000,00				
B	2.000,00			2.000,00		
C	3.000,00				3.000,00	
D	4.000,00		4.000,00			
E	5.000,00					5.000,00
F	6.000,00				6.000,00	
G	7.000,00			7.000,00		
<b>Ukupno</b>	<b>28.000,00</b>	<b>1.000,00</b>	<b>4.000,00</b>	<b>9.000,00</b>	<b>9.000,00</b>	<b>5.000,00</b>

Na osnovu sveukupnih saznanja Uprava poduzeća odlučila je da primjeni slijedeći postotak nenaplativosti:

Potraživanje od kupaca	Iznos	%	Ispravka vrijednosti
Nisu dospj. na naplatu	1.000,00	0	0
Dospijecé 1-30 dana	4.000,00	2	80,00
Dospijecé 31-60 dana	9.000,00	3	270,00
Dospijecé 61-90 dana	9.000,00	4	360,00
Dospijecé preko 90 dana	5.000,00	5	250,00
<b>Ukupno</b>	<b>28.000,00</b>		<b>960,00</b>

## ZAKLJUČAK

Potraživanja često predstavljaju značajan dio imovine te je upravljanje njima ključno za utvrđivanje rezultata poslovanja. To se posebno odnosi na potraživanja od kupaca. Računovodstveni standardi sadrže metode vrednovanja ove imovine prema kojima se potraživanja početno trebaju vrednovati po fer vrijednosti, a naknadno, ukoliko se naplata očekuje u roku duljem od godinu dana, po amortiziranom trošku primjenom metode efektivne kamatne stope umanjeno za gubitak od umanjenja vrijednosti, odnosno, sva ostala potraživanja, po početno priznatom iznosu umanjeno za naplaćene iznose i umanjenja vrijednosti.

Aдекватна procjena vrijednosti potraživanja, odnosno utvrđivanja potrebnih vrijednosnih usklađenja posebno je značajna kod velikog broja kupaca gdje je vrlo teško primjenjivati analizu naplativosti potraživanja svakog pojedinog kupca pa se često primjenjuju postupci temeljeni na starosnoj strukturi potraživanja. U tim slučajevima,

potrebno je različitim tehnikama procjene adekvatnosti vrijednosnog usklađenja provjeriti realnost utvrđene razine rashoda od vrijednosnog usklađenja kako ne bi došlo do iskrivljavanja rezultata poslovanja.

### **Literatura:**

1. Piljić J., *Analiza financijskih izvještaja - Utjecaj izbora i primjene računovodstvenih politika na financijski položaj i uspješnost poslovanja gospodarskog društva – „OFF-SET“*, Tuzla, 2012.

Mehmed Budić, bacc. oec.

# Značaj i utjecaj računovodstvenih politika amortizacije na financijski rezultat poslovnih subjekata

**Rezime:** Osnovni cilj rada je da se ukaže na važnost računovodstvenih politika kao ključnog instrumenta pomoću kojeg rukovodstvo poslovnog subjekta oblikuje računovodstvene informacije koje će biti prezentirane kroz sastavljeni set financijskih izvještaja krajnjim internim odnosno eksternim korisnicima informacija. Računovodstvene politike obuhvaćaju specifična načela, osnove, konvencije, pravila i prakse koje su usvojene od strane rukovodstva poslovnih subjekata, koje ono koristi u sastavljanju i prezentiranju osnovnih financijskih izvještaja. Računovodstvene politike immanentne su svakom poslovnom subjektu, odnosno svaki će subjekt odabrati i primjenjivati one računovodstvene politike koje će se na najbolji način – fer i objektivno prikazati njihov, financijski položaj, uspješnost poslovanja i novčane tokove. Tako sastavljeni financijski izvještaji kvalitetna su podloga za donošenje poslovnih odluka. Računovodstvene politike amortizacije predstavljaju jednu od najznačajnijih računovodstvenih politika u poslovnim subjektima i to posebno kod onih kod kojih dugotrajna nematerijalna i materijalna imovina čini znatan dio ukupne imovine. Računovodstvene politike amortizacije mogu značajno utjecati na financijski položaj i poslovni rezultat subjekta u pojedinim obračunskim razdobljima, iako kumulativno gledajući, učinci primjene različitih računovodstvenih politika se eliminiraju na kraju vijeka upotrebe pojedine dugotrajne nematerijalne i materijalne imovine.

**ključne riječi:** financijski izvještaji, računovodstvene politike, dugotrajna imovina, metode obračuna amortizacije

## Uvod

U savremenim tržišnim uslovima sve se više naglašava značenje upravljanja. Upravljanje poslovanjem nije moguće zamisliti bez informacija sadržanih u financijskim izvještajima, odnosno informacijama koje nastaju u računovodstvu. Računovodstvo je servis, tj. uslužna funkcija u procesu upravljanja. Osnovni zadatak računovodstva, kao uslužne funkcije prijeko potrebne za upravljanje poslovanjem, jeste prikupljanje i obrada podataka financijske prirode te prezentiranje tako dobijenih informacija zainteresiranim korisnicima. U tom kontekstu financijski izvještaji predstavljaju završnu fazu računovodstvenog procesiranja podataka i pojavljuju se kao nosioci računovodstvenih informacija. Cilj financijskog izvještavanja jest pružanje informacija zainteresiranim korisnicima o financijskom položaju, uspješnosti poslovanja i promjenama u financijskom položaju poslovnog subjekta. Informisati korisnike znači predočiti im sve relevantne i istovremeno pouzdane informacije u obliku i sadržaju prepoznatljivom i razumljivom osobama kojima su namijenjene. Te su informacije

sadržane u nizu financijskih izvještaja od kojih temeljne čine:

- bilans stanja (izvještaj o financijskom položaju);
- bilans uspjeha (izvještaj o uspješnosti poslovanja);
- izvještaj o promjenama na kapitalu;
- izvještaj o novčanom toku;
- bilješke uz financijske izvještaje.

Svi financijski izvještaji su međusobno povezani i upućeni jedni prema drugima. Neki financijski izvještaji su statičkog karaktera (npr. bilans stanja) jer prikazuje stanje poslovnog subjekta na određeni dan, dok je drugi dinamičkog karaktera (npr. bilans uspjeha) jer prikazuje promjene ekonomskih kategorija u određenom razdoblju. Posmatrano zajedno, financijskih izvještaji govore o „zdravstvenom stanju“ nekog poslovnog subjekta, a utvrditi i razumjeti to „stanje“ znači donositi primjerene i racionalne poslovne odluke.

Temeljni financijski izvještaji su prvenstveno namijenjeni vanjskim korisnicima – sadašnjim i potencijalnim investitorima, zajmodavcima, dobavljačima i ostalim poslovnim povjericima, kupcima, vladi, agencijama, regulatornim tijelima i javnosti.

Međutim, ne smije se zanemariti važnost financijskih izvještaja za interne korisnike – zaposlenike, te najznačajnijeg internog korisnika financijskih izvještaja – rukovodstvo poslovnog subjekta. S obzirom da interni i eksterni korisnici u procesu donošenja poslovnih odluka uveliko oslanjaju na financijske izvještaje i njihove usporedbe sa ranijim razdobljima, potrebno je utvrditi na koji način odabir računovodstvene politike na izravan ili neizravan način utječu na kvalitetu informacija sadržanih u financijskim izvještajima.

Sva prava i odgovornost u smislu donošenja i provođenja računovodstvenih politika leže na rukovodstvu poslovnog subjekta tako da i odgovornost za pripremanje, sastavljanje i prezentaciju financijskih izvještaja ima rukovodstvo poslovnog subjekta.

Računovodstvene politike čine temeljnu komponentu kvaliteta financijskih izvještaja. Određujući materijalni sadržaj, računovodstvene politike utiču na kvalitet informacija sadržanih u financijskim izvještajima. Svrha računovodstvenih politika je da osiguraju primjenu svakog zahtjeva iz svakog primijenjenog *MRS/MSFI-a*, kao i da osiguraju unutrašnju i međunarodnu uporedivost financijskih izvještaja.

*Međunarodni računovodstveni standardi* sadrže metode i postupke koji se mogu koristiti prilikom utvrđivanja vrijednosti bilansnih pozicija i predstavljaju osnovu za izbor računovodstvenih politika. Na osnovu takvog okvira, rukovodstvo poslovnog subjekta treba da odabere one metode i postupke, odnosno one računovodstvene politike koje će biti u skladu sa postavljenim ciljevima poslovne politike i koje će u datim uslovima omogućiti fer i objektivno iskazivanje financijskog položaja i uspješnosti poslovanja poslovnog subjekta.

## Pojam i značaj računovodstvenih politika

Pojam računovodstvenih politika (*accounting policies*) pojavio se u SAD-u pedesetih godina 20-tog vijeka. Profesionalna tijela koja djeluju u tom području doprinose razvoju i promoviranju računovodstvene profesije, a jedno od njih je i Odbor za računovodstvene standarde (FASB – *Financial Accounting Standards Board*) te Odbor za računovodstvena načela (APB – *Accounting Principles Board*). Prema ovim Odborima računovodstvene politike predstavljaju „specifična načela i metode koje je rukovodstvo izabralo u cilju realnog prikazivanja financijskog položaja, promjene financijskog položaja i rezultata poslovanja i koja su u skladu s općeprihvaćenim računovodstvenim načelima“.

Računovodstvene politike su specifična načela, osnove, konvencije, pravila i prakse koje su usvojene od strane rukovodstva poslovnih subjekata, koje ono koristi u sastavljanju i prezentiranju osnovnih financijskih izvještaja.<sup>1</sup>

Odgovornost za sastavljanje i prezentiranje financijskih izvještaja prvenstveno snosi rukovodstvo poslovnog subjekta. Iz navedenog se može zaključiti da su računovodstvene politike imanentne svakom subjektu, odnosno svaki će subjekt odabrati i primjenjivati one računovodstvene politike koje će se na najbolji način – fer i objektivno prikazati njihov, financijski položaj, uspješnost poslovanja i novčane tokove. Tako sastavljeni financijski izvještaji kvalitetna su podloga za donošenje poslovnih odluka.

Za izbor i primjenu računovodstvenih politika na razini poslovnog subjekta zaduženo je rukovodstvo subjekta.

Računovodstvene politike se usvajaju na osnovu internog akta donesenog od strane poslovnog subjekta i koriste za sastavljanje financijskih izvještaja. Iz tog razloga potrebno je njihovo objavljivanje kada su te politike izabrane iz *alternativa* koje dopuštaju *MRS/MSFI* kako bi se u potpunosti razumjele informacije koje su prezentirane u financijskim izvještajima.

<sup>1</sup> MRS 8 – Računovodstvene politike, promjene računovodstvenih procjena i pogreške, paragraf 5.



Kvaliteta financijskih izvještaja je određena kvalitetom informacija koje su u njoj sadržane. Uobičajeno se kvaliteta promatra samo s formalnog stajališta, pa se u tom kontekstu govori o prednostima i nedostacima određenih bilansnih šema.<sup>2</sup> Međutim, kvalitetu financijskih izvještaja treba promatrati i s materijalnog stajališta. Ključni faktor kvaliteta u tom slučaju su računovodstvene politike. Njima se u velikoj mjeri može utjecati na vrijednost pozicija financijskih izvještaja. Formalni sadržaj financijskih izvještaja vezan je uz formu izvještaja, koja najčešće proizilazi iz propisanih bilansnih šema. Materijalni sadržaj određuje vrijednost pozicija prethodno određenih bilansnim šemama i primarno je vezan uz pojam računovodstvenih politika. Od vrijednosti podataka u tim izvještajima zavisit će i ocjena financijskog položaja i uspješnosti poslovanja subjekta. Financijski izvještaji predstavljaju finalni proizvod računovodstvenog procesuiranja podataka i u njih su ugrađene različite metode i postupci koji imaju različit utjecaj na iskazivanje vrijednosti pozicija financijskih izvještaja. Upravo je izbor između tih raznih metoda i postupaka područje djelovanja računovodstvenih politika.

Subjekt je dužan promijeniti računovodstvenu politiku samo ako:<sup>3</sup>

- tu promjenu zahtijeva neki MSFI; ili
- ta promjena rezultira financijskim izvještajima koji pružaju pouzdanije i relevantnije informacije u učincima transakcija, drugih događaja ili okolnosti na financijski položaj, financijski uspjeh ili novčane tokove subjekta.

Zbog toga se ista računovodstvena politika primjenjuje unutar svakog razdoblja i iz jednog razdoblja u sljedeće razdoblje, osim ako je za promjenu računovodstvenih politika ispunjen jedan od kriterija iz *MRS – a 8 paragraf 14*.

Kada je neizvodljivo odrediti učinke promjene računovodstvene politike određenog razdoblja na usporedne informacije jednog ili više prezentiranih razdoblja, subjekt će novu računovodstvenu politiku primijeniti na

knjigovodstvene iznose imovine i obaveza na početku najranijeg razdoblja za koji je izvodljiva retroaktivna primjena, što može biti tekuće razdoblje te će provesti odgovarajuće usklađivanje početnog stanja tog razdoblja za svaku komponentu kapitala na koju se to odražava. Kada je neizvodljivo odrediti kumulativni učinak primjene nove računovodstvene politike na sva ranija razdoblja, subjekt će na početku tekućeg razdoblja uskladiti usporedne informacije kako bi novu politiku primijenio unaprijed (prospektivno) od najranijeg razdoblja od kada je izvodljivo.<sup>4</sup>

Koliki će utjecaj na financijske izvještaje imati izbor određene računovodstvene politike zavisi od više faktora, a to su:<sup>5</sup>

- visina udjela određene pozicije u ukupnoj strukturi imovine, obaveza, prihoda ili rashoda;
- osnovnim karakteristikama odabrane računovodstvene politike u odnosu na alternative;
- promatranom vremenskom razdoblju.

Prvi faktor koji upućuje na udjel u ukupnoj strukturi šire kategorije upućuje na potvrdu teze da ne postoji jedinstvena lista računovodstvenih politika jednako značajnih za sve poslovne subjekte. Ima li neka metoda ili postupak znatan utjecaj, zavisi primarno i od toga primjenjuje li se na materijalnoj značajnoj stavci. Tako je npr. izbor metoda amortizacije u kapitalno intenzivnim poslovnim subjektima važno područje primjene računovodstvenih politika, dok su kod poslovnih subjekata koji imaju minorne vrijednosti dugotrajne imovine to neće biti slučaj. Iz navedenog proizilazi da određeno područje računovodstvenih politika može biti za neki subjekt posebno važno, a za neko ne.

Kvaliteta informacija koje se prezentiraju u financijskim izvještajima u velikoj mjeri će zavisiti od izbora računovodstvenih politika. Kvalitetna računovodstvena politika je ona koja osigurava informacije koje su:<sup>6</sup>

<sup>2</sup> Žager, K., Mamić Sačar, I., Sever, S., Žager, L.: Analiza financijskih izvještaja, 2. prošireno izdanje, MASMEDIA d.o.o. Zagreb, 2008., str. 123-124.

<sup>3</sup> MRS 8 – Računovodstvene politike, promjene računovodstvenih procjena i pogreške, paragraf 14.

<sup>4</sup> MRS 8 – Računovodstvene politike, promjene računovodstvenih procjena i pogreške, paragraf 24 i 25.

<sup>5</sup> Žager, K., Mamić Sačar, I., Sever, S., Žager, L., opt.cit., str. 124.

<sup>6</sup> MRS 8 – Računovodstvene politike, promjene računovodstvenih procjena i pogreške, paragraf 10.

- a) *relevantne* za donošenje ekonomskih odluka od strane korisnika financijskih izvještaja i
- b) *pouzdana* u smislu:
  - 1) da financijski izvještaji sastavljeni na osnovu njih održavaju objektivnu sliku financijskog položaja, uspješnosti i tokova gotovine poslovnog subjekta i održavaju ekonomsku bit transakcije, događaja i okolnosti, a ne samo njihovu pravnu formu;
  - 2) da su financijski izvještaji sastavljeni na temelju njih neutralni tj. lišeni subjektivnosti, obazrivi i potpuni u svim materijalno značajnim pogledima.

### Računovodstvene načela i standardi kao ishodište računovodstvenih politika

Da bi se zadovoljio kvalitet financijskog izvještavanja značajnu pažnju potrebno je posvetiti pravilima sastavljanja i prezentiranja financijskih izvještaja, tj. pravilima sadržanim u definiranom okviru financijskog izvještavanja. Pri tome se uobičajeno najviše pažnje posvećuje se računovodstvenim načelima i pretpostavkama (konceptima).<sup>7</sup> Računovodstvena načela su temeljna pravila koja se upotrebljavaju prilikom sastavljanja i prezentovanja financijskih izvještaja. Općeprihvaćena računovodstvena načela su:

**Načelo nabavne vrijednosti** – zahtjeva da se evidencija poslovnih događaja zasniva na nabavnoj vrijednosti, tj. trošku nabavke. Glavni nedostatak u primjeni ovog načela je da ne prikazuje stvarnu tržišnu vrijednost.

**Načelo objektivnosti** – zahtjeva da financijski izvještaji budu sastavljeni na osnovu objektivnih podataka koji su dokumentovani.

**Načelo realizacije, tj., sticanje prihoda** – zahtjeva da se prihodi priznaju onda kada su stvarno nastali, kada su zarađeni, tj. kada je nastao događaj, a ne onda kada je novac stvarno primljen. Rashodi se priznaju u trenutku njihovog nastanka, bez obzira na to da li je novac isplaćen.

**Načelo uzročnosti prihoda i rashoda** – zahtjeva da se efekti transakcija i drugih događaja priznaju onda kada se dogode, a ne onda kada se

gotovina ili gotovinski ekvivalenti prime ili isplate. Odnosi se na utvrđivanje rezultata poslovanja.

**Načelo materijalnosti ili značajnosti** – zahtjeva pridržavanje svih pravila koja su bitna u stvaranju realne slike o posmatranom poslovnom subjektu. Informacija je materijalno značajna ako njeno izostavljanje ili pogrešno formulisanje moglo navesti korisnika financijskih izvještaja na krivnu prosudbu ili krivu odluku.

**Načelo potpunosti** – zahtjeva da financijski izvještaji sadrže sve potrebne informacije za ocjenu poslovanja subjekta.

**Načelo konzistentnosti ili dosljednosti** – zahtjeva dosljednu primjenu pravila i postupaka koji su usvojeni za potrebe sastavljanja i prezentovanja financijskih izvještaja. Dakle, zahtjeva se dosljedna primjena odabranih računovodstvenih politika, što je uslov da bi financijski izvještaji bili uporedivi tokom više obračunskih razdoblja.

**Načelo opreznosti** – zahtjeva da se u tekućem razdoblju zbog neizvjesne budućnosti iskaže što manji poslovni rezultat, te da se dio tog rezultata prenese u naredna obračunska razdoblja kada se mogu očekivati teškoće u poslovanju subjekta. To znači da će poslovni subjekt imati manje novčane izdatke po osnovu ostvarenih dobiti (porez na dobit, dividende) u tekućem periodu. U praksi se to označava pojmovima: *skriveni dobiti* ili *skriveni gubici*. Primjena ovog načela je opravdana samo u uslovima neizvjesnog poslovanja.

Posebnu pozornost treba obratiti na pojavu *tihih pričuva* i *skrivenih gubitaka*. One nastaju zloupotrebom načela opreznosti, čime su gubi na vjerodostojnosti financijskih izvještaja. Tihe pričuve (latentne rezerve, skriveni dobiti) pojavit će se u bilansu ako se:<sup>8</sup>

- podcjenjuju pozicije aktive i /ili
- precjenjuju pozicije pasive.

Potcjenjivanjem pozicija aktive dolazi do precjenjivanja rashoda obračunskog razdoblja, a samim tim i do smanjena financijskog rezultata. Tipični primjeri potcjenjivanja imovine javljaju se u slučaju: otpisa potraživanja, primjene ubrzanih

<sup>7</sup> Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever, S., Žager, L., opt.cit., str. 107-111.

<sup>8</sup> Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever, S., Žager, L., opt.cit., str. 121-122.

stopa amortizacije, vrednovanje zaliha po nižim vrijednosti i sl.

Do istih učinaka kojima se smanjuje finansijskih rezultat može se doći i precjenjivanjem obaveza. Najčešći slučajevi precjenjivanja obaveza javljaju se prilikom: rezerviranje troškova za rizike (npr. garancije), obračuna troškova koji se mogu vremenski razgraničiti (tzv. odgođeno plaćanje troškova) i sl.

Potrebno je napomenuti da se u svim tim slučajevima radi samo o knjigovodstvenom obračunu (povećanju) obaveza i troškova, iza kojih u trenutku evidencije nema novčanog toka. Iznosi troškova koji će nastati moraju se procijeniti, pri čemu je moguća njihova zloupotreba. Primjena načela opreznosti u uvjetima neizvjesnosti poslovanja ima svoje potpuno opravdanje, međutim ne opravdava njegovu zloupotrebu.

Nasuprot *skrivenim dobitima*, odnosno *tihim pričuvama*, u bilanci se mogu pojaviti i *skriveni gubici*. Oni će se pojaviti u suprotnim situacijama, tj. precjenjivanjem pozicija aktive i/ili potcjenjivanjem pozicija pasive.

Stvaranje *skrivenih gubitaka* suprotno je naču opreznosti i u pravilu se pojavljuje u situacijama kada se želi sakriti gubitak ili dio gubitka, odnosno odgoditi njegovo formalno iskazivanje za naredna obračunska razdoblja. Načelo opreznosti predstavlja jedno od najznačajnijih računovodstvenih načela, osnova je procjena bilansnih pozicija i temeljno načelo računovodstvenih politika. S obzirom da je procjena elementarno pitanje računovodstvenih politika, važno je da se prilikom procjenjivanja bilansnih pozicija vodi računa o tome da se prikaže fer prikaz poslovanja subjekta.

Računovodstvena načela čine temelj, tj. polaznu osnovu za utvrđivanje računovodstvenih standarda. Računovodstveni standardi se mogu podijeliti na *nacionalne* i *međunarodne* (prihvatljive u međunarodnom okruženju).<sup>9</sup> Nacionalni standardi su standardi jedne zemlje i oni su pod utjecajem socijalnih, kulturnih, pravnih, ekonomskih i finansijskih sistema koji preovlađuju

u konkretnoj nacionalnoj ekonomiji (na primjer, američki općeprihvaćeni računovodstveni principi, britanski računovodstveni standardi, australijski računovodstveni standardi, japanski standardi računovodstva i sl.), koji su praktično onemogućili uporedivost izvještaja poslovnih subjekata iz različitih zemalja. Međunarodni računovodstveni standardi predstavljaju dogovorena pravila o pripremanju, priznavanju, odmjeravanju i prikazivanju stavki finansijskih izvještaja poslovnih subjekata, odnosno ekonomskog entiteta.

Koristi od primjene međunarodne profesionalne regulative u našoj zemlji nalaze se u uporedivosti izvještaja domaćih poslovnih subjekata sa onima koji se sastavljaju u drugim evropskim zemljama i šire.<sup>10</sup> Harmonizacija finansijskih izvještavanja i prihvatanje *MRS/MSFI* omogućava eksternim korisnicima, prije svega investitorima, kreditorima da dobiju kvalitetnije informacije o poslovnom subjektu, koje mogu da se uporede sa informacijama poslovnih subjekata iste djelatnosti iz različitih zemalja. Finansijski izvještaji su postali pouzdaniji kriterijum pri odlučivanju inostranih investitora, jer su postali prepoznatljiviji i razumljivi inostranim korisnicima.

### Područja primjene računovodstvenih politika

*Profesionalnom regulativom*, profesionalna tijela i zakonodavstvo daju osnovne principe na osnovu kojih se kroz osnovne ili alternativne postupke mogu pripremati i prezentirati računovodstvene informacije i finansijski izvještaji. *Međunarodni računovodstveni standardi* sadrže različite metode i postupke koje se mogu koristiti za priznavanje i vrednovanje isti bilansnih pozicija. Zbog postojanja više alternativa za priznavanje i vrednovanje bilansnih pozicija rukovodstvu je ostavljena mogućnost da odabere one metode i postupke odnosno one računovodstvene politike koje će biti u skladu s postavljenim ciljevima poslovne politike i koje će u datim uslovima omogućiti fer i objektivno iskazivanje finansijskog položaja, uspješnosti poslovanja i novčanih tokova poslovnog subjekta.

<sup>9</sup> Bešlić, I., Bešlić, D.: Objavljivanje računovodstvenih politika u skladu sa MRS 8, Škola biznisa 2/2013, 2013., str.69.

<sup>10</sup> Bešlić, I., Bešlić, D., opt.cit., str. 71.

Usvojenim računovodstvenim politikama svaki subjekt treba u skladu sa specifičnostima svog poslovanja odrediti kako će obuhvatiti i prezentirati:<sup>11</sup>

- priznavanje i amortizaciju materijalne i nematerijalne imovine
- troškove istraživanja i razvoja
- ulaganje u nekretnine
- financijske instrumente i ulaganja
- lizing
- priznavanje zaliha
- kapitalizacija troškova pozajmica
- ugovore o izgradnji
- priznavanje prihoda
- rezerviranje
- vrijednosna usklađivanja
- donacije
- povezane strane
- konsolidirane i odvojene financijske izvještaje
- poslovna spajanja i druga područja interesantna subjektu, zavisno od prirode djelatnosti.

U nastavku je dat primjer primjene računovodstvenih politika na područje dugotrajne imovine i obračuna amortizacije dugotrajne imovine.

### **Primjena računovodstvenih politika kod dugotrajne imovine i amortizacije**

Dugotrajna imovine se definiše kao imovina koja u procesu proizvodnje ulazi cjelokupnom svojom vrijednošću, ali se pri jednom proizvodnom (poslovno) ciklusu ne troše u cijelosti, nego svoju vrijednost postepeno prenosi na nove učinke pri tome zadržavajući svoj prvobitni oblik.

Politika priznavanje *dugotrajne materijalne imovine* (nekretnine, postrojenja i opreme) regulirano je MRS 16 – *Nekretnine, postrojenja i opreme*. Prema MRS 16. paragraf 7, trošak (nabavnu) vrijednost nekog predmeta, nekretnine, postrojenja i opreme treba priznati kao sredstvo ako i samo ako:<sup>12</sup>

a) je vjerovatno da će buduće ekonomske koristi povezane s tim predmetom pritecati u subjekt; i

b) se trošak te stavke može pouzdano izmjeriti.

Dugotrajna materijalna imovina, u skladu sa zahtjevima računovodstvenih standarda, u poslovnim knjigama subjekta početno mjeri po svom trošku nabavke. Trošak nabavke dugotrajne materijalne imovine, prema zahtjevima računovodstvenih standarda uključuje:<sup>13</sup>

- nabavna cijena, uključujući uvozna davanja i nepovratne poreze nakon odbitka trgovačkih popusta i rabata,
- sve troškove koji se izravno mogu pripisati dovođenju imovine na mjesto i u radno stanje za namjeravanu upotrebu, te
- početno procijenjene troškove demontaže, uklanjanje imovine i obnavljanje mjesta na kojem je imovina smještena.

U okviru računovodstvenih politika vezanih za dugotrajnu materijalnu imovinu, MRS 16. paragraf 29. nudi dva modela iskazivanja nekretnina, postrojenja i opreme, a to su:<sup>14</sup>

- a) *model troška*: nakon priznavanja kao sredstvo pojedinu nekretninu, postrojenje i oprema treba iskazati po trošku umanjenom za akumuliranu amortizaciju i akumulirane gubitke od umanjenja.
- b) *model revalorizacije*: nakon početnog priznavanja kao sredstvo, pojedinu nekretninu, postrojenje i opremu čija se fer vrijednost može pouzdano izmjeriti treba iskazati po revaloriziranom iznosu, koji čini njegovu fer vrijednost na datum revalorizacije umanjena za kasnije akumuliranu amortizaciju i kasnije akumulirane gubitke od umanjenja.

*Nematerijalna imovina* podrazumijeva imovinu u nedodirljivom, neopipljivom obliku, bez fizičkih obilježja, a od koje se očekuju priljev budućih ekonomskih koristi u subjekt. Nematerijalna imovina je dio dugotrajne imovine subjekta koja se može odvojeno identificirati i za koju se očekuje da će se koristiti duže od jednog obračunskog razdoblja. Subjekt treba priznati nematerijalnu imovinu samo ako su ispunjeni dva temeljna kriterija i to:<sup>15</sup>

<sup>11</sup> Kapić, R., Radović, R., Piljić, J., *Finansijsko izvještavanje*, OFF – SET Tuzla, 2011., str. 421.

<sup>12</sup> MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i opreme, paragraf 7.

<sup>13</sup> MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i opreme, paragraf 16.

<sup>14</sup> MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i opreme, paragraf 30. i 31.

<sup>15</sup> MRS 38 – Nematerijalna imovina, paragraf 21.

- a) vjerovatno je da će očekivane buduće ekonomske koristi koje se mogu pripisati imovinu pritijecati u subjekt i
- b) trošak nabavke imovine se može pouzdano izmjeriti.

Za potrebe priznavanja nematerijalne imovine, oba kriterija (uvjeta) moraju biti ispunjena kumulativno.

Subjekt može dugotrajnu nematerijalnu imovinu steći na različite načine – zasebnim stjecanjem, stjecanjem prilikom poslovnog spajanja, stjecanjem pomoću državne potpore, razmjenom imovine, internim razvojem i slično.

Nematerijalna imovina koju subjekt stječe zasebno (kupovinom) početno se mjeri po trošku nabavke koju čini.<sup>16</sup>

- a) kupovna cijena umanjena za trgovačke popuste i rabate, uvećane za carine i nepovratne poreze i
- b) sve troškove koji se mogu izravno pripisati pripremi ove imovine za njezinu namjeravanu upotrebu.

Subjekt će kao svoju računovodstvenu politiku vezano za mjerenje nematerijalne imovine nakon početnog priznavanja izabrati ili model troška ili model revalorizacije. Za potrebe revalorizacije prema MRS-u 38, fer vrijednost treba odrediti prema aktivnom tržištu, a revalorizaciju treba vršiti dovoljno redovito kako se knjigovodstvena vrijednost imovine na dan izvještaja o financijskom položaju ne bi značajno razlikovala od njene fer vrijednosti.

*Amortizacija* se može definisati kao sustavni raspored amortizacijskog iznosa imovine tokom njenog korisnog vijeka upotrebe.<sup>17</sup>

Amortizacija predstavlja trošak, odnosno rashod koji nastaje kao posljedica postepenog trošenja (iskorištenja, iscrpljivanja) ekonomskih koristi sadržanih u imovinu koja ima ograničeni vijek upotrebe. Postepeno iskorištavanje ekonomskih koristi dugotrajne imovine povezano je s njezinim

korištenjem i ostvarivanjem prihoda, što znači da i sam raspored ukupnog amortizirajućeg iznosa na pojedina razdoblja u toku vijeka upotrebe treba omogućiti što objektivnije sučeljavanje amortizacije kao rashoda s ostvarenim prihodima.

Ekonomska načela o amortizaciji dugotrajne materijalne imovine sadržana su u *Međunarodnom računovodstvenom standardu 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema*, a načela o amortizaciji nematerijalne imovine u *Međunarodnom računovodstvenom standardu 38 – Nematerijalna imovina*.

S računovodstvenog aspekta, da bi neka imovina smatrala dugotrajnom materijalnom imovinom te podlijejala obračunu amortizacije, mora zadovoljiti slijedeće kriterije: a) *očekuje se korištenje duže od jednog razdoblja (duže od 12 mjeseci)* b) *koja ima ograničen vijek upotrebe* c) *koristi se u proizvodnji proizvoda ili isporuci roba ili usluga, za iznajmljivanje drugima ili u administrativne svrhe*.

Kriterij naveden pod a) je opći kriterij podjele imovine na dugotrajnu i kratkotrajnu, a sadržan je u definicijama imovine na koju se primjenjuju načela o obračunu amortizacije sadržana u MRS 16 - *Nekretnine, postrojenja i oprema* i u MRS 38 - *Nematerijalna imovina*.

U kriteriju pod b) *ograničen vijek upotrebe* na drugačiji je način izražen uzrok nastanka amortizacije – trošenja ekonomskih koristi sadržanih u imovinu. U pravilu, ekonomske koristi ne troši imovina koja ima neograničen vijek upotrebe. Iz tog kriterija proizilazi da se u okviru dugotrajne imovine amortiziraju samo ona imovina koja ima ograničen vijek upotrebe i kod kojih se u vijeku upotrebe troše (smanjuju) ekonomske koristi sadržane u imovini.

Određenje imovine koja se amortizira prema kriteriju navedenom pod c) *koristi se u proizvodnji proizvoda ili isporuci roba ili usluga, za iznajmljivanje drugima ili u administrativne svrhe*, praktično iz imovine koja se amortizira isključuje dugotrajna imovina koja ima obilježje *nedovršenosti i robe za prodaju*.

Za sustavno raspoređivanje amortizirajućeg iznosa imovine tijekom njegovog korisnog vijeka upotrebe prema MRS 16. *paragraf 62*. mogu biti

<sup>16</sup> MRS 38 – Nematerijalna imovina, paragraf 27.

<sup>17</sup> MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i opreme, paragraf 6.

korištene sljedeće metode obračuna amortizacije:<sup>18</sup>

- a) linearna metoda;
- b) metoda opadajućeg salda (degresivna metoda); i
- c) metoda jedinice proizvoda (funkcionalnu metodu).

*Linearna metoda* amortizacije rezultira jednakim iznosima amortizacije tijekom korisne upotrebe imovine uz uvjet da nije promijenjen ostatak vrijednost.

*Metoda opadajućeg salda* rezultira smanjenjem iznosa amortizacije tijekom vijeka korisne upotrebe.

*Metoda jedinice proizvoda* rezultira amortizacijom zasnovanom na očekivanoj upotrebi ili količini učinka.

Amortizacija predstavlja jedan od najznačajnijih troškova u subjektima, posebno kod onih kojima u strukturi ukupne imovine dominantan udjel čine dugotrajna nematerijalna i materijalna imovina. Upravo zbog te činjenice računovodstvene politike amortizacije su ujedno jedne od najznačajnijih računovodstvenih politika.

U kojem će se iznosu vrijednost dugotrajne imovine alocirati na pojedina obračunska razdoblja zavisi od usvojenih računovodstvenih politika, prije svega politike amortizacije.

Računovodstvene politike na području dugotrajne imovine moguće je promatrati na strani povećanja i na strani smanjenja vrijednosti.<sup>19</sup> S obzirom na to da je zastupljenost dugotrajne imovine u subjektu sve više povećava, stavlja se sve veći naglasak na probleme obračuna amortizacije imovine.

Računovodstvene politike amortizacije mogu značajno utjecati na financijski položaj i poslovni rezultat subjekta u pojedinim obračunskim razdobljima, iako kumulativno gledajući, učinci primjene različitih računovodstvenih politika se eliminiraju na kraju vijeka upotrebe pojedine dugotrajne nematerijalne i materijalne imovine.

U skladu s relevantnim MSFI/MRS, amortizacija se za računovodstvene svrhe svrhu eksternog financijskog izvještavanja treba obračunati u skladu sa ekonomskim načelima odnosno treba se primijeniti ona amortizacijska metoda koja najprimjerenije odražava korištenje konkretnog oblika dugotrajne nematerijalne ili materijalne imovine.

Ta metoda se koristi dosljedno iz razdoblja u razdoblje, osim u slučaju da dođe do promjene dinamike trošenja imovine, subjekt je obavezan promijeniti metodu koju je izabrao računovodstvenom politikom. Pri odabiru metode obračuna amortizacije koja najrealnije oslikava dinamiku trošenja imovine, rukovodstvo poslovnog subjekta se treba osloniti na vlastitu procjenu u skladu sa *MRS – om 8 Računovodstvene politike, promjene računovodstvenih procjena i pogrešaka*.

Kako izbor određene metode obračuna amortizacije utječe na uspješnost poslovanja i na financijski položaj poslovnog subjekta biti će prezentirano na sljedećem primjeru. Polazne pretpostavke koje su bitne kod obrazloženja utjecaja različitih metoda obračuna amortizacije su:

- tijekom promatranog razdoblja ostvaruju se isti prihodi, a razlike u strukturi rashoda proizilaze iz obračuna amortizacije,
- svi troškovi amortizacije predstavljaju rashode razdoblja,
- prosječni korisni vijek trajanja cjelokupne dugotrajne imovine je isti,
- u promatranom razdoblju ne mijenja se iznos imovine,
- iznos troškova kamata u promatranom razdoblju je konstantan

*Prikaz 1: Početni podaci*

AKTIVA		PASIVA	
<i>Dugotrajna imovina</i>	1000	<i>Kapital</i>	1000
<i>Kratkotrajna imovina</i>	500	<i>Obaveze</i>	500
<i>Ukupno</i>	1500	<i>Ukupno</i>	1500

*Izvor: obrada autora*

U tabeli broj 1, prikazane su visine troškova amortizacije za svaku godinu trajanja dugotrajne

<sup>18</sup> MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i opreme, paragraf 62.

<sup>19</sup> Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever, S., Žager, L., opt.cit., str. 126.

imovine, primjenom vremenske metode obračuna amortizacije, u konkretnom slučaju: linearne i degresivne.

Tabela broj 1: Iznosi amortizacije prema različitim metoda obračuna

OPIS	Linearna metoda		Degresivna metoda	
	%	Iznos	%	Iznos
1. godina	25	250,00	40	400,00
2. godina	25	250,00	30	300,00
3. godina	25	250,00	20	200,00
4. godina	25	250,00	10	100,00
Ukupno	100	1.000,00	100	1.000,00

Izvor: obrada autora

Iz tabele broj 1, je vidljivo da su kod linearne metode obračuna amortizacije stopa i iznosi amortizacije isti tijekom korisnog vijeka trajanja dugotrajne imovine. Kod degresivne metode obračuna amortizacije situacije je nešto drugačija, gdje se stopa amortizacije i iznos amortizacije smanjuju iz godine u godinu.

Godišnji iznosi amortizacije i ispravke vrijednosti dati su u tabeli broj 2, kod primjene linearne i degresivne metode obračuna amortizacije.

Tabela broj 2: Amortizacija i ispravke vrijednosti

OPIS	Linearna metoda		Degresivna metoda	
	amortizacija	ispravka vrijednosti	amortizacija	ispravka vrijednosti
1. godina	250	750,00	400	600,00
2. godina	250	500,00	300	300,00
3. godina	250	250,00	200	100,00
4. godina	250	0,00	100	0,00

Izvor: obrada autora

Usljed primjene različitih metoda za obračun amortizacije dobiju se različiti iznosi troškova amortizacije, nakon prve godine upotrebe imovine različiti iznosi će se prenijeti i u bilans stanja na kontima ispravke. Primjerice, uzimamo

prvu godinu upotrebe imovine po linearnoj metodi obračuna amortizacije iz tabele br. 2, gdje je vidljivo da se u bilans stanja prenosi veća vrijednost imovine od one koja bi se prenijela primjenom degresivne metode obračuna amortizacije. Dakle, izabrana metoda obračuna amortizacije, kada se promatra u ograničenom vremenom razdoblju utječe kako na uspješnost poslovanja koja se iskazuje u bilansu uspjeha, tako i na strukturu imovine koja je iskazana u bilansu stanja. Ako je u razmatranje utjecaja odabira metoda obračuna amortizacije uzme cjelokupno trajanje dugotrajne imovine dobit će se slijedeći bilansi uspjeha od 1. do 4. godine.

Tabela broj 3: Bilans uspjeha – linearna metoda

OPIS	1. godina	2. godina	3. godina	4. godina
A) UKUPNI PRIHODI	5000	5000	5000	5000
B) UKUPNI RASHODI	4850	4850	4850	4850
1. amortizacija	250	250	250	250
2. kamate	50	50	50	50
3. ostali rashodi	4550	4550	4550	4550
C) DOBIT PRIJE OPOREZIVANJA	150	150	150	150

Izvor: obrada autora

Linearna metoda je najjednostavnija za primjenu. U ovom obračunu osnovica za obračun amortizacije i stopa amortizacije ostaju nepromijenjene u razdoblju upotrebe imovine. Troškovi će biti ravnomjerni pa će i trošak amortizacije ravnomjerno teretiti prihod.

Tabela broj 4: Bilans uspjeha – degresivna metoda

OPIS	1. godina	2. godina	3. godina	4. godina
A) UKUPNI PRIHODI	5000	5000	5000	5000
B) UKUPNI RASHODI	5000	4900	4800	4700
1. amortizacija	400	300	200	100

2. kamate	50	50	50	50
3. ostali rashodi	4550	4550	4550	4550
C) DOBIT PRIJE OPOREZIVANJA	0	100	200	300

Izvor: obrada autora

Degresivnom metodom amortizacije u prvim godinama imovina se amortizira više. To znači da je iznos amortizacije veći u početnim nego u kasnijim razdobljima korištenja imovine. Iz navedenih tabela može se vidjeti da je u razdoblju od četiri godine ukupan iznos financijskog rezultata isti, ali je raspored po pojedinim razdobljima nejednak i ovisi isključivo od izabrane metode amortizacije.

Računovodstvenim politikama nije moguće stvoriti poslovni rezultat, već se njima postiže, zavisno od zahtjeva rukovodstva subjekta, da se ukupna masa troškova amortizacije rasporedi tijekom korisnog vijeka trajanja po dinamici koja odgovara ukupnoj poslovnoj politici poslovnog subjekta. Primjenom različitih dopuštenih metoda obračuna amortizacije moguće je manipulirati s rashodima u cilju povećanja bruto dobiti, smanjenja njenog variranja kroz godine, ali je također i moguće utjecati na jačanje ili slabljenje bilanse što će zavisiti od viših ciljeva određeni poslovnom politikom subjekt. Drukčije rečeno, računovodstvenim se politikama ne stvara poslovni rezultat, već se izborom različitih metoda poslovni rezultat moguće seliti iz jednog obračunskog razdoblja u drugo.<sup>20</sup>

Zbog toga je u kraćem razdoblju utjecaj računovodstvenih politika na iskazanu uspješnost znatan, a dugoročno taj utjecaj ne postoji. Ukoliko je iznos obračunate amortizacije veći, subjekt će ostvariti manju dobit, a samim time imat će i manju obavezu za porez na dobit. Od velike je važnosti da rukovodstvo poslovnog subjekta, pri usvajanju računovodstvenih politika, vodi računa o usklađenosti između usvojene metode amortizacije i realnog trošenja imovine.

## Zaključak

Iz svega prethodno navedenog može se izvesti zaključak da se odabirom računovodstvenih politika u području dugotrajne imovine može itekako utjecati na informacije o financijskom položaju, uspješnosti poslovanja i novčanim tokovima poslovnog subjekta prezentirane u financijskim izvještajima. Rukovodstvo poslovnog subjekta odabirom računovodstvene politike može manipulirati stavkama u bilansu stanja i bilansu uspjeha. Primjenom samo jedne računovodstvene politike koja se odnosi na amortizaciju rukovodstvo može u znatno mjeri utjecati na dobit prije poreza i kamata odnosno bruto dobiti i time utjecati na kvalitetu financijskih izvještaja. Rukovodstvo primjenom računovodstvenih politika može u znatno mjeri iskriviti sliku poslovanja u financijskim izvještajima te postići neke od svojih ciljeva, ali i ciljeve drugih interesnih skupina.

Zavisno od toga koju metodu obračuna amortizacije poslovni subjekt koristi, utoliko će moći utjecati na poslovni rezultat. Cilj kratkoročnog korištenja računovodstvenih politika na području dugotrajne imovine i amortizacije najčešće se ogleda u privremenom uljepšavanju financijskih izvještaja, međutim dugoročno gledano, izborom metoda obračuna amortizacije poslovni subjekti ne mogu utjecati na konačnu uspješnost poslovanja.

## Literatura:

- Bešlić, I., Bešlić, D.: *Objavlivanje računovodstvenih politika u skladu sa MRS 8, Škola biznisa 2/2013.*
- MRS 16 – *Nekretnine, postrojenja i opreme*
- MRS 38 – *Nematerijalna imovina*
- Kapić, R., Radović, R., Piljić, J., *Finansijsko izvještavanje, OFF – SET Tuzla, 2011.*
- Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever, S., Žager, L.: *Analiza financijskih izvještaja, 2. prošireno izdanje, MASMEDIA d.o.o. Zagreb, 2008.*

<sup>20</sup> Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever, S., Žager, L., opt.cit., str. 130.



# OBLIGACIONO PRAVO

## Povrat iznosa uplaćenog Fondu PIO/MIO

Član 210. st. 1. i 2. Zakona o obligacionim odnosima

TUŽILAC NE MOŽE POTRAŽIVATI OD TUŽENOG POVRAT SREDSTAVA UPLAĆENIH NA IME TUŽENOG NADLEŽNOM FONDU PIO/MIO S OBZIROM DA TAJ IZNOS NIJE UPLAĆEN TUŽIOCU, NEGO U NJEGOVU KORIST NADLEŽNOM FONDU PIO/MIO, PA NA TAJ NAČIN NIJE DOŠLO DO UVEĆANJA IMOVINE NA STRANI TUŽENOG, DA BI TUŽILAC MOGAO OD NJEGA POTRAŽIVATI POVRAT DATOG.

Iz obrazloženja:

Međutim, osnovano se žalbom tuženog ukazuje da odluka prvostepenog suda u dijelu dosuđenog iznosa od 1.516,11 KM, koji je tuženi dužan isplatiti tužitelju, nije pravilna.

Naime, stoji činjenica da je tuženi obveznik po osnovu naprijed navedenih presuda i da je tužitelj u ovoj pravnoj stvari u cijelosti postupio po tim presudama, pa tako uplatio na ime tuženog nadležnom fondu PIO/MIO iznos od 1.516,11 KM, te da je uplaćeni doprinos evidentiran u matičnoj evidenciji FZ PIO/MIO u korist tuženog. Međutim, suprotno rezonovanju prvostepenog suda, tužitelj ne može potraživati od tuženog povrat tih sredstava s obzirom da taj iznos nije uplaćen tužitelju, nego u njegovu korist nadležnom Fondu PIO/MIO, pa na taj način nije došlo do uvećanja imovine na strani tuženog, da bi tužitelj mogao od njega potraživati povrat datog (član 210. stav 1. i 4. ZOO), a na što s pravom i žalba ukazuje. Ovo i iz razloga, što iz nalaza vještaka ekonomske struke A. J. od 11.07.2018. godine (kojem stranke nisu prigovarale) na strani 3. pod tačkom 3. i strani 4. slijedi, da u evidenciji Porezne uprave za tuženog nisu evidentirani uplaćeni doprinosi PIO/MIO za period 20.05.2011. do 30.04.2012. godine u iznosu od 1.516,11 KM,

jer tuženi osim doprinosa PIO/MIO nije izvršio uplatu ostalih dužnih doprinosa na obračunate plaće (doprinos za zdravstveno osiguranje i doprinose za osiguranje od nezaposlenosti), a tek nakon uplata istih Poreska uprava bi izvršila registraciju uplaćenih doprinosa, tj. izvršilo bi se uvezivanje staža tuženog za navedeni period, dakle, ni staž za navedeni period nije priznat tuženom, bez obzira što je navedeni iznos uplaćen na ime tuženog nadležnom organu PIO/MIO.

(Presuda Kantonalnog suda u Tuzli, broj 32 0 Rs 310831 19 Rsž od 10. 2. 2022. godine)

### OBLIGACIONO PRAVO

Zastarjelost naknade nematerijalne štete zbog nezakonitog raskida ugovora o radu

Član 376. Zakona o obligacionim odnosima

KADA RADNIK ZAHTJEVA NAKNADU NEMATERIJALNU ŠTETE ZBOG NEZAKONITOG RASKIDA UGOVORA O RADU, NJEMU JE ŠTETA NASTALA DONOŠENJEM ODLUKE DISCIPLINSKE KOMISIJE KOJOM SE RASKIDA UGOVOR O RADU, A NAJKASNIJE KADA JE ODBIJEN NJEGOV PRIGOVOR I KADA JE RJEŠENJE O RASKIDU UGOVORA O RADU POSTALO PRAVOSNAŽNO I OD TADA POČINJE DA TEČE ROK ZASTARJELOSTI.

Iz obrazloženja:

Nesporna je činjenica da je tužiocu raskinut ugovor o radu rješenjem tužene od 16.2.2006. godine, koje je postalo pravosnažno 6.3.2006. godine kada je odbijen prigovor tužioca izjavljen protiv tog rješenja. Tužilac je 4.4.2006. godine podnio tužbu prvostepenom sudu radi zaštite prava iz radnog odnosa, sa zahtjevom da se poništi rješenje o raskidu ugovora o radu, da se vrati na rad i da mu se isplate

neisplaćene plate i ostale naknade koje ostvaruje po osnovu radnog odnosa. Tužbenim zahtjevom nije tražena naknada nematerijalne štete.

Zastarjelošću (član 360. stav 1. ZOO) prestaje pravo zahtijevati ispunjenje obaveze (pod uslovom da tuženi ističe prigovor), što znači da je tužilac po proteku zastarnih rokova unutar kojih nije ostvarivao pravo na naknadu štete, izgubio pravo da ostvaruje naknadu ne samo one štete koja mu je tada nastala i poznata, već i buduće štete.

Odredbom člana 376. stav 1. ZOO propisano je da naknada prouzrokovane štete zastarijeva za 3 godine od kada je oštećeni doznao za štetu i za lice koje je počinilo štetu, a u svakom slučaju za 5 godina od kada je šteta nastala (stav 2.).

Tužbu radi naknade nematerijalne štete na ime pretrpljenog straha i duševnih bolova uzrokovanih nezakonitim otkazom ugovora o radu, tužilac je podnio 18.9.2017. godine.

Imajući u vidu naprijed navedene činjenice koje su relevantne za rješenje spornog odnosa, po ocjeni ovog suda, pravilno je prvostepeni sud cijenio prigovor zastarjelosti potraživanja na koga se tužena pozvala u odgovoru na tužbu.

Tužiocu je šteta nastala donošenjem odluke disciplinske komisije (16.2.2006. godine), a najkasnije 6.3.2006. godine kada je odbijen njegov prigovor i kada je rješenje o raskidu ugovora o radu postalo pravosnažno, pa je tužba od 18.9.2017. godine kojom traži naknadu nematerijalne štete podnesena po proteku objektivnog zastarnog roka od 5 godina od dana nastanka štete.

Tvrdnja tužioca da je saznanje o nastanku štete konačno dobio 24.5.2016. godine donošenjem presude Vrhovnog suda Republike Srpske broj 71 0 Rs 04558 15 Rev je neosnovana. Sudski postupak koga je tužilac vodio radi zaštite prava iz radnog odnosa nema uticaja na zastarni rok kad je u pitanju tužbeni zahtjev za naknadu nematerijalne štete jer zastarni rok, kada je u pitanju ovaj tužbeni zahtjev, nije prekinut 4.4.2006. godine podnošenjem tužbe za zaštitu prava iz radnog odnosa u smislu odredbe člana 388. stav 1. ZOO, jer tom tužbom nije tražena naknada nematerijalne štete.

(Presuda Vrhovnog suda Republike Srpske, broj 71 0 P 268064 21 Rev od 25. 11. 2021. godine)

## STVARNO PRAVO

Pasivna legitimacija kod služnosti

Član 60. stav 1. Zakona o vlasničkopравnim odnosima (Službene novine F BiH, broj 6/1998)

PRAVO SLUŽNOSTI JE NERAZDVOJNO POVEZANO SA PRAVOM VLASNIŠTVA I PREDSTAVLJA GRAĐANSKO-PRAVNO OGRANIČENJA PRAVA VLASNIŠTVA, PA SE ZAHTJEV ZA STICANJE PRAVA SLUŽNOSTI DOSJELOŠĆU MOŽE SAMO ISTAČI PREMA VLASNIKU POSLUŽNOG DOBRA, TE JE SUD DUŽAN RASPRAVITI SVE ČINJENICE RELEVANTNE ZA PITANJE PASIVNE LEGITIMACIJE TUŽENIH, ODNOSNO UTVRDITI DA LI SU TUŽENI VLASNICI POSLUŽNOG DOBRA ILI EVENTUALNO VANKNJIŽNI VLASNICI.

Iz obrazloženja:

S tim u vezi, prvostepeni sud je zanemario da se pravo služnosti pojavljuje kao odgovarajuće pravo titulara da se služi tuđom-poslužnom stvari (na određeni način) i predstavlja ograničenje prava vlasništva na poslužnom dobru, jer stvara obavezu vlasnika na poslužnom dobru da trpi korištenje poslužnog dobra od strane titulara (nosioca prava služnosti), a slijedom čega je propustio i da raspravi ko je stvarni vlasnik poslužne nekretnine koja je po novom premjeru označene kao k.č. 293., a koja zajedno sa parcelom k.č. 295., čini sporni put.

Ovo posebno što je drugotuženi u odgovoru na tužbu isticao, a što ponavlja i u žalbi da na parceli označenoj kao k.č. 170. nije upisan ni sa jednim stvarno-pravnim ovlaštenjem, dok drugotuženi tokom postupka, kao i u žalbi istrajava u navodima da je navedena parcela upisana kao državno vlasništvo, dakle vlasništvo države Bosne i Hercegovine, čime je osnovano dovedena u pitanje pravilnost pobijane presude u pogledu zaključka prvostepenog suda da su označeni tuženi pasivno legitimisani u ovoj pravnoj stvari.

Pri tome, iako je prema rješenju prvostepenog suda od 20.06.2018. godine, zadatak vještaka geodetske struke M. H., između ostalog bio i da sačini istorijat parcela po novom i starom premjeru, u situaciji kada se vještak izjasnio da je tuženi A. H. spornu nekretninu broj 293. stekao po osnovu Ugovora o kupoprodaji koji je zaključio 1983. godine, prvostepeni sud je morao raspraviti po kom osnovu je prodavac ili eventualno pravni prednik prodavca bio upisan kao posjednik sporne nekretnine. Takođe, prvostepeni sud je morao raspraviti da li je upisani korisnik parcele po starom premjeru označene kao k.č. 170. - Zavod ... lice koje još uvijek egzistira, ko je eventualni pravni sljednik tog pravnog lica, odnosno da li je tuženi Grad T. uopšte pravni sljednik upisanog korisnika, međutim pobijana presuda o navedenom ne sadrži razloge.

Stoga se ni izneseni prigovori stranaka o nedostatku pasivne legitimacije, te s tim u vezi i prijedlog za prekid postupka, nisu mogli otkloniti razlozima prvostepenog suda da služnost, njeno izvršavanje ili neizvršavanje slijedi nekretninu, a ne vlasnika nekretnine, odnosno da ona tereti cijelu poslužnu nekretninu, pa da slijedom toga nije osnovan prijedlog tuženih za prekid postupka do okončanja postupka pred zemljišnoknjižnim uredom, jer da nisu ispunjeni uslovi za prekid postupka propisani odredbama člana 378 i 379 ZPP. Takođe, iako je drugotuženi prigovarao da nije vlasnik bilo kakvih prava na parceli broj 170., u razlozima pobijane presude prvostepeni sud samo konstatuje da je na navedenoj parceli upisano državno vlasništvo i pravo korištenja na zemljištu u korist Zavod ..., pa da iz tog, po ocjeni prvostepenog suda slijedi da je drugotuženi pasivno legitimisana strana u ovom sporu, pa je nejasno na osnovu čega je prvostepeni sud izveo takav zaključak.

Naime, kako je pravo služnosti nerazdvojno povezano sa pravom svojine i predstavlja građansko-pravno ograničenja prava svojine, to se i zahtjev za sticanje prava služnosti dosjelošću može samo istaći prema vlasniku poslužnog dobra, pa je prvostepeni sud morao raspraviti sve činjenice relevantne za pitanje pasivne legitimacije tuženih, odnosno utvrditi da li su tuženi vlasnici poslužnog dobra ili eventualno vanknjižni vlasnici, a što je u konkretnom slučaju izostalo, tako da pobijana presuda ne sadrži razloge o odlučnim činjenicama, kako bi se mogla ispitati osnovanost ili neosnovanost tužbenog

zahtjeva u smislu žalbenih navoda tuženih sa aspekta relevantnih odredaba materijalnog prava, a što je u konkretnom slučaju bilo od uticaja na pravilnost i zakonitost iste.

(Rješenje Kantonalnog suda u Tuzli, broj 32 0 P 335971 19 GŽ od 14. 12. 2021. godine)

## STVARNO PRAVO

### Pravna priroda hipoteke

HIPOTEKA JE VEZANA ZA NEPOKRETNOST, A NE ZA LIČNOST I ZBOG PROMJENE VLASNIŠTVA NE MOŽE SE IZVRŠENI UPIS HIPOTEKE PROGLASITI NEDOPUŠTENIM, TAKO DA HIPOTEKARNI POVJERILAC IMA PRAVO DA SE NAMIRI IZ ZALOŽENIH NEKRETNINA, BEZ OBZIRA DA LI SU ONE PROMIJENILE VLASNIKA.

### Iz obrazloženja:

Po ocjeni ovog suda, prilikom donošenja odluke o usvajanju tužbenog zahtjeva, prvostepeni sud je propustio cijeniti relevantne odredbe člana 5. stav 1. i člana 9. Zakona o zemljišnim knjigama Federacije BiH („Službene novine FBiH“ broj 58/02, 19/03 i 54/04 – u daljem tekstu skraćeno: ZZK), koje uređuju pitanje sticanja prava vlasništva i drugih stvarnih prava na nekretninama, te javnog povjerenja u prava upisana u zemljišnu knjigu.

Odredbom člana 5. stav 1. ZZK propisano je da vlasništvo i druga prava na nekretninama nastaju tek sa upisom u zemljišnu knjigu, uključujući i ona navedena u članu 87. ZZK, dok je odredbom člana 9. stav 1. ZZK propisano da se upisano pravo u zemljišnoj knjizi smatra tačnim, dok je stavom 2. istog člana propisano da za treća lica, koja u dobroj vjeri u postojanje neke nekretnine ili prava na nekoj nekretnini, putem pravnog posla steknu takvo jedno pravo, sadržaj zemljišne knjige se smatra tačnim, ukoliko ispravnost zemljišne knjige nije osporena putem upisa prigovora ili ukoliko je trećoj osobi poznata netačnost zemljišne knjige ili zbog nepažnje nije poznata. Stavom 3. istog člana je propisano da ako je nosilac prava upisanog u zemljišne knjige ograničen u pravu raspolaganja u korist neke osobe, tada ograničenje djeluje prema trećoj osobi samo onda kada je to ograničenje upisano u zemljišnu knjigu i poznato trećoj osobi.

Dakle, jedno od temeljnih načela zemljišnoknjižnog prava, pored načela upisa sadržanog u članu 5. stav 1. ZZK, je i načelo povjerenja u zemljišnu knjigu, odnosno pretpostavka tačnosti upisa izvršenih u zemljišnu knjigu, kako je to sadržano u članu 9. ZZK. To konkretno znači da ukoliko neko lice zaključi pravni posao pouzdajući se u sadržaj zemljišne knjige, koje je pri tom i savjesno (postupalo je u dobroj vjeri), pribavit će pravo vlasništva ili neko drugo stvarno pravo i u slučaju ako je zemljišna knjiga „nepotpuna“ ili ako ne izražava pravo stanje (netačna).

U konkretnom slučaju, u vrijeme donošenja rješenja o registraciji hipoteke na nekretninama dužnika 11.04.2013. godine, a u postupku provedenom shodno odredbi člana 50. Zakona o poreznoj upravi Federacije BiH („Službene novine FBiH“ broj 33/02, 28/04, 57/09, 40/10 i 27/2012), dužnik J. M. je bio upisan kao vlasnik predmetnih nekretnina u zk. ulošku broj ... KO S. sa dijelom 1/1, te je i tužena u postupku razreza porezne obaveze i proceduri prinudne naplate porezne obaveze pristupila s povjerenjem u zemljišne knjige, kao javne registre koji su svim zainteresovanim strankama dostupni, pa ako se primijeni načelo da upisano stanje u zemljišnoj knjizi se smatra tačnim, tada po ocjeni ovog suda, a suprotno iznesenom stavu prvostepenog suda, tužena, kao treće lice ne može snositi štetne posljedice ništavosti ugovora o poklonu zaključenog između tužitelja i J. M., posebno kada se ima u vidu da je tužena kao založni povjerilac prilikom zasnivanja založnog prava postupala savjesno, s punim povjerenjem u ispravnost i potpunost zemljišne knjige. Pri tome, treba imati u vidu da je hipoteka vezana za nepokretnost, a ne za ličnost i da se zbog promjene vlasništva ne može izvršeni upis hipoteke proglasiti nedopuštenim, tako da hipotekarni povjerilac ima pravo da se namiri iz založenih nekretnina, bez obzira da li su one promijenile vlasnika, a što prvostepeni sud potpuno zanemaruje. Okolnost da je na predmetnim nekretninama došlo do promjene vlasnika, po ocjeni ovog suda, a suprotno iznesenom zaključku prvostepenog suda, ne čini nedopuštenim izvršeni predmetni upis hipoteke, posebno kada se ima u vidu da je rješenje kojim je određena obaveza plaćanja indirektnih poreza, ostalih prihoda i taksi u iznosu od 51.702,07 KM i dalje na snazi, odnosno isto egzistira, pa samo u slučaju da je navedeno rješenje, po nekom pravnom osnovu stavljeno van

snage, to bi eventualno predstavljalo okolnost za prestanak predmetnog zakonskog založnog prava, u smislu odredbe člana 185. stav 2. ZSP, a što u konkretnome nije slučaj.

(Presuda Kantonalnog suda u Tuzli, broj 32 0 P 320081 18 Gž od 14. 2. 2022. godine)

## KLEVETA

Neobaveznost podnošenja zahtjeva za ispravku

### Član 8. Zakona o zaštiti od klevete

PROPUST TUŽIOCA DA PODNESE  
ZAHTEJ ZA ISPRAVKU SPORNOG  
IZRAŽAVANJA, NE DOVODI DO GUBITKA  
PRAVA NA OSTVARIVANJE SUDSKE ZAŠTITE  
OD KLEVETE.

Iz obrazloženja:

Na pravilnost i zakonitost prvostepene presude u žalbenom dijelu nisu od uticaja ni žalbeni navodi da tužitelj nije predložio ni izveo ni jedan dokaz kojim bi utvrdio materijalnu štetu koja mu je nastala iznošenjem spornih tvrdnji. Naime, ZZK je u odnosu na Zakon o obligacionim odnosima u pogledu obeštećenja za prouzrokovanu štetu poseban zakon (lex specialis), jer se istim reguliše pitanje obeštećenja za slučaj da se utvrdi da je iznošenjem izražavanja neistinitih činjenica oštećenom nanosena šteta ugledu, a što je prvostepeni sud pravilno utvrdio. Stoga, suprotno stavu žalbe, u takvom slučaju nije ni bilo nužno utvrđivati materijalnu štetu nanosenu tužitelju, jer je u konkretnom slučaju bilo bitno utvrditi da je radnjom štetnika – tuženih, tužiteljevom ugledu nanosena šteta (odredba člana 10. u vezi sa članom 4. ZZK).

Prema odredbi člana 8. ZZK oštećena osoba dužna je da preduzima sve potrebne mjere (da traži ispravku ili izvinjenje) da bi se šteta umanjila, s tim što navedene radnje treba preduzeti prije podnošenja tužbe. Preduzimanje ovih mjera je samo mogućnost, a ne i obaveza oštećenog ili uslov za podizanje tužbe, kako to pogrešno smatra žalba. Prema tome, propustom tužitelja da u konkretnom slučaju podnese zahtjev za ispravku spornog izražavanja, tužitelj nije izgubio pravo na ostvarivanje sudske

zaštite od klevete, a koje materijalno-pravno pitanje je razriješio i Vrhovni sud Federacije BiH u revizijskog odluci broj 32 0 P 238939 20 Rev od 25.08.2021. godine.

(Presuda Kantonalnog suda u Tuzli, broj 32 0 P 238939 21 Gž 2od 9. 2. 2022. godine)

## PRIVREDNO PRAVO

Aktivna legitimacija za pobijanje odluka skupštine društva

Čl. 302. i 303. Zakona o privrednim društvima

AKTIVNU LEGITIMACIJU ZA PODNOŠENJE TUŽBE KOJOM SE POBIJAJU ODLUKE SKUPŠTINE DRUŠTVA SA OGRANIČENOM ODGOVORNOŠĆU IMAJU SAMO ČLANOVI DRUŠTVA, A NE I ČLANOVI UPRAVE, JER BI ONI BILI LEGITIMISANI SAMO U SITUACIJI DA IM JE BILO POVJERENO IZVRŠENJE NEKE ODLUKE SKUPŠTINE I DA BI IZVRŠENJE TE ODLUKE NANIJELI ŠTETU DRUŠTVU.

Iz obrazloženja:

Prvostepeni sud je u cijelosti odbio tužbeni zahtjev tužitelja na temelju činjenica koje među strankama nisu sporne, kao i činjenica utvrđenih na osnovu ocjene izvedenih dokaza, a pozivom na odredbe o dioničkom društvu iz člana 230. do 246. Zakona o privrednim društvima („Službene novine FBiH“, broj 81/15), koje se prema odredbi člana 303. stav 1. u vezi s članom 302. istog zakona primjenjuju i na društvo s ograničenom odgovornošću, a kojim odredbama su regulisana sljedeća pitanja: sazivanja skupštine društva (obavještenje o dnevnom redu, mjestu, datumu i vremenu održavanja skupštine, te načinu davanja punomoći i načinu glasanja na skupštini kada se radi o redovnoj odnosno vanrednoj skupštini); pravo glasa na skupštini; podnošenje zahtjeva za sazivanje skupštine; mogućnosti odlučivanja; pitanja o kojima odlučuje skupština; glasanja; odlučivanja putem punomoćnika na sjednici skupštine; ništavosti odluke skupštine i postupak za pobijanje i poništenje odluke skupštine.

Odredbom člana 246. stav 1. Zakona o privrednim društvima propisano je da postupak za pobijanje i poništenje odluke skupštine kod suda kod kojeg je dioničko društvo upisano u registar može pokrenuti: dioničar zastupljen na skupštini čiji je prigovor na odluku unesen u zapisnik, dioničar koji nije prisustvovao skupštini zbog sazivanja skupštine protivno odredbama člana 230. ovog zakona, dioničar čiji prijedlog ili prigovor nije pravilno unesen u zapisnik i nadzorni odbor i uprava i svaki član nadzornog odbora i uprave, ukoliko bi izvršenjem odluke počinio prekršaj ili krivično djelo ili dioničkom društvu nanio štetu, a stavom 2. istog člana je propisano da se postupak iz stava 1. može pokrenuti u roku od 60 dana od dana održavanja skupštine. U konačnom, odredbom člana 338. istog Zakona, koja reguliše pobijanje odluke skupštine dioničkog društva, kakav status ima i tuženo privredno društvo, propisano je da član društva ima pravo pobijati odluku skupštine protiv koje je glasao, tužbom kod nadležnog suda u roku od 30 dana od dana donošenja odluke.

U konkretnom slučaju nije sporno da je tužba podnesena u zakonom propisanom roku od 60 dana, na što prvostepeni sud pazi i po službenoj dužnosti u smislu člana 67. stav 1. tačka 2. ZPP a i ovaj, drugostepeni sud u ožalbenom postupku u smislu člana 209. stav 2. tačka 12. ZPP, imajući u vidu da je sjednica Skupštine tuženog društva održana 12.02.2016. godine a da je tužba sudu podnesena 06.04.2016. godine, dakle u roku od 60 dana od dana održavanja Skupštine društva kako je to propisano odredbom člana 246. stav 2. Zakona o privrednim društvima.

Međutim, sporno je da li je tužitelj aktivno legitimisan za podnošenje tužbe za utvrđenje da je nezakonito sazvana i održana sjednica Skupštine tuženog društva od 12.02.2016. godine, te posljedično tome, da su ništave Odluke koje su donesene na toj sjednici, u situaciji kada iz sadržine spisa proizilazi da tužitelj nije udjeličar a samim tim ni član tuženog privrednog društva, nego je u vrijeme održavanja sjednice Skupštine društva bio član uprave društva kao Izvršni direktor za proizvodno tehnička pitanja, a što proizilazi i iz iskaza tužitelja saslušanog u svojstvu parnične stranke na ročištu za glavnu raspravu od 17.05.2018. godine. Zato je tužitelj ovakvu tužbu mogao podnijeti samo u situaciji da mu je bilo povjereno izvršenje neke odluke Skupštine i da bi

time počinio prekršaj ili krivično djelo ili dioničkom društvu nanio štetu, a što u postupku koji je prethodio donošenju ožalbene presude tužitelj nije dokazao. Ovo tim prije što iz iskaza tužitelja saslušanog u svojstvu parnične stranke proizilazi da nema direktnog pravnog interesa za pobijanje zakazivanja i održavanja sjednice Skupštine i donesenih odluka, da ni jedna donesena odluka sa navedene sjednice Skupštine društva nije stavljena njemu na izvršenje niti se odnosila na njega kao člana uprave društva, nego da je tužbu podnio iz razloga što je u to vrijeme bio član uprave društva i što su navedene odluke eventualno mogle imati uticaj na ugled tuženog kao privrednog društva, imajući u vidu informacije koje su objavljene u medijima, pri tome navodeći da je poslovanje tuženog u 2018. godini bilo bolje nego što je društvo ikada poslovalo. Međutim, sve i da je postojala opasnost da će donesenim odlukama biti nanjena šteta privrednom društvu, aktivnu legitimaciju za podnošenje tužbe imali bi samo članovi društva a ne i tužitelj kao član uprave, jer bi on bio legitimisan samo u situaciji da mu je bilo povjereno izvršenje neke odluke Skupštine i da bi izvršenjem te odluke nanio štetu društvu, a što nije konkretni slučaj.

(Presuda Kantonalnog suda u Tuzli, broj 32 0 P 268666 18 Gž od 10. 2. 2022. godine)

## PARNIČNI POSTUPAK

Mjera osiguranja kod prava služnosti

Član 269. Zakona o parničnom postupku

KADA JE PREDLAGAČ PODNIO TUŽBU RADI UTVRĐIVANJA DA JE DOSJELOŠĆU STEKAO PRAVO SLUŽNOSTI PUTA, KOJI PROLAZI JEDNIM DIJELOM I PREKO PARCELE PROTIVNIKA OSIGURANJA I VODI DO PARCELE PREDLAGAČA, TE ZAHTIJEVAO DA ISTOVREMENO PROTIVNIK PREDLAGAČA TRPI DA SE U ZEMLJIŠNIM KNJIGAMA I KATASTRU NA POSLUŽNIM NEKRETNINAMA UKNJIŽI PRAVO SLUŽNOSTI PUTA U KORIST POVLASNIH NEKRETNINA, TO PREDMETNA TUŽBA PORED DEKLARATORNOG ZAHTJEVA, SADRŽI I KONDEMNATORNI ZAHTJEV, PA SE KAO TAKVA, MOŽE OSIGURATI MJEROM OSIGURANJA.

Iz obrazloženja:

Nasuprot tome, žalbom prvotuzenog - protivnika osiguranja, nije dovedena u pitanje pravilnost i zakonitost odluke o mjeri osiguranja sadržane u stavu trećem alineja I, II i II izreke.

Prije svega, protivnik osiguranja zanemaruje da je odredbom člana 278. stav 1. ZPP, propisano da sud može odrediti privremenu mjeru osiguranja bez prethodnog obavještanja i saslušavanja protivnika osiguranja, pa ne stoje navodi žalbe da je sud propustio da protivniku osiguranja dostavi prijedlog za donošenje privremenu mjeru radi izjašnjenja. Osim toga, privremena mjera predložena je u tužbi, uz prijedlog za donošenje mjere osiguranja, te su nasuprot navodima žalbe istovremeno predloženi i priloženi i dokazi na okolnost osnovanosti privremene mjere (posjedovna i zemljišnoknjižna dokumentacija, izvod iz knjige dnevnih događaja MUP TK od 26.03.2018. godine prema kojem slijedi da je dana 13.03.2018. godine izvršena prijava protivnika osiguranja da je istresao zemlju na sporni put, fotografije prema kojima slijedi da je protivnik osiguranja onemogućio predlagača da dođe do svojih nekretnina), pa je cijeneći sadržinu tužbenog zahtjeva, kao i priložene dokaze prvostepeni sud imao dovoljna osnova za zaključak o osnovanosti prijedloga da sud odredi privremenu mjeru osiguranja sa aspekta odredbe člana 278. stav 1. ZPP.

S tim u vezi, pravilno je prvostepeni sud odlučio i kada je odredio mjeru osiguranja kao u stavu II alineja I i II pobijane odluke, kojom je zamijenio raniju odluku ( broj 32 0 P 335971 18 Mo od 05.06.2018. godine), u dijelu u kojem je određena privremena mjera osiguranja na prijedlog prvotuzitelja.

Odredba člana 269. stav 1. ZPP, propisano je da se mjera osiguranja može odrediti ako su kumulativno ispunjena dva uslova, od čega je prvi uslov da je predlagač osiguranja učinio vjerovatnim postojanje potraživanja ili prava, a drugi uslov je da postoji opasnost da bi bez takve mjere protivnik osiguranja mogao spriječiti ili znatno otežati ostvarenje potraživanja odnosno prava predlagača osiguranja, posebno time što će svoju imovinu otuđiti, prikriti, opteretiti ili na drugi način njom raspolagati, odnosno promijeniti postojeće stanje stvari, ili na drugi način štetno uticati na prava predlagača osiguranja.

Svrha predlaganja, pa time i određivanja sudske mjere osiguranja jeste da se osigura tužbeni zahtjev, zbog čega se i podneseni prijedlog za određivanje sudske mjere osiguranja ima posmatrati u korelaciji sa tužbenim zahtjevom tužiteljice, te osnovanost tog prijedloga cijeliti kroz odgovor na pitanje da li predložena mjera osiguranja osigurava konkretan tužbeni zahtjev. Stoga, kako je predlagač K. V. podnio tužbu radi utvrđenja da je dosjelošću stekao pravo služnosti puta, koji prolazi jednim dijelom i preko parcele protivnika osiguranja i vodi do parcele predlagača, te zahtijevao da se istovremeno protivnik predlagača trpi da se u zemljišnim knjigama i katastru na poslužnim nekretninama uknjiži pravo služnosti puta u korist povlasnih nekretnina, to predmetna tužba pored deklaratornog zahtjeva, sadrži i kondemnatorni zahtjev, pa se kao takva, nasuprot navodima žalbe može obezbijediti mjerom osiguranja.

Osim toga, izvedenim dokazima tokom prvostepenog postupka predlagač osiguranja K. V. je dokazao da je koristio sporni put za dolazak do svojih parcela, pa kako je tokom postupka utvrđeno i da je protivnik osiguranja postavio prepreke na spornom putu, to je prvostepeni sud pravilno zaključio da je navedeni predlagač učinio vjerovatnim postojanje prava služnosti puta, te opasnost da bi bez usvajanja mjere osiguranja mjere protivnik osiguranja mogao štetno uticati na prava predlagača osiguranja, te slijedom toga pravilno odlučio kada je usvojio prijedlog i odredio mjeru osiguranja iz člana 273. stav 1. tačka 1. i 2. ZPP, kojom se zabranjuje protivnika osiguranja da preduzima određene aktivnosti, odnosno nalaže ili nalog da preduzme određene aktivnosti u cilju održavanja postojećeg stanja ili sprečavanja nastanka štete suprotnoj strani, odnosno ovlašćuje predlagača osiguranja da preduzme određene aktivnosti, a kako je to bliže navedeno u stavu II izreke, alineja I i II.

(Rješenje Kantonalnog suda u Tuzli, broj 32 0 P 335971 19 Gž od 14. 12. 2021. godine)

### **PARNIČNI POSTUPAK**

Dozvoljenost reviziji protiv odluke o troškovima postupka

Član 237. stav 3. Zakona o parničnom postupku

ODLUKA O TROŠKOVIMA POSTUPKA NE SPADA U ODLUKE KOJIMA SE PRAVOSNAŽNO ZAVRŠAVA POSTUPAK, JER SE TAKVOM ODLUKOM ODLUČUJE SAMO O SPOREDNOM POTRAŽIVANJU (TROŠKOVIMA), A NE O GLAVNOM ZAHTEJEU (PREDMETU SPORA), SLIJEDOM ČEGA PROTIV TAKVE ODLUKE REVIZIJA NIJE DOZVOLJENA.

Iz obrazloženja:

Dozvoljenost revizije protiv rješenja drugostepenog suda regulišu odredbe člana 254. st. 1, 2. i 3. Zakona o parničnom postupku („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 49/09 i 61/13, dalje: ZPP), kojima je propisano da stranke mogu izjaviti reviziju i protiv rješenja drugostepenog suda kojim je postupak pravosnažno završen.

U ovoj pravnoj stvari postupak je pravosnažno okončan drugostepenom odlukom i sudskim poravnanjem. Po svom karakteru i sadržaju, odluka o troškovima postupka ne spada u odluke kojima se pravosnažno završava postupak, jer se takvom odlukom odlučuje samo o sporednom potraživanju (troškovima), a ne o glavnom zahtjevu (predmetu spora), slijedom čega protiv takve odluke revizija nije dozvoljena. Iz istog razloga nije moguća ni primjena odredbe člana 237. stav 3. ZPP, koja govori o izuzetnom dozvoljavanju revizije, a na koju se poziva revident.

(Rješenje Vrhovnog suda Republike Srpske, broj 75 0 Mal 043100 20 Rev od 2. 11. 2021. godine)

REPUBLIKA SRBIJA

RADNO PRAVO

Pravni karakter ugovora o radu

NE RADI SE O UGOVORU O RADU KOJI JE ZAKLJUČEN NA ODREĐENO VRIJEME, IAKO JE U UGOVORU NAVEDENO DA SE ZAKLJUČUJE NA DVIJE GODINE, AKO SU STRANKE UGOVORILE DA SE ISTI OBNAVLJA PREĆUTNO SVAKI PUT PO NJEGOVOM ISTEKU, DA SVAKA OD STRANAKA MOŽE DA PREKINE UGOVOR U SVAKOM TRENUTKU UZ PRETHODNU NAJAVU OD 3 MJESECA, DA OVAJ UGOVOR MOŽE BITI RASKINUT OD STRANE POSLODAVCA BEZ NAJAVE U SLUČAJU

## TEŠKE GREŠKE I DA JE ODLAZAK U PENZIJU FIKSIRAN NAJKASNIJE SA 65 GODINA.

Iz obrazloženja:

Prema utvrđenom činjeničnom stanju, tužilja je bila u radnom odnosu po osnovu ugovora o angažmanu (zaposlenju), koji su stranke zaključile 20.10.2004. godine, na radnom mestu profesora ... i ... . Stranke su ugovor zaključile na dve godine, s tim da se isti obnavlja prećutno svaki put po njegovom isteku. Članom 3. stavom 3. ugovoreno je da je nedeljni fond 18 školskih časova, tj. puno radno vreme, a stavom 4. da će zaposleni dobijati mesečnu neto platu u iznosu od 960 evra, povećanu eventualno za 23 evra po detetu koje izdržava do navršenja punoletstva istog, a svaka promena plate biće predmet aneksa ugovora. Članom 5. da svaka od stranaka može da prekine ugovor u svakom trenutku uz prethodnu najavu od 3 meseca, da ovaj ugovor može biti raskinut od strane poslodavca bez najave u slučaju teške greške, a da je odlazak u penziju fiksiran, najkasnije sa 65 godina. Članom 6. ugovoreno je da se zaposleni obavezuje na profesionalnu diskreciju za sve što je vezano za činjenice, informacije, predmete i dokumente sa kojima je upoznat u toku obavljanja svojih funkcija, u toku trajanja njegovog posla u Francuskoj školi do njegovog isteka neograničeno za svagda, a da svaki izostanak od ovih obaveza smatraće se teškom greškom zaposlenog. Članom 7. ugovoreno je da svako neslaganje koje se može izroditi iz predstavljenog ugovora se predaje sudu posle iscrpljivanja svih mogućnosti za sporazumno rešenje. Tužena je dopisom od 02.07.2008. godine obavestila tužilju da su se sa njom sastali 01.07. u školi da bi se podsetili na činjenice da je tužilja 21.04.2008. godine, pre nego što je prethodno obavestila svoju direktorku gimnazije, išla mimo hijerarhijskog reda i kontaktirala direktno direktora gimnazije Francuske škole u Berlinu putem imejla na dan polaganja ispita iz predmeta „...“ za francusku maturu, da zbog stvari koje su joj zamerene i koje se smatraju kao teška greška, kao i profesionalna greška, shodno ugovoru o radu, da je informiše da od 02. juna 2008. godine da se stavlja kraj na ugovor o radu, i da od tog datuma ne čini više deo osoblja Francuske škole u Beogradu. Izvođenjem dokaza veštačenjem utvrđena je visina izgubljene zarade za period od 02.07.2008. godine zaključno sa novembrom 2017. godine, kao i visina svih drugih primanja iz radnog odnosa. ...

Suprotno navodima revizije tužene, nižestepeni sudovi su pravilno cenili odredbe ugovora o angažovanju (zaposlenju) od 20.10.2004. godine i pravilno zaključili da se ne radi o ugovoru o radu koji je zaključen na određeno vreme, iako je u ugovoru navedeno da se zaključuje na dve godine, s obzirom da su stranke ugovorile da se isti obnavlja prećutno svaki put po njegovom isteku. Osim toga, da se ne radi o ugovoru o radu zaključenom na određeno vreme proizlazi iz člana 5. ugovora, kojim je predviđeno da svaka od stranaka može da prekine ugovor u svakom trenutku uz prethodnu najavu od 3 meseca, da ovaj ugovor može biti raskinut od strane poslodavca bez najave u slučaju teške greške, a da je odlazak u penziju fiksiran, najkasnije sa 65 godina.

Stoga, kako se ne radi o ugovoru o radu koji je zaključen na određeno vreme i kako je tužilji ugovor o radu nezakonito otkazan, to je osnovan zahtev tužilje za reintegraciju, odnosno vraćanje na rad kod tužene i zahtev za naknadu štete u visini izgubljene zarade za period od 02.07.2008. godine zaključno sa novembrom 2017. godine, kao i da joj tužena za ovaj period uplati doprinose za obavezno socijalno osiguranje, shodno članu 191. stav 1. Zakona o radu.

(Presuda Vrhovnog kasacionog suda Republike Srbije, broj Rev2 2576/2020 od 25. 5. 2022. godine)

### REPUBLIKA SRBIJA OBLIGACIONO PRAVO

Odgovornost opštine za štetu koju prouzrokuju migranti

OPŠTINA NIJE ODGOVORNA ZA  
ŠTETU KOJU PROUZROKUJU MIGRANTI  
PRIVREMENO SMJEŠTENI U PRIHVATNI  
CENTAR NA NJENOJ TERITORIJI.

Iz obrazloženja:

Odredbom člana 35. stav 2. Ustava Republike Srbije propisano je da svako ima pravo na naknadu materijalne ili nematerijalne štete koju mu nezakonitim ili nepravilnim radom prouzrokuje državni organ, imalac javnog ovlašćenja, organ autonomne pokrajine ili organ jedinice lokalne samouprave. Osnovne pretpostavke odgovornosti



u skladu sa navedenom odredbom su nezakonit rad - akt ili radnja koja je protivna pravnim normama, odnosno nepravilan rad - rad koji ni je u skladu sa opštim normama u vršenju službe ili delatnosti.

Prema odredbi člana 172. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima, pravno lice odgovara za štetu koju njegov organ prouzrokuje trećem licu u vršenju ili u vezi sa vršenjem svojih funkcija.

Nadležnost opštine određena je članom 190. Ustava Republike Srbije i članom 20. Zakona o lokalnoj samoupravi („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 129/07). Prema tim odredbama u njenoj nadležnosti nisu poslovi u vezi sa migracijama i migrantima. Zakonom o upravljanju migracijama („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 107/12), stručne i druge poslove koji se odnose na upravljanje migracijama utvrđene tim zakonom, i sa njima povezane upravne poslove obavlja

Komesarijat za izbeglice i migracije (član 9). U lokalnim samoupravama se, shodno članu 12. stav 1. i 2. navedenog zakona, obrazuju lokalni saveti za migracije radi obavljanja savetodavnih poslova u vezi sa upravljanjem migracijama na njihovoj teritoriji - praćenje i izveštavanje Komesarijata o migracijama na toj teritoriji, predlaganje programa, mera i planova aktivnosti koje treba preduzeti radi efikasnog upravljanja migracijama i drugih poslova iz oblasti upravljanja migracijama u skladu sa zakonom.

Imajući izloženo u vidu, po stanovištu Vrhovnog kasacionog suda, tužena opština ne može biti odgovorna za štetu koju prouzrokuju migranti privremeno smešteni na njoj teritoriji u prihvatne centre. U nadležnosti organa tužene opštine nije prihvat i smeštaj migranata u prihvatne centre, niti je u nadležnosti bilo kog njenog organa kontrola kretanja migranata, odnosno zaštita imovine lokalnog stanovništva. Lokalni savet za migracije koji se obrazuje na osnovu člana 12. stav 1. Zakona o upravljanju migracijama ima samo savetodavnu ulogu.

Ne može se prihvatiti stav drugostepenog suda da tužena opština, na osnovu Zaključka Vlade Republike Srbije br. 401-9047/2015 od 24.08.2015. godine, poslove u vezi sa migracijama i migrantima obavlja kao poverene poslove. Poslovi iz nadležnosti

Republike Srbije ne mogu se poveriti lokalnoj samoupravi zaključkom već samo zakonom (član 178. stav 1. Ustava Republike Srbije).

Označenim Zaključkom kojim je predviđeno da se jedinicama lokalne samouprave u Republici Srbiji, na čijim teritorijama postoji povećani broj migranata, obezbeđuju sredstva iz budžeta Republike Srbije radi urgentne potrebe rešavanja elementarnih uslova života i otklanjanja posledica nastalih usled povećanja broja migranata koji se grupišu na njihovim teritorijama, ne može biti osnov za obavezu tužene da nadoknadi tužiocima nastalu materijalnu štetu.“

(Sentenca iz presude Vrhovnog kasacionog suda Rev 123/2020 od 10.12.2020. godine, utvrđena na sjednici Građanskog odeljenja Vrhovnog kasacionog suda Republike Srbije od 7.12.2021. godine)

## REPUBLIKA HRVATSKA

### RADNO PRAVO

Teret dokazivanja kod poslovno uslovljenog otkaza

Član 107. stav 2. Zakona o radu

Kad je poslodavac u Odluci o otkazu naveo da ne postoji mogućnost niti da se uz dodatno obrazovanje, odnosno osposobljavanje radnika zaposli na nekim drugim poslovima, a koju tvrdnju je obrazlagao tokom postupka, na poslodavcu je teret dokazivanja postojanja opravdanog razloga za otkaz, ali poslodavac nije morao niti mogao dokazivati negativnu činjenicu da radnika nije mogao zaposliti, odnosno obrazovati ili osposobiti za rad na nekim drugim poslovima.

Iz obrazloženja:

U okolnostima konkretnog slučaja - kada je radno mjesto ovlaštene osobe za SPNFT ukinuto temeljem Odluke Uprave Banke od dana 21. listopada 2013. radi smanjenja troškova (s obzirom na to da tuženik posluje s gubitkom) te su poslovi tog radnog mjesta usmjereni stručnom suradniku za usklađenost svih propisa i akata banke uz prethodnu suglasnost Hrvatske narodne banke - prestala je

potreba za radom tužiteljice, pa je tuženik osnovano tužiteljici otkazao ugovor o radu redovitim poslovno uvjetovanim otkazom. Uostalom koje će radno mjesto ocijeniti "nepotrebnim", stvar je poslodavca. Kako se tuženik kao poslodavca u racionalizaciji poslovanja odlučio za ukidanje radnog mjesta tužiteljice te ujedno poslove tog radnog mjesta prerasporedio na drugo radno mjesto, nužna posljedica toga je dopušteni poslovno uvjetovani otkaz tužiteljice (tako i Vrhovni sud Republike Hrvatske u svojoj odluci Revr-183/05).

Ostali sadržaj revizije tužiteljice u biti se svodi na osporavanje zaključka drugostupanjskog suda o tome na kome je bio teret dokaza da tužiteljicu poslodavac nije mogao zaposliti na drugim poslovima ili je osposobiti za rad na drugim poslovima.

Prema odredbi čl. 107. st. 2. ZR-a poslovno uvjetovani otkaz dopušten je samo ako poslodavac ne može zaposliti radnika na nekim drugim poslovima, dok je prema st. 4. citirane zakonske odredbe poslovno uvjetovani otkaz dopušten samo ako ne može obrazovati ili osposobiti radnika na nekim drugim poslovima, odnosno ako postoje opravdane okolnosti zbog kojih nije opravdano očekivati od poslodavca da obrazuje ili osposobi radnika za rad na nekim drugim poslovima.

U konkretnom slučaju tuženik je u Odluci o otkazu naveo da ne postoji mogućnost niti da se uz dodatno obrazovanje, odnosno osposobljavanje radnika zaposli na nekim drugim poslovima, a koju tvrdnju je obrazlagao tijekom postupka.

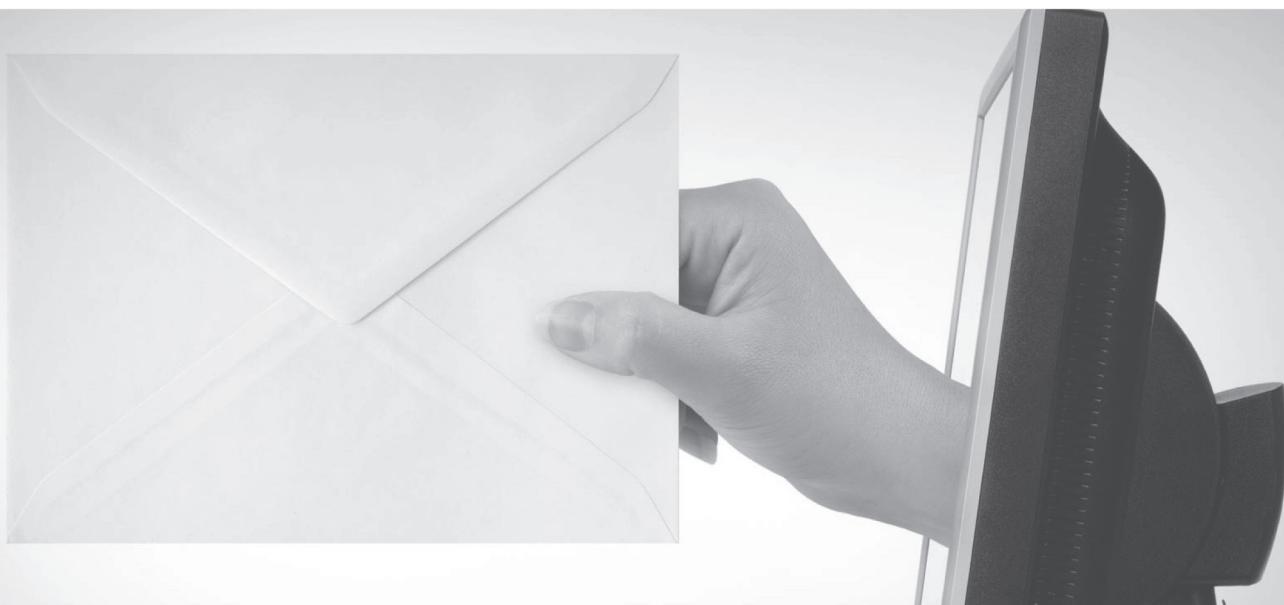
Pogrešno tužiteljica smatra da teret dokazivanja tih činjenica, u smislu odredbe čl. 131. st. 3. ZR-a leži na tuženiku. Prema toj odredbi, na poslodavcu (tuženiku) je teret dokazivanja postojanja opravdanog razloga za otkaz - međutim, tuženik nije morao niti mogao dokazivati negativnu činjenicu u smislu citiranih odredbi čl. 107. st. 2. i 4. ZR-a, tj. činjenicu da tužiteljicu nije mogao zaposliti, odnosno obrazovati ili osposobiti za rad na nekim drugim poslovima, a kako to pravilno navodi drugostupanjski sud. Dakle, na tužiteljici je ležao teret dokazivanja suprotnog (tako i ovaj sud u Revr-1818/2010, Revr-1782/2011, Revr-749/2018, Revr-257/2017).

Veza za raspisivanje natječaja (nakon otkaza ugovora o radu) za popunu radnih mjesta asistenta bankara, treba reći da ta okolnost svakako nije dokaz o mogućnosti zapošljavanja tužiteljice, niti je to radno mjesto primjereno za njezino zapošljavanje (nedostatak potrebne stručne spreme propisane natječajem). Uostalom, naknadno zapošljavanje može biti samo temelj za eventualnu prekršajnu odgovornost poslodavca (čl. 293. toč. 22. ZR-a).

(Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj Revr 220/2018-8 od 29. 9. 2021. godine)

*Priradio: doc. dr sc. Adis Poljić, sudija<sup>1\*</sup>*

<sup>1\*</sup> Autor je sudija u Osnovnom sudu u Zvorniku i docent na Pravnom fakultetu Univerziteta u Tuzli.



# SAVJETODAVNI SERVIS

## JAVNE NABAVKE - ODGOVORI NA PITANJA PRETPLATNIKA

*Gdje je granica između pojašnjenja ponude i dopune ponude*

**PITANJE:** Ugovorni organ provodi pregovarački postupak sa bez objave obavještenja o nabavci (nadogradnja softverskog sistema za postojeći medicinski informacijski sistem), član 21. stav 1., tačka c) ZJN.

U skladu sa navedenim postupak se provodi sa jednim dobavljačem. U postupku dostavljanja početnih ponuda i ispitivanja kvalifikacije ponuđača, ponuđač nije dostavio ovjeren dokument kojim dokazuje ekskluzivno prava kada je riječ o nadogradnji softverskog sistema za medicinski informacijski sistem, preciznije dostavio je kopiju dokumenta, a ne ovjerenu fotokopiju kako se tražilo tenderskim uslovima. Komisija je stala da ponuđač nije kvalificiran, odnosno da njegova ponuda ne ispunjava zahtjeve iz TD.

Molim Vas da nam odgovorite da li ugovorni organ shodno zakonskim odredbama može tražiti pojašnjenje dostavljenog dokumenta, te dostavljanje originalnog dokumenta ili ovjerene

fotokopije ili ipak mora donijeti odluku da ponuđač nije kvalificiran, te donijeti odluku o poništenju postupka?

**ODGOVOR:** Dalje, što se tiče definicije prihvatljive/neprihvatljive ponude, sljedećim odredbama Zakona o javnim nabavkama („Službeni glasnik BiH“, br. 39/14) (u daljem tekstu: ZJN) definisano šta je to prihvatljiva/neprihvatljiva ponuda:

Član 2. stav (1) tačka 1) ZJN kojim je propisano da je ponuda:

- 1) prihvatljiva - ako ispunjava sve uslove koji se traže tenderskom dokumentacijom,
- 2) neprihvatljiva - ako ne ispunjava uslove koji se traže tenderskom dokumentacijom;

Član 44. stav (6) ZJN kojim je propisano da je samo onim kandidatima/ponuđačima čije kvalifikacije zadovoljavaju uslove utvrđene u tenderskoj dokumentaciji dopušteno da nastave postupak javne nabavke.

Član 57. stav (1) ZJN kojim je propisano da se u postupku javne nabavke kandidat/ponuđač pridržava zahtjeva i uslova iz tenderske dokumentacije;

Članom 68. stav (4) tačka i) ZJN kojim je propisano da ugovorni organ obavezno odbacuje ponudu koja

nije potpuna i ne ispunjava zahtjeve iz tenderske dokumentacije.

Članom 16. Uputstva za pripremu modela tenderske dokumentacije i ponuda („Službeni glasnik BiH“, br. 90/14, 20/15) propisano je da postupak pregleda i ocjene ponuda obavlja komisija za javne nabavke, odnosno članovi komisije koji su stručne osobe i/ili stručne službe ugovornog organa, te ako je potrebno nezavisne stručne osobe, na osnovu uslova i zahtjeva iz tenderske dokumentacije.

Dakle, da bi se ponuda smatrala prihvatljivom ista, a prema gore citiranim zakonskim odredbama, mora da zadovolji sve uslove i zahtjeve iz tenderske dokumentacije, na način kako je to traženo tenderskom dokumentacijom.

Dalje, član 68. stav (3) ZJN propisuje da ugovorni organ može pozvati kandidate/ponuđače da u roku od tri dana pojasne dokumente koje su dostavili u skladu s čl. 45. do 51. ovog zakona ili da dostave originalne dokumente radi poređenja s kopijom koja je dostavljena uz ponudu, a s ciljem otklanjanja formalnog nedostatka dokumenata.

Kod tumačenja šta se može smatrati pojašnjenjem ponude, a šta je dopuna ili/i izmjena ponude (dopuna ili/i izmjena ponude su zabranjene radnje nakon isteka roka za dostavu ponuda), uputili bismo na obrazloženje dato u rješenju Kancelarije za razmatranje žalbi br. JN2-01-07-1-140-7/18 od 04.04.2018. godine koje glasi: „...Naime, pojašnjenje dokumenta ne smije značiti dopunu ponude u bilo kojem smislu, nego samo određenu potvrdu ugovornom organu da pravilno tumači sadržaj određenog dokumenta, koji možda samo terminološki ima određenu dilemu. Formalni nedostaci dokumenta moraju biti takve prirode, da uopšte ne utiču na ispravnost ponude i ne narušavaju jednak tretman ponuđača.“

Takođe, u rješenju KRŽ-a br. JN2-01-07-1-812-6/17 od 18.01.2018. godine takođe je dat stav o pojašnjenju ponude: „Naime članom 68. stav (3) daje se mogućnost ugovornom organu da zatraži pojašnjenje određenih dokumenata iz ponude ili da zatraži originalne dokumente radi poređenja sa kopijama, sve u cilju otklanjanja formalnih nedostataka. Pojašnjenje dokumenta naravno ne smije značiti dopunu ponude u bilo kojem smislu,

nego samo određenu potvrdu ugovornom organu da pravilno tumači sadržaj određenog dokumenta, koji možda samo terminološki ima određenu dilemu. Formalni nedostaci dokumenta moraju biti takve prirode, da uopšte ne utiču na ispravnost ponude i ne narušavaju jednak tretman ponuđača. Npr. prilikom ovjere dokumenta, određeni dijelovi dokumenta su pokriveni mastilom i slabo se vide, te ugovorni organ zahtjeva da se dostavi originalan dokument radi poređenja sa kopijom. U konkretnom slučaju zahtjevom za pojašnjenjem bi dovelo do uticaja na ispravnost ponude, jer bi se istim moralo eksplicitno navoditi mjesto isporuke i vrijeme puštanja u rad što bi bilo dopuna referense i potvrda na način da se učine prihvatljivim, što nije ni formalni ni suštinski smisao gore navedene odredbe.“ (Žalbeni navod u ovom slučaju se ogledao u tvrdnji da se mjesto izvođenja radova može zaključiti iz samog teksta potvrde, te da je UO u krajnjoj liniji mogao tražiti pojašnjenje ponude...).

Takođe je u rješenju KRŽ broj JN2-01-07-1-735-7/18 od 11.01.2020. godine dat stav/primjer kada se može tražiti pojašnjenje ponude.

Pored navedenih, upućujemo i na rješenje KRŽ-a:

br. JN2-03-07-1-2954-8/21 od 24.11.2021. godine,

br. JN2-01-07-1-71-11/18(II) od 27.03.2018. godine.

Navedena rješenja KRŽ-a su, pod navedenim brojevima i datumima dostupna na web stranici: <https://www.ejn.gov.ba/Resolution/ResolutionSearch> (web stranici pristupljeno 07.03.2022. godine). Napominjemo da je za puno razumijevanje stavova potrebno detaljno iščitati i žalbene navode, obrazloženje ugovornog organa kao i obrazloženje koje je zauzela KRŽ.

#### *Ispravka greška u numeraciji stranica ponude*

**PITANJE:** Ponuditelj je u svojoj ponudi izvršio numeraciju svih stranica i stranice bez sadržaje i sa sadržajem ( mi smo u tenderu tražili numeraciju sa sadržajem), međutim, uradila se ispravka numeracije, tako što su jedan broj prekrizili a drugi broj napisali, stranice sa sadržajem gdje je učinjena greška su pečatirane i potpisane i jasno se vidi novi broj a stari je samo prekrizhen, dok stranice bez sadržaja također je urađena greška u

**numeraciji , gdje su ispravku uradili na način da su stari broj prekrizili i upisali novi ali bez pečata i potpisa. U slučaju žalbe na način numeracije , što nam je činiti?**

**ODGOVOR:** Koliko razumijemo, ovdje je pitanje da li se može prihvatiti ponuda u kojoj ispravka greške u numeraciji stranice bez sadržaja nije ispravno urađena, s tim da je ugovorni organ tenderskom dokumentacijom tražio da se numerišu (samo) stranice sa sadržajem. Odgovor dajemo po navedenom načinu razumijevanja pitanja.

Što se tiče ispravki grešaka u ponudi, članom 18. stav (1) tačka m) Uputstva za pripremu modela tenderske dokumentacije i ponuda („Službeni glasnik BiH“, br. 90/14, 20/15) propisano je da zapisnik o pregledu i ocjenama ponuda mora sadržavati i podatke o ispravkama, ukoliko su iste uočene u ponudi i koje su urađene na način da su vidljive (ispravljani podaci moraju biti vidljivi), potvrđene potpisom ponuđača i sa datumom izvršene ispravke.

Što se tiče numeracije ponude, članom 8. stav (6) i (7) Uputstva za pripremu modela tenderske dokumentacije i ponuda propisano je kako slijedi:

(6) Stranice ponude se označavaju brojem na način da je vidljiv redni broj stranice. Kada je ponuda izrađena od više dijelova, stranice se označavaju na način da svaki slijedeći dio započinje rednim brojem kojim se nastavlja redni broj stranice kojim završava prethodni dio. Garancija kao dio ponude se ne numeriše. Ako sadrži štampanu literaturu, brošure, kataloge koji imaju izvorno numerisane brojeve, onda se ti dijelovi ponude ne numerišu dodatno.

(7) Izuzetno od stava (6) ovog člana, ponuda neće biti odbačena ukoliko su listovi ponude numerisani na način da je obezbjeđen kontinuitet numerisanja, te će se smatrati manjim odstupanjem koje ne mijenja, niti se bitno udaljava od karakteristika, uslova i drugih zahtjeva utvrđenih u obavještenju o nabavci i TD.

Dalje, što se tiče definicije prihvatljive/neprihvatljive ponude, sljedećim odredbama Zakona o javnim nabavkama („Službeni glasnik BiH“, br. 39/14) (u daljem tekstu: ZJN) definisano šta je to prihvatljiva/neprihvatljiva ponuda:

Član 2. stav (1) tačka l) ZJN kojim je propisano da je ponuda:

- 1) prihvatljiva - ako ispunjava sve uslove koji se traže tenderskom dokumentacijom,
- 2) neprihvatljiva - ako ne ispunjava uslove koji se traže tenderskom dokumentacijom;

Član 44. stav (6) ZJN kojim je propisano da je samo onim kandidatima/ponuđačima čije kvalifikacije zadovoljavaju uslove utvrđene u tenderskoj dokumentaciji dopušteno da nastave postupak javne nabavke.

Član 57. stav (1) ZJN kojim je propisano da se u postupku javne nabavke kandidat/ponuđač pridržava zahtjeva i uslova iz tenderske dokumentacije;

Članom 68. stav (4) tačka i) ZJN kojim je propisano da ugovorni organ obavezno odbacuje ponudu koja nije potpuna i ne ispunjava zahtjeve iz tenderske dokumentacije.

Članom 16. Uputstva za pripremu modela tenderske dokumentacije i ponuda propisano je da postupak pregleda i ocjene ponuda obavlja komisija za javne nabavke, odnosno članovi komisije koji su stručne osobe i/ili stručne službe ugovornog organa, te ako je potrebno nezavisne stručne osobe, na osnovu uslova i zahtjeva iz tenderske dokumentacije.

Budući da je ugovorni organ tenderskom dokumentacijom tražio kao obaveznu samo numeraciju stranica sa sadržajem, mišljenja smo da način ispravke numeracije stranice bez sadržaja nije od uticaja na prihvatljivost ponude, jer ponuđač uopšte nije bio u obavezi da numeriše stranice bez sadržaja.

Prilikom davanja ovog mišljenja rukovodili smo se i stavom Suda BiH, iznesenom u presudi br. S1 3 U 033817 19 U od 06.04.2021. godine.

Presuda Suda je pod navedenim brojem i datumom dostupna na portalu nabavki, linku: <https://www.ejn.gov.ba/Resolution/ResolutionSearch> (web stranici pristupljeno 07.03.2022. godine).

*Kako se sačinjava zapisnik o ocjeni ponuda kada su cijene u dostavljenim ponudama iznad procijenjene vrijednosti nabavke?*

**PITANJE:** Potrebna mi je pomoć u vezi sa sastavljanjem Zapisnika o pregledu i ocjeni ponuda. Naime, provedena je procedura konkurentskog zahtjeva sa predviđenom e-aukcijom.

Dostavljene su 4 ponude, tri su bile prihvatljive (u pogledu uslova TD), ali su iznad procijenjene vrijednosti.

Jedna ponuda nije ispunjavala tražene uslove TD. Zakazana je e-aukcija. Na portalu su unijete tri ponude kao prihvatljive, a jedna kao neprihvatljiva. Nakon završene e-aukcije, nije došlo do smanjenja cijena, tako da je cijena "najpovoljnije" i dalje iznad procijenjene vrijednosti, a što nije prihvatljivo za ugovorni organ, obzirom da nema raspoloživih dodatnih sredstava.

Na koji način radimo Zapisnik o pregledu i ocjeni? Da li u dijelu koji govori o prihvatljivosti upisujemo ove tri ponude, a onda samo u prijedlogu da se poništi postupak, obzirom da nemamo novaca, ili ga sačinjavamo na način da nemamo nijedne prihvatljive ponude?

**ODGOVOR:** Kada je u pitanju tretman ponude koja prelazi procijenjenu vrijednost nabavke, članom 68. stav (2) Zakona o javnim nabavkama („Službeni glasnik BiH“, br. 39/14) (u daljem tekstu: ZJN) su propisani slučajevi kada je ugovorni organ dužan odbaciti zahtjev za učešće ili ponudu:

- a) ponuđač u svojoj ponudi ne navede cijenu, nego samo navede da će ponuditi cijenu koja je za određeni postotak ili vrijednost niža od ponude s najnižom cijenom, ili ponudu u kojoj cijena nije iskazana u ukupnom iznosu, u skladu sa zahtjevima iz tenderske dokumentacije;
- b) se uz ponudu zahtijeva garancija za ozbiljnost ponude, a ona nije dostavljena uz ponudu;
- c) nije otklonjen nedostatak iz stava (3) ovog člana;
- d) se ponuda odnosi na više lotova nego što je ugovorni organ dopustio tenderskom dokumentacijom i obavještenjem o nabavci;

- e) je u ponudi data alternativna ponuda, a ona nije dopuštena;
- f) u ponudi pisanim objašnjenjem ponuđača nije otklonjen nedostatak ili nejasnoća;
- g) za ponudu ponuđač nije pisanim putem prihvatio ispravku računске greške;
- h) ponuda nije potpuna i ne ispunjava zahtjeve iz tenderske dokumentacije;
- i) i u drugim opravdanim slučajevima.

Dalje, članom 69. stav (2) tačka e) ZJN propisano je da ugovorni organ poništava postupak nabavke u slučaju da su cijene svih prihvatljivih ponuda znatno veće od osiguranih sredstava za predmetnu nabavku. Na osnovu citiranih zakonskih odredbi smo mišljenja da, kada se ugovorni organ nađe u situaciji da treba da sklopi ugovor sa ponuđačem koji je ponudio cijenu veću od procijenjene vrijednosti nabavke, ugovorni organ ima dvije opcije:

1. da obezbijedi dodatna sredstva potrebna za finansiranje tog ugovora, te zaključi ugovor u svemu prema uslovima iz tenderske dokumentacije i izabrane ponude (jer član 69. stav (2) ZJN kaže da se postupak poništava samo ako su cijene ponuda ZNATNO veće od osiguranih sredstava za predmetnu nabavku), ili
2. da poništi započeti postupak javne nabavke prema članu 69. stav (2) tačke e) ZJN, ako ne može da obezbijedi nedostajući iznos sredstava za ugovor koji treba da dodijeli.

Ovdje je važno napomenuti da sam ZJN ne definiše koje su to „znatno veće cijene“, upravo iz razloga što je nekim ugovornim organima, sa većim budžetima za nabavke, za veće i prioritetnije nabavke i odstupanje od 50.000 KM prihvatljivo, jer mogu obezbijediti nedostajuća sredstva iz ušteda na prethodnim ugovorima, realokacijom sa drugih pozicija, kreditnih sredstava, odustajanjem od manje prioritetnih nabavki (npr. izgradnja autoputeva, mostova, i drugih infrastrukturnih projekata milionske vrijednosti), dok nekim ugovornim organima sa manjim budžetima, za manje prioritetne nabavke, i odstupanje od 1.000 KM može biti značajno (npr. postupci nabavki koje provodi vrtić).

Dakle, ukoliko može da obezbijedi nedostajuća sredstva, ugovorni organ dodjeljuje ugovor ponuđaču čija ponuda prelazi iznos procijenjene vrijednosti nabavke, te je jasno da se ovdje radi o prihvatljivoj ponudi. Ukoliko ne može da obezbijedi

iznos nedostajućih sredstava, ugovorni organ i dalje tretira ponudu / ponude koje prelaze procijenjenu vrijednost nabavke kao prihvatljive ponude, ali poništava postupak nabavke po osnovu člana 69. stav (2) tačka e) ZJN.

Dakle, budući da su i ponude koje prelaze procijenjenu vrijednost nabavke prihvatljive ponude, mišljenja smo da se i ove ponude unose u dio zapisnika u kojem se navode prihvatljive ponude, a da se u dijelu preporuke za dodjelu ugovora/ poništenje postupka nabavke navodi rang-lista ponuđača sa cijenama, gdje se konstatuje da su cijene svih ponuda znatno iznad procijenjene vrijednosti nabavke, te da se, ukoliko se ne mogu obezbijediti nedostajuća sredstva daje preporuka da se postupak nabavke poništi, a po osnovu člana 69. stav (2) tačke e) ZJN, kojim je propisano da ugovorni organ poništava postupak nabavke u slučaju da su cijene svih prihvatljivih ponuda znatno veće od osiguranih sredstava za predmetnu nabavku.

#### *Do kada se može mijenjati TD?*

**PITANJE:** Firma NN kao ponuđač je poslala ponudu ugovornom organu ( međunarodna organizacija). Ugovorni organ je već 4 puta pravio izmjene u tenderskoj dokumentaciji, u tehničkom dijelu (Anexi), te je tražio od ponuđača putem e-maila da i on izvrši korekcije ponude, te ponovo pošalje izmijenjene Anexe. Navedeno je ponuđaču da ug. organ zbog trenutne situacije, a što je uslovalo povećanje cijena proizvoda na tržištu, morao smanjiti prvobitno traženu količinu . Ta nova količina se kosi sa ponudom ponuđača u kojoj je navedeno na traženje ugovornog organa rok važenja, a to je 60 dana, po kojem ponuda još važi. Napominjemo da su sve izmjene vršene poslije isteka roka za slanje ponuda.

Da li je ugovorni organ postupio po Zakonu , tj. da li je imao pravo toliko puta mijenjati tehnički dio tenderske dokumentacije, te slati ponuđaču četiri puta da vrši izmjene Anexa, tj. ponude, nakon što je ponuda dostavljena ugovornom organu?

**ODGOVOR:** Prije svega, ovdje je pitanje da li se postupak nabavke provodi po procedurama i propisima javnih nabavki BiH ili međunarodnim pravilima.

Što se tiče mijenjanja TD, u zakonodavstvu BiH, tačnije članom 53. stav (6) Zakona o javnim nabavkama („Službeni glasnik BiH“, br. 39/14) propisano je kako slijedi: „Ugovorni organ može napraviti izmjene i dopune tenderske dokumentacije pod uslovom da se one dostave zainteresiranim kandidatima/ponuđačima istog dana, a najkasnije pet dana prije isteka utvrđenog roka za prijem zahtjeva za učešće ili ponuda. U slučaju da takve izmjene podrazumijevaju suštinsku promjenu predmeta nabavke, ugovorni organ produžiti će rok za prijem zahtjeva za učešće ili ponuda u zavisnosti od složenosti predmeta nabavke. Rok za produženje ne može biti kraći od sedam dana.“

Dakle, prema zakonodavstvu BiH nema ograničenja koliko puta ugovorni organ može da izmijeni TD, ali se izmjene TD mogu sačinjavati samo prije isteka roka za dostavu ponuda; odnosno izmjene TD nisu dozvoljene nakon isteka roka za dostavu ponuda.

U konkretnom slučaju ne znamo koja procedura nabavki se primjenjuje (zakonodavstvo BiH ili procedura nekog međunarodnog finansijera, i kojeg), kao ni koji postupak nabavke se primjenjuje, jer se npr. u postupcima nabavki u kojima je dozvoljeno pregovaranje, pregovori obavljaju o tehničkim, ekonomskim, pravnim i drugim aspektima ugovora (član 27. tačka d) ZJN).

U svakom slučaju, vjerujemo da je u tenderskoj dokumentaciji, bez obzira o kojoj proceduri se radi, u nekoj od tačaka propisano do kada ugovorni organ može da mijenja tendersku dokumentaciju.

#### *Numeracija stranica ponude na kojoj je samo ovjera nadležnog organa*

**PITANJE:** 1. Ukoliko se na praznoj stranici nalazi samo pečat općine (ovjera, broj ovjere unutar tablice i sl.), da li se ta stranica smatra da je onda sa sadržajem?

2. Da li smo obvezni kao povjerenstvo vršiti provjeru vjerodostojnosti broja ovjere npr. 10/1 -.....-7390/22, buduci da i na drugom obrascu nalazi se pečat općine s istim brojem ovjere 10/1-..... -7390/22 , riječ je o ponavljanju br. 7390. A radi se o dva različita obrasca po cl.45 i cl.52

**ODGOVOR:** 1. U odgovoru na ovo pitanje upućujemo ne rješenje Kancelarije za razmatranje žalbi br. br. JN2-03-07-1-1515-12/20 od 23.07.2020. godine i br. JN2-03-07-1-2013-9/19 od 05.09.2019. godine, a koja smo pronašli u našoj bazi do sada pročitanih rješenja KRŽ-a u kojoj su razmatrana pitanja slična Vašem.

Takođe, upućujemo i na presudu Suda BiH br. S1 3 U 033817 19 U od 06.04.2021. godine.

Rješenja KRŽ-a i presuda Suda dostupni su, pod navedenim brojevima i datumima, na portalu nabavki, linku: <https://www.ejn.gov.ba/Resolution/ResolutionSearch> (web stranici pristupljeno 07.03.2022. godine).

2. Odredbe Zakona o javnim nabavkama („Službeni glasnik BiH“, br. 39/14) ne propisuju u kojim slučajevima bi ugovorni organ bio u obavezi da provjerava ispravnost ovjere dokumenata, već ugovorni organ ima pravo da, u slučaju sumnje, izvrši provjeru ovjere.

*Da li se u ponudama porede cijene sa ili bez PDV-a?*

**PITANJE:** Obzirom da kod nas u Službi financija ima djelatnika koji smatraju da ponuđači koji nisu u sustavu PDV-a, trebaju imati prednost u odnosu one koji to jesu i da trebaju biti drugačije tretirani, jer u cijeni njihove ponude je već uključen PDV, a koji kasnije neće moći naplatiti od Ugovornog organa, a ujedno je to trošak za Ugovorni organ, molim Vas za pojašnjenje šta to znači sa aspekta Zakona o javnim nabavama.

**Ovo pitam iz razloga što se ne mogu sama izboriti protiv poznavaoaca Zakona o proračunu, a ne Zakona o javnim nabavama.**

**ODGOVOR:** Zakon o javnim nabavkama („Službeni glasnik BiH“, br. 39/14), kao i podzakonski akti govore isključivo o veličinama bez PDV-a.

Tako, na primjer, obrazac za cijenu ponude, koji je propisan Uputstvom za pripremu modela tenderske dokumentacije i ponuda („Službeni glasnik BiH“, br. 90/14, 20/15), sadrži, između ostalog, ukupnu cijenu bez PDV-a, popust, i ukupnu cijenu sa popustom bez PDV-a, kao obavezne elemente, dovoljne za rangiranje ponuda u slučaju kriterija najniža cijena.

Dalje je članom 1. stav (3) Pravilnika o uslovima i načinu korištenja e-aukcije („Službeni glasnik BiH“, br. 66/16) propisano kako slijedi: E-aukcija je način provođenja dijela postupka javne nabavke, koji uključuje podnošenje novih cijena, izmijenjenih naniže, ili cijena i novih (poboljšanih) vrijednosti koje se odnose na određene elemente ponuda, a odvija se nakon početne ocjene ponuda i omogućava njihovo rangiranje pomoću automatskih metoda ocjenjivanja u informacionom sistemu e-Nabavke. I u sistem e-Nabavke (odnosno portal nabavki) se unose ponude bez PDV-a, te sistem vrši automatsko rangiranje na osnovu cijena bez PDV-a, naravno uz uvažavanje preferencijala, ukoliko neko od ponuđača uvažava isti. Članom 5. stav (2) tačka a) Pravilnika propisano je da je u toku trajanja e-aukcije učesnicima e-aukcije u svakom momentu trajanja e-aukcije vidljiv. Između ostalog, i podatak o trenutnoj rang lista, bez otkrivanja identiteta ponuđača koji su učesnici e-aukcije – dakle rangiranje se u svakom trenutku vrši prema cijenama bez PDV-a, a ponuđači se takmiče za mjesta na rang listi na osnovu cijena bez PDV-a.

Dakle, mišljenja smo da se ni u kom slučaju ne rangiraju ponude sa PDV-om, već ponude bez PDV-a, jer je upravo cijeli ZJN, kao i portal nabavki rangiran na veličinama bez PDV-a. Samo, kada se provodi i e-aukcija, sistem vrši automatsko rangiranje ponuda (bez PDV-a), te ugovorni organ, u skladu sa članom 1. stav (3) Pravilnika po završenoj e-aukciji preuzima rang-listu po kojoj vrši dodjelu ugovora. Propisi ne predviđaju da ugovorni organ vrši dodatno „naknadno“ preračunavanje i rangiranje ponuda, u odnosu na rangiranje koje izvrši sistem. Takođe, poređenje ponuda sa PDV-om niti je predviđeno zakonskim odredbama i rješenjima sistema portala nabavki, a protivno je i osnovnim principima javnih nabavki: jednakom tretmanu, nediskriminaciji, transparentnosti, koji su definisani članom 3. ZJN, i koji se, u skladu sa ovim članom Zakona, obavezno primjenjuju u svim fazama postupka nabavke, jer bi se tim upravo ponuđači dovodili u neravnopravan položaj.

**Odluka o pokretanju postupka nabavke u direktnom sporazumu**

**PITANJE:** Prilikom pokretanja postupka javne nabavke (direktni sporazum) ugovorni organ donosi Odluku o pokretanju javne nabavke.



## Pitanje se odnosi na iznos na koji se donosi Odluka o pokretanju.

**Da li je obavezno pokrenuti postupak na iznos planiran u Planu nabavki, ili se za jednu plansku poziciju može donijeti više odluka o pokretanju postupka nabavke odnosno po potrebi a maksimalno do iznosa planiranog u Planu nabavki.**

**ODGOVOR:** Članom 2. stav (3) Pravilnika o postupku direktnog sporazuma („Službeni glasnik BiH“, br. 90/14) propisano je da ugovorni organ može započeti postupak direktnog sporazuma ako je takva nabavka predviđena planom nabavki ili kada ugovorni organ donese posebnu odluku o pokretanju direktnog sporazuma u skladu s članom 17. stav (1) Zakona o javnim nabavkama. Dalje je članom 4. stav (3) Pravilnika je propisano da postupak direktnog sporazuma započinje donošenjem odluke ili rješenja u pisanom obliku koje sadrži sve elemente iz člana 18. stav (1) Zakona.

Mišljenja smo da nema prepreke da ugovorni organ, ukoliko će provoditi više direktnih sporazuma za isti predmet nabavke, za svaki direktni sporazum koji pokreće donese zasebnu odluku o pokretanju postupka nabavke, a u ukupnom iznosu maksimalno do iznosa planiranog u planu nabavke.

Sa druge strane, za nabavke poput npr. usluga pranja vozila ili nabavke restoranskih usluga, gdje ugovorni organ ne troši više od 6.000,00 KM bez PDV-a na godišnjem nivou po predmetu nabavke, i gdje ugovorni organ ne može unaprijed predvidjeti tačnu količinu ni učestalost ugovora, mišljenja smo da ugovorni organ može donijeti jednu odluku na početku godine, gdje će navesti da će, recimo, usluge pranja vozila u periodu od npr. 15.04.2022. do 31. 12. 2022. godine nabavljati putem direktnih sporazuma, da će se, u skladu sa članom 7. Pravilnika o postupku direktnog sporazuma („Službeni glasnik BiH“, broj 90/14) ti direktni sporazumi smatrati zaključenim:

1. Kod nabavki čija vrijednost iznosi do 1.000 KM, prilažanjem računa ili druge odgovarajuće dokumentacije;
2. Kod nabavki čija vrijednost je viša od 1.000 KM, ugovorni organ je dužan zaključiti ugovor, te da je procijenjena vrijednost nabavke do 6.000 KM, tj., vrijednosti koju je ugovorni organ naveo u planu nabavki.

Članom 2. stav (3) Pravilnika propisano je da ugovorni organ može započeti postupak direktnog sporazuma ako je takva nabavka predviđena planom nabavki ili kada ugovorni organ donese posebnu odluku o pokretanju direktnog sporazuma u skladu sa članom 17. stav (1) Zakona. Članom 4. stav (3) Pravilnika propisano je da postupak direktnog sporazuma započinje donošenjem odluke ili rješenja u pisanom obliku koje sadrži sve elemente iz člana 18. stav (1) Zakona; a sve kako smo citirali i na početku teksta. Da bi se izbjegla prevelika administracija, mišljenja smo da ugovorni organ za sitne nabavke koje se ponavljaju više puta u toku godine, i za koje ugovorni organ možda ne može ni predvidjeti svaki put unaprijed (npr. ručak direktora, načelnika, pranje vozila, itd.), ugovorni organ može donijeti jednu „zbirnu“ odluku kojom će definisati da će se određeni predmet nabavke u određenom periodu nabavljati putem direktnih sporazuma.

***Kako tretirati ponude za koje ponuđač nije snižavao cijenu tokom e-aukcije?***

**PITANJE:** Odlukom o izboru najpovoljnijeg ponuđača, od 21.12.2021. godine u postupku javne nabavke- Nabavka i sukcesivna isporuka kancelarijskog materijala i sitnog inventara za potrebe Općine Sanski Most, gdje je izabran najpovoljniji ponuđač, ali svojim dopisom izabrani ponuđač odustaje od zaključenja Ugovora za navedenu nabavku.

**Naime, za navedenu javnu nabavku pristigle su 4. (četiri) ponude i sve su blagovremeno zaprimljene, nakon čega se u skladu sa Pravilnikom o uslovima i načinu korištenja e - aukcije zakazana i provedena e -aukcija u sistemu e-nabavke. Na e-aukciji došlo je do promjene cijene gdje su učestvovala dva ponuđača. Nakon završene e -aukcije, prvi ponuđač odustaje od potpisivanja Ugovora zbog rasta cijena papira na tržištu.**

**Gdje komisija za javne nabavke šalje drugo plasiranom ponuđaču zaključenje Ugovora, gdje nam i drugo plasirani odbija potpisati Ugovor za navedenu isporuku.**

**Pitanje glasi- kako su na e -aukciji učestvovala samo 2.( dva) ponuđača od pristiglih 4. ( četiri) ponuđača, da li se sad uzima sa liste 3. treći ponuđač od pristiglih ponuda ili se ide na poništenje**

**javne nabavke jer e- aukciji nisu pristupili ostali ponuđači.??? ( napomena- treći i četvrti ponuđač kod pristiglih ponuda je imao jako visoku ponudu u odnosu na ova dva ponuđača koja su učestvovala na e-aukciji)**

**ODGOVOR:** Članom 1. stav (3) 3) E-aukcija je način provođenja dijela postupka javne nabavke Pravilnika o uslovima i načinu korištenja e-aukcije („Službeni glasnik BiH“, br. 66/16), koji uključuje podnošenje novih cijena, izmijenjenih naniže, ili cijena i novih (poboljšanih) vrijednosti koje se odnose na određene elemente ponuda, a odvija se nakon početne ocjene ponuda i omogućava njihovo rangiranje pomoću automatskih metoda ocjenjivanja u informacionom sistemu e-Nabavke (u daljem tekstu: sistem e-Nabavke).

Dakle, e-aukcija omogućava rangiranje ponuda pomoću automatskih metoda ocjenjivanja u informacionom sistemu e-Nabavke, a sve prema kriterijumu za dodjelu ugovora definisanom u tenderskoj dokumentaciji. Dalje smo mišljenja da na rang listu i da li će ponuđaču biti dodijeljen ugovor ili neće nema uticaja činjenica da li je ponuđač snižavao svoju cijenu tokom e-aukcije ili nije, već se ponude i na kraju e-aukcije rangiraju automatski, prema kriterijumu za dodjelu ugovora, te se ponuđaču/ponuđačima nudi ugovor po redoslijedu konačne rang-liste.

Što se tiče „visokih cijena“, ovdje je pitanje da li cijene prelaze procijenjenu vrijednost nabavke ili ne, i da li ugovorni organ može da obezbijedi nedostajući iznos sredstava ili ne. Konkretno, članom 69. stav (2) tačka e) Zakona o javnim nabavkama („Službeni glasnik BiH“, br. 39/14) propisano je da ugovorni organ poništava postupak nabavke u slučaju da su cijene svih prihvatljivih ponuda znatno veće od osiguranih sredstava za predmetnu nabavku.

Na osnovu citiranih zakonskih odredbi smo mišljenja da, kada se ugovorni organ nađe u situaciji da treba da sklopi ugovor sa ponuđačem koji je ponudio cijenu veću od procijenjene vrijednosti nabavke, ugovorni organ ima dvije opcije:

1. da obezbijedi dodatna sredstva potrebna za finansiranje tog ugovora, te zaključi ugovor u svemu prema uslovima iz tenderske dokumentacije i izabrane ponude (jer član 69. stav (2) ZJN kaže

da se postupak poništava samo ako su cijene ponuda ZNATNO veće od osiguranih sredstava za predmetnu nabavku), ili

2. da poništi započeti postupak javne nabavke prema članu 69. stav (2) tačke e) ZJN, ako ne može da obezbijedi nedostajući iznos sredstava za ugovor koji treba da dodijeli.

Ovdje je važno napomenuti da sam ZJN ne definiše koje su to „znatno veće cijene“, upravo iz razloga što je nekim ugovornim organima, sa većim budžetima za nabavke, za veće i prioritnije nabavke i odstupanje od 50.000 KM prihvatljivo, jer mogu obezbijediti nedostajuća sredstva iz ušteda na prethodnim ugovorima, realokacijom sa drugih pozicija, kreditnih sredstava, odustajanjem od manje prioritnih nabavki (npr. izgradnja autoputeva, mostova, i drugih infrastrukturnih projekata milionske vrijednosti), dok nekim ugovornim organima sa manjim budžetima, za manje prioritne nabavke, i odstupanje od 1.000 KM može biti značajno (npr. postupci nabavki koje provodi vrtić).

Dakle, ukoliko vrijednost sljedeće ponude na rang listi (vrijednost ponude kojoj se dodjeljuje ugovor; u ovom slučaju trećerangirana ponuda) prelazi procijenjenu vrijednost nabavke može i ukoliko ugovorni organ može da obezbijedi nedostajuća sredstva, ugovorni organ dodjeljuje ugovor ponuđaču čija ponuda prelazi iznos procijenjene vrijednosti nabavke, te je jasno da se ovdje radi o prihvatljivoj ponudi. Ukoliko ne može da obezbijedi iznos nedostajućih sredstava, ugovorni organ i dalje tretira ponudu / ponude koje prelaze procijenjenu vrijednost nabavke kao prihvatljive ponude, ali poništava postupak nabavke po osnovu člana 69. stav (2) tačka e) ZJN.

***Postupanje UO po rješenju KRŽ-a kada je jedna od ponuda ocijenjena kao neprihvatljiva, a u postupku održana i e-aukcija***

**PITANJE:** Nakon Rješenja URŽ-a o usvajanju žalbe ponuđača i vraćanju predmeta UO na ponovni postupak da li je procedura takva da se odabire ponuđač koji je bio drugoplasirani nakon provođenja postupka e aukcije obzirom da se došlo do saznanja da proizvod prvoplasiranog ponuđača ne odgovara potrebama UO?

**ODGOVOR:** Nismo ni na koji način upoznati sa predmetnim rješenjem KRŽ-a, ali po podacima iznesenim u pitanju pretpostavljamo da je KRŽ poništio odluku o izboru najpovoljnijeg ponuđača i vratio predmet na ponovno postupanje ugovornom organu, to jest na ponovnu ocjenu ponuda; da je u postupku nabavke učestvovalo više ponuđača sa prihvatljivim ponudama, da je jedna od ponuda od strane KRŽ-a ocijenjena kao neprihvatljiva, te da je održana i e-aukcija.

Ukoliko u ponovnoj ocjeni ponuda komisija utvrdi da je ponuda prvoplasiranog ponuđača neprihvatljiva (a prema uputstvima KRŽ-a), i u postupku ponove ocjene ponuda ima više od jedne prihvatljive ponude, ugovorni organ šalje Agenciji za javne nabavke zahtjev za ponovno održavanje e-aukcije, gdje će unijeti sve prihvatljive ponude po ponovljenoj ocjeni prihvatljivosti (neprihvatljive ponude se ne unose u sistem za e-aukciju), te, zavisno od rezultata novoodržane e-aukcije, ugovor dodijeliti prvorangiranom ponuđaču po novoodržanoj e-aukciji.

Naime, usvajanje ili djelimično usvajanje žalbe koja se odnosi na kvalifikaciju ponuđača koji su učestvovali u e-aukciji, poništavanje donesene odluke o izboru, i vraćanje postupka nabavke u ponovnu evaluaciju ponuda, koja će, opet zbog usvajanja žalbenih navoda, rezultirati ponovnom ocjenom ponuda i diskvalifikacijom jednog od ponuđača koji su dostavili ponude. To dalje znači da se poništava i postupak e-aukcije, kao međufaza između evaluacije ponuda i izbora najpovoljnijeg ponuđača. Odnosno, kada poništi odluku o izboru najpovoljnijeg ponuđača i zapisnik o ocjeni ponuda i ponovo ocjenjuje ponude, pri čemu se mijenja status makar jedne prihvatljive/neprihvatljive ponude, i e-aukcija koja je zasnovana na osnovu pogrešne ocjene ponuda je takođe „poništena“.

Dakle, ukoliko neko od ponuđača izjavi žalbu, i žalba bude usvojena što dalje dovodi do poništenja prvobitno donesene odluke od strane ugovornog organa ili od strane Ureda / Kancelarije za razmatranje žalbi, i ugovorni organ vrši ponovnu ocjenu ponuda, članom 7. stav (4) Pravilnika o uslovima i načinu korištenja e-aukcije (“Službeni glasnik BiH”, br. 66/16) propisano je da Agencija za javne nabavke može zakazati ponovo e-aukciju „i u drugim opravdanim slučajevima“, pored tehničkih

razloga zbog koji nije došlo do održavanja e-aukcije ili je došlo do prekida e-aukcije, u smislu člana 7. stav (1) Pravilnika. Stavom (5) člana 7. Pravilnika propisano je da, ukoliko postoje drugi, opravdani razlozi za ponavljanje e-aukcije, ugovorni organ je dužan Agenciji podnijeti zahtjev za ponovno zakazivanje e-aukcije, s obrazloženjem razloga koji dokazuju da se radi o opravdanom slučaju. Agencija ima obavezu da u roku od pet dana od dana prijema zahtjeva utvrdi postojanje opravdanih razloga, te o tome obavještava ugovornog organa.

Pogrešno utvrđeno činjenično stanje, i/ili pogrešno utvrđena (ne)prihvatljivost makar jedne ponude i svaka druga situacija u kojoj dolazi do promjena u rang liste prihvatljivih ponuda, svakako je jedan od opravdanih i objektivnih razloga za ponovno zakazivanje e-aukcije.

Po održanoj ponovljenoj e-aukciji, ugovorni organ donosi odluku o dodjeli ugovora, zavisno od rezultata e-aukcije.

*Da li se uz zahtjev za pojašnjenje neprirodno niske cijene dostavlja zapisnik o ocjeni ponuda?*

**PITANJE:** Da li ugovorni organ može tražiti (putem e-maila) objašnjenje neprirodno niske cijene ukoliko ponuđaču nije dostavio zapisnik o pregledu i ocjeni ponuda?

**ODGOVOR:** Što se tiče uslova za pojašnjenje neprirodno niske cijene, članom 17. stav (7), (8) i (9) Uputstva za pripremu modela tenderske dokumentacije i ponuda („Službeni glasnik BiH“, br. 90/14, 20/15) propisano je:

(7) Ugovorni organ obavezno od ponuđača traži objašnjenje cijene ponude koju smatra neprirodno niskom ako su ispunjeni slijedeći uslovi:

a) cijena ponude je za više od 50% niža od prosječne cijene preostalih prihvatljivih ponuda, ukoliko su primljene najmanje tri prihvatljive ponude, ili  
b) cijena ponude je za više od 20% niža od cijene drugorangirane prihvatljive ponude.

(8) Ugovorni organ može od ponuđača zatražiti objašnjenje cijene ponude, ako smatra da je ona neprirodno niska i iz drugih razloga navedenih u članu 66. Zakona.

(9) Objašnjenje ponuđača iz st. (7) i (8) ovoga člana sastavni je dio zapisnika iz čl. 18. i 20. ovog uputstva. Članom 66. stav (1) Zakona o javnim nabavkama („Službeni glasnik BiH“, br. 39/14) propisano je: Ako ugovorni organ ocijeni da je ponuđena cijena neprirodno niska, pismeno će od ponuđača zahtijevati da obrazloži ponuđenu cijenu. Ako ponuđač ugovornom organu ne ponudi osnovano obrazloženje, koje može, između ostalog, sadržavati i poređenje s cijenama na tržištu, ugovorni organ odbacit će ponudu.

Članom 18. stav (1) tačka ii) Uputstva za pripremu modela tenderske dokumentacije i ponuda propisano je da zapisnik o pregledu i ocjeni ponuda mora da sadrži i: popis priloga uz zapisnik (zahtjevi za pojašnjenjem i/ili upotpunjavanjem dokumenata i ponuda, zahtjevi za dostavom originala ili ovjerenih kopija traženih dokumenata, zahtjevi za prihvatanjem ispravke računске greške, zahtjevi za objašnjenjem neprirodno niske cijene, dostavljeni dokumenti, pojašnjenja, objašnjenja, prihvatanje ispravke, mišljenje stručne službe ugovornog organa ili stručne osobe, i sl.).

Članom 71. ZJN je propisano:

(1) Ugovorni organ dužan je istovremeno, a najkasnije u roku od sedam dana od dana donošenja odluke, pismeno obavijestiti kandidate/ponuđače koji su blagovremeno podnijeli zahtjeve ili ponude o odlukama koje su donesene u pogledu pretkvalifikacije, ocjene ponuda ili poništenja postupka.

(2) Ugovorni organ dužan je uz obavještenje o rezultatima postupka dostaviti i odgovarajuću odluku iz člana 70. ovog zakona i zapisnik o ocjeni ponuda iz člana 65. stav (2) ovog zakona.

Budući da se neprirodno niska cijena ispituje u fazi ocjena ponuda (dakle prije donošenja odluke o izboru ponuđača/poništenja postupka nabavke), da na (ne)prihvatljivost ponude može da utiče i odgovor ponuđača na zahtjev za pojašnjenjem neprirodno niske cijene, da je sastavni dio zapisnika o pregledu i ocjeni ponuda i pojašnjene ponuđača koje se tiče neprirodno niske cijene (a ne samo zahtjev za pojašnjenjem neprirodno niske cijene), da se zapisnik o pregledu i ocjeni ponuda prvi put dostavlja ponuđačima uz odluku o rezultatima postupka nabavke, mišljenja smo da se uz zahtjev za pojašnjenje neprirodno niske cijene ne dostavlja

zapisnik o pregledu i ocjeni ponuda (već se zapisnik o pregledu i ocjeni ponuda dostavlja ponuđačima nakon donošenja odluke o rezultatima postupka nabavke, to jest zajedno sa ovom odlukom).

*Koja vrijednost ponude se unosi u zapisnik u otvaranju ponuda ako se okvirni sporazum potpisuje na procijenjenu vrijednost nabavke*

**PITANJE:** Ugovorno tijelo donijelo odluku o početku javne nabave usluga- redovno i interventno održavanje medicinskih uređaja određenog proizvođača. Procjena vrijednosti 30.000 KM ( konkurentski zahtjev). Ugovorno tijelo namjerava zaključiti okvirni sporazum s jednim ponuditeljem na procijenjenu vrijednost. U TD UT od ponuditelja zahtjeva da dostavi ponudu za redovno održavanje te popis svih mogućih rezervnih dijelova za navedene uređaje sa jediničnim cijenama u kojem slučaju ponuda za rezervne dijelove može iznositi i 1.000.000 KM ( npr. za CT uređaj). Ugovorno tijelo nije u mogućnosti predvidjeti koji rezervni dio se može pokvariti . Pitanje glasi: Koji iznos ponude unijeti u Zapisnik sa otvaranja, procijenjenu vrijednost ili zbroj redovnog održavanja i svih stavki rezervnih dijelova?

**ODGOVOR:** Članom 63. stav (4) i (5) Zakona o javnim nabavkama („Službeni glasnik BiH“, br. 39/14) propisano je:

(4) Prilikom otvaranja ponuda prisutnim ponuđačima saopćava se:

- a) naziv ponuđača;
- b) ukupna cijena navedena u ponudi;
- c) popust naveden u ponudi koji mora biti posebno iskazan; ako popust nije posebno iskazan, smatra se da nije ni ponuđen;
- d) potkriteriji koji se vrednuju u okviru kriterija ekonomski najpovoljnije ponude.

(5) Rezultati postupka javnog otvaranja ponuda unose se u zapisnik koji obavezno sadrži sve elemente iz stava (4) ovog člana. Formu zapisnika propisuje Agencija podzakonskim aktom.

Članom 1. stav (1) Uputstva o načinu vođenja zapisnika o otvaranju ponuda („Službeni glasnik BiH“, 90/14) propisano je da se na javnom otvaranju ponuda podaci utvrđeni u članu 63. stav (4) Zakona o javnim nabavkama BiH unose se u zapisnik prema obrascu zapisnika koji je u Aneksu i koji čini sastavni dio ovog uputstva.

Dalje je članom 65. stav (1) ZJN propisano da ugovorni organ ocjenjuje ponude koje su podnijeli kvalificirani ponuđači, primjenjujući kriterij za dodjelu ugovora utvrđen u tenderskoj dokumentaciji. S obzirom na navedeno, mišljenja smo da se na otvaranju ponuda čitaju cijene iz ponude, eventualno ponuđeni popusti, kao i drugi potkriteriji koji se vrednuju u okviru kriterija ekonomski najpovoljnije ponude, ako je kriterij za dodjelu ugovora ekonomski najpovoljnija ponuda, dok se rangiranje ponuda vrši prema zadatom kriteriju za dodjelu ugovora/okvirnog sporazuma, a okvirni sporazum se potpisuje sa izabranim ponuđačem, u svemu prema uslovima iz tenderske dokumentacije (u ovom slučaju na procijenjenu vrijednost nabavke).

Dakle, mišljenja smo da se u konkretnom slučaju javno čita, i u zapisnik o otvaranju ponuda unosi zbroj redovnog održavanja i svih stavki rezervnih dijelova, odnosno stavku koja je definisana kao ukupna cijena.

#### *Cijepanje nabavki, primjer iz prakse*

**PITANJE:** Provedena je nabavka lož ulja kojeg koristimo za grijanje zgrade. Nabava je provedena putem konkurentskog postupka.

**Sada bi trebali provesti javnu nabavu za diesel goriva čija ukupna vrijednost ne bi prelazila rang direktnog sporazuma. Moje pitanje glasi da li je bilo ispravno razdvajati ove dvije stavke s tim da se radi o srodnoj robi ali stavke u proračunu i namjene su različite? Da li bi bilo ispravno pokrenuti postupak po direktnom sporazumu?**

**ODGOVOR:** Članom 87. stav (3) Zakona o javnim nabavkama („Službeni glasnik BiH“, br. 39/14) (u daljem tekstu: ZJN) i članom 2. stav (1) Pravilnika o postupku direktnog sporazuma („Službeni glasnik BiH“, broj 90/14) propisano je da se postupak direktnog sporazuma može provoditi kada je procijenjena vrijednost roba/usluga/radova koji se nabavljaju na godišnjem nivou jednaka ili manja od 6.000,00 KM. Dodatno je članom 2. stav (2) Pravilnika propisano da ugovorni organ može tokom jedne godine za isti predmet nabavke potrošiti do 6.000,00 KM putem ovog postupka.

Navedene vrijednosti su bez PDV-a.

Članom 15. stav (6) ZJN propisano da ugovornom organu nije dozvoljeno dijeljenje predmeta nabavke sa namjerom izbjegavanja primjene odgovarajućeg postupka definisanog ovim zakonom. Članom 116. stav (2) tačka c) ZJN propisano je da će ugovorni organ biti kažnjen za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od 1.500,00 do 15.000,00 KM ako se ne pridržava uslova i načina javne nabavke prema procijenjenim vrijednostima i dijeli vrijednost nabavke sa namjerom izbjegavanja primjene propisanog postupka nabavke. Članom 116. stav (3) ZJN propisano je da će se novčanom kaznom u iznosu od 300,00 do 3.000,00 KM kazniti se odgovorno lice u ugovornom organu za prekršaj iz stava (2) ovog člana.

Kako bi izbjegao rizik „cijepanja nabavki“, ugovorni organ kod srodnih predmeta nabavki ima na dispoziciji više mogućnosti:

1. Podjela postupka nabavke na lotove. Naime, članom 2. stav (1) tačka t) ZJN lot je definisan kao dio predmeta nabavke nastao kao rezultat dijeljenja predmeta nabavke u posebne, srodne cjeline, koje se kao takve označavaju u tenderskoj dokumentaciji. Članom 16. stav (1) ZJN propisano je da ako ugovorni organ podijeli predmet nabavke na lotove, svi lotovi moraju biti naznačeni u tenderskoj dokumentaciji na način da se ponuđačima može omogućiti da dostave ponude za jedan lot ili više lotova ili sve lotove. Takođe, član 16. stav (3) ZJN propisuje da se ugovor o javnoj nabavci zaključuje posebno za svaki lot. Ako je jedan ponuđač najuspješniji za dva ili više lotova, može se zaključiti jedan ugovor.

S obzirom na navedeno, ugovorni organ ima mogućnost podjele postupka nabavke na lotove, pri čemu se zainteresovani ponuđači mogu javljati samo na lot/lotove za koje su zainteresovani, ili na sve lotove.

Članom 15. stav (2) tačka d) ZJN propisano je da ako je javna nabavka robe, usluga ili radova podijeljena u nekoliko lotova, procijenjena vrijednost predstavlja zbir svih takvih lotova i ona se koristi za određivanje vrijednosnog razreda te nabavke.

2. Provođenje dva ili više otvorenih ili konkurentskih postupaka nabavki (zavisno u kom razredu je zbirna procijenjena vrijednost srodnih nabavki). Ugovorni organ bi provodio svaki put otvoreni postupak nabavke/konkurentski zahtjev (zavisno u kom

razredu je zbirna procijenjena vrijednost srodnih nabavki), prema potrebama za pojedinim dijelovima predmeta nabavke koji su u grupi srodnih nabavki.

Mišljenja smo da u ovim prijedlozima ne dolazi do povrede odredbi ZJN i sumnje u „cijepanje“ nabavki, jer ugovorni organ provodi odgovarajući postupak nabavke (prijedlog 1), odnosno svaki put provodi odgovarajući postupak nabavke (prijedlog 2).

Ugovorni organ bira koju opciju smatra najprimjerenijom, odnosno za koju opciju će se opredijeliti.

Budući da citirane zakonske odredbe razumijemo da posmatraju srodnost nabavki po prirodi nabavki (vrsti robe/radova/usluga), a ne po namjeni (npr. dizel gorivo se koristi za vožnju, a lož ulje za svrhe grijanja), nismo u mogućnosti da preporučimo da se za nabavku dizel goriva primijeni direktni sporazum. Ukoliko predmetne nabavke posmatra kao nesrodne (dakle da npr. jedan predmet nabavke posmatra kao postupak nabavke potpuno odvojen – npr. konkurentski zahtjev od drugog predmeta nabavke – npr. direktni sporazum), i ukoliko bude dovedena u pitanje ispravnost izbora postupaka nabavki, ugovorni organ mora moći pred nadležnim organima (Agencija za javne nabavke, službe za reviziju, istražni organi, itd.) dokazati da nije „cijepao“ nabavku, tj. dijelio predmet nabavke sa namjerom izbjegavanja odgovarajućeg postupka, kako bi se oslobodio prekršajne odgovornosti.

#### *Unos izvještaja na portal nabavki za izuzeća*

**PITANJE:** Obzirom da su po članu 10. stav (1) tačka d) izuzeća za nabavke vode i kanalizacije, grijanja, poštanskih usluga, i odvoza smeća, ugovorni organ je donio Odluku o izuzeću istih. Da li smo u obavezi sklopiti Ugovor sa ponuđačima za navedene nabavke svake godine, pošto se finansiramo sa Budžeta te vežemo usluge od 01.01.-31.12 tekuće godine. Molim Vas da nam obrazložite da li voda, poštanske usluge, grijanje i odvoz smeća spadaju pod usluge ili robu kako bismo mogli podnijeti izvještaj na portalu AJN.

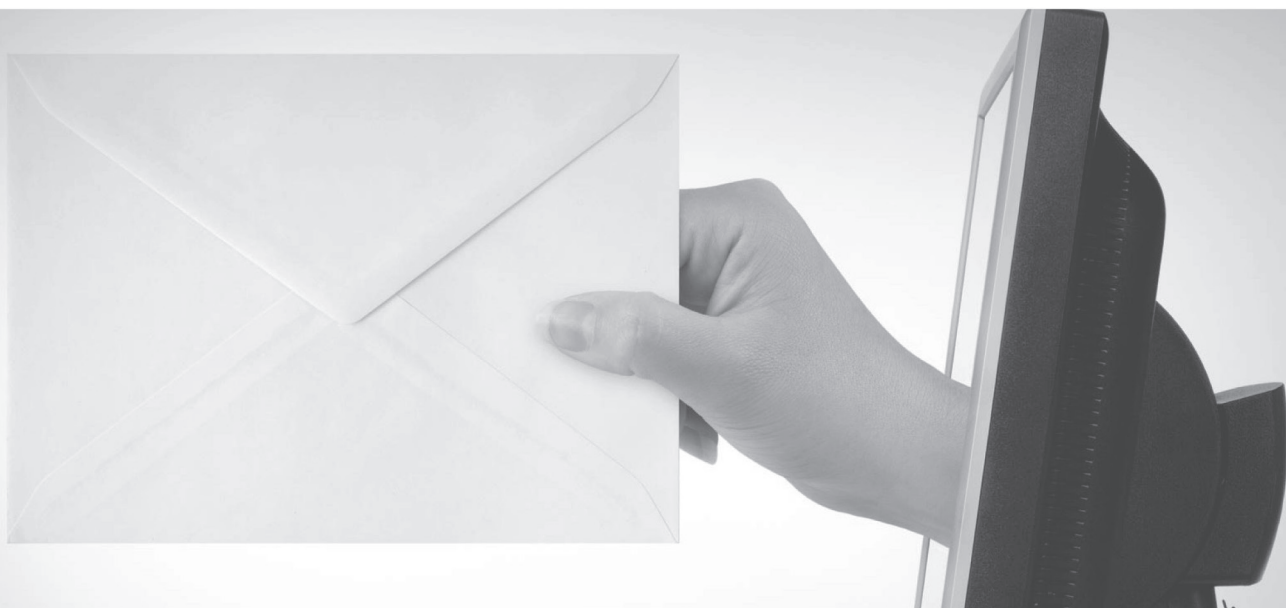
Da li možemo na portal unositi pojedinačne račune za svaki mjesec za navedena izuzeća?

**ODGOVOR:** Članom 11. stav (4) Uputstva o uslovima i načinu objavljivanja obavještenja i dostavljanja izvještaja u postupcima javnih nabavki u informacionom sistemu „e-Nabavke“ („Službeni glasnik BiH“, br. 90/14, 53/15) propisano je da je, u slučaju dodjele ugovora iz čl. 10. i 86. Zakona, ugovorni organ obavezan da unese izvještaj u sistem „E-nabavke“ u roku od 30 dana od dana zaključenja ugovora, nakon čega aplikacija omogućuje generisanje izvještaja koji sadrži podatke iz stava (2) tač. a), d), e), f), g) i h). Podaci iz stava (2), tačka a), d), e), f), g) i h) su podaci o:

- a) ugovornom organu
- d) predmetu nabavke iz Jedinственog rječnika javne nabavke
- e) datumu računa/zaključenja ugovora,
- f) vrijednosti računa/ ugovora (bez PDV-a),
- g) dobavljaču,
- h) datumu kreiranja/unosa izvještaja.

Na osnovu citirane odredbe smo mišljenja da se za izuzeća za koja se ne sklapaju ugovori u sistem unose računi, i to u roku od 30 dana od dana prijema računa.

Mišljenja smo da se u konkretnom slučaju radi o uslugama isporuke vode, grijanja, odvoza smeća i poštanskim uslugama.



# SAVJETODAVNI SERVIS

## RADNI ODNOSI U RS - ODGOVORI NA PITANJA PRETPLATNIKA

### *Elektronska evidencija o prisustvu radnika na radu*

**PITANJE:** Da li je za poslovnica koja se nalazi u na području RS-a, potrebno imati pisanu evidenciju radnika o dolascima na posao ili je dovoljno da imamo elektronsko vođenje prisustva radnika na poslu?

**ODGOVOR:** Članom 2. Pravilnika o vođenju evidencija o prisustvu radnika na radu („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 40/16) propisano je da se evidencija o prisustvu radnika na radu i odsustvima vodi se u materijalnom obliku ili u elektronskom obliku, uz mogućnost automatizacije korišćenjem odgovarajućih kartica za prijavljivanje i odjavljivanje dolaska na rad i odlaska sa rada. Shodno tome, poslodavac koji obavlja poslovnu djelatnost na teritoriji Republike Srpske može ovu evidenciju voditi i u elektronskoj formi s tim da ista mora sadržavati sve obavezne elemente koji su sadržani u članu 3. stav 1. Pravilnika.

Evidencija o prisustvu radnika na radu i odsustvima obavezno sadrži sljedeće podatke:

- 1) ime i prezime radnika;
- 2) mjesec u godini;

- 3) datum u mjesecu;
- 4) vrijeme provedeno na radu:
  - početak rada - sat i minut,
  - vrijeme završetka rada - sat i minut,
  - redovno radno vrijeme,
  - rad noću,
  - prekovremeni rad,
  - rad u dane praznika i druge dane kada se po zakonu ili drugom osnovu ne radi,
  - vrijeme terenskog rada,
  - vrijeme dežurstva,
- 5) vrijeme pripravnosti;
- 6) vrijeme odsustva radnika sa rada:
  - vrijeme korišćenja odmora (sedmičnog i godišnjeg),
  - neradni dani i praznici utvrđeni posebnim propisom,
  - vrijeme privremene nesposobnosti za rad zbog povrede ili bolesti,
  - vrijeme porodiljskog odsustva,
  - vrijeme plaćenog odsustva,
  - vrijeme neplaćenog odsustva,
  - vrijeme odsustva sa rada do kojeg nije došlo zbog krivice radnika (na primjer viša sila...),
  - ostalo plaćeno ili neplaćeno odsustvo (npr. mirovanje prava, vrijeme provedeno u

štrajku, privremeno udaljenje radnika sa rada).

Stavom 2. istog člana propisano je da se evidencija o prisustvu radnika na radu i odsustvima vodi na obrascu koji je dat u Prilogu 1, a koji je sastavni dio tog pravilnika.

*Da li razrješenje dužnosti direktora zbog isteka mandata mora sadržavati pouku o pravnom lijeku?*

**PITANJE:** Javno preduzeće je sa direktorom zaključilo ugovor o radu, a istom uskoro ističe vremenski period na koji je imenovan. Da li odluka nadzornog odbora javnog preduzeća kojom se jedno lice razrješava dužnosti direktora zbog isteka mandata, mora sadržavati obrazloženje i pouku o pravnom lijeku? Ukoliko ta odluka mora sadržavati pouku o pravnom lijeku, da li je u konkretnom slučaju, s obzirom na zaključen ugovor o radu, to pouka koja se navodi u rješenjima iz radnih odnosa u skladu sa Zakonom o radu u Republici Srpskoj ili je potrebno navesti drugu pouku? U praksi se susreću različita rješenja, mada je primjetno da značajan broj odluka u istim slučajevima ne sadrži obrazloženje i pouku o pravnom lijeku.

**ODGOVOR:** Odluka o razrješenju koju donosi nadzorni odbor javnog preduzeća je akt statutarnog karaktera – služi za upis promjene lica ovlaštenog za zastupanje u registru poslovnih subjekata. Stoga smatramo da ne treba sadržavati obrazloženje (time ni pouku o pravnom lijeku). Na osnovu te odluke, ukoliko ne postoji mogućnost raspoređivanja tog lica na druge poslove, nadzorni odbor će donijeti i rješenje o prestanku radnog odnosa direktora zbog isteka roka na koji je direktor imenovan pozivajući se na član 175. Zakona o radu („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 1/16, 66/18) – u daljem tekstu: ZOR; a u vezi sa članom 51. stav 2. ZOR. Shodnom primjenom člana 185. stav 1. ZOR, rješenje o prestanku radnog odnosa treba biti u pisanom obliku i isto mora biti obrazloženo i sadržavati odredbe o pravnom lijeku. Ukoliko aktom javnog preduzeća nije drugačije propisano, pouka o pravnom lijeku se formuliše na način propisan članom 201. ZOR, te radnik koji smatra da mu je poslodavac povrijedio pravo iz radnog odnosa može da podnese prijedlog za mirno rješavanje radnog spora Agenciji za mirno rješavanje radnih sporova

Banja Luka u roku od 30 dana od dana saznanja za povredu prava, a najkasnije u roku od tri mjeseca od dana učinjene povrede ili tužbu nadležnom sudu u roku od šest mjeseci od dana saznanja za povredu prava ili dana učinjene povrede.

*Uvećanje osnovne plate za rad na dane državnog praznika*

**PITANJE:** Povodom predstojećih praznika, u skladu sa Zakonom o praznicima RS („Sl. glasnik RS”, br. 43/2007 i „Sl. glasnik BiH”, br. 77/2016 - rješenje US BiH) neradni dani su prvi, drugi i treći januar 2022. godine, zanima nas da li radnici koji rade u turnusu, npr. prvog i drugog januara rade 1. smjenu, a trećeg januara 2022. godine 2. smjenu, ostvaruju pravo na dvije ili tri praznične dnevnice?

**ODGOVOR:** Na osnovu člana 2. Zakona o praznicima Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske, broj 43/2007), republički praznik u Republici Srpskoj je Nova godina a ista se praznuje 1. i 2. januara, kako je to propisano članom 3. Zakona. Prema članu 4. Zakona, ako drugi dan republičkog praznika koji se na osnovu člana 3. ovog zakona praznuje dva dana pada u nedjelju, prenosi se u ponedjeljak. Shodno tome, u Republici će biti neradni dan 01.01., 02.01. i 03.01.2022. godine. Shodno tome, radnici koji budu radili u te dane (01.,02. i 03. januar) imaju pravo na uvećanje osnovne plate za rad na dane državnog praznika za tri dana.

*Stupanje na snagu Zakona o izmjenama Zakona o platama u javnim zdravstvenim ustanovama – mjesec njegove primjene*

**PITANJE:** 1. Obzirom da je objavljen Zakon o izmjenama zakona o platama zaposlenih lica u javnim zdravstvenim ustanovama u oblasti zdravstva Republike Srpske, zanima nas da li se novi koeficijenti primjenjuju i za decembarsku platu koja se isplaćuje u januaru ili na januarsku platu koja se isplaćuje u februaru?

2. Prilikom pisanja ponude za zaključenje aneksa ugovora o radu, poziva se na Zakon o radu na član 170., stav (1), tačka 4 Zakona o radu („Službeni glasnik Republike Srpske” broj: 1/16, 66/18 и 119/21 – u daljem tekstu: Zakon) i da li



se onda poziva na određen član Zakona o platama („Službeni glasnik Republike Srpske” broj: 49/21 i 119/21 ili samo na određen član Zakona o izmjenama zakona o platama zaposlenih lica u javnim zdravstvenim ustanovama u oblasti zdravstva Republike Srpske ili možda i na jedan i na drugi Zakon?

**ODGOVOR:** Prvo. Zakon o izmjenama Zakona o platama zaposlenih lica u javnim ustanovama u oblasti zdravstva Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 119/21) u daljem tekstu: ZP je stupio na snagu 01.januara 2022. godine kako bi se primijenio na januarsku platu. Shodno tome, novi koeficijenti se primjenjuju počev od januarske plate – koja će se obračunati do 05.02.2022. godine i isplatiti u februaru 2022. godine.

Drugo. Prilikom sačinjavanja ponude za aneks ugovora o radu poslodavac će se pozvati na član 170. stav 1. tačka 4. Zakona o radu („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 1/16, 66/18, 91/21 i 119/21) te na odgovarajući član ZP. Stupanjem na snagu Zakona o izmjenama ZP, sve izmjene postaju sastavni dio zakona te će poslodavac izvršiti pozivanje na odgovarajući član ZP kojim je uređen koeficijent radnika u pitanju. Pravilno označavanje ovog propisa podrazumijeva označavanje Zakona na sljedeći način: Zakon o platama zaposlenih lica u javnim ustanovama u oblasti zdravstva Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 49/21, 119/21).

*Dopunska djelatnost radnika koji radi u FBiH a dopunsku djelatnost u RS-u*

**PITANJE:** Da li fizičko lice koje ima osnovanu dopunsku djelatnost SP – samostalni poduzetnik u RS, može biti u radnom odnosu na puno radno vrijeme u Federaciji?

**Trenutno ima osnovu djelatnost u RS, samostalni poduzetnik.**

**Međutim ukoliko zasnuje radni odnos kod nas tu osnovnu djelatnost bi promijenio u dopunsku djelatnost.**

**Navodno ne bi imao prijavu tamo kao radnik, nego bi ostao samo kao vlasnik.**

**ODGOVOR:** Shodno Zakonu o zanatsko-preduzetničkoj djelatnosti („Sl. glasniku RS”, br. 117 od 25. novembra 2011, 121/12, 67/13, 44/16, 84/19) članom 15. tačka (2) propisano je da fizičko lice može obavljati preduzetničku djelatnost kao dopunsko zanimanje isključivo ličnim radom, najduže do polovine sedmičnog punog radnog vremena, pod uslovom da je u radnom odnosu kod drugog poslodavca sa punim radnim vremenom.

Dakle, ukoliko radnik je prijavljen u FBiH na puno radno vrijeme, može osnovati dopunsko zanimanje i raditi najduže do polovine sedmičnog punog radnog vremena.

*Refundacija bolovanja porodilji*

**PITANJE:** Možemo li ostvariti pravo na refundaciju bolovanja porodilje prijavljene u Republici Srpskoj i na koji način? Ukoliko ne možemo, smije li se porodilji uskratiti potpuno pravo na platu?

**ODGOVOR:** Na osnovu člana 129. Zakona o radu („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 1/16,66/18) u daljem tekstu. ZOR, radnik ima pravo na naknadu plate za vrijeme odsustvovanja s rada u slučajevima predviđenim ovim zakonom, opštim aktom i ugovorom o radu. Prema članu 131. stav 3. ZOR naknadu plate za vrijeme odmora i odsustvovanja s rada propisanih tim zakonom, opštim aktom i ugovorom o radu isplaćuje poslodavac, ako ZOR ili drugim zakonom nije drugačije određeno. Shodno tome, za vrijeme porodiljskog odsustva radnica ostvaruje naknadu plate. Visina naknade je određena članom 112. stav 1. ZOR kojim je propisano da za vrijeme korišćenja porodiljskog odsustva žena ima pravo na naknadu plate u visini prosječne plate koju je ostvarila u toku posljednjih 12 mjeseci prije počinjanja porodiljskog odsustva. Stavom 5. istog člana propisano je da se naknada plate ostvaruje se na teret Javnog fonda za dječiju zaštitu Republike Srpske.

Zakonom o dječjoj zaštiti („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 114/2017, 122/18, 107/19) – u daljem tekstu: ZDZ, uređen je sistem dječje zaštite, korisnici prava iz dječje zaštite, postupak za ostvarivanje prava i druga pitanja od značaja za sistem dječje zaštite. Članom 10. ZDZ propisana su prava iz dječje zaštite prema tom zakonu, između ostalih, i refundacija naknade plate za vrijeme korišćenja porodiljskog odsustva.

Prema članu 26. ZDZ pravo na refundaciju naknade plate za vrijeme korišćenja porodijskog odsustva ima poslodavac, preduzetnik ili lice koje u vidu osnovnog zanimanja obavlja samostalnu profesionalnu djelatnost (u daljem tekstu: korisnik prava na refundaciju) (stav 1.). Za ostvarivanje ovog prava korisnik prava na refundaciju, odnosno njegov organizacioni dio mora biti registrovan u Poreskoj upravi Republike Srpske (u daljem tekstu: Poreska uprava) kao uplatilac doprinosa, odnosno lice koje koristi porodijsko odsustvo u skladu sa zakonom kojim se uređuju radni odnosi, na teritoriji Republike mora biti registrovano kod Poreske uprave kao obveznik doprinosa (stav 2.).

Članom 27. ZDZ propisano je sljedeće:

- (1) Organizaciona jedinica Fonda u prvom stepenu donosi rješenje o priznavanju prava na refundaciju.
- (2) Obračun i isplatu naknade plate licu, za vrijeme korišćenja porodijskog odsustva, u trajanju propisanom zakonom kojim se uređuju radni odnosi, vrši poslodavac.
- (3) Naknadu plate za prvih mjesec dana korišćenja porodijskog odsustva licu koje koristi porodijsko odsustvo obezbjeđuje i isplaćuje poslodavac iz vlastitih sredstava, a za narednih 11 mjeseci za prvo i drugo dijete, odnosno 17 mjeseci za blizance, treće i svako naredno dijete naknadu isplaćuje poslodavac, a isplaćena sredstva refundira Fond.
- (4) Poslodavac gubi pravo na refundaciju naknade plate ukoliko je lice prekinulo porodijsko odsustvo, u skladu sa zakonom kojim se uređuju radni odnosi.
- (5) Ukoliko je lice koje koristi porodijsko odsustvo, na sopstveni zahtjev, počelo da radi prije isteka porodijskog odsustva, poslodavac je dužan da donese rješenje o prestanku korišćenja porodijskog odsustva licu i dostavi ga prvostepenom organu.
- (6) Lice koje koristi porodijsko odsustvo, preduzetnik i lice koje koristi porodijsko odsustvo, a obavlja samostalnu profesionalnu djelatnost, gubi pravo na refundaciju ukoliko je počelo da radi prije isteka porodijskog odsustva.

Shodno članu 28. stav 1. ZDZ pravo na refundaciju naknade plate ima korisnik prava koji redovno uplaćuje doprinose za dječju zaštitu za sve obveznike doprinosa u posljednjih godinu dana prije počinjanja korišćenja porodijskog odsustva, kao i za vrijeme njegovog korišćenja.

Prema stavu 2. istog člana zahtjev za priznavanje prava na refundaciju naknade plate podnosi se u roku od šest mjeseci od dana počinjanja korišćenja porodijskog odsustva uz dokaz o uplaćenim doprinosima.

Prema stavu 3. istog člana zahtjev za refundaciju, u skladu sa rješenjem iz člana 27. stav 2. ZDZ o priznavanju prava, podnosi se prvostepenom organu nakon izvršene isplate naknade, a najkasnije u roku od tri mjeseca od dana isplate naknade plate za posljednji mjesec korišćenja porodijskog odsustva, a za lica koja koriste porodijsko odsustvo, preduzetnike i lica koja koriste porodijsko odsustvo, a obavljaju samostalnu profesionalnu djelatnost, nakon uplate doprinosa za posljednji mjesec korišćenja porodijskog odsustva.

Gubitak prava regulisan je stavom 4. istog člana - protekom roka iz st. 2. i 3. ovog člana korisnik prava gubi pravo na refundaciju.

Prema izloženom, i ako poslodavac ne ispunjava uslov da refundira naknadu od Fonda, dužan je da radnici isplaćuje naknadu plate za vrijeme porodijskog odsustva u propisanom iznosu.

#### *Ugovor o radu na neodređeno vrijeme*

**PITANJE:** Krajem decembra usvojen je set zakona (**Zakon o radu, Zakon o porezu na dohodak i Zakon o doprinosima**) gdje je utvrđen novi obračun plata.

**Da li ste u odnosu na navedene izmjene imali nove ugovore o radu na neodređeno vrijeme u skladu sa postojećim pravilnikom obrazaca ugovora o radu? Ukoliko isti imate molimo vas da nam pošaljete.**

**ODGOVOR:** ANEKS prema obrascima ugovora iz ranije važećeg Pravilnika („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 77/18)

Na osnovu člana 33., člana 170. stav 1. tačka 4. i člana 271 g. Zakona o radu („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 01/16, 66/18, 91/21 i 119/21) poslodavac (naziv / ime i prezime poslodavca) (u daljem tekstu: poslodavac) i radnik (ime i prezime radnika) iz (adresa radnika: grad, ulica i broj), sa završenom školom/fakultetom (naziv škole/fakulteta) i stručnim/naučnim nazivom (akademsko / stručno zvanje / zanimanje (u daljem tekstu: radnik), zaključuju:

#### ANEKS UGOVORA O RADU NA NEODREĐENO VRIJEME

1. Ovim aneksom vrše se izmjene Ugovora o radu na neodređeno vrijeme zaključenog između ugovornih strana dana \_\_\_\_\_ pod brojem \_\_\_\_\_ na sledeći način:
2. Tačka 3. mijenja se i glasi „Za redovan rad i prosječno ostvarene rezultate rada, radnik ostvaruje bruto platu u iznosu (iznos bruto plate) konvertibilnih maraka mjesečno.“
3. Tačka 4. mijenja se i glasi „Osnovna plata radnika, u skladu sa zakonom, kolektivnim ugovorom i ugovorom o radu, uvećava se:
  - (procenat uvećanja, najmanje 0,3%) za svaku godinu radnog staža radnika,
  - (procenat uvećanja, %) po osnovu prekovremenog rada,
  - (procenat uvećanja, %) po osnovu rada na dan republičkog praznika, odnosno drugog dana kada se po Zakonu ne radi,
  - (procenat uvećanja, %) po osnovu noćnog rada,
  - (procenat uvećanja, %) po osnovu pripravnosti,
  - (procenat uvećanja, %) po osnovu rada na radnom mjestu sa otežanim uslovima rada,
  - (procenat uvećanja, %) po osnovu radnog učinka,
  - 
  - (procenat uvećanja, %) po osnovu (osnov uvećanja).
  - “
4. Briše se tačka 5.
5. Ovaj aneks ugovor je zaključen dana (datum) godine u (mjesto zaključenja ugovora).
6. Jedan primjerak Aneksa ugovora uručen je radniku.

Ugovorne strane

Radnik

Za poslodavca

\_\_\_\_\_

Na osnovu člana 39., člana 170. stav 1. tačka 4. i člana 271 g. Zakona o radu („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 01/16, 66/18, 91/21 i 119/21) poslodavac (naziv / ime i prezime poslodavca) (u daljem tekstu: poslodavac) i radnik (ime i prezime radnika) iz

(adresa radnika: grad, ulica i broj), sa završenom školom/fakultetom (naziv škole/fakulteta) i stručnim/naučnim nazivom (akademsko / stručno zvanje / zanimanje (u daljem tekstu: radnik), zaključuju:

#### ANEKS UGOVORA O RADU NA ODREĐENO VRIJEME

1. Ovim aneksom vrše se izmjene Ugovora o radu na određeno vrijeme zaključenog između ugovornih strana dana \_\_\_\_\_ pod brojem \_\_\_\_\_ na sledeći način:

2. Tačka 4. mijenja se i glasi „Za redovan rad i prosječno ostvarene rezultate rada, radnik ostvaruje bruto platu u iznosu (iznos bruto plate) konvertibilnih maraka mjesečno.“

3. Tačka 5. mijenja se i glasi „Osnovna plata radnika, u skladu sa zakonom, kolektivnim ugovorom i ugovorom o radu, uvećava se:

- (procenat uvećanja, najmanje 0,3%) za svaku godinu radnog staža radnika,
- (procenat uvećanja, %) po osnovu prekovremenog rada,
- (procenat uvećanja, %) po osnovu rada na dan republičkog praznika, odnosno drugog dana kada se po Zakonu ne radi,
- (procenat uvećanja, %) po osnovu noćnog rada,
- (procenat uvećanja, %) po osnovu pripravnosti,
- (procenat uvećanja, %) po osnovu rada na radnom mjestu sa otežanim uslovima rada,
- (procenat uvećanja, %) po osnovu radnog učinka,
- 
- (procenat uvećanja, %) po osnovu (osnov uvećanja).
- .“

4. Briše se tačka 6.

5. Ovaj aneks ugovor je zaključen dana (datum) godine u (mjesto zaključenja ugovora).

6. Jedan primjerak Aneksa ugovora uručen je radniku.

Ugovorne strane

Radnik

Za poslodavca

### *Naknada plate u slučaju porodijskog odsustva u RS-u*

**PITANJE:** Ukoliko zaposlenica posjeduje Ugovor na neodređeno vrijeme u kompaniji, te se nalazi u drugom stanju (trudnoća), a internim Pravilnik organizacije je propisano da se za vrijeme porodijskog odsustva ne isplaćuje naknada/plata (firma posluje na internacionalnom nivou u više različitih država, te se za svaku donosi jedinstveni Pravilnik ) da li firma smije da ne isplaćuje zaposlenici platu, odnosno da li na taj način krši povredu Zakona o radu prema bosansko-hercegovačkom zakonodavstvu? Firma je sa sjedištem u Republici Srpskoj.

**ODGOVOR:** Prema članu 107. stav 1. Zakona o radu („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 1/16, 66/18, 91/21, 119/21) – u daljem tekstu: ZOR za vrijeme trudnoće, porođaja i njege djeteta žena ima pravo na porodijsko odsustvo u trajanju od godinu dana neprekidno, a za blizance i svako treće i naredno dijete u trajanju od 18 mjeseci neprekidno. Na osnovu člana 112. stav 1. ZOR, za vrijeme korišćenja porodijskog odsustva žena ima pravo na naknadu plate u visini prosječne plate koju je ostvarila u toku posljednjih 12 mjeseci prije počinjanja porodijskog odsustva. Prema stavu 5. istog člana, naknada plate ostvaruje se na teret Javnog fonda za dječiju zaštitu Republike Srpske.

Stoga su za primjenu prava poslodavca na refundaciju plate mjerodavne odredbe Zakona o dječijoj zaštiti („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 114/2017, 122/18, 107/19, 119/21) – u daljem tekstu: ZDZ. Prema članu 26. ZDZ, pravo na refundaciju naknade plate za vrijeme korišćenja porodijskog odsustva ima poslodavac, preduzetnik ili lice koje u vidu osnovnog zanimanja obavlja samostalnu profesionalnu djelatnost (u daljem tekstu: korisnik prava na refundaciju), a za ostvarivanje prava iz stava 1. ovog člana korisnik prava na refundaciju, odnosno njegov organizacioni dio mora biti registrovan u Poreskoj upravi Republike Srpske (u daljem tekstu: Poreska uprava) kao uplatilac doprinosa, odnosno lice koje koristi porodijsko odsustvo u skladu sa zakonom kojim se uređuju radni odnosi, na teritoriji Republike mora biti registrovano kod Poreske uprave kao obveznik doprinosa. Prema članu 27. stav 2. ZDZ, obračun i isplatu naknade plate licu, za vrijeme korišćenja porodijskog odsustva, u trajanju

propisanom zakonom kojim se uređuju radni odnosi, vrši poslodavac. Prema stavu 3. istog člana, naknadu plate za prvih mjesec dana korišćenja porodijskog odsustva licu koje koristi porodijsko odsustvo obezbjeđuje i isplaćuje poslodavac iz vlastitih sredstava, a za narednih 11 mjeseci za prvo i drugo dijete, odnosno 17 mjeseci za blizance, treće i svako naredno dijete naknadu isplaćuje poslodavac, a isplaćena sredstva refundira Fond. Ostali uslovi za ostvarenje refundacije su propisano čl. 28. i 29. ZDZ. Shodno izloženom poslodavac koji posluje na teritoriji Republike Srpske dužan je da radnici za vrijeme porodijskog odsustva isplati naknadu plate u propisanom iznosu, a istovremeno ima pravo da od Fonda za dječiju zaštitu Republike Srpske traži refundaciju naknade za 11 odn. 17 mjeseci.

Ukoliko radnici (porodilji) ne isplati naknadu plate poslodavac je u prekršaju i može biti novčano kažnjen sa novčanom kaznom u iznosu od 2.000 KM do 12.000 KM, dok odgovorno lice kod poslodavca može biti kažnjeno novčanom kaznom u iznosu od 200 do 1.200 konvertibilnih maraka. Takođe ukazujemo da je stavom 4. člana 264. ZOR propisano da ako je prekršaj iz stava 1. tog člana učinjen prema radniku mlađem od 18 godina, ženi u vezi sa trudnoćom, porođajem i materinstvom, ili prema radniku invalidu, novčana kazna za pravno lice ne može biti manja od 3.000 konvertibilnih maraka, a za odgovorno lice od 500 konvertibilnih maraka.

### *Isplata najniže plate*

**PITANJE:** Članom 128. Zakona o radu („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj: 1/16, 66/18 i 119/21) propisano je da se najniža plata isplaćuje za puno radno vrijeme i prosječno ostvarene rezultate radnika u skladu sa aktima poslodavca; da se najniža plata isplaćuje radniku samo kada je iznos plate radnika, obračunate u skladu sa zakonom, opštim aktom i ugovorom o radu, ispod iznosa najniže plate, te da se najniža plata koja se isplaćuje radniku uvećava po osnovu radnog staža. Interesuje nas, a radi pravilnog tumačenja Zakona o radu, da li iznos najniže plate uključuje samo osnovu platu, ili uključuje i određena uvećanja osnovne plate? Naime, da li je kod radnika koji ostvaruje osnovnu (neto) platu u iznosu od 540,00 KM, te na istu ostvaruje i uvećanje od 10% na ime povećanog rizika radnog mjesta, što sve ukupno

(osnovna plata i uvećanje) iznosi 594,00 KM, potrebno samo obračunavati uvećanje po osnovu radnog staža na iznos od 590,00 KM, ili tom radniku pripada pravo na osnovnu (neto) platu u iznosu od 590,00 KM, koja se zatim uvećava za 10% na ime povećanog rizika radnog mjesta, radnog staža i ostalih uvećanja u skladu sa zakonom i opštim aktom? Dakle, da li se to uvećanje plate po osnovu povećanog rizika uzima u obzir prilikom odgovora na pitanje da li je obračunata plata radnika ispod iznosa najniže plate, ili se prilikom procjene uzima u obzir samo osnovna plata bez uvećanja?

**ODGOVOR:** Na osnovu član 128. stav 2. Zakona o radu („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 1/16, 66/18, 91/21, 119/21) – u daljem tekstu: ZOR, najniža plata se isplaćuje radniku samo kada je iznos plate radnika, obračunate u skladu sa ZOR, opštim aktom ili ugovorom o radu, ispod iznosa najniže plate iz stava 1. istog člana. Shodno tome, iznos najniže plate u sebi sadrži osnovnu (neto) platu. Članom 25. Posebnog kolektivnog ugovora komunalnih i uslužnih djelatnosti Republike Srpske“ („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 21/2018) – u daljem tekstu: PKU, propisano je da se plata za obavljani rad i vrijeme provedeno na radu sastoji se od osnovne plate i dijela plate za radni učinak (stav 1.); osnovna plata se sastoji od koeficijenta složenosti posla i cijene rada (stav 2.); a kolektivnim ugovorom ili ugovorom o radu može se odrediti drugačiji način određivanja plate, koji ne može biti nepovoljniji za radnika od načina obračuna plate iz st. 1. i 2. ovog člana (stav 3.). Ako je osnovna (neto) plata određena u iznosu od 540,00 KM onda se ista ima upodobiti sa iznosom najniže plate 590,00 KM. Radi lakšeg razumijevanja iznos najniže plate ćemo izjednačiti sa osnovnom platom iz člana 123. ZOR, te će se na ovu platu dodati uvećanja po osnovu radnog staža kao i druga uvećanja (povećan rizik, otežani uslovi rada, prekovremeni/noćni rad i sl.). Na osnovu člana 27. PKU, plata se uvećava po osnovu ukupnog radnog staža radnika, a uvećanje iznosi najmanje 0,4% za svaku godinu radnog staža. Plata radnika uvećava se po osnovu uvećanja propisanih članom 33. stav 1. PKU:

- 1) po osnovu rada noću najmanje 30%,
- 2) po osnovu prekovremenog rada najmanje 25%,
- 3) za rad na državne praznike najmanje 40%,
- 4) obavljanja visokosloženih, najsloženijih i

izuzetno značajnih poslova do 30%,

- 5) obavljanje poslova pod posebno otežanim uslovima rada do 20%,
- 6) posebnih rezultata u radu do 20%.

***Na pitanje odgovorila Danijela Radonić, dipl. iur.***

*Sticanje prava na puni godišnji odmor*

**PITANJE:** Ako je radnik počeo da radi 5.7.2021. godine a 5.1.2022. godine stiče pravo na korištenje 20 dana godišnjeg, da li se taj godišnji veže za 2021. godinu ili se ipak veže za 2022. godinu?

**ODGOVOR:** Radnik koji prvi put zasniva radni odnos ili ima prekid radnog odnosa duži od 30 radnih dana stiče pravo na korišćenje godišnjeg odmora poslije šest mjeseci neprekidnog rada kod poslodavca, saglasno članu 79. stav 2. Zakona o radu RS („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 1/16). Članom 81. ZOR uređeno je pitanje srazmjernog godišnjeg odmora, te radnik ima pravo na jedan dan odmora za svaki mjesec dana rada u kalendarskoj godini:

- 1) ako u kalendarskoj godini u kojoj prvi put zasniva radni odnos nema šest mjeseci neprekidnog rada i
- 2) ako u kalendarskoj godini nije stekao pravo na godišnji odmor zbog prekida rada u smislu člana 79. stav 2. ovog zakona.

Dakle, radnik može da koristi u 2021. godini godišnji odmor po osnovu člana 81. ZOR, odnosno za svaki mjesec rada ima pravo na jedan dan odmora. Što znači da u decembru mjesecu može koristiti 5 dana godišnjeg odmora za 2021. godinu.

Članom 80. Zakona o radu propisano je u svakoj kalendarskoj godini radnik ima pravo na godišnji odmor u trajanju utvrđenim opštim aktom i ugovorom o radu, najmanje četiri radne sedmice, odnosno najmanje 20 radnih dana.

S obzirom da se godišnji odmor veže za kalendarsku godinu, radnik će 1.5. 2022. navršiti šest mjeseci neprekidnog rada, u tom slučaju radnik ima pravo da koristi puni godišnji odmor za 2022. godinu.

***Pravo na godišnji odmor u godini u kojoj stiče to pravo***

**PITANJE:** Molim Vas da mi kažete za radnika koji je počeo da radi u 2021. godini a pravo na 20 dana godišnjeg odmora stiže u 2022. godini, da li on koristi godišnji za 21 ili 22.godinu?

**ODGOVOR:** Članom 81. Zakona o radu („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 1/16 i 66/18 – ZOR) je propisano da radnik ima pravo na jedan dan odmora za svaki mjesec dana rada u kalendarskoj godini:

- 1) ako u kalendarskoj godini u kojoj prvi put zasniva radni odnos nema šest mjeseci neprekidnog rada i
- 2) ako u kalendarskoj godini nije stekao pravo na godišnji odmor zbog prekida rada u smislu člana 79. stav 2. ovog zakona.

Npr. Ako je radnik počeo da radi u avgustu 2021. godine onda je do 31. 12. 2021. godine trebao da iskoristi četiri dana godišnjeg odmora za 2021. godinu.

U članu 79. stav (2) ZOR, propisano je da radnik koji prvi put zasniva radni odnos ili ima prekid radnog odnosa duži od 30 radnih dana stiže pravo na godišnji odmor poslije šest mjeseci neprekidnog rada kod poslodavca. Saglasno članu 80. ZOR, u svakoj kalendarskoj godini u trajanju od najmanje 20 radnih dana, koji se uvećava po osnovu radnog staža (kolektivnim ugovorom).

Dakle, radnik kada napuni šest mjesec neprekidnog rada u 2022. godini, on ima pravo na puni godišnji odmor za 2022. godinu u trajanju od najmanje 20 radnih dana jer se shodno odredbi člana 80. ZOR, godišnji odmor veže za kalendarsku godinu.

### ***Na pitanja odgovorio Jusuf Brkić***

#### ***Obračunavanje toplog obroka***

**PITANJE:** Dana 22.02.2022. godine objavljena je odluka o utvrđivanju uvećanja plate, visine primanja po osnovu rada i visine pomoći radniku (Sl. glasnik RS 53/16, 12/22).

U tački III navedene odluke definisana je i isplata toplog obroka i glasi: „troškove jednog toplog obroka za vrijeme jednog radnog dana, kao i u slučaju obavljanja prekovremenog rada dužeg od tri časa dnevno u visini od 0,75% prosječne bruto plate u Republici Srpskoj za prethodnu godinu, za

svaki radni dan radnika, ukoliko kod poslodavca nije organizovana ishrana radnika“

1. Da li se ova odluka primjenjuje na platu od mjeseca februara ili primjena počinje od obračunskog perioda za mjesec mart (01.03.-31.03.)?
2. Po ovoj odluci minimalan iznos toplog obroka koji treba da se isplaćuje je 8 KM neto, odnosno 11,60 KM bruto, koliko je iznos minimalnog toplog obroka koji se isplaćuje, bio do dana stupanja na snagu ove odluke?
3. Ako je ishrana organizovana u društvu u vlastitoj kuhinji i preračunati iznos pripremljenog toplog obroka je 4,5 KM, da li se razlika do 8,00 KM treba isplatiti radniku uz platu i na isti iznos obračunati poreze i doprinose, jer Zakon o porezu na dohodak Član 8. tačka 11) glasi: troškove pripremanja toplog obroka u vlastitim restoranima kod poslodavca ili toplog obroka isporučenog poslodavcu od lica registrovanog za usluge kateringa, a najviše do 4,5 KM dnevno po zaposlenom je neoporeziv.

**ODGOVOR:** 1.U Službenom glasniku Republike Srpske broj 12/22 objavljena je Odluka o izmjenama i dopuni Odluke o utvrđivanju uvećanja plate, visine primanja po osnovu rada i visine pomoći radniku a ista je stupila na snagu 22.02.2022. godine. Ova odluka treba da počne da se primjenjuje od tog dana, što nije problematično u praksi jer se ove naknade svakako i obračunavaju po radnom danu.

2.Do 22.02.2022. godine naknada za topli obrok se određivala u visini od 0,75% prosječne neto plate u Republici Srpskoj za prethodnu godinu, za svaki radni dan radnika. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku (dostupno na [https://www.rzs.rs.ba/static/uploads/saopstenja/rad/mesecna\\_saopstenja/2021/Rad\\_Decembar\\_2021.pdf](https://www.rzs.rs.ba/static/uploads/saopstenja/rad/mesecna_saopstenja/2021/Rad_Decembar_2021.pdf)) prosječna neto plata za 2021. godinu iznosi 1.004,00 KM, tako da je neto naknada za troškove toplog obroka iznosila 7,53 KM po jednom radnom danu.

3.Iz odredbe član 132. Zakona o radu („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 1/16, 66/18, 91/21, 119/21) proizilazi da poslodavac radniku, između ostalog, isplaćuje troškove jednog toplog obroka

za vrijeme jednog radnog dana, kao i u slučaju obavljanja prekovremenog rada dužeg od tri časa dnevno, ukoliko kod poslodavca nije organizovana ishrana radnika. Na istom principu se zasniva o određivanje visine ove naknade, te je tač. III Odluke o utvrđivanju uvećanja plate, visine primanja po osnovu rada i visine pomoći radniku („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 53/2016, 12/22) propisano da poslodavac radniku isplaćuje troškove jednog toplog obroka za vrijeme jednog radnog dana, kao i u slučaju obavljanja prekovremenog rada dužeg od tri časa dnevno u visini od 0,75% prosječne bruto plate u Republici Srpskoj za prethodnu godinu, za svaki radni dan radnika, ukoliko kod poslodavca nije organizovana ishrana radnika.

Shodno tome, poslodavac ili organizuje ishranu ili isplaćuje naknadu. Ne bi bilo u skladu sa ZOR da poslodavac organizuje ishranu (za 4,50 KM) i da radniku isplaćuje razliku do 8,00 KM.

#### ***Korištenje godišnjeg odmora prije odlaska u penziju***

**PITANJE:** Radnica kojoj je 31.01.2022.godine uručeno rješenje o prestanku radnog odnosa zbog sticanja uslova za penziju je do tog datuma iskoristila cijeli godišnji odmor za 2021.godinu. Poslodavac joj u februaru isplaćuje platu za mjesec januar i otpremninu koja je obračunata u skladu sa zakonom o radu. Radnica nije iskoristila niti jedan dan godišnjeg odmora iz 2022.godine.

Da li je radnica već 01.01.2022.godine stekla pravo na godišnji odmor za 2022.godinu?

Da li je poslodavac u obavezi da joj isplati naknadu štete za neiskorišteni godišnji odmor iz 2022.godine?

**ODGOVOR:** Na osnovu člana 80. stav 1. Zakona o radu („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 1/16, 66/18, 91/21 i 119/21) – u daljem tekstu: ZOR, radnik ima pravo na godišnji odmor u svakoj kalendarskoj godini u trajanju utvrđenim opštim aktom i ugovorom o radu, najmanje četiri radne sedmice, odnosno najmanje 20 radnih dana. Shodno tome, već 01.01. radnik stiče pravo na godišnji odmor za tu kalendarsku godinu. Kada će ga zaista i koristiti zavisi od potreba procesa rada odnosno momenta prestanka radnog odnosa. Na osnovu člana 80. stav 2. ZOR, radniku kojem prestaje radni odnos zbog

ispunjavanja uslova za odlazak u starosnu penziju poslodavac je dužan da obezbijedi korišćenje godišnjeg odmora prije prestanka radnog odnosa, odnosno sticanja uslova za starosnu penziju .

(3) Ako radnik iz st. 1. i 2. ovog člana krivicom poslodavca, u cijelosti ili djelimično, ne iskoristi godišnji odmor, ima pravo na naknadu štete u visini prosječne plate radnika ostvarene u prethodna tri mjeseca, srazmjerno dužini neiskorišćenog godišnjeg odmora.

Prema članu 80. stav 3. ZOR, ako radnik iz st. 1. i 2. tog člana krivicom poslodavca, u cijelosti ili djelimično, ne iskoristi godišnji odmor, ima pravo na naknadu štete u visini prosječne plate radnika ostvarene u prethodna tri mjeseca, srazmjerno dužini neiskorišćenog godišnjeg odmora. S obzirom da je radnica (zbog planiranog sticanja prava na penziju) trebala godišnji odmor za 2021. godinu da iskoristi do 31.12.2021. godine kako bi već od 01.01.2022. godine mogla da počne da koristi odmor za 2022. godinu mišljenja smo da u konkretnom slučaju (zbog pretpostavke krivice poslodavca) poslodavac treba da izvrši isplatu naknade štete zbog neiskorišćenog godišnjeg odmora za 2022. godinu.

#### ***Pravo na godišnji odmor radnika koji prvi put zasniva radni odnos***

**PITANJE:** Radnik je od 01.10.2021.godine zasnovao radni odnos kod poslodavca. Da li pomenuti radnik stiče pravo na 3 dana godišnjeg odmora za 2021.godinu (za svaki mjesec rada u toku kalendarske godine po 1 dan)? Da li pomenuti radnik, nakon 6 mjeseci neprekidnog rada kod poslodavca (tačnije 01.04.2022.godine) stiče pravo na puni godišnji odmor za 2022.godinu?

**ODGOVOR:** Na osnovu člana 81. ZOR, radnik ima pravo na jedan dan odmora za svaki mjesec dana rada u kalendarskoj godini:

- 1) ako u kalendarskoj godini u kojoj prvi put zasniva radni odnos nema šest mjeseci neprekidnog rada i
- 2) ako u kalendarskoj godini nije stekao pravo na godišnji odmor zbog prekida rada u smislu člana 79. stav 2. ovog zakona.



Ako je radnik zasnovao radni odnos 01.10.2021. godine a prethodno je imao prekid ili uopšte nije bio u radnom odnosu, za 2021. godinu stiće pravo na 3 dana godišnjeg odmora. Isti je trebalo da iskoristi do 31.12.2021. godine.

Ovaj radnik nakon 6 mjeseci neprekidnog rada (01.04.2022. godine) stiće pravo na godišnji odmor za 2022. godinu u punom trajanju. Kada će ga zaista i koristiti i na koji način zavisi od potreba procesa rada i želja radnika.

### ***Korištenje godišnjeg odmora i raskid radnog odnosa***

**PITANJE:** Radnik je zaposlen kod poslodavca 3 godine bez prekida. Poslodavac će do 30.06.2022. godine, u skladu sa članom 85. Zakona o radu, donijeti odluku o rasporedu korištenja godišnjeg odmora za 2022.godinu od 01.07.2022.godine.

Kada radnik stiće pravo na godišnji odmor za 2022.godinu?

Ako pomenuti radnik npr. 01.05.2022.godine poslodavcu dostavi zahtjev za raskid radnog odnosa, da li je poslodavac u obavezi da mu isplati naknadu štete za neiskorišteni godišnji odmor, pod pretpostavkom da mu poslodavac ne može omogućiti da koristi godišnji odmor prije termina koje je odredio u odluci o rasporedu korištenja godišnjih odmora?

**ODGOVOR:** Shodno članu 80. stav 1. ZOR, u svakoj kalendarskoj godini radnik ima pravo na godišnji odmor u trajanju utvrđenim opštim aktom i ugovorom o radu, najmanje četiri radne sedmice, odnosno najmanje 20 radnih dana. Dakle radnik ovo pravo stiće 01.01.

Prema članu 85. stav 1. ZOR, raspored korišćenja godišnjeg odmora utvrđuje poslodavac, uz obavezu da radnike blagovremeno, a najkasnije do 30. juna, pisanim putem obavijesti o istom, s tim što radnik može tražiti korišćenje godišnjeg odmora u smislu člana 84. stav 1.ZOR. Ukoliko radnik želi da koristi godišnji odmor prije nego što poslodavac donese raspored korištenja godišnjeg odmora, poslodavac će svakako o tome odlučit rješenjem iz člana 198. ZOR, i prilikom sačinjavanja rasporeda navesti taj period korištenja.

Prema članu 88. stav 1. ZOR, radnik kojem prestane radni odnos radi prelaska na rad kod drugog poslodavca za tu kalendarsku godinu koristi godišnji odmor kod poslodavca kod kojeg je stekao pravo i to prije prestanka radnog odnosa. Ukoliko zbog krivice poslodavca radnik u cijelosti ili djelimično ne iskoristi godišnji odmor, ima pravo na naknadu štete u visini prosječne plate radnika ostvarene u prethodna tri mjeseca, srazmjerno dužini neiskorišćenog godišnjeg odmora, kako je to propisano stavom 3. istog člana.

Shodno tome ako radniku kojem prestaje radni odnos 01.05.2022. godine poslodavac ne može obezbijediti korištenje godišnjeg odmora dužan je da mu isplati naknadu štete prema stavu 3. člana 88. ZOR.

### ***Raspored korištenja godišnjeg odmora***

**PITANJE:** Kako tumačiti u ovom dijelu član 85. Zakona o radu gdje poslodavac odlukom utvrđuje raspored godišnjeg odmora za tekuću godinu do 30.06., pa ako je poslodavac odredio radniku neki drugi mjesec posle, da li je time povrijedio prava radnika odnosno bio uzročnik štete, ako je to vezano za naknadu štete za neiskorišteni godišnji odmor?

**ODGOVOR:** Raspored korišćenja godišnjeg odmora iz člana 85. stav 1. ZOR je raspored odnosno plan korišćenja godišnjih odmora što znači da može doći do njegovih izmjena odnosno dopuna zavisno od konkretnih okolnosti. U svakom slučaju poslodavac o pravu na godišnji odmor treba da donese rješenje u kojem će radniku dati pouku iz člana 201. ZOR, čime bi trebala biti obuhvaćena zaštita prava radnika. Naknade štete zbog odmora nema u situacijama koje nisu izričito navedene u članu 88. stav 1. i 2. ZOR, nego će poslodavac radniku omogućiti korištenje godišnjeg odmora u drugom periodu.

### ***Naknada radi nekorištenja godišnjeg odmora***

**PITANJE:** Ako je poslodavac u obavezi da mu isplati naknadu štete za neiskorišteni godišnji odmor da li mu isplaćuje naknadu srazmjerno broju mjeseci provedenih na radu u tekućoj godini (za svaki mjesec rada po 1 dan) ili pak za cjelokupan godišnji odmor?

**ODGOVOR:** Naknada iz člana 88. stav 3. ZOR isplaćuje se ako radnik u cijelosti ili djelimično ne iskoristi godišnji odmor, zbog čega radnik ima pravo na naknadu štete u visini prosječne plate radnika ostvarene u prethodna tri mjeseca, srazmjerno dužini neiskorišćenog godišnjeg odmora. Ako je radnik ostvario pravo na srazmjeran godišnji odmor onda shodno tome ima pravo na naknadu prema broju tih dana. Ako je radnik ostvario pravo puni godišnji odmor onda ostvaruje naknadu prema tome. U našem pravu nije dozvoljena mogućnost srazmjernog određivanja godišnjeg odmora (1/12 za svaki mjesec rada) ako radnik prestaje raditi npr. u martu.

*Na pitanja odgovorila Danijela Radonić, dipl. iur.*

#### *Ugovor o radu na određeno vrijeme*

**PITANJE:** Molim Vas da mi odgovorite na pitanje koje se odnosi na pravo radnika koji je na ugovoru na određeno vrijeme. Radnik je potpisao ugovor na određeno vrijeme i na bolovanje je (prelom van radnog mjesta) ugovor mu ističe za deset dana a ugovor je na određeno vrijeme . Da li radniku koji je na bolovanju, a ugovor mu ističe, bolovanje je do daljnjeg, može prestati radni odnos ili se produžava ugovor na određeno vrijeme.

**ODGOVOR:** Prema članu 175. Zakona o radu („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 1/16 i 66/18), radni odnos prestaje, pored ostalih razloga, i istekom roka na koji je zasnovan. Po ovom osnovu radnici radni odnos na određeno vrijeme prestaje danom isteka ugovora o radu, bez obzira na otvoreno bolovanje, ukoliko se ne radi o povredi na radu. Do prestanka radnog odnosa trebalo bi da radnica iskoristi godišnji odmor. Ako zbog krivice poslodavca ne iskoristi isti ima pravo na naknadu štete u visini plate srazmjerno broju dana neiskorišćenog odmora, na osnovu člana 88. stav 3 ZORRS. Drugih prava (otkazni rok, otpremnina) nema.

*Na pitanja odgovorio Jusuf Brkić, dipl. iur.*

#### *Rezerve akcionarskog društva*

**PITANJE:** U Zakonu o privrednim društvima RS - Sl. Gl. 82/2019 - član 213, stav 1 - glasi:  
“Rezerve AKCIONARSKOG društva čine

zakonske rezerve, rezerve kapitala, statutarne i druge rezerve”.

**Zamolio bih povratnu informaciju, odnosno Vaše mišljenje, da li se ovaj član odnosi samo na akcionarska društva, odnosno, da li to znači da ovaj član nije obavezujući za firme registrovane kao društva ograničene odgovornosti ?**

**ODGOVOR:** Članom 231. stav 1. Zakona o privrednim društvima (“Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 127/2008, 58/09, 100/11, 67/13, 100/17, 82/19) – u daljem tekstu: ZPD propisano je da rezerve akcionarskog društva čine zakonske rezerve, rezerve kapitala, statutarne i druge rezerve. Shodno članu 109. ZPD, odredbe tog zakona o otvorenom akcionarskom društvu koje se odnose na održavanje osnovnog kapitala, rezerve, povećanje i smanjenje osnovnog kapitala, kao i održavanje skupštine akcionara shodno se primjenjuju i na održavanje, povećanje i smanjenje osnovnog kapitala i održavanje skupštine članova društva sa ograničenom odgovornošću u slučaju gubitka.

Slijedeći odredbe iz člana 109. Zakona o privrednim društvima, a imajući u vidu da Zakon kod društava registrovanih kao DOO nije ništa posebno propisao, proizilazi da se odredbe člana 231. istog zakona, a koje regulišu rezerve akcionarskog društva, primjenjuju i na društva ograničene odgovornosti.

*Na pitanje odgovorila Danijela Radonić, dipl. iur.*



# SAVJETODAVNI SERVIS

## RADNI ODNOSI U FBiH - ODGOVORI NA PITANJA PRETPLATNIKA

### *Izmjena ugovora o radu*

**PITANJE:** Zakon o radu RS čl. 170. predvidio je mogućnost izmjene Ugovora o radu aneksom, dok Zakon o radu FBiH isto nije definirao.

Trebamo mijenjati Ugovore o radu zbog novog minimalnog iznosa bruto plaće, pa nas zanima možemo li to uraditi kroz anekse ili moramo sa radnicima zaključivati nove Ugovore o radu?

**ODGOVOR:** Prije svega napominjemo da Zakon o radu u FBiH ne poznaje anex ugovora o radu već se svaka izmjena ili dopuna ugovora o radu mora vršiti primjenom instituta otkaza ugovora o radu s ponudom novog ugovora o radu pod izmijenjenim okolnostima u skladu sa članom 107. Zakona o radu. Uvijek kada se mijenjaju elementi ugovora o radu, bez obzira da li je riječ o usklađivanju ugovora o radu sa zakonom, kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu ili sl. primjenjuje se institut otkaza ugovora o radu sa ponudom izmijenjenog ugovora o radu, shodno članu 107. Zakona o radu („Službene novine Federacije BiH“, br. 26/16 i 89/18).

Poslodavac može, otkazati postojeći ugovor o radu i ponuditi radnicima (radnicima koji su zaključili ugovor o radu na određeno i neodređeno vrijeme) novi ugovor o radu pod izmijenjenim uvjetima (drugo radno mjesto, niža plaća), a o ponudi za zaključivanje ugovora o radu pod izmijenjenim uvjetima radnik se mora izjasniti u roku koji odredi poslodavac, a koji ne može biti kraći od osam dana, u skladu sa članom 107. Zakona o radu.

Ukoliko radnik ne prihvati ili prihvati ovaj ponuđeni ugovor, zadržava pravo da pred nadležnim sudom osporava dopuštenost takve izmjene ugovora.

Stav sudske prakse je u ovom slučaju jasan: „Prihvatanje ili neprihvatanje ponude i potpisivanje izmijenjenog ugovora o radu nije uslov za sudsku zaštitu u sporu radi poništenja odluke o otkazu. I u slučaju kada zaposlenik ne prihvati izmijenjeni ugovor o radu, poslije donošenja odluke o otkazu može sa uspjehom isticati postojanje uslova za nezakonitost izmijenjenog ugovora kako u materijalnom tako i u formalnom smislu.“ (Rješenje Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine broj: 58 0 Rs 056905 11 Rev od 27.12.2012. godine).

*Korištenje starog godišnjeg odmora u novoj godini*      *Obračun satnice*

**PITANJE:** Radnika smo vratili na posao na osnovu pravosnažne sudske presude sa danom 16.01.2018 godine. Drugostepenu presudu smo zaprimili dana 07.01.2022 godine. Radnik je počeo raditi dana 02.02.2022 godine. Radnik želi da koristi godišnji odmor za 2021 godinu. Prema našem mišljenju radnik nema pravo na godišnji odmor za 2021 godinu jer se prema članu 50 Zakona o radu stav 2 predviđa da “ako radnik koristi godišnji odmor u dijelovima prvi dio koristi u toku kalendarske godine, a drugi dio najkasnije do 30 juna naredne godine”. Stavom 3 navedenog člana je predviđeno da radnik koji ne iskoristi dio godišnjeg odmora u smislu stava 2 navedenog člana, nema pravo prenošenja godišnjeg odmora u narednu godinu. Našim Pravilnikom o radu su predviđene identične odredbe. Molimo vas da nam odgovorite da li radnik ima pravo da koristi godišnji odmor za 2021 godinu u toku 2022 godine bez obzira što nije iskoristio prvi dio godišnjeg odmora za 2021 godinu do 31.12.2021 godine.

**ODGOVOR:** Članom 50. st. (2) i (3) Zakona o radu („Službene novine FBiH“, br. 26/16, i 89/18), izričito je propisano da, ukoliko se dogodi da radnik ne iskoristi dio godišnjeg odmora (tj. prvi dio u trajanju od najmanje 12 radnih dana koje koristi neprekidno), u tom slučaju on nema pravo prenošenja ostatka godišnjeg odmora u narednu godinu.

Dakle, ukoliko se godišnji odmor koristi u dva dijela, poslodavac je dužan radniku omogućiti korištenje prvog dijela godišnjeg odmora u toku kalendarske godine, a ukoliko se dogodi da radnik propusti da iskoristi prvih 12 dana svog godišnjeg odmora u toku kalendarske godine faktički on gubi pravo na neiskorišteni dio svog godišnjeg odmora, odnosno gubi mogućnost da prenese godišnji odmor u narednu godinu.

Zakon o radu nije predvidio nikakve izuzetke od ovog pravila, tj. bez obzira na okolnosti (pa i zbog privremene spriječenosti za rad – bolovanja) zbog kojih radnik nije iskoristio prvi dio svog godišnjeg odmora u toku kalendarske godine, on formalnopravno nema pravo zahtijevati od poslodavca da mu omogući korištenje „propuštenog“ godišnjeg odmora iz prethodne godine u tekućoj godini.

**PITANJE:** Da li smo kao poslodavac dužni mijenjati Ugovore o radu zbog nastalih promjena. Do sada smo imali osnovnu plaću u bruto iznosu 3,35 KM za sat rada.

**ODGOVOR:** Vlada Federacije BiH, na prijedlog Federalnog ministarstva finansija donijela je dana 30.12.2021. godine Uredbu o metodologiji izračuna i usklađivanja najniže plaće (“Službene novine Federacije BiH, broj 106/21), koja je stupila na snagu 31.12.2021. godine, a kojom je propisana metodologija utvrđivanja iznosa najniže plaće i usklađivanje najniže plaće

Uredbom je definisana najniža plaća, kao najniži mjesečni iznos plaće koji pripada radniku za rad u punom radnom vremenu, a utvrđuje se u neto iznosu.

U iznos najniže plaće ne ulaze uvećanja plaće koja radniku pripadaju za prekovremeni rad, noćni rad, rad u dane sedmičnog odmora, rad u dane praznika ili drugim danom za koji je zakonom određeno da se ne radi.

Najniža plaća radnika koji radi u nepunom radnom vremenu utvrđuje se i isplaćuje srazmjerno ugovorenom radnom vremenu.

To znači da, bez obzira da li je najniža plaća osnovica za obračun osnovne plaće ili ne, radniku se, za rad u punom radnom vremenu, ne može isplatiti plaća niža od najniže plaće koju utvrdi Vlada u neto iznosu, na koju se dodaju uvećanja plaće koja radniku pripadaju za prekovremeni rad, noćni rad, rad u dane sedmičnog odmora, rad u dane praznika ili drugim danom za koji je zakonom određeno da se ne radi.

Najniža plaća, utvrđena u skladu sa ovom Uredbom, u 2022. godini ne bi mogla biti manja od 543 KM neto, 55% od 987 KM - prosječne neto plaće u periodu januar - septembar 2021. godine.

Dakle, zakonodavac u navedenoj uredbi nije propisao iznos najniže satnice, nego je propisao iznos najniže plaće. Smatramo da se više ne može primjenjivati iznos satnice od 2.31 KM koju je utvrdilo Federalno ministarstvo rada i socijalne politike 2016. godine, iz

razloga što se ne bi moglo ostvariti pravo na najnižu platu koja je sada propisana. S obzirom na činjenicu da najniža satnica nije objavljena, smatramo da se ona eventualno može dobiti na način da se najniža plaća (543 KM) podijeli sa brojem radnih sati u mjesecu u kojem je radnik radio, ali da se radniku ne može isplatiti manja plata od najniže propisane plate.

Smatramo da u svom pravilniku o radu možete propisati da se osnova plata sastoji od najniže plaće puta koeficijent složenosti poslova za konkretnog radnika, te shodno tome nećete imati problema prilikom izračuna plate.

*Početak radnog vremena radnika koji je komercijalista*

**PITANJE:** Želimo preciznije da definiramo početak računanja radnog vremena, te razmišljamo o sljedećem načinu definiranja kroz odluku Poslodavca:

“ ... odjel Prodaje koji podrazumijeva terenski rad radnika i sastavni je dio radnih obaveza svih radnika zaposlenih u ovom odjelu - Tokom 5 (pet) radnih dana u sedmici (ponedjeljak-petak) za radnike zaposlene u odjelu Prodaje, puno radno vrijeme može trajati najviše 8 sati dnevno, odnosno 40 sati sedmično. Dnevno radno vrijeme započinje u 8 sati, a završava u 16:30h sati. Radnik koji radi duže od šest sati dnevno, ima pravo na odmor tokom radnog dana u trajanju od 30 minuta. Vrijeme ovoga odmora ne uračunava se u radno vrijeme. Radno vrijeme počinje da teče od momenta dolaska radnika na prvo prodajno mjesto kupca i nastavi putovati do sljedećeg prodajnog mjesta drugog kupca itd., a prema unaprijed dodijeljenoj ruti obilaska kupaca od strane Poslodavca svakom radniku. Relacije između prodajnih mjesta kupaca, odnosno vrijeme koje radnik provede putujući između prodajnih mjesta prema unaprijed dodijeljenoj ruti se uračunava u radno vrijeme. Vremenski period u trajanju od 45min do dolaska radnika na prvo prodajno mjesto prema dodijeljenoj ruti ne uračunava se u radno vrijeme. Za prodajna mjesta kupaca koja su udaljena više od 45min od mjesta stanovanja radnika, Poslodavac će prihvatiti i srazmjerno istom skratiti ukupno radno vrijeme radnika, pri čemu će obratiti posebnu pozornost

da se ne prekorači sedmični fond radnih od 40 radnih sati. “

Naši radnici zaposleni u odjelu prodaje koriste službena vozila 24h. Tokom 5 radnih dana u sedmici imaju raspoređene rute/terene i kupce koje imaju običi prema planu. Tokom sedmice imaju kupce prve na listi, a do kojih da bi došli treba im u prosjeku 45 min. vožnje, a nekada i više. Sada nas interesira, da li Poslodavac može na ovakav način da odredi početak računanja radnog vremena ili ne? Ne želimo da pređemo fond od 40h sedmično, tako bi svakom radniku koji ima vožnje više od 45 min. do prvog kupca razliku priznali u radno vrijeme i srazmjerno tom trajanju bi smanjili fond sati, tj. taj dan radnik ima pravo da ranije završi onoliko ranije koliko je krenuo ranije od kuće (ali samo za vrijeme preko 45 min.).

**ODGOVOR:** Shodno članu 36. Zakona o radu (“Sl. novine FBiH”, br. 26/16 i 89/18) puno radno vrijeme traje 40 sati sedmično, ako zakonom, kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu ili ugovorom o radu nije određeno u kraćem trajanju.

Puno radno vrijeme može se rasporediti na pet, odnosno šest radnih dana u skladu sa kolektivnim ugovorom i pravilnikom o radu. Autonomno je pravo poslodavca da se opredijeli da li će radno vrijeme rasporediti na pet ili šest radnih dana.

Raspored radnog vremena određuje poslodavac tako da ne prekorači ukupan broj sati punog radnog vremena sedmično (40 sati ili 37,5 sati, zavisno od toga kako je propisano vašim granskim kolektivnim ugovorom, ukoliko ga imate).

Ukoliko imate pravilnik o radu, raspored radnog vremena regulišete pravilnikom. Ukoliko nemate obavezu donošenja pravilnika o radu, odlukom organizujete i mijenjajte raspored radnog vremena, zavisno od potrebe, vodeći računa o mjesečnom ili sedmičnom punom fondu sati, odmorima i sedmičnom odmoru, koji se može u slučaju rada npr. nedeljom pomjeriti kao slobodan dan u idućoj sedmici. Može biti i definisano kao klizno radno vrijeme u većem rasponu. Bitno je da ono vrijeme u kojem radite bude evidentirano i sabrano za obračun i ne prelazi prosječno 40 sati sedmično.

Poslodavac je taj koji, pravilnikom o radu, utvrđuje raspored radnog vremena radnika, u skladu sa članom 36. stav (4) Zakona o radu („Službene novine Federacije BiH“, br. 26/16 i 89/18), pa nema smetnji da se raspored sedmičnog radnog vremena uredi različito za različite oblasti rada.

Također, u skladu sa članom 49. Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju („Službene novine Federacije BiH“, broj 13/18) povredom na radu smatra se:

- a) povreda osiguranika, prouzrokovana neposrednim i kratkotrajnim mehaničkim, fizičkim ili hemijskim djelovanjem, naglim promjenama položaja tijela, iznenadnim opterećenjem tijela ili drugim promjenama fiziološkog stanja organizma, ako je takva povreda uzročno vezana za obavljanje posla koji je osnov osiguranja,
- b) povreda koju osiguranik pretrpi na redovnom putu od stana do mjesta rada i obratno, odnosno radi obavljanja djelatnosti na osnovu koje je osiguran.

Međutim, smatramo da niste dobro uredili radno vrijeme za radnike koji rade na odjelu prodaje. Nije moguće da radniku računate radno vrijeme od momenta dolaska na lokaciju jer je radniku u opisu njegovih poslova da ide u druge gradove, odnosno jedan od poslova jeste i putovanje službenim autom. Smatramo da radniku trebete računati radno vrijeme od momenta kretanja na službeni put, odnosno od momenta popunjavanja putnog naloga, i vremena koje radnik upiše u putni nalog. Usmenim kontaktom s inspektorom rada, potvrđeno nam je navedeno postupanje.

*Izuzeci od obaveze javnog oglašavanja prilikom prijema u radni odnos u KS*

**PITANJE:** Uredbom o prijemu u radni odnos u Kantonu Sarajevo broj 19/21 propisani su izuzeci od obaveze javnog oglašavanja prilikom prijema u radni odnos.

**Članom 5. stav pod a) propisano je da se prijem u radni odnos vrši bez provedenog postupka obaveznog javnog oglašavanja u slučaju otkaza sa ponudom izmijenjenog ugovora o radu za radno mjesto koje podrazumijeva iste uvjete u pogledu stručne spremlje i radnog iskustva propisanih**

**općim aktom o sistematizaciji radnih mjesta, osim izmjene u pogledu trajanja ugovora o radu.**

**Ukoliko je za radno mjesto za koje radnik ima zaključen ugovor o radu kao uslov propisana 1 godina radnog iskustva, a radnika želimo rasporediti na drugo radno mjesto za koje je kao uslov propisano 2 godine radnog iskustva jer radnik ispunjava sve uslove (uslov u pogledu stručne spremlje je isti za oba radna mjesta, a radnik ima i potrebno radno iskustvo) da li se može primijeniti navedene odredbe kao izuzetak od obaveze javnog oglašavanja.**

**ODGOVOR:** Postupak prijema u radni odnos na određeno i neodređeno vrijeme u zavodima, agencijama, direkcijama i upravnim organizacijama, pravnim licima s javnim ovlaštenjima na teritoriji kantona, grada ili općine, u javnim ustanovama i javnim preduzećima čiji su osnivači kanton, grad ili općina, te u privrednim društvima u kojima kanton, grad ili općina učestvuju sa više od 50% ukupnog kapitala, osim ako posebnim propisom nije drugačije određeno, je uređeno Uredbom o postupku prijema u radni odnos u zavodima, agencijama, direkcijama i upravnim organizacijama, pravnim licima s javnim ovlaštenjima na teritoriji kantona, grada ili općine, u javnim ustanovama i javnim preduzećima čiji su osnivači kanton, grad ili općina, te u privrednim društvima u kojima kanton, grad ili općina učestvuju sa više od 50% ukupnog kapitala („Službene novine KS“, broj 9/19, 21/19 i 19/21).

Članom 5. navedene Uredbe propisani su izuzeci od obaveze javnog oglašavanja, te je navedeno da se prijem u radni odnos vrši bez provedene procedure obaveznog javnog oglašavanja u sljedećim slučajima:

- a) otkaza sa ponudom izmijenjenog ugovora o radu za radno mjesto koje podrazumijeva iste uvjete u pogledu stručne spremlje i radnog iskustva propisanih općim aktom o sistematizaciji radnih mjesta, osim izmjene u pogledu trajanja ugovora o radu.

Radnik u konkretnom slučaju je zaposlen na radnom mjestu na kojem je potrebno radno iskustvo od 1 godine, te takav radnik se ne bi mogao zaposliti na radno mjesto na kojem je uvjet 2 godine radnog iskustva jer Uredba propisuje da radnik mora ispunjavati iste uvjete u pogledu stručne spremlje i radnog iskustva propisanih općim aktom.

Navedenog radnika ne bi mogli premjestiti na novo radno mjesto bez provođenja konkursne procedure.

### **Utvrđivanje zdravstvene sposobnosti za obavljanje određenih poslova**

**PITANJE:** Koja je zakonska mogućnost da poslodavac provjeri invalidnost svojih radnika? Naime u preduzeću je zaposleno više radnika koji imaju Rješenje o invalidnosti II kategorije.

**ODGOVOR:** Saglasno članu 56. stav (2) Zakona o radu („Sl. novine FBiH“, br. 26/16 i 89/18) poslodavac može radi utvrđivanja zdravstvene sposobnosti za obavljanje određenih poslova, uputiti radnika na ljekarski pregled. U tom slučaju troškove ljekarskog pregleda snosi poslodavac.

Napominjemo da je prilikom zaključivanja ugovora o radu i tokom trajanja radnog odnosa, radnik dužan obavijestiti poslodavca o bolesti ili drugoj okolnosti koja ga onemogućava ili bitno ometa u izvršavanju obaveza iz ugovora o radu ili koja ugrožava život ili zdravlje lica s kojima radnik dolazi u dodir u izvršavanju ugovora o radu.

Poslodavac može zaposlenika poslati na vanredni zdravstveni pregled ukoliko postoji osnovana sumnja u psihofizičku sposobnost zaposlenika za obavljanje poslova na konkretnom radnom mjestu.

Ukoliko se radi o radnom mjestu s posebnim uslovima rada i propisanim periodičnim, redovnim i vanrednim, pregledima, upućivanje se vrši putem uputnice - propisanog obrasca 3P1, propisanim Pravilnikom o uslovima za utvrđivanje radnih mjesta sa posebnim uslovima rada i ljekarskim pregledima radnika na tim radnim mjestima („Službeni list SRBiH“, broj: 02/91), i to specijalista medicine rada - zdravstvene ustanove s organiziranom službom medicine rada koja posjeduje i osigurava odgovarajuću opremu, prostorije i kadar, a sve u skladu s kantonalnim propisima o zdravstvenom osiguranju.

Ukoliko se radi o upućivanju radnika radi utvrđivanja radne sposobnosti radi ostvarivanja prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, vještačenje vrši Institut za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja, na osnovu zahtjeva poslodavca i uz troškove koje snosi poslodavac, u skladu sa članom 97. stav

(2) Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju („Službene novine Federacije BiH“, broj 13/18).

Obrazac zahtjeva za medicinsko vještačenje i druge obrasce u postupku ostvarivanja prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, donosi Institut uz suglasnost Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje i isti predstavlja sastavni dio Pravilnika o kriterijima i postupku medicinskog vještačenja zdravstvenog stanja („Sl. novine FBiH“, broj 6/10).

Uz zahtjev za medicinsko vještačenje prilažu se sljedeći dokumenti:

- fotokopija lične karte;
- fotokopija prijave prebivališta/boravišta (CIPS obrazac);
- minimum medicinske dokumentacije;
- druga medicinska dokumentacija s kojom podnosilac zahtjeva raspolaže.

Za oblast penzijskog i invalidskog osiguranja pored navedene dokumentacije uz zahtjev se prilaže i popunjen obrazac od strane poslodavca (obrazac P3).

Također, određenu vrstu ponašanja koja može uticati na vaše poslovanje, odnosno na reputaciju vaše kompanije ili, pak, odbijanje radnika da ode na ljekarski pregled ili ocjenu radne sposobnosti možete propisati kao težu povredu radne obaveze, te shodno tome otkazati ugovor o radu, bez obaveze poštivanja otkaznog roka, u skladu sa članom 97. Zakona o radu, ukoliko bi radnik bio odgovoran za takvu povredu radne obaveze.

### **Korištenje godišnjeg odmora nakon isteka porodiljskog odsustva**

**PITANJE:** Imam situaciju, gdje mi je trudnica bila na bolovanju u 2021. godini, bolovanje je nastavila i u 2022. godini, sa ga je zatvorila i koristio/la bi novi godišnji odmor od 2022. godine, jer od 1 marta ide na porodiljsko/otvara porodiljsko bolovanje.

**Dali radnica može koristiti godišnji odmor za 2022. godinu, a obzirom da nije dolazila na posao niti jedan dan u 2022. godini, a po zakonu stekla je pravo na godišnji i u 2022. godini.**

**ODGOVOR:** Prema članu 47. Zakona o radu („Službene novine FBiH“, br. 26/16 i 89/18 - ZORFBiH) radnik, za svaku kalendarsku godinu, ima pravo na plaćeni godišnji odmor u trajanju od najmanje 20 radnih dana, a najduže 30 radnih dana. Shodno ovoj odredbi, godišnji odmor se veže za kalendarsku godinu tako da dotični radnik ima pravo koristiti godišnji odmor za ovu kalendarsku godinu. Dakle, u skladu sa ZORFBiH radnik ima pravo na puni godišnji odmor za svaku započetu godinu rada.

Konkretno, to znači da u Vašem slučaju nema smetnje da odmah po isteku privremene spriječenosti za rad radnica koristi godišnji odmor za 2022. godinu, naravno ukoliko bi poslodavac sa time bio saglasan i ukoliko bi to bilo u skladu sa planom korištenja godišnjeg odmora.

*Isplata najniže plate u slučaju kada je radnik na bolovanju*

**PITANJE:** U skladu sa odredbama Odluke o iznosu najniže plaće za 2022. godinu Vlade FBiH („Službene Novine FBiH“ 03-22) da li se radniku koji je na bolovanju cijeli mjesec mora isplatiti najniža plata, odnosno bruto plata u iznosu od 826,09 KM.

**ODGOVOR:** Na najnižu plaću od 543 KM dodaju se eventualni ostali dodaci iz člana 76. Zakona o radu („Službene novine Federacije BiH“, br. 26/16 i 89/18), dodatak za minuli rad i eventualno svi drugi dodaci koji mu pripadaju po vašem pravilniku o radu i to čini plaću radnika.

Saglasno čl. 46. i 47. Zakona o zdravstvenom osiguranju („Službene novine Federacije BiH“, br. 30/97, 7/02, 70/08 i 48/11), za vrijeme privremene spriječenosti za rad naknada iznosi najmanje od 80% od osnovice za naknadu, ako nije u pitanju povreda na radu ili profesionalno oboljenje kao uzrok privremene spriječenosti za rad.

Osnovica za naknadu je plaća isplaćena osiguraniku za mjesec koji prethodi mjesecu u kojem nastupi slučaj, a ako u mjesecu koji prethodi mjesecu u kojem je nastupio slučaj na osnovu koga se stiče pravo na naknadu osiguranik nije ostvario plaću, kao osnovica za naknadu uzima se prosječna plaća na nivou kantona za odgovarajući mjesec.

Izričito je propisano da naknada ne može biti niža od iznosa minimalne plaće važeće za mjesec za koji se utvrđuje naknada.

Iznos od 543 KM je najniža plaća utvrđena za 2022. godinu u neto iznosu. U iznos najniže plaće ne ulaze uvećanja plaće koja radniku pripadaju za otežane uvjete rada, prekovremeni rad, noćni rad, rad u dane sedmičnog odmora, rad u dane praznika ili drugim danom za koji je zakonom određeno da se ne radi, u skladu sa članom 2. Uredbe o metodologiji izračuna i usklađivanja najniže plaće („Službene novine Federacije BiH“, broj 106/21).

Ukoliko naknada plaće izračunata po osnovu čl. 47. i 48. Zakona o zdravstvenom osiguranju iznosi manje od najniže plaće, dužni ste isplatiti najnižu plaću tj. 543 KM.

Pravilan obračun osnovice za naknadu, ne znači da se odbija 20% od plaće radnika, već mu se isplaćuje 80% od osnovice za obračun.

*Izmjene pravilnika o radu*

**PITANJE:** U našoj ustanovi je u toku izrada Pravilnika o sistematizaciji. Prijedlog pravilnika je prosljeđen sindikatu na razmatranje te je isti uputio svoje primjedbe u većem obimu, koje su upućene direktoru na usaglašavanje.

**Interesuje nas da li je direktor u obavezi obavijestiti sindikat da li je i šta prihvatio, odnosno da li je prije nego što ode pravilnik na upravni odbor u obavezi nam dostaviti konačnu verziju i čime je to propisano.**

**ODGOVOR:** Pravilnik o radu donosi se uz obavezne konsultacije sa Sindikatom, a ne uz saglasnost sindikata, saglasno članu 118. stav (2) Zakona o radu („Službene novine Federacije BiH“, br. 26/16 i 89/18). Poslodavca ne obavezuje mišljenje Sindikata, odnosno bez obzira na suprotno mišljenje sindikata, koje pribavite u pisanoj formi, to poslodavca ne obavezuje da prijedloge mora prihvatiti

Kao što ste u upitu i naveli, podaci o namjeravanoj odluci se dostavljaju vijeću zaposlenika najmanje 30 dana prije donošenja odluke, a vijeće zaposlenika u roku od sedam dana od dana dostavljanja podataka dostavlja primjedbe i prijedloge koji bi mogli uticati na donošenje odluke poslodavca.



Ako se vijeće zaposlenika ne izjasni o namjeravanoj odluci u propisanom roku (sedam dana), smatra se da nema primjedbi i prijedloga.

Napominjemo da je obaveza poslodavca jeste da razmotri prijedloge i primjedbe (ukoliko postoje) i da odluči da li će ih prihvatiti ili ne. Dakle, zakonska obaveza jeste da se poslodavac konsultira sa vijećem zaposlenika, odnosno sa sindikatom, ali ne i da obavezno prihvati dostavljene prijedloge i primjedbe.

Dostavljanje namjeravane odluke, najmanje 30 dana prije njenog donošenja, podrazumijeva da će, nakon što dobije mišljenje vijeća zaposlenika, odnosno sindikata ako vijeće nije formirano, poslodavac razmotriti primjedbe i prijedloge i eventualno ih prihvatiti, pa onda u tom smislu korigovati odluku. Međutim, ukoliko vijeće zaposlenika / sindikat u roku od sedam dana od dana dostavljanja podataka ne dostavi nikakve primjedbe i prijedloge ili dostave dopis da je saglasno sa namjeravanom odlukom poslodavca, nema potrebe dalje čekati, odnosno poslodavac upućuje odluku u proceduru donošenja.

Zakonom o radu nije propisano da poslodavac mora obavijestiti sindikat ili vijeće zaposlenika o tome da li je prihvatio određene prijedloge sindikata, nego je samo propisao obavezu konsultiranja sa sindikatom.

Međutim, Zakon je izričito naveo u članu 118. stav 4 da sindikat odnosno vijeće zaposlenika može od nadležnog suda zatražiti da nezakonit pravilnik o radu ili neke njegove odredbe oglasi nevažećim. Dakle, ovdje se radi o tome da samo sud može proglasiti koje su to odredbe sporne odnosno nevažeće.

### ***Produžavanje radnog odnosa radnika koji treba u penziju***

**PITANJE:** Zakonom o radu, član 94. prestanak ugovora o radu, na osnovu stava d. ugovor o radu prestaje kada radnik navršši 40 godina staža osiguranja (u skladu sa propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju), bez obzira na godine života ako se poslodavac i radnik drugačije ne dogovore.

Uposlenica JU Centar za socijalni rad po osnovu stava d., člana 94. Zakona o radu, 2018 godine

ostvarila je uslove za prestanak radnog odnosa odnosno penzionisanje, međutim zbog obima posla zadržana je na poslu sve do danas, tj. nije došlo do prekida ugovora o radu.

**Moje pitanje glasi: da li smo na ovakav način prekršili neku od odredbi Zakona, odnosno da li postoje ograničenja koja smo prekršili time što je uposlenica i nakon ispunjenih uslova za penzionisanje zadržana na poslu sve do danas. Da li postoje smetnje da se radni odnos i dalje nastavi sve dok postoji potreba zbog obima posla, odnosno raspisivanja konkursa za prijem novog uposlenika.**

**ODGOVOR:** Odredbama člana 94. Zakona o radu („Službene novine Federacije BiH“, br. 26/16 i 89/18), propisano je da ugovor o radu prestaje kad radnik navršši 65 godina života i 15 godina staža osiguranja (u skladu sa propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju), odnosno kad radnik navršši 40 godina staža osiguranja (u skladu sa propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju), bez obzira na godine života, ako se poslodavac i radnik drugačije ne dogovore.

Dogovor radnika i poslodavca ima formu pisanog sporazuma, kojim se utvrđuje saglasnost obje strane da se važeću ugovor o radu, zaključen na neodređeno vrijeme, broj \_\_\_\_\_ od \_\_\_\_\_ godine nastavlja primjenjivati do \_\_\_\_\_ (određeni datum ili dok ga jedna od strana ne otkaže na zakonom propisan način).

Ne postoji nikakav propisani obrazac niti je potreban, a volja za nastavkom radnog odnosa radnika, koja je i volja poslodavca, samo treba da se pismeno iskaže i potpiše.

Nisu potrebne nikakve prijave niti objave u evidenciji zaposlenih, jer ugovor o radu zaključen na neodređeno vrijeme nastavlja da traje.

### ***Popunjavanje ponude na računaru ili ručno?***

**PITANJE:** Poslodavac ima informaciju da je jedan od njegovih radnika priveden zbog posjedovanja opojnih sredstava .... da li poslodavac istog ima pravo poslati na testiranje na korištenje opojnih sredstava shodno ovakvim informacijama?

**ODGOVOR:** Radnika koji je pod dejstvom alkohola ili drugih opojnih sredstava trebate uputiti u zdravstvenu ustanovu radi kontrole krvi ili navedeno provjeriti (potvrditi) korištenjem vlastitog aparata za alkotest (ili aparata za testiranje na opojna sredstva), koji se primjenjuje u skladu sa članom 52. tačka (i) Zakona o zaštiti na radu („Službene novine Federacije BiH“, broj 79/20), u kojem je navedeno da su dužnosti radnika da obavljaju periodične ljekarske preglede u terminima po zahtjevu poslodavca. Također, saglasno članu 56. stav (2) Zakona o radu („Sl. novine FBiH“, br. 26/16 i 89/18) poslodavac može radi utvrđivanja zdravstvene sposobnosti za obavljanje određenih poslova, uputiti radnika na ljekarski pregled. U tom slučaju troškove ljekarskog pregleda snosi poslodavac.

Radnik je dužan da se podvrgne provjeri da li je pod uticajem opojnih sredstava (droge ili alkohola) ili drugih sredstava zavisnosti u slučajevima i na način utvrđen opštim aktom (pravilnikom o radu) odnosno kolektivnim ugovorom.

Provjeru, da li je radnik pod uticajem opojnih sredstava, vrši organizacija odnosno poslodavac upotrebom alko – testa (ili drugog testa za uzorak na opojne droge) po postupku koji je utvrđen za vršenje takve provjere u propisima o bezbjednosti saobraćaja.

Dakle, način provjere da li je radnik pod uticajem opojnih sredstava trebate urediti svojim pravilnikom o radu. Ukoliko navedeno pitanje niste regulisali vašim pravilnikom o radu, potrebno je izmijeniti postojeći pravilnik.

Izmjene i dopune pravilnika o radu vršite na način da donesete Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o radu, kojim ćete propisati novi član ili stav pravilnika u vezi sa načinom provjere da li je radnik pod uticajem alkohola ili drugih sredstava zavisnosti.

Donošenje ovog pravilnika o izmjenama i dopunama pravilnika o radu mora proći cjelokupnu proceduru, kao da je riječ o donošenju novog pravilnika.

Dakle, i u ovom slučaju dužni ste se konsultirati sa sindikatom, odnosno vijećem zaposlenika ukoliko su formirani. U slučaju da poslodavac ne ispoštuje obavezu konsultovanja ili ne prihvati

stavove sindikata ili vijeća zaposlenika, sindikat, odnosno vijeće zaposlenika može od nadležnog suda zatražiti da nezakonit pravilnik o radu ili neke njegove odredbe oglasi nevažećim. Konsultacije se provode sa sindikatom koji je reprezentativan kod poslodavca i, ako postoje i drugi sindikati, sa tim drugim sindikatima. Konsultacije se odvijaju tako da poslodavac prijedlog / nacrt pravilnika dostavlja vijeću zaposlenika najmanje 30 dana prije donošenja pravilnika. Vijeće zaposlenika u roku od sedam dana dostavlja primjedbe i prijedloge izmjena pravilnika. Ako se vijeće zaposlenika ne izjasni o namjeravanoj odluci, smatra se da nema primjedbi i prijedloga (član 24. Zakona o vijeću zaposlenika). Obaveza poslodavca jeste da razmotri prijedloge i primjedbe i da odluči da li će ih prihvatiti ili ne. Zakonska obaveza jeste da se poslodavac konsultira sa vijećem zaposlenika, ali ne i da obavezno prihvati dostavljene prijedloge i primjedbe. Ukoliko nije formirano vijeće zaposlenika ni sindikat, ova obaveza poslodavca ne postoji, odnosno nema se sa kim konsultovati.

Također, pravilnik se objavljuje na oglasnoj tabli poslodavca i stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja. To bi u praksi značilo da poslodavac mora na primjeren način omogućiti radnicima uvid u pravilnik. Da bi objavljivanje bilo vjerodostojan dokaz izvršene obaveze, na pravilniku se upisuje datum kad je postavljen na oglasnu tablu i datum kad je skinut s oglasne table ili se o tome sastavlja neka druga vrsta pisanog dokumenta.

*Korištenje godišnjeg odmora od prethodne godine u tekućoj godini*

**PITANJE:** Radnica je od 06.11.2020. godine do 01.04.2021. godine bila na trudničkom bolovanju, a od 01.04.2021. godine do 01.04.2022. godine će biti na porodiljskom bolovanju.

**Radnica nema ni jedan radni dan u 2021. godini, jer na bolovanju je od 06.11.2020. do 01.04.2022. godine.**

**Radnica traži prilikom povratka na posao od 01.04.2022. godine da koristi kompletan godišnji odmor za 2021. godinu. Da li radnica ima pravo na godišnji iz 2021. godine, jer nije ostvarila ni jedan radni dan u 2021. godini?**

**Poslodavac je radnicu obavijestio da nema pravo na godišnji iz 2021. godine i da li smo u tome pogriješili?**

**ODGOVOR:** Članom 50. st. (2) i (3) Zakona o radu („Službene novine FBiH“, br. 26/16, i 89/18), izričito je propisano da, ukoliko se dogodi da radnik ne iskoristi dio godišnjeg odmora (tj. prvi dio u trajanju od najmanje 12 radnih dana koje koristi neprekidno), u tom slučaju on nema pravo prenošenja ostatka godišnjeg odmora u narednu godinu.

Ukoliko se godišnji odmor koristi u dva dijela, poslodavac je dužan radniku omogućiti korištenje prvog dijela godišnjeg odmora u toku kalendarske godine, a ukoliko se dogodi da radnik propusti da iskoristi prvih 12 dana svog godišnjeg odmora u toku kalendarske godine faktički on gubi pravo na neiskorišteni dio svog godišnjeg odmora, odnosno gubi mogućnost da prenese godišnji odmor u narednu godinu.

Zakon o radu nije predvidio nikakve izuzetke od ovog pravila, tj. bez obzira na okolnosti (pa i zbog privremene spriječenosti za rad – bolovanja) zbog kojih radnik nije iskoristio prvi dio svog godišnjeg odmora u toku kalendarske godine, on formalnopravno nema pravo zahtijevati od poslodavca da mu omogući korištenje „propuštenog“ godišnjeg odmora iz prethodne godine u tekućoj godini.

Dakle, navedena radnica nema pravo koristiti godišnji odmor za prethodnu godinu u tekućoj godini.

*Otkaz ugovora o radu radniku koji je na bolovanju*

**PITANJE:** Može li poslodavac dati otkaz radniku koji je na bolovanju duže od 5 godina (nije povreda na radu)?

Radnik nema namjeru da se vrati na posao, osim osnovnog oboljenja zbog kojeg je počeo sa bolovanjem, ima dodatne dijagnoze koji se odnose na psihičko stanje, te s obzirom na takvu situaciju te da već duže vremena poslodavac ima troškove, a nema izgleda da će se radnik vratiti na posao, kako poslodavac da postupi?

**ODGOVOR:** Da bi se raskinuo ugovor o radu sa radnikom, koji je zaključen na neodređeno vrijeme, neovisno od toga da li je na bolovanju ili nije, moraju biti ispunjeni zakonski uslovi za otkaz, propisani odredbama čl. 96, 97. i 109. Zakona o radu („Službene novine Federacije BiH“, br. 26/16 i 89/18). Jedino u slučaju bolovanja koje je posljedica povrede na radu ili profesionalnog oboljenja, ugovor o radu se ne može otkazati za vrijeme privremene spriječenosti za rad zbog liječenja ili oporavka, osim ako je počinio teži prijestup ili težu povredu radne obaveze iz ugovora o radu, u skladu sa članom 71. Zakona o radu.

Osnov za otkaz ugovora o radu ne može biti bolovanje, odnosno privremena spriječenost za rad nego se moraju ispuniti uvjeti koji su propisani u čl. 96, 97. i 109. Zakona o radu. Dakle, ne može se dati otkaz radniku koji je na bolovanju ako se radi o povredi na radu i profesionalnoj bolesti koja je do toga dovela. Ako se radi o povredi van rada i bolesti koja nije uzrokovana radnim mjestom, može se, uz provođenje zakonom utvrđenog postupka, dati otkaz ugovora o radu. Međutim, to je lako reći ali provođenje zakonitog postupka od strane poslodavca koji će dovesti do otkaza ugovora o radu dok je radnik na bolovanju je malo teži postupak. Iz tih razloga naša je preporuka da poslodavac sačeka povratak radnika sa bolovanja pa tek onda da otvori pitanje otkaza ugovora o radu.

*Uvećanje plate na najnižu plaću propisanu Uredbom*

**PITANJE:** Uredbom o metodologiji izračuna i usklađivanja najniže plaće (SL novine FBiH br. 106/21), članom 3. stav (1) propisano je da najniža neto plaća ne može iznositi manje od 55% prosječne mjesečne neto plaće u FBiH.

Dalje, članom 2. stav (2) gore navedene Uredbe propisano je da u iznos najniže plaće ne ulaze uvećanja plaće koja radniku pripadaju za prekovremeni rad, noćni rad, rad u dane sedmičnog odmora, rad u dane praznika ili drugim danom za koji je zakonom određeno da se ne radi.

Budući da veliki broj radnika u našem preduzeću prima i dodatak po osnovu posebnih uslova rada, koja su utvrđena Pravilnikom o radu i ugovorima

o radu, interesuje nas da li ovaj dodatak na platu u određenom procentualnom iznosu, ulaze u osnovnu platu u neto iznosu od 543, KM ili je ipak to dodatak koji se obračunava na najniži iznos plaće. Također interesuje nas da li postoji zvaničan stav po ovom pitanju imajući u vidu da članom 2. stav (2) Uredbe nije propisano da u iznos najniže plaće ne ulaze dodaci po osnovu posebnih, otežanih uslova rada.

**ODGOVOR:** Na najnižu plaću od 543 KM dodaju se eventualni ostali dodaci iz člana 76. Zakona o radu („Službene novine Federacije BiH“, br. 26/16 i 89/18), dodatak za minuli rad i eventualno svi drugi dodaci koji mu pripadaju po vašem pravilniku o radu i to čini plaću radnika.

Iznos od 543 KM je najniža plaća utvrđena za 2022. godinu u neto iznosu. U iznos najniže plaće ne ulaze uvećanja plaće koja radniku pripadaju za otežane uvjete rada, prekovremeni rad, noćni rad, rad u dane sedmičnog odmora, rad u dane praznika ili drugim danom za koji je zakonom određeno da se ne radi, u skladu sa članom 2. Uredbe o metodologiji izračuna i usklađivanja najniže plaće („Službene novine Federacije BiH“, broj 106/21).

#### *Naknada plaće zbog smanjenog obima posla*

**PITANJE:** Radnik nije radio cijeli mjesec, nije bilo posla, ali ga poslodavac nije odjavio sa osiguranja. Da li poslodavac može obustaviti platu radniku uz njegovu saglasnost, jer nije radio, samo da mu obračuna doprinose za navedeni mjesec? Po zakonu poslodavac isplaćuje i naknadu plate za period u kojem radnik nije radio (čl. 81. st. 3 ZOR), ali u konkretnom slučaju bi bio zaključen sporazum o obustavi naknade plate potpisan i od strane radnika.

**ODGOVOR:** Shodno članu 81. stav (3) Zakona o radu („Sl. novine FBiH“, br. 26/16 i 89/18), radnik ima pravo na naknadu plaće za vrijeme prekida rada do kojeg je došlo zbog okolnosti za koje radnik nije kriv (viša sila, privremeni zastoje u proizvodnji i sl.), u skladu sa kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu i ugovorom o radu.

Ako ovo pitanje nije regulisano granskim kolektivnim ugovorom, ili ukoliko niste potpisnici granskog ugovora, morate ga prethodno regulisati

pravilnikom o radu i odrediti visinu naknade. Dakle, poslodavac slobodno propisuje svojim internim aktom iznos navedene naknade plate. Iznos navedene naknade propisuje poslodavac slobodno svojim internim aktom i nema nikakvih zakonskih prepreka da naknada iznosi npr. u iznosu minimalne plaće i nema nikakvih zakonskih prepreka da se propiše isti iznos navedene naknade za sve radnike.

Poslodavac će za vrijeme prekida rada isplaćivati radniku pripadajuća davanja (doprinosi) kao u slučaju da radnik radi te naknadu.

Radnicima ne možete plaću umanjivati proizvoljno, već u iznosu propisanom kolektivnim ugovorom i vašim pravilnikom o radu, odnosno ako ne donosite pravilnik o radu, drugim opštim aktom poslodavca.

Također, naknade koje su vezane za prisustvo radnika na radnom mjestu im, u tom slučaju, ne bi pripadale, kao što su naknada za ishranu (topli obrok) i naknada za prevoz na posao i sa posla.

Smatramo da nije moguće zaključiti navedeni sporazum kako ste naveli, jer nije u skladu sa navedenim članom Zakona o radu.

#### *Jubilarna nagrada*

**PITANJE:** Imamo radnicu koja sa 31.3.2022. godine prestaje sa radom, odnosno odlazi u penziju. Ove godine stiče pravo na jubilaru nagradu.

Interesuje me obzirom da ista ima pravo i na 6 neoporezivih plaća, da li ima i pravo na jubilaru nagradu.

**ODGOVOR:** Jubilarna nagrada predstavlja pravo radnika na naknadu za ostvareni određeni broj godina radnog staža (najčešće je to 5, 10, 15, 20, 25, 30 itd. godina) i to je obično novčana nagrada radniku za neprekidni radni staž kod istog poslodavca, ali ne mora nužno da bude ostvarena kod istog poslodavca.

Pravo na jubilaru nagradu nije propisano Zakonom o radu, ali isto može biti propisano kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu ili ugovorom o radu. Ukoliko za vašu djelatnost nije donešen kolektivni ugovor ili ukoliko vi niste potpisnik nekog od postojećih kolektivnih ugovora,

a ukoliko zapošljavate više od 30 radnika, navedenu problematiku (uslove, visinu i rokove isplate jubilarne nagrade) ste trebali detaljno definisati pravilnikom o radu.

Ukoliko postoji granski kolektivni ugovor, a čiji ste vi potpisnik, te ukoliko je istim detaljno uređeno navedeno pitanje, dužni ste da se rukovodite istim.

Dakle, sve zavisi od toga kada će radnica steći uvjete za jubilarnu naknadu, odnosno ukoliko stiče pravo na jubilarnu naknadu poslije 31.3.2022. godine, odnosno nakon penzionisanja, u tom slučaju nema pravo na jubilarnu naknadu. Ukoliko radnica stiče uvjete u pogledu radnog staža za jubilarnu naknadu do 31.3.2022. ili sa tim danom (odnosno napunit će 5, 10, 15, 20, 25, 30 itd. radnog staža kod poslodavca prije 31.3.2022.) , u tom slučaju radnica ima pravo na jubilarnu nagradu.

### *Prekovremeni rad invalida II kategorije*

**PITANJE:** Invalid sam II kategorije, pa me zanima da li me poslodavac ima pravo kazniti zbog toga što ne radim prekovremeno? Zaposlena sam u državnoj firmi.

**ODGOVOR:** Prekovremeni rad radnika regulisan je članom 38. Zakona o radu FBiH ("Službene novine Federacije BiH", br. 26/16, i 89/18), samo u slučaju više sile (požar, potres, poplava) i iznenadnog povećanja obima posla, kao i u drugim sličnim slučajevima neophodne potrebe, kada je radnik, na zahtjev poslodavca, obavezan da radi duže od punog radnog vremena (prekovremeni rad), a najviše do osam sati sedmično. Stavom (2) navedenog člana Zakona je propisano da ukoliko prekovremeni rad radnika traje duže od tri sedmice neprekidno ili više od 10 sedmica u toku kalendarske godine, o prekovremenom radu poslodavac obavještava nadležnu inspekciju rada.

Stavom (3) istog člana navedeno je da nije dozvoljen prekovremeni rad maloljetnom radniku, trudnici, majci odnosno usvojitelju djeteta do tri godine života, kao i samohranom roditelju, samohranom usvojitelju i licu kojem je na osnovu rješenja nadležnog organa dijete povjereno na čuvanje i odgoj, do šest godina života djeteta.

Dakle, u navedenim kategorijama kome je zabranjen prekovremeni rad ne nalaze se invalidi II kategorije. Shodno tome Vaš poslodavac može zahtijevati od Vas da radite prekovremeno ali samo ako su ispunjeni uvjeti iz člana 38. Zakona o radu (više sile, požar, potres, poplava i iznenadnog povećanja obima posla). Ukoliko u Vašem rješenju o invalidnosti stoji da ne smijete raditi prekovremeno, u tom slučaju poslodavac ne može od Vas zahtijevati da radite prekovremeno.

Također, poslodavac je ograničen u smislu prekovremenog rada te je propisano da prekovremeni rad može trajati najviše osam sati sedmično, a ukoliko prekovremeni rad radnika traje duže od tri sedmice neprekidno ili više od 10 sedmica u toku kalendarske godine, o prekovremenom radu poslodavac obavještava nadležnu inspekciju rada.

Ukoliko poslodavac ne obavijesti mjerodavnu inspekciju rada o prekovremenom radu o kojem ga je dužan obavijestiti (član 38. stav 2), čini prekršaj iz člana 171. stav (1) tačka 16. Zakona o radu ("Službene novine Federacije BiH", br. 26/16 i 89/18), za koji je propisana novčana kazna od 1.000 do 3.000 KM, a u ponovljenom prekršaju novčana kazna od 5.000 do 10.000 KM za poslodavca – pravnu osobu, a ako je prekršaj učinjen prema malodobnom radniku, najniži i najviši iznos novčane kazne uvećava se dvostruko. Za ovaj prekršaj kaznit će se poslodavac – fizička osoba novčanom kaznom od 2.000 do 5.000 KM, kao i odgovorna osoba kod poslodavca koji je pravna osoba, novčanom kaznom od 2.000 do 5.000 KM.

Iste novčane kazne predviđene su i za prekršaj iz člana 171. stav (1) tačka 15. Zakona o radu, u slučaju da inspektor utvrdi da poslodavac od radnika zahtijeva da radi dulje od punog radnog vremena (prekovremeni rad) suprotno članu 38. st. 1. i 3. ovoga zakona.

Ako poslodavac sam obavijesti inspekciju rada, onda će inspekcija rada zabraniti prekovremeni rad uveden suprotno st. 1-4. ovoga člana, a poslodavca uputiti da u organizaciji posla izvrši izmjene, odnosno primi nove radnike umjesto uvođenja prekovremenog rada.

### *Obračun minulog rada za vrijeme privremene spriječenosti za rad*

**PITANJE:** Da li je javno preduzeće u obavezi radniku koje je se nalazi na bolovanju prilikom obračuna plate u obračun uvrstiti stavku "minuli radni staž" ili Preduzeće nema obavezu prilikom obračunu plate radniku koji se nalazi na bolovanju obračunavati isplaćivati minuli radni staž?

**Ovo me zanima iz razloge jer su različita tumačenja od institucije do institucije.**

**ODGOVOR:** Član 81. Zakona o radu („Sl. novine FBiH“, broj 26/16 i 89/18) propisano je da radnik ima pravo na naknadu plaće za period odsustvovanja sa rada iz opravdanih razloga predviđenih zakonom, propisom kantona, kolektivnim ugovorom i pravilnikom o radu (godišnji odmor, privremena spriječenost za rad, porođajno odsustvo, plaćeno odsustvo i sl.)

Iznos naknade plate za vrijeme privremene spriječenosti za rad je najmanje 80% od osnovice za naknadu, s tim da to ne može biti niže od iznosa minimalne plaće važeće za mjesec za koji se utvrđuje naknada (član 47. Zakona o zdravstvenom osiguranju).

Izuzetno, u sljedećim slučajevima naknada plaće iznosi 100% od osnovice za naknadu:

1. za vrijeme privremene spriječenosti za rad zbog povrede na radu ili oboljenja od profesionalne bolesti,
2. za vrijeme privremene spriječenosti za rad zbog bolesti i komplikacija prouzrokovanih trudnoćom i porođajem,
3. za vrijeme privremene spriječenosti za rad zbog transplantacije živog tkiva i organa u korist druge osobe.

Osnovica za naknadu je plaća isplaćena osiguraniku za mjesec koji prethodi mjesecu u kojem nastupi slučaj na osnovu kojeg se stiče pravo na naknadu. Ako u mjesecu koji prethodi mjesecu u kojem je nastupio slučaj na osnovu koga se stiče pravo na naknadu osiguranik nije ostvario plaću, kao osnovica za naknadu uzima se prosječna plaća na nivou kantona za odgovarajući mjesec.

Pravilnikom o radu poslodavac može propisati i veći iznos naknade plaće za vrijeme privremene spriječenosti za rad, međutim taj dio naknade plaće bi „padao“ na teret poslodavca.

Član 57. Zakona o zdravstvenom osiguranju propisuje da naknadu plaće obračunava i isplaćuje poslodavac, s tim da je kantonalni zavod obavezan vratiti isplaćenu naknadu u roku od 45 dana od dana prijema zahtjeva za povrat.

Provedbene propise o načinu ostvarivanja prava na naknadu plaće donosi upravno vijeće kantonalnog zavoda osiguranja.

Dakle, u ovom slučaju se kao o polaznoj osnovi za obračun naknade za vrijeme privremene spriječenosti za rad govori o plaći osiguranika, koja pored osnovne plaće uključuje i uvećanje plaće po osnovu minulog rada.

Prema tome, nema osnova da se zaposlenicima koji su na bolovanju uskraćuje naknada za minuli rad.

***Na pitanja odgovorio Jusuf Brkić, dipl. iur.***



# SAVJETODAVNI SERVIS

ODGOVORI NA PITANJA PRETPLATNIKA  
IZ OBLASTI RAČUNOVODSTVA I FINANSIJA FBiH

*Da li se ti putni troškovi mogu voditi kao trošak u knjizi prihoda i rashoda kroz putni nalog*

**PITANJE:** U pitanju je obrtnička djelatnost (računalno programiranje) vlasnik obrta ima potpisan ugovor sa firmom van BiH. U ugovoru je naglašeno da svaki mjesec ima obvezu doći u sjedište firme na 5 dana. Oni mu troškove goriva, parkinga, putarine refundiraju kroz putne troškove koji su naglašeni na računu koji im on izdaje svaki mjesec. Da li se ti troškovi mogu voditi kao trošak u knjizi prihoda i rashoda kroz putni nalog. U svrhu putovanja koristi vlastito vozilo.

**ODGOVOR:** U skladu sa članom 15. Zakona o porezu na dohodak (Službene novine FBiH 10/2008, 9/2010, 44/2011, 7/2013 i 65/2013) poslovni rashodi (u daljnjem tekstu: rashodi) koji se mogu odbiti od prihoda su plaćeni troškovi u toku jednog poreznog perioda koji su u potpunosti izričito i direktno povezani sa obavljanjem te samostalne djelatnosti.

U skladu sa članom 15. stav 5. tačka 11 se navodi da rashodi koji su predmet odbitka su

11) troškovi putovanja u skladu sa posebnim propisima.

Posebne propise predstavlja Uredba o naknadama troškova za službena putovanja (Službene novine FBiH 44/2016 i 50/2016) u kojoj je u članu 10 definisano da : Državnom službeniku (a i samostalnom poduzetniku) koji za potrebe službenog putovanja koristi putnički automobil u ličnom vlasništvu, pripada naknada u visini 15% cijene litre benzina BMB 95 na teritoriji Bosne i Hercegovine, po pređenom kilometru na odobroj relaciji.

Isplata naknade iz stava (1) ovog člana predstavlja naknadu troškova za gorivo i amortizaciju automobila i ista ne isključuje troškove nastale po osnovu plaćene cestarine, putarine, mostarine, naknade za korištenje tunela, parkinga i drugih troškova nastalih u vezi sa prijevozom na službenom putovanju.

Kod obračuna naknade za korištenje ličnog putničkog automobila isti se vrši na način da se obračuna najkraća udaljenost koju državni službenik mora prijeći prijevoznim sredstvom, a koja se može utvrditi (izmjeriti) na geografskoj karti namijenjenoj vozačima i ona je mjerodavna prilikom određivanja stvarne udaljenosti službenog putovanja.

Dakle, bitno je da su navedeni rashodi nastali zbog poslovne djelatnosti obrta što se iz Vašeg upita može zaključiti. S druge strane, neophodno je da posjedujete putni nalog i sve troškove uredno povežete sa službenim putem i fakturisanjem istog.

*Da se porez po odbitku obračunava na prihod koji je ostvario nerezident obavljanjem povremene djelatnosti na teritoriji FBiH?*

**PITANJE:** Kompanija iz Hrvatske nam svaki mjesec fakturira uslugu održavanja softvera (otklanjanje mogućih pogrešaka aplikacijskog sistema i pripadne korisničke dokumentacije i/ili otklanjanje uzroka teškoća u radu s aplikacijskim sistemom kada su te teškoće uzrokovane ili proizvedene proizvodima ili postupcima izvršitelja, implementaciju novih verzija aplikacijskog sistema izvršitelja, promjene aplikacijskog sistema zbog zakonskih promjena, promjena organizacije naručitelja, ažuriranje korisničke dokumentacije u skladu s mogućim promjenama aplikacijskog sistema, savjetovanje korisnika aplikacijskog sistema) u skladu sa ugovorom. To radi iz Hrvatske, dakle udaljenim radom iz Zagreba, pa vas molim za stručno mišljenje da li smo u konkretnom slučaju dužni da podnosimo OP-820 Poreznoj upravi ili ne prilikom plaćanja navedenih usluga?

**ODGOVOR:** Članom 38. stav (1) Zakona o porezu na dobit (Službene novine FBiH 15/2016 i 15/2020) propisano je da se porez po odbitku obračunava na prihod koji je ostvario nerezident obavljanjem povremene djelatnosti na teritoriji FBiH, osim prihoda koji se može pripisati poslovnoj jedinici nerezidenta u FBiH.

Porez po odbitku obračunava se na osnovu isplate ili na drugi način izmirene naknade za autorska prava i druga prava intelektualnog vlasništva (kako je navedeno pod tačkom c) člana 38. stav (1) Zakona).

U stavu (10) istog člana Zakona propisano je **da pojam naknade za autorska prava i druga prava intelektualnog vlasništva znači** naknada za korištenje ili pravo korištenja autorskog prava na književno, umjetničko ili naučno djelo uključujući kinematografske filmove, bilo koji patent, licence, zaštitni znak, dizajn ili model, plan, tajnu formulu ili postupak ili za informacije o industrijskom,

komercijalnom ili naučnom iskustvu i **druga slična prava koja se plaćaju nerezidentima**

U skladu sa članom 57. Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dobit (Službene novine FBiH 88/2016, 11/2017, 96/2017, 94/2019, 87/2020 I 33/2022)

- (1) Autorske naknade predstavljaju naknade koje se plaćaju ili na drugi način izmiruju na ime prava ili prava korištenja.
- (2) **Pod pravima** u smislu stava (1) ovog člana smatraju se:
  - a) pravo na književno, umjetničko ili naučno djelo uključujući kinematografske filmove, zapise radio ili televizijskih programa ili kompjuterskih programa; ili
  - b) pravo na korištenje patenta, licence, zaštitnog znaka, dizajna, modela, plana, tajne formule ili postupka;
  - c) pravo na prijenos informacija o industrijskom, komercijalnom ili naučnom iskustvu i druga slična prava koja se plaćaju nerezidentima.
- (6) **Pod autorskim naknadama smatraju se i plaćanja za tehničku pomoć** koja se izvršava u državi ugovornici, od strane rezidenta druge države ugovornice **ako je takva pomoć povezana sa upotrebom bilo kojih prava ili imovine iz stava (2) ovog člana.**

**Dakle, tehničke usluge su oporezive porezom po odbitku ukoliko takva tehnička pomoć je uslov da bi se softver mogao koristiti.**

Ako pružanje tehničkih usluga nije uslov da bi softver funkcionisao onda smo dužni ustanoviti da li je usluga izvršena na teritoriji BiH ili ne i na taj način odrediti porezni tretman.

Nadalje, u skladu sa članom 62. Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dobit (1) Upravljačke usluge između povezanih lica iz člana 44. stav (3) Zakona smatraju se uslugama upravljanja ili pomoći u upravljanju kod tržišnih aktivnosti, a koje se smatraju usluge podrške iz člana 55. Pravilnika o transfernim cijenama ("Službene novine Federacije BiH", br. 67/16).



(2) Kada se plaćanje na ime usluga iz stava (1) ovog člana vrši prema nerezidentu za usluge instalacije ili postavke opreme, **usluge tehničke podrške**, obuke, savjetovanja ili druge slične usluge, **porez po odbitku će se obračunati i obustaviti ukoliko je usluga izvršena na teritoriji Bosne i Hercegovine.**

(3) Ukoliko se usluga iz stava (1) ovog člana pruža elektronskim putem, a izvan teritorije Bosne i Hercegovine (internet, e-mail, telefon i sl.) bez fizičkog prisustva lica u Bosni i Hercegovini, smatra se da je usluga izvršena izvan teritorije Bosne i Hercegovine i porez po odbitku se ne obračunava.

### *Kreditna pozajmica drugoj firmi u inostranstvu*

**PITANJE:** Pravno lice iz BiH je na osnovu Ugovora o zajmu dalo pozajmicu fizičkom licu u R Srbiji (primalac pozajmice), a isti kreditni posao je prijavljen, registrovan kod Ministarstva finansija FBiH.

**Da li je zajmodavac (pravno lice iz FBiH), dužno prijaviti/evidentirati okončanje kreditnog posla, odnosno povrat kompletnog zajma (i pripadajuće predmetne kamate) Ministarstvu finansija FBiH, ako jeste na kojim obrascima i šta je potrebno priložiti?**

**ODGOVOR:** U skladu sa zahtjevima Pravilnika o načinu, rokovima i obrascima izvještavanja o kreditnim poslovima sa inostranstvom (Službene novine FBiH 79/2010, 47/2020 i 82/2021) pravno lice koje je imalo poslove sa inostranstvom u obliku kreditnog odobrenja iste je dužno u skladu sa članom 9 Pravilnika prijaviti Federalnom ministarstvu finansija.

Nadalje članom 10. i 11. Pravilnika je propisano:

#### **Član 10.**

Obveznici izvještavanja iz člana 9. ovog Pravilnika dostavljaju Ministarstvu izvještaje na sljedećim obrascima:

- prijava kreditnog posla (Obrazac P-KP)
- pregled korištenja kredita, **otplate glavnice i plaćanja kamate (Obrazac I-KP)**

Garancije po kreditnom zaduženju i jamstva po kreditnom zaduženju kao sredstvo osiguranja, u

skladu sa ovim Pravilnikom evidentiraju se kod Ministarstva prilikom evidentiranja kreditnog zaduženja rezidenta na prijavi kreditnog posla (Obrazac P-KP).

#### **Član 11.**

Prijave kreditnih poslova (obraci P-KP) iz člana 10. ovog Pravilnika obveznici izvještavanja dostavljaju Ministarstvu na evidentiranje u roku od 90 dana od dana doznačavanja sredstava na račun zajmoprimca.

**Obrazac I-KP dostavlja se Ministarstvu u roku od sedam radnih dana po završetku izvještajnog mjeseca.**

#### **Članom 14.**

Pravilnika propisano je sljedeće:

Obrasci za izvještavanje o kreditnim poslovima sa inostranstvom (u daljnjem tekstu: obrasci izvještavanja) dostavljaju se na način i u rokovima utvrđenim ovim Pravilnikom.

Obrasci izvještavanja propisani ovim Pravilnikom svojim oblikom, sadržajem i **metodološkim uputstvima** za njihovo popunjavanje dostupni su na portalu Vlade Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno internet stranici Ministarstva ([www.fmf.gov.ba](http://www.fmf.gov.ba)).

Za svaki kreditni posao obveznici izvještavanja dostavljaju Ministarstvu jedan ovjeren i potpisan obrazac, kao i elektronski popunjen obrazac na način opisan na internet stranici Ministarstva **te ovjerena kopija ugovora o zajmu i devizni izvod banke na kojem je naznačena svrha doznake: zajam.**

Po prijemu obrasca i nakon utvrđivanja ispunjenosti propisanih uslova kod popunjavanja obrazaca, Ministarstvo podnosiocu prijave izdaje potvrdu o registraciji kreditnog posla sa inostranstvom.

Ministarstvo može, ako ocijeni potrebnim, uz ispunjenje propisanih uslova, izvršiti registraciju kreditnog posla te tražiti na uvid dodatnu dokumentaciju vezanu za taj kreditni posao.

U potvrdu o registraciji kreditnog posla sa inostranstvom Ministarstvo upisuje broj pod kojim se taj kreditni posao vodi kod Ministarstva.

S obzirom da ste Vi uradili prijavu kreditnog posla putem P-KP obrasca sigurno ste dobili broj pod kojim je registriran Vaš kreditni posao odnosno kreditno odobrenje. U skladu sa svim naprijed navedenim Vi ste u obavezi da podnesete I-KP obrazac (sa pozivom na registarski broj kreditnog odobrenja) u dva primjerka i kopiju deviznog izvoda na kojem se vidi transakcija naplate zajma i kamate.

*Da li imamo pravo dati radniku pozajmicu na godinu dana?*

**PITANJE:** Da li mi kao JU "Dom zdravlja" imamo pravo dati radniku pozajmicu koja bi bila na godinu dana? Obustava bi se vršila mjesečno prilikom isplate plaće.

**ODGOVOR:** Davanje pozajmice treba biti odobrena u skladu sa Vašim internim aktima i odobrenjem Vaših nadređenih. Međutim, davanje pozajmice je pored činjenice da je potrebno da bude u skladu sa internim odobrenjima i aktima potrebno da bude ispravno tretirana sa aspekta propisa o porezu na dohodak. Naime, veoma je bitno na koji način ćete ugovoriti pozajmicu koju namjeravate dati Vašem uposleniku. Ukoliko ugovorite da Vam uposlenik osim glavnice vrati i pripadajuću kamatu onda nemate nikakvih poreznih posljedica u smislu koristi koje bi se mogle javiti.

S druge strane, ukoliko planirate da Vašem uposleniku date beskamatnu pozajmicu onda se javlja termin koristi za Vašeg uposlenika koji je oporeziv kao i redovna plaća.

Naime, u skladu sa članom 10. stav 3. Zakona o porezu na dohodak (Službene novine FBiH 10/2008, 9/2010, 44/2011, 7/2013 i 65/2013):

(3) Koristi koje su primljene na osnovu nesamostalne djelatnosti ulaze u dohodak, i to:

- 1) korištenje vozila i drugih sredstava za lične potrebe,
- 2) smještaj, hrana kao i korištenje drugih dobara i usluga koji su besplatni ili po cijeni koja je niža od tržišne cijene,
- 3) **odobreni beskamatni krediti ili krediti sa kamatnom stopom koja je niža od tržišne kamatne stope,**
- 4) izmirivanje ličnih troškova od poslodavca,

- 5) izmirivanje ili oprost dužničke obaveze od poslodavca

Nadalje, u članu 18. Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak (Službene novine FBiH 48/2021, 77/2021 i 20/2022)

- 1) Korist iz člana 10. stav (3) tačka 3) Zakona predstavlja iznos oporezivog prihoda od nesamostalne djelatnosti koji se utvrđuje kao razlika između obračunatih kamata po prosječnoj kamatnoj stopi koju daju banke i obračunatih kamata po ugovorenim kamatnim stopama koje su niže od tržišne kamatne stope.
- (2) Oporezivi prihod od nesamostalne djelatnosti kod kredita i/ili pozajmica bez kamata smatra se iznos obračunatih kamata po prosječnoj kamatnoj stopi koju daju banke.
- (3) Tržišne kamatne stope odnosno kamatne stope koje daju banke smatraju se za potrebe obračuna iznosa koristi iz člana 10. stav (3) tačka 3) Zakona, kamatne stope koje objavljuje Centralna banka po kamatnim stopama komercijalnih banaka na kredite odobrene stanovništvu, a koji su javno dostupni na internet stranici Centralne banke.

Dakle, ukoliko dajete pozajmicu bez kamate dužni ste obračunati kamatu koristeći se kamatom koju objavljuje Centralna banka, i na taj iznos obračunati pripadajuće doprinose i porez na dohodak.

S druge strane, ukoliko ugovorite tržišnu kamatu koju Vam Vaš uposlenik vraća zajedno sa otplatom glavnice, onda niste u obavezi obračunavati korist kao što je naprijed obrazloženo.

*Da li se za uposlenika koji je član Upravnog odbora naše ustanove plaćaju mali ili veliki doprinosi i porezi jer on je naš uposlenik?*

**PITANJE:** Naime, jedan od naših uposlenika je član Upravnog odbora naše ustanove kojeg je nominovala Općina kao jednog od članova Upravnog odbora, s obzirom da je Općina naš osnivač.

**Upravni odbor se održava u toku radnog vremena. Postavlja se pitanje, da li se za tog uposlenika plaćaju mali ili veliki doprinosi i porezi jer on je naš uposlenik, a opet nominovan ispred Općine?**

**ODGOVOR:** U skladu sa članom 12. stav 1. Zakona o porezu na dohodak (Službene novine FBiH 10/2008, 9/2010, 44/2011, 7/2013 i 65/2013) (1) **Dohotkom od samostalne djelatnosti smatra se dohodak koji fizičko lice ostvari samostalnim trajnim obavljanjem djelatnosti** kojom se bavi kao osnovnim ili dopunskim zanimanjem s ciljem ostvarenja dohotka.

(2) U dohotke od samostalne djelatnosti ubrajaju se dohoci od:

- 1) obrta i djelatnosti srodnih obrtu,
- 2) poljoprivrede i šumarstva,
- 3) slobodnih zanimanja,

**4) drugih samostalnih djelatnosti.**

(4) Drugim samostalnim djelatnostima, u smislu stava (2) tačka 4) ovog člana, smatraju se:

- 1) djelatnost članova predstavničkih organa vlasti,
- 2) **djelatnost članova skupština i nadzornih odbora privrednih društava, upravnih odbora, stečajnih upravitelja i sudija porotnika koji nemaju svojstvo zaposlenika u sudu,**

3) povremene samostalne djelatnosti kao što su: povremene djelatnosti naučnika, umjetnika, stručnjaka, novinara, sudskih vještaka, trgovačkih putnika, akvizitera, sportskih sudija i delegata i druge djelatnosti koje se obavljaju uz neku osnovnu samostalnu ili nesamostalnu djelatnost.

Nadalje, u skladu sa članom 37. stav 4. Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak (Službene novine FBiH 48/2021, 77/2021 i 20/2022) definisano je da (4) Drugim samostalnim djelatnostima u smislu člana 12. stav (4) tač. 1), 2), i 3) Zakona, **smatra se djelatnost članova predstavničkih organa vlasti na državnom, entitetskom, kantonalnom i lokalnom nivou, djelatnost članova skupština i nadzornih odbora privrednih društava, upravnih vijeća i njima odgovarajućih organa, stečajnih upravnika, kao i dohodak od drugih povremenih djelatnosti. Povremena samostalna djelatnost je djelatnost koja se ne obavlja u okviru nesamostalne djelatnosti, a obavlja se neredovno u većim prekidima ili kratkotrajno.**

U skladu sa članom 6. stav 11. Zakona o doprinosima (Službene novine FBiH 35/1998, 54/2000, 16/2001, 37/2001, 48/2001 - dr. zakon, 1/2002, 17/2006, 14/2008, 91/2015, 104/2016, 34/2018, 99/2019 i 4/2021) :Osnovicu doprinosa iz člana 4. stav 2. tačka 1. ovog zakona čini: 11. **svako pojedinačno primanje od članstva** u predstavničkim organima vlasti, ako to primanje nije obuhvaćeno osnovicom iz člana 6. tač. od 1. do 9., na osnovu članstva u skupštini, nadzornom odboru privrednog društva, **člana upravnog odbora**, upravnog vijeća i drugih njima odgovarajućih tijela drugih pravnih lica, člana komisije i odbora tih tijela, stečajnog upravitelja i suca porotnika, koji nema svojstvo zaposlenika na sudu, primanje, umanjeno za porezno priznati iznos izdatka za povremene djelatnosti naučnika, umjetnika, stručnjaka, novinara, sudskih vještaka, trgovačkih putnika, akvizitera, sportskih sudaca i delegata i na osnovu drugih djelatnosti koje se obavljaju uz neku osnovnu samostalnu ili nesamostalnu djelatnost.

U članu 10a Zakona o doprinosima je definisano sljedeće: Izuzetno, prema osnovici iz člana 6. tačka 11. ovog Zakona obračunavaju se doprinosi:

1. na teret osiguranika, iz osnovice po stopi:
  - 4,00 % za osnovno zdravstveno osiguranje;
2. na teret isplatioca primanja, na osnovicu po stopi:
  - 6,00% za penzijsko i invalidsko osiguranje.

Dakle, naknada koja se isplaćuje za samostalnu djelatnost članstva u Upravnom odboru Vašem članu Upravnog odbora (a koji je ujedno i Vaš uposlenik) se oporezuje tzv. „malim“ doprinosima i porezom na dohodak u skladu sa gore navedenim.

***U slučaju da radnik nema poreznu karticu, te je samim tim koeficijent odbitka 0, da li u tom slučaju radnik mora dobiti na račun najnižu platu u iznosu od 543,00 KM?***

**PITANJE:** U slučaju da radnik nema poreznu karticu, te je samim tim koeficijent odbitka 0, da li u tom slučaju radnik mora dobiti na račun najnižu platu 543,00 KM, da li to znači da moramo povećati bruto osnovicu da bi zadovoljili minimalnu platu?

**ODGOVOR:** U skladu sa Uredbom o metodologiji izračuna i usklađivanja najniže plaće (Službene novine FBiH 106/2021) i Odlukom o iznosu najniže plaće za 2022 godinu (Službene novine FBiH 3/2022) ista iznosi **neto poslije oporezivanja 543,00 KM.**

Razlog određivanja minimalne neto plaće na „ruke“ leži u činjenici da se minimalna neto plaća određuje u visini od 55% mjesečne neto plaće isplaćene po zaposlenom u Federaciji u periodu januar-septembar (ovaj statistički podatak u sebi ne sadrži porez na dohodak).

Nadalje, iz dopisa broj 04-02-4-806/22 od 02.02.2022. kojeg je Federalno ministarstvo finansija uputilo Federalnoj poreznoj upravi možemo zaključiti da je u tabelarnom prikazu kao osnov uzeta bruto plaća koja iznosi 826,09 KM. Naime, članom 20 stav 1. Pravilnika o načinu obračunavanja i uplate doprinosa (Službene novine FBiH 64/08, 81/08, 98/15, 6/17, 38/17, 39/18, 12/21 i 6/22) propisano je da je isplatalac prihoda od nesamostalne djelatnosti, **prilikom utvrđivanja iznosa najniže osnovice za obračun doprinosa** (najniže bruto plaće) iz člana 7. stav 1. Zakona, **dužan preračun propisanog iznosa neto najniže plaće** iz Uredbe o metodologiji izračuna i usklađivanja najniže plaće **u bruto iznos, uskladiti sa propisanim povlasticama po osnovu ličnog odbitka zaposlenika u skladu sa propisima o porezu na dohodak.**

Dakle, u skladu sa navedenim usklađivanje bruto plaće sa povlasticom po osnovu ličnog odbitka za one zaposlenike koji nisu htjeli ishodovati poresku karticu bi značilo da nemaju pravo na veću bruto plaću. Za uposlenike koji imaju bruto 826,09 a nemaju poresku karticu će na tekući račun dobiti 513,00 KM.

***Da li banka u izvršnom postupku oduzme pokretnu stvar i istu proda dužna uračunati i PDV?***

**PITANJE:** Ukoliko banka u izvršnom postupku, po osnovu Okvirnog zakona o zalozima, oduzme pokretnu stvar (mašina) i istu proda neposrednom pogodbom trećem licu radi namirenja duga po kreditu, da li je u tom slučaju Banka u obavezi izdati fakturu s PDV, dakle da li je Banka dužna obračunati PDV.

**ODGOVOR:** Članom 3. stav (1) tačka 1. Zakona o porezu na dodatu vrijednost („Službeni glasnik BiH“, br. 9/05, 35/05, 100/08 i 33/17) propisano je da se **PDV plaća na promet dobara** i usluga koje poreski obveznik, u okviru obavljanja svojih djelatnosti, izvrši na teritoriji Bosne i Hercegovine uz naknadu.

Predmet oporezivanja porezom na dodatu vrijednost, u smislu člana 2. Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dodatu vrijednost („Službeni glasnik BiH“, br. 93/05, 21/06, 60/06, 6/07, 100/07, 35/08, 65/10, 85/17 i 44/20), je **svaka isporuka dobara** ili usluga obavljena na teritoriji Bosne i Hercegovine uz naknadu, vlastita potrošnja, unos dobara u carinsko područje BiH, te isporuka dobara i usluga što se obavi uz naknadu, bez naknade ili uz povoljnije uslove poreskim obveznicima i njihovim zastupnicima, kao i drugim primaocima, ako su ispunjeni ostali Zakonom propisani uslovi.

Shodno članu 4. stav (1) Zakona o porezu na dodatu vrijednost, **promet dobara je prenos prava raspolaganja na stvarima licu koje tim dobrima može raspolagati kao vlasnik.**

Prometom dobara u smislu ovog zakona smatra se i prenos prava raspolaganja na dobrima uz naknadu na osnovu odluke državnog organa, organa lokalne samouprave ili na osnovu zakona, shodno stavu (3) tačka 1. istog člana zakona i prenos prava raspolaganja na novosagrađenim građevinskim objektima ili ekonomski djeljivim cjelinama u okviru tih objekata, shodno tački 4. istog stava navedenog člana zakona.

Nadalje, shodno članu 4. stav (1) Pravilnika, kad zakonom utvrđeno tijelo, u postupku izvršenja, proda neko dobro, ne smatra se da je došlo do prometa između dužnika i organa izvršenja, već do direktnog prometa između dužnika i kupca.

Shodno članu 55. stav (1) Zakona **obveznik je dužan klijentu izdati fakturu** ili drugi dokument koji služi kao faktura za svaki promet dobara i usluga, izuzev za onaj promet koji je oslobođen u svrhe PDV-a u smislu člana 24. i 25. ovog zakona.

Slijedom navedenog, prodaja u postupku sudskog izvršenja nad imovinom dužnika, putem kojeg banke naplaćuju svoja nenaplaćena potraživanja podliježe oporezivanju PDV-om, izuzev za onaj promet koji je oslobođen u svrhe PDV-a u smislu člana 24. i 25. ovog zakona.

Kako iz Vašeg upita nije jasno da li je banka u sudskom postupku kupila imovinu dužnika kako bi naplatila potraživanja od istog, nakon čega je prometuje ili banka samo naplaćuje svoja

nenaplaćena potraživanja sudskim putem, (u postupku sudskog izvršenja se prodaje dužnikova imovina nekom drugom kupcu putem licitacije, a ne banci), **u tom slučaju ukoliko je banka u sudskom postupku kupila imovinu dužnika kako bi naplatila potraživanja, nakon čega imovinu prometuje drugom licu, na taj način banka, u skladu sa odredbama člana 4. stav (1) Zakona, vrši prenos prava raspolaganja na dobrima (stečenom imovinom), odnosno vrši oporezivi promet dobara, te je dužna za izvršeni promet kupcu izdati fakturu sa obračunatim PDV-om, shodno članu 55. Zakona, na osnovicu utvrđenu u skladu sa članom 20. stav (1) i stav (8) Zakona.**

#### *Prijava u sistem PDV-a?*

**PITANJE:** Pravno lice se plaćom i naknadom za topli obrok finansira u cijelosti iz budžeta kantona, a ostale rashode finansira od prihoda vlastite djelatnosti - naplata od građana za usluge dječijeg vrtića i isti je prošle godine prešao prag od 50.000 KM. Da li je pravno lice na osnovu toga što mu je taj prihod veći od 50.000KM u obavezi se prijaviti u sistem PDV obveznika.

**ODGOVOR:** Članom 3. stav (1) Zakona o porezu na dodatu vrijednost („Službeni glasnik BiH”, br. 9/05, 35/05, 100/08 i 33/17), propisano je da se PDV u skladu s odredbama Zakona plaća na promet dobara i usluga koje porezni obveznik, u okviru obavljanja svojih djelatnosti, izvrši na teritoriji Bosne i Hercegovine uz naknadu, kao i uvoz dobara u Bosnu i Hercegovinu.

Od plaćanja PDV, shodno odredbama člana 24. stav (1) tačka 4. Zakona, usluge obrazovanja (**predškolsko**, osnovno, srednje, više i visoko), kao i s njima neposredno povezani promet dobara i usluga, **pod uslovom da se vrše u skladu s propisima kojima je regulisana ta oblast.**

U skladu sa članom 31. Zakona, UIO propisuje uslove za primjenu oslobađanja propisanih članom 24. 30. ovog zakona.

Članom 27. stav (1) Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dodatu vrijednost („Službeni glasnik BiH”, br. 93/05, 21/06, 60/06, 6/07, 100/07, 35/08, 65/10, 85/17 i 44/20) propisano je da se poresko oslobađanje iz člana 24. stav (1) tačka 4. Zakona, odnosi na usluge:

a) obrazovanja (**predškolskog**, osnovnog, srednjeg, višeg i visokog) i profesionalne prekvalifikacije, koje pružaju lica registrovana za obavljanje tih djelatnosti u skladu sa propisima koji uređuju tu oblast,

b) smještaja i ishrane učenika i studenata u školskim i studentskim domovima ili sličnim ustanovama, kao i sa njima neposredno povezani promet dobara i usluga od strane lica registrovanih za obavljanje tih djelatnosti.

Nadalje, kada je u pitanju registracija za PDV, članom 57. stav (1) Zakona propisano da je svako lice čiji oporezivi promet dobrima ili uslugama i promet dobrima oslobođenim uz kredit u prethodnoj godini prelazi ili je vjerovatno da će preći prag od 50.000,00 KM dužno da se registruje prema ovom Zakonu kao poreski obveznik.

*Shodno navedenom, samo lice čiji oporezivi promet dobrima ili uslugama prethodnoj godini prelazi ili je vjerovatno da će preći prag od 50.000,00 KM dužno je da se registruje prema ovom Zakonu kao poreski obveznik.*

*S tim u vezi, ukoliko se usluge dnevne brige o djeci, vrše u skladu sa propisima kojima je regulisana oblast a) obrazovanja (predškolskog, osnovnog, srednjeg, višeg i visokog) i profesionalne prekvalifikacije, koje pružaju lica registrovana za obavljanje tih djelatnosti u skladu sa propisima koji uređuju tu oblast, b) smještaja i ishrane učenika i studenata u školskim i studentskim domovima ili sličnim ustanovama, kao i sa njima neposredno povezani promet dobara i usluga od strane lica registrovanih za obavljanje tih djelatnosti, tada su predmetne usluge, kao i sa njima neposredno povezan promet dobara i usluga, oslobođene od oporezivanja porezom na dodatu vrijednost, shodno odredbama člana 24. stav (1) tačka 4. Zakona i 27. Pravilnika.*

#### *Ko su obaveznici vođenja Trgovačke knjige usluga?*

**PITANJE:** Ko su obaveznici vođenja Trgovačke knjige usluga (TKU)?

**ODGOVOR:** U skladu sa članom 26. Zakona o unutrašnjoj trgovini Federacije BiH (Službene novine FBiH 40/2010 i 79/2017)

(1) Trgovačke usluge su djelatnosti kojima se uz naknadu podstiče obavljanje razmjene robe od proizvođača do krajnjeg potrošača.

(2) Trgovačke usluge su: **posredničke, zastupničke, komisione, berzanske, franšizing, uskladištenje, otpremanje i dopremanje robe (špedicija), kontrola kvaliteta i kvantiteta robe, marketing, tržnica na veliko, tržnica na malo, trgovački centar, stočna pijaca, vašar, sajam (usluge priređivanja sajмова i privrednih izložbi) i druge usluge uobičajene u trgovini.**

(3) Trgovac u svojstvu pravnog lica može pružati sve trgovačke usluge iz stava 2) ovog člana.

(4) Trgovac u svojstvu fizičkog lica može pružati samo komisione i posredničke usluge.

Nadalje, u skladu sa članom 25. stav 5 Zakona trgovac je dužan u svakom objektu u kojem se obavljaju trgovačke usluge držati i ažurno voditi trgovačku knjigu za trgovačke usluge. Stav 9. istog člana navodi da evidencija o trgovačkim uslugama vodi se na osnovu dokumenata o obavljenoj trgovačkoj usluzi.

**Radniku je isplaćen određeni dodatak na platu a kasnije utvrđeno da nije bilo osnove kako da to radnik vrati na najispravniji način?**

**PITANJE:** Ukoliko smo djelatnici isplatili određene dodatke na placu (naknadu) za koje se kasnije ispostavilo da nismo bili dužni, koji je najispravniji način da se vrate sredstva?

**ODGOVOR:** U suštini postoje dva rješenja za Vašu situaciju. Rješenje zavisi od toga da li će Vaša uposlenica vratiti više uplaćeni novac ili ćete navedenu pretplatu umanjiti od narednog plaćanja prema njoj.

Ukoliko će uposlenica vratiti novac, onda imate obavezu da izvršite storno ukalkulisane obaveze po Specifikaciji i da istu izmijenite u sistemu nPisa. Naravno pored toga morate izvršiti izmjenu u pripadajućeg MIP-1023. Ukoliko je MIP-1023 poslan fondovima onda izmjenu trebate napraviti koristeći PMIP-1024. Kao rezultat ovih izmjena dobit ćete obavezu za neto platu u pretplati, što prenosite na potraživanja od zaposlenice i dobit ćete pretplatu na svim pripadajućim doprinosima i porezima. Potraživanje od uposlenice ćete zatvoriti njenom uplatom odnosno povratom višeuplaćenih sredstava. S druge strane pretplatu koju imate na doprinosima i porezima ste u obavezi iskomunicirati s Poreznom

upravom u smislu zahtjeva za preknjižavanje zbog poreznog perioda, jer ćete istu pretpostavljam odmah iskoristiti u narednom mjesecu.

S druge strane ukoliko uposlenica da saglasnost u smislu člana 82. Zakona o radu (26/2016, 89/2018, 23/2020 - odluka US, 49/2021 - dr. zakon i 103/2021 - dr. zakon) u kojem se navodi da :

(1) Poslodavac ne može, bez izvršne sudske odluke **ili bez saglasnosti radnika, svoje potraživanje prema njemu naplatiti uskraćivanjem isplate plaće** ili nekog njenog dijela, odnosno uskraćivanjem isplate naknade plaće ili dijela naknade plaće.

(2) Saglasnost radnika iz stava 1. ovog člana ne može se dati prije nastanka potraživanja,

u tom slučaju utvrdite da je u pomenutom obračunskom periodu došlo do pretplate. Utvrditi možete npr. zapisnički uvidom u platnu listu I šihtaricu ili ugovor, pravilnik o radu ili slično, to zavisi od vrste Vaše pogreške. U narednom obračunskom periodu, nakon što imate potpisanu saglasnost uposlenice, izvršite umanjeње obaveze prema njoj koju biste redovno obračunali u tom obračunskom periodu I na taj način ste ispravili grešku.

**Da li se šihtarica ili Knjiga udjela mogu voditi elektronski?**

**PITANJE:** Molimo Vas za informaciju da li se šihtarica-evidencija o radnim satima radnika može isključivo voditi elektronski? Da li se može isprintati i ovjeriti pečatom društva i da kao takva bude zakonski ispravna, ili se ipak mora voditi i u papirnatost verziji?

**Isto pitanje postavljamo za knjigu udjela. Da li je ispravno voditi knjigu udjela elektronski?**

**ODGOVOR:** U skladu sa članom 318. Zakona o privrednim društvima (Službene novine FBiH br. 81/2015 i 75/2021):

1) Uprava društva dužna je voditi knjigu udjela **na način kojim se osigurava tačna i potpuna evidencija o članovima društva i njihovim udjelima.**

(2) Uprava društva dužna je najkasnije osam dana od dana upisa osnivanja društva u registar društava,

uspostaviti knjigu udjela u koju obavezno unosi:

- a) ime i prezime ili firmu i adresu prebivališta ili sjedišta članova društva;
- b) vrstu i iznos ugovorenog uloga i uplaćeni iznos;
- c) posebna prava i obaveze vezane uz udio.

(3) Punovažan je svaki akt savjesnog trećeg lica zasnovan na pouzdanju u tačnost upisa u knjigu udjela.

Nadalje, izmjene i promjene u knjizi udjela:

- (1) Uprava društva dužna je odmah upisati svaku izmjenu podataka upisanih u knjigu udjela.
- (2) Uprava društva dužna je prijaviti za upis u registar društava promjene u knjizi udjela.

Dakle, u pomenutim članovima Zakona nije izričito navedena obaveza vođenja knjige udjela „u knjizi – papirnoj formi“, iz čega proizilazi da je najneophodnije osigurati da način vođenja knjige udjela osigurava tačnost i potpunost evidencija o članovima društva i njihovim udjelima. S druge strane, u članu 310 stav 3 tačka i) Zakona gdje je propisan sadržaj Statuta, propisano je da isti između ostalog sadrži:

**i) način informiranja članova o poslovanju društva i vođenju knjige udjela;**

**Dakle, u Statutu je neophodno navesti na koji način će se voditi knjiga udjela.**

I na kraju kaznene odredbe za društvo u skladu sa članom 367 tačka hh) Zakona:

Za prekršaj bit će kažnjeno novčanom kaznom u iznosu od 500,00 KM do 200.000,00 KM društvo koje:

hh) ne vodi knjigu udjela u skladu sa odredbama čl. 318. i 319. ovog zakona

**Kolika je najniža satnica u FBiH?**

**PITANJE:** Kolika je najniža satnica u FBiH. Da li se osnovica za obračun plaće dobije množenjem najniže satnice sa prosječnim mjesečnim fondom sati. Da li se najniža plaća u FBiH u iznosu od 543,00 KM uzima kao osnovica za obračun plaće radnika.

**ODGOVOR:** Najniža plaća u FBiH u iznosu od 543,00 KM ne mora se odrediti kao osnovica za obračun plate, već se, na osnovu propisane osnovice, ne može isplatiti radniku plaća niža od 543,00 KM.

U skladu sa Uredbom o metodologiji izračuna i usklađivanja najniže plaće (Službene novine FBiH 106/2021) i Odlukom o iznosu najniže plaće za 2022 godinu (Službene novine FBiH 3/2022) ista iznosi **neto poslije oporezivanja 543,00 KM.**

Razlog određivanja minimalne neto plaće na „ruke“ leži u činjenici da se minimalna neto plaća određuje u visini od 55% mjesečne neto plaće isplaćene po zaposlenom u Federaciji u periodu januar-septembar (ovaj statistički podatak u sebi ne sadrži porez na dohodak).

Nadalje, iz dopisa broj 04-02-4-806/22 od 02.02.2022. kojeg je Federalno ministarstvo finansija uputilo Federalnoj poreznoj upravi možemo zaključiti da je u tabelarnom prikazu kao osnov uzeta bruto plaća koja iznosi 826,09 KM. Naime, članom 20 stav 1. Pravilnika o načinu obračunavanja i uplate doprinosa (Službene novine FBiH 64/08, 81/08, 98/15, 6/17, 38/17, 39/18, 12/21 i 6/22) propisano je da je isplatilac prihoda od nesamostalne djelatnosti, **prilikom utvrđivanja iznosa najniže osnovice za obračun doprinosa** (najniže bruto plaće) iz člana 7. stav 1. Zakona, **dužan preračun propisanog iznosa neto najniže plaće** iz Uredbe o metodologiji izračuna i usklađivanja najniže plaće **u bruto iznos, uskladiti sa propisanim povlasticama po osnovu ličnog odbitka zaposlenika u skladu sa propisima o porezu na dohodak.**

**Dakle, propisana je najniža neto plata poslije oporezivanja i trenutno ne postoji propis koji uređuje najnižu satnicu, niti je propisani iznos 543,00 KM rezultat umnoška nekog koeficijenta i mjesečnog fonda sati.**

**Šta sve treba mijenjati kada se promjeni adresa pravnog lica?**

**PITANJE:** 1. Prilikom promjene adrese sjedišta pravnog lica u sudskom registru, koji su daljnji koraci tj. obaveze prema Poreznoj upravi, Upravi za indirektno oporezivanje i sl. kako bi se navedeno promjena prijavila? Navedeno se odnosi na Kanton Sarajevo.

2. Prilikom imenovanja izvršnog direktora i evidentiranja te činjenice u Sudu, ukoliko će biti zaposlen putem ugovora o radu, da li je potrebno išta evidentirati u Poreznoj upravi osim obrasca JS3100?

3. Ukoliko kompanija želi zaposliti pripravnika i platiti 70% od plaće za tu poziciju (u skladu sa Zakonom o radu), šta ukoliko je 70% od plaće ispod zakonske minimalne plaće (543 KM). Da li je to legalno?

**ODGOVOR:** Nakon što društvo ishoduje Rješenje o registraciji sa novim sjedištem isto je dužno da:

1. U skladu sa članom 12. i 13. Pravilnika o dodjeljivanju identifikacionih brojeva, registraciji i identifikaciji i evidencijama poreznih obveznika na teritoriji FBiH (Službene novine FBiH 69/2017, 17/2018 i 32/2020) pokrenuti izmjenu podataka u Kantonalnom poreznom uredu.

Navedena promjena se vrši putem obrasca POR-500, koji možete preuzeti na stranici [http://www.pufbih.ba/v1/public/upload/obraci/63f0a-obrazac-por-500\\_bos.pdf](http://www.pufbih.ba/v1/public/upload/obraci/63f0a-obrazac-por-500_bos.pdf). Uz navedeni obrazac neophodno je dostaviti ovjerenu kopiju Rješenja o registraciji (koje je predmet upisa) i ovjerenu kopiju ugovora o zakupu i punomoć za lice koje predaje obrasce. Zgrada Kantonalnog poreznog ureda se nalazi na adresi Alipašina broj 45.

2. Nakon ishოდovanja ID broja s novom adresom, neophodno se obratiti Federalnom zavodu za statistiku (Zgrada se nalazi u ulici Rustempašina 52) sa popunjenim obrascem RPS. Navedeni obrazac je izdat u skladu sa Zakonom o klasifikaciji djelatnosti FBiH (Službene novine FBiH 64/2007 i 80/2011 ) i isti možete preuzeti na stranici [http://fzs.ba/wp-content/uploads/2017/09/RPS\\_B.pdf](http://fzs.ba/wp-content/uploads/2017/09/RPS_B.pdf)

Uz navedeni obrazac se predaje samo kopija Rješenja o registraciji (koje je predmet upisa) i punomoć za lice koje predaje obrasce.

3. Za lica koja su u PDV-e sistemu neophodno je sprovesti korak promjene sjedišta i kod UIO. Promjena sjedišta se prijavljuje na zahtjevu u slobodnoj formi gdje navodite promjenu koja je nastala, u Vašem slučaju promjena sjedišta. Uz navedeni zahtjev je neophodno priložiti ovjerenu kopiju svake

strane Rješenja o registraciji, Original PDV broj- Uvjerenje o registraciji/upisu u Jedinstveni registar obveznika indirektnih poreza od ranije kojeg ste dobili i original 3 uplatnice čije uputstvo o popunjavanju možete naći na sljedećem linku <http://www.new.uino.gov.ba/bs/Dokumentacija%20koja%20se%20podnosi%20za%20registraciju%20za%20PDV>. Navedeno predajete u Regionalni centar Sarajevo, zgrada UIO se nalazi na adresi Zmaja od Bosne 47b.

4. Zatim je neophodno se javiti ovlaštenom serviseru za fiskalnu kasu koji će Vam dostaviti obrasce ZIF koje je neophodno popuniti sa novom adresom. Ovlašteni serviser komunicira sa nadležnim inspektorom koji Vam u konačnici donosi novo Rješenje o fiskalizaciji.
5. Nakon toga potrebno je ovlaštenoj banci u kojoj imate glavni račun, a i u bankama u kojima imate račune za redovno poslovanje izvršiti promjenu adrese, dostavljajući podatke koje oni budu zahtijevali od Vas.
6. I naravno iako na kraju ali ne najmanje bitni su Vaši kupci i dobavljači kojima trebate poslati novi ID i PDV broj kako bi Vam računi pristizali na ispravnu adresu.

Kod izmjene izvršnog direktora neophodno je izvršiti korak 1. i korak 3. s tim da se kao obavezna dokumentacija prilaže ovjerena kopija lične karte izvršnog direktora. Kod promjene podataka – promjena izvršnog direktora UIO zahtjeva ovjerenu fotokopiju svake stranice Rješenja o registraciji i ovjera fotokopija lične karte, kao i uplata takse od 10 KM po tarifnom broju 83.



# ISPRAVKA ODGOVORA NA PITANJE

*Ispravka odgovora na pitanje objavljenog u prošlom broju časopisa Pravo i finansije na str. 112. Objavljujemo odgovor na pitanje u cjelini.*

**Obveznik uplate poreza na prihod od zakupa u RS-u**

**PITANJE:** Ko je obveznik uplate poreza na prihod od zakupa u RS-u. Zakupodavac ili zakupoprimac? Ili se Ugovorom o zakupu ta obaveza može ugovoriti između zakupodavca i zakupoprimeca? Zakupodavac je fizičko lice a zakupoprimac je pravno lice.

**ODGOVOR:** Prema členu 31. Zakona o porezu na dohodak („Sl. glasnik RS“, br. 60/15, 5/2016 - ispr., 66/2018, 105/19, 123/20, 49/21 i 119/21) prihod od kapitala predstavlja prihod ostvaren izdavanjem u zakup ili podzakup pokretne i nepokretne imovine, kao i kamata na zajam.

Poreska osnovica za obračun poreza na dohodak od davanja u zakup nepokretne ili pokretne imovine je dohodak ostvaren davanjem u zakup nepokretne, odnosno pokretne imovine, koji se dobija kada se od ukupnog prihoda odbiju normirani troškovi u visini od 20% od tog prihoda.

Prema tome, prihod po osnovu zakupa podliježe plaćanju poreza na dohodak po stopi od 13% a s obzirom da je u konkretnom slučaju zakupodavac fizičko lice<sup>1</sup> (korisnik prihoda) a zakupoprimac - zakupac je pravno lice (isplatalac prihoda), predmetni porez plaća zakupodavac – po odbitku, tj. zakupodavac od ostvarenog prihoda umanjenog za iznos normiranih troškova odbija porez i isti uplaćuje na račune javnih prihoda RS.

Ukoliko je ugovorom ugovoren neto iznos zakupa, bruto prihod se dobije korišćenjem formule:

Ukupan prihod = Neto prihod / 0,896.

Predmetni prihod se Poreskoj upravi Republike Srpske prijavljuje putem Obrasca 1002 (Mjesečna prijava poreza po dobitku – prijava

poreza) na dodatnom listu DL 4.

Porez se plaća u momentu isplate prihoda fizičkom licu.

Ukazujemo da se prihod od zakupa koji bude isplaćen u 2022. godini a koji se odnosi na trošak zakupa iz 2021. godine, obračunava i prijavljuje u skladu sa citiranim Zakonom o porezu na dohodak koji se primjenjuje počevši od 1. januara 2022. godine, tj. porez na dohodak od kapitala (zakupa) se prijavljuje po stopi od 13%.

Takođe napominjemo da odredbe Zakona o porezu na dohodak nisu dispozitivnog karaktera, te se eventualne obaveze obračunavanja, prijavljivanja i plaćanja poreza na dohodak ne mogu mijenjati voljom ugovornih strana.

<sup>1</sup> U odgovoru na ovo pitanje, koji je objavljen u časopisu broj 6/22, došlo je do inverzije termina (Zakupodavac – pravno lice, a zakupoprimac – fizičko lice) koji smo ispravili u odgovori i sada objavljujemo tačan odgovor u cijelosti.

## PREGLED NEOPOREZIVIH PRIMANJA RADNIKA U FBiH

- Zakon o porezu na dohodak („Sl. novine FBiH“, br. 10/08, 9/10, 44/11, 7/13 i 65/13)
- Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dohodak („Sl. novine FBiH“, br. 48/21)

R.br.	VRSTA ISPLATE	PROPIS	NEOPOREZIVI IZNOS
1.	<b>Prihodi koji se ne smatraju dohotkom</b>		
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Prihodi po osnovu učešća u raspodjeli dobiti privrednih društava (dividende ili udjeli)</li> <li>• Penzija rezidenta, bilo da je stečena u inostranstvu ili u Bosni i Hercegovini</li> <li>• Pomoći i druga primanja ostvarena po osnovu posebnih propisa o pravima ratnih vojnih invalida i civilnih žrtava rata, osim plate</li> <li>• Socijalne pomoći, primanja odnosno donacije koje fizička lica ostvaruju po osnovu darovanja pravnih i fizičkih lica za zdravstvene potrebe (operativne zahvate, liječenja, nabavka lijekova i ortopedskih pomagala), koja nisu plaćena osnovnim, dopunskim ili privatnim zdravstvenim osiguranjem</li> <li>• Dječiji dodatak i novčana sredstava za opremu novorođenog djeteta</li> <li>• Nasljedstva i pokloni, na koje se porez plaća po drugim federalnim ili kantonalnim propisima;</li> <li>• Prihodi od prodaje imovine koja je korišćena u lične svrhe</li> <li>• Nadoknada štete u slučaju elementarnih nepogoda;</li> <li>• Isplata osigurane sume ili druge naknade, štete načinjene na imovini, u iznosu koji je upotrijebljen za zamjenu ili popravku oštećene imovine;</li> <li>• Nagrade osvojene, odnosno dobijene za pokazano znanje u novcu, stvarima i/ili pravima osvojene na kvizovima i sličnim takmičenjima</li> <li>• Prihodi zaposlenika po osnovu naknada, pomoći i/ili nagrada, isplaćeni od poslodavca za jedan poreski period, najviše do iznosa utvrđenog Pravilnikom o primjeni Zakona o porezu na dohodak posebnim propisom (Zakonom, uredbom, kolektivnim ugovorom i dr.)</li> <li>• Nagrade za izuzetna dostignuća u oblasti obrazovanja, kulture, nauke i dr., koje dodjeljuju državni organi povodom obilježavanja značajnih datuma.</li> </ul>	član 5. Zakona	Oslobodeno oporezivanja u punom iznosu

2. Prihodi na koje se ne plaća porez na dohodak		
Prihodi po osnovu naknada za vrijeme nezaposlenosti i spriječenosti za rad koji su isplaćeni na teret vanbudžetskog fonda	Član 6. Zakona	Oslobodeno oporezivanja u punom iznosu
Prihodi invalidnih lica koja su zaposlena u privrednom društvu, ustanovi ili radionici za radno i profesionalno osposobljavanje i rehabilitaciju invalida		
Prihodi po osnovu naknada za tjelesna oštećenja, umanjenu radnu sposobnost i naknada za pretrpljene neimovinske štete		
Prihodi po osnovu naknada šteta zaposlenicima po osnovu posljedica nesreće na radu		
Prihodi po osnovu nagrada članovima Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine i nagrada za tehničkotehnološke inovacije		
Naknade osuđenim licima za vrijeme odsluženja kazne u vaspitno-popravnim, odnosno kazneno-popravnim ustanovama		najviše do iznosa od 75% prosječne neto plaće po zaposlenom u FBiH prema posljednjem objavljenom podatku nadležnog organa za statistiku
Mjesečni prihode po osnovu stipendija učenika i studenata na redovnom školovanju		
Prihode koje ostvare učenici i studenti preko učeničkih i studentskih zadruga u toku jedne kalendarske godine		do iznosa četiri mjesečne prosječne plate zaposlenih u FBiH, prema posljednjem objavljenom podatku Federalnog zavoda za statistiku
Nagrade učenicima i studentima osvojene na takmičenjima u okviru obrazovnog sistema i organizovanim školskim i visokoškolskim takmičenjima		do visine dvije prosječne neto plaće po zaposlenom u FBiH, prema posljednjem objavljenom podatku nadležnog organa za statistiku
Naknade plata isplaćene licima za vrijeme trajanja prekida posla za koji zaposlenik nije kriv		Oslobodeno oporezivanja u punom iznosu
Prihode po osnovu kamate na štednju u bankama, štedionicama i štedno-kreditnim zadrugama, bankovnim računima (žiroračun, devizni računi i dr.) i kamate na državne obveznice		
Prihode po osnovu zatezних kamata na isplaćene plaće i razlike plaća po odlukama nadležnih sudova		
Prihode fizičkih lica po osnovu isplaćenih premija životnog osiguranja koji imaju karakter štednje, kao i isplaćene prihode po osnovu dobrovoljnog penzijskog osiguranja, koje isplaćuju društva za osiguranje i reosiguranje koja imaju sjedište na teritoriji Federacije, a koji potiču od uplaćenih premija na koje su plaćeni obavezni doprinosi i porez na dohodak		
Dobici ostvareni učešćem u nagradnim igrama koje organizuju privredna društva u propagandne svrhe, a koji se isključivo odnose na proizvod ili paket proizvoda iz vlastitog proizvodnog asortimana	maks. tržišna vrijednost takvog dobitka do 1.000 KM	

<b>3. Prihodi koji ne ulaze u dohodak od nesamostalne djelatnosti i koji ne podliježu oporezivanju</b>		
Pomoć za gubitke nastale kao posljedica elementarnih nepogoda i pomoći po osnovu povreda i bolesti koje isplaćuje poslodavac zaposleniku ili članu njegove porodice	Čl. 10. stav (4) Zakona	isplaćene do visine utvrđene posebnim propisima
Hrana koju poslodavac obezbjeđuje zaposlenicima u svojim prostorijama		do vrijednosti naknade za topli obrok, koja je utvrđena posebnim propisima
Smještaj koji poslodavac obezbjeđuje zaposleniku na mjestu gdje se obavlja djelatnost ako je neophodno korišćenje smještaja za zaposlenika radi obavljanja radnog zadatka		do visine utvrđene posebnim propisima
Smještaj i plaćanje troškova smještaja osiguranog za javne funkcionere zaposlene u diplomatskim i konzularnim predstavništvima u inostranstvu i druge naknade		ukupna vrijednost najviše do 30% prosječne mjesečne neto plaće isplaćene u Federaciji prema posljednjem objavljenom podatku nadležnog organa za statistiku
Poklon(i) koje poslodavci daju zaposleniku jedanput ili više puta u toku poreznog perioda povodom državnih i/ili vjerskih praznika ili jubileja firme		do visine utvrđene posebnim propisima
Otpremnine u slučaju otkaza ugovora o radu u skladu sa članom 100. Zakona o radu („Službene novine FBiH“, br. 43/99, 32/00 i 29/03) i OKU		do visine utvrđene posebnim propisima
<b>4. Prihodi koji ne ulaze u dohodak od nesamostalne djelatnosti i koji ne podliježu oporezivanju</b>		
<b>Naknade troškova službenog putovanja:</b>	Član 20. Pravilnika	do visine propisane Uredbom o naknadama troškova za službena putovanja („Sl. novine FBiH“, br. 44/16 i 50/16)
Dnevnica za službeno putovanje na području BiH		25 KM dnevno
Dnevnice za službeno putovanje u inostranstvo:		
Bocvana, Estonija, Kambodža, DR Kongo, Laos, Lesoto, Makedonija, Malezija, Namibija, Nepal, Portoriko, Somalija, Tunis, Venecuela		90 KM dnevno
Afganistan, Alžir, Armenija, Benin, Bjelorusija, Bolivija, Bugarska, Burkina Faso, Burundi, Crna Gora, Egipat, Ekvador, Gabon, Gvajana, Gvatemala, Gvineja, Honduras, Indija, Irak, Iran, Jemen, Kipar / Cipar, Kolumbija, Kuba, Latvija, Libanon, Liberija, Libija, Mađarska, Madagaskar, Malavi, Mali, Malta, Maroko, Mauritanija, Meksiko, Mjanmar, Nikaragva, Pakistan, Panama, Papua Nova Gvineja, Paragvaj, Peru, Poljska, Rumunija / Rumunjska, El Salvador, Sao Tome i Prinsipe, Sijera Leone, Sirija, Sjeverna Koreja, Srbija, Surinam, Šri Lanka, Tanzanija, Uganda, Zambija, Zimbabve		100 KM dnevno
Albanija, Bahrein, Bangladeš, Centralnoafrička Republika, Češka, Čile, Dominikanska Republika, Džibuti, Etiopija, Filipini, Grčka, Hrvatska, Indonezija, Jordan, Kamerun, Katar, Kenija, Kostarika, Kuvajt, Litvanija, Mongolija, Niger, Oman, Portugal, Ruanda, Saudijska Arabija, Slovačka, Slovenija, Sudan, Tajland, Togo, Trinidad i Tobago, Turska, Ukrajina, Vijetnam		110 KM dnevno

Argentina, Australija, Austrija, Belgija, Brazil, Ekvatorijalna Gvineja, Finska, Francuska, Gana, Gvineja Bisao, Haiti, Italija, Kanada, Mozambik, Nigerija, Njemačka, Rusija, Španija / Španjolska, Ujedinjeni Arapski Emirati		120 KM dnevno
Čad, Irska, Izrael, Južna Koreja, Kina, Republika Kongo, Luksemburg, Nizozemska / Holandija, Norveška, Novi Zeland, Obala Slonovače, Sjedinjene Američke Države, Sejšeli, Singapur, Švedska, Tajvan,		130 KM dnevno
Urugvaj		
Angola, Danska, Hong Kong, Velika Britanija i Sjeverna Irska		140 KM dnevno
Island, Japan, Švicarska		150 KM dnevno
Sve druge države		90 KM dnevno
Naknada za smještaj (noćenje)		u visini priloženog plaćenog hotelskog računa i to najviše do iznosa odobrenog nalogom za službeno putovanje*
Naknada troškova prijevoza		u visini stvarno plaćene karte uz priloženi račun za prijevoz sredstvom one vrste i razreda koji se mogu upotrebljavati na sl. putovanju prema odobrenom putnom nalogu
Naknada za korištenje privatnog automobila za potrebe službenog putovanja		u visini 15% cijene litre benzina BMB 95 na teritoriji BiH, po pređenom kilometru na odobrenoj relaciji**
<b>Naknade za rad na terenu (terenski dodatak):</b>		
- ako su na terenu osigurani smještaj i ishrana od strane poslodavca	Čl. 20. stav (4) Pravilnika	20% od iznosa propisane dnevnice
- ako je na terenu osigurana samo ishrana		do 70% iznosa propisane dnevnice
- ako je na terenu zaposleniku osiguran samo smještaj		do visine propisane dnevnice
<b>Naknada troškova prevoza na posao i sa posla</b>	Čl. 20. Pravilnika	- do visini koštanja cijene karte gradskog, prigradskog ili međugradskog prevoza - u slučaju korištenja vlastitog automobila: u visini od 15% od cijene litra benzina po pređenom kilometru na odobrenoj relaciji od mjesta stanovanja do mjesta rada, a najviše do iznosa cijene 1,5 mjesečne karte u javnom saobraćaju na odobrenoj relaciji
<b>Naknada za ishranu u toku rada (topli obrok)</b>		do 1% od prosječne neto plaće isplaćene u FBiH, prema posljednjim objavljenim podacima Federalnog zavoda za statistiku

\* Ako u mjestu službenog putovanja nema hotelskog smještaja ili ako se on ne koristi, pripadajuća dnevnicica se uvećava za 70% i to samo u slučaju da državni službenik nema mjesto prebivališta ili boravišta udaljeno manje od 30 km od mjesta u koje je upućen na službeni put.

\*\* Uključuje: troškova za gorivo i amortizaciju automobila + zaposlenik ima pravo na dodatnu (neoporezivu) naknadu za cestarine, putarine, mostarine, naknade za korištenje tunela, parkinga i drugih troškova nastalih u vezi sa prijevozom na službenom putovanju.

<p><b>Naknada za smještaj i troškove odvojenog života lica iz člana 11a. Zakona o državnoj službi u Federaciji Bosne i Hercegovine, državnih službenika i namještenika</b> pod uslovima iz člana 4. Uredbe o naknadama koje nemaju karakter plaće („Službene novine Federacija BiH“, br. 63/10, 22/11, 66/11 i 51/12)</p>		<p>do 250,00 KM</p>
<p><b>Naknada za smještaj i odvojeni život članova Vlade Federacije i njihovih savjetnika</b> pod uslovima iz čl. 2. i 3. Uredbe o naknadama koje pripadaju članovima Vlade FBiH i njihovim savjetnicima („Službene novine Federacija BiH“, br. 87/10, 22/11, 45/13 i 9/16)</p>		<p>članovi Vlade FBiH: naknada za odvojeni život 300 KM mjesečno + naknada troškova smještaja 599 KM, odnosno 299 KM (ukoliko je osiguran smještaj) savjetnici u Vladi FBiH: naknada za odvojeni život 250 KM mjesečno + naknada na ime troškova smještaja 299 KM, odnosno 149 KM mjesečno (ako je smještaj osiguran)</p>
<p><b>Regres za godišnji odmor u visini</b></p>	<p>Čl. 20. Pravidnika</p>	<p>do 50% od prosječne neto plaće isplaćene u FBiH u posljednja tri mjeseca prije isplate</p>
<p><b>Otpremnina prilikom odlaska u penziju</b></p>		<p>do šest neto plata zaposlenika koje su mu isplaćene u prethodnih šest mjeseci ili šest prosječnih neto plata u FBiH prema posljednjem statističkom podatku, ako je to povoljnije za zaposlenika</p>
<p><b>Otpremnina u slučaju otkaza ugovora o radu</b> shodno članu 10. stav (4), tačka 6) Zakona</p>		<p>do 70% prosječne mjesečne plaće u posljednja tri mjeseca prije prestanka ugovora o radu, za svaku navršenu godinu rada kod poslodavca - isplatioca otpremnine</p>
<p><b>Naknade troškova liječenja</b> teško oboljelih zaposlenika i izdržavanih članova njegove uže porodice</p>		<p>u visini stvarnih troškova prema dokumentaciji</p>
<p><b>Naknada troškova sahrane</b> u slučaju smrti zaposlenika ili članova njegove uže porodice, kao i smrti penzionisanog zaposlenika</p>		<p>u visini stvarnih troškova sahrane, a najviše četiri prosječne mjesečne plaće isplaćene u FBiH za prethodna četiri mjeseca prije donošenja rješenja o isplati naknade</p>
<p><b>Novčane pomoći zaposlenicima u slučaju:</b> teške invalidnosti zaposlenika (najmanje 60% invaliditeta), teške bolesti zaposlenika ili članova njegove uže porodice i hirurških intervencija na zaposleniku izvršenih iz zdravstvenih razloga i po preporuci ljekara</p>	<p>Čl. 20. stav (13) Pravidnika</p>	<p>jednokratno u visini tri prosječne plate zaposlenika isplaćene u prethodna tri mjeseca ili u visini tri prosječne neto plate u FBiH prema posljednjem statističkom podatku, ako je to povoljnije za zaposlenika</p>

5.	<b>Prihodi od nesamostalne djelatnosti koji se ne smatraju koristima radnika, a koji su u interesu obavljanja djelatnosti</b>		
	<ul style="list-style-type: none"><li>• posebna radna odjeća sa znakom poslodavca,</li><li>• posebni ljekarski pregledi po osnovu posebnih propisa (npr. ljekarski pregledi prema propisima o zaštiti na radu, testiranje na Covid-19 u javnim ili privatnim ustanovama i sl.),</li><li>• razni oblici obrazovanja i stručnog usavršavanja u vezi sa djelatnosti koji su neophodni za ostvarivanje prihoda poslodavca i sl.</li><li>• premije kolektivnog osiguranja koje za svoje uposlenike uplaćuje poslodavac za slučajeve povreda na radnom mjestu i/ili pri dolasku i povratku sa posla.</li></ul>	Član 19. Pravilnika	Oslobođeno oporezivanja u punom iznosu

**LISTA UGOVORA O IZBJEGAVANJU DVOSTRUKOG OPOREZIVANJA KOJE JE RATIFIKOVALA ILI NA BAZI NOTIFIKACIJE PRIHVATILA BOSNA I HERCEGOVINA:**

<b>Država</b>	<b>Broj službenog glasila</b>
Albanija	"Sl. glasnik BiH", broj 5/12
Alžir	"Sl. glasnik BiH", broj 12/10
Austrija	"Sl. glasnik BiH", broj 7/11
Azerbejdžan	"Sl. glasnik BiH", broj 16/13
Belgija	"Sl. list SFRJ", broj 11/81
Crna Gora	"Sl. glasnik BiH", broj 5/05
Češka Republika	"Sl. glasnik BiH", broj 4/10
Egipat	"Sl. list SFRJ", broj 12/88
Finska	"Sl. list SFRJ", broj 8/87
Francuska	"Sl. list SFRJ", broj 28/75
Grčka	"Sl. glasnik BiH", broj 2/12
Holandija	"Sl. list SFRJ", broj 12/82
Hrvatska	"Sl. glasnik BiH", broj 5/05
Iran	"Sl. list BiH", broj 7/96
Irska	"Sl. glasnik BiH", broj 5/12
Italija	"Sl. list SFRJ", broj 2/83
Jordan	"Sl. glasnik BiH", broj 4/12
Katar	"Sl. glasnik BiH", broj 7/11
Kina	"Sl. list SFRJ", broj 16/89
Kipar	"Sl. list SFRJ", broj 2/86
Kuvajt	"Sl. glasnik BiH", broj 2/12
Mađarska	"Sl. list SFRJ", broj 6/87
Makedonija	"Sl. glasnik BiH", broj 6/14
Malezija	"Sl. glasnik BiH", broj 4/12
Moldavija	"Sl. glasnik BiH", broj 10/04
Norveška	"Sl. list SFRJ", broj 9/85
Njemačka	"Sl. list SFRJ", broj 12/88
Pakistan	"Sl. glasnik BiH", broj 12/05
Poljska	"Sl. glasnik BiH", broj 10/15
Rumunija	"Sl. list SFRJ", broj 8/87 „Sl. glasnik BiH“, broj 8/17
Slovačka	"Sl. list SFRJ", broj 12/82
Slovenija	"Sl. glasnik BiH", broj 13/06
Srbija	"Sl. glasnik BiH", broj 5/05
Španija	"Sl. glasnik BiH", broj 11/10
Šri Lanka	"Sl. list SFRJ", broj 4/86
Švedska	"Sl. list SFRJ", broj 7/81
Turska	"Sl. glasnik BiH", broj 8/08
Ujedinjeni Arapski Emirati	"Sl. glasnik BiH", broj 10/07
Velika Britanija i S. Irska	"Sl. list SFRJ", broj 7/82



## UPLATNI RAČUNI

- Pravilnik o načinu uplate, pripadnosti i raspodjele javnih prihoda u Federaciji BiH („Službene novine FBiH“, br. 54/20, 55/20-ispavka, 63/20 i 88/20)

### I RAČUN JAVNIH PRIHODA BUDŽETA FEDERACIJE

R.br.	Naziv banke	Broj uplatnog računa
1.	Union banka dd Sarajevo	102-050-00001066-98

### II RAČUNI JAVNIH PRIHODA BUDŽETA KANTONA

R.br.	Kantoni	Naziv banke	Broj uplatnog računa
1.	Unsko-sanski kanton	UniCredit Bank d.d.	338-000-22100058-77
2.	Posavski kanton	UniCredit Bank d.d.	338-000-22104571-21
3.	Tuzlanski kanton	NLB Tuzlanska banka d.d. Tuzla	132-100-02560000-80
4.	Zeničko-dobojski kanton	ASA Banka d.d. Sarajevo	134-010-00000016-72
5.	Bosansko-podrinjski kanton	NLB Tuzlanska banka d.d. Tuzla	132-731-04102931-54
6.	Srednjobosanski kanton	UniCredit Bank d.d.	338-000-2205003-005
7.	Hercegovačko-neretvanski kanton	UniCredit Bank d.d.	338-000-22000059-53
8.	Zapadno-hercegovački kanton	UniCredit Bank d.d.	338-000-22000040-13
9.	Kanton Sarajevo	Bosna Bank International BH d.d. Sarajevo	141-196-53200084-75
10.	Kanton 10	Raiffeisen bank d.d. BiH	161-020-00335600-61

### III DRUŠTVENI FONDOVI

#### 1. Zavodi za zdravstveno osiguranje

R.br.	Zavodi za zdravstveno osiguranje	Naziv banke	Broj uplatnog računa
1.	Zavod zdravstvenog osiguranja i reosiguranja FBiH	Union banka d.d. Sarajevo	102-050-00000640-18
2.	<b>Kantonalni zavodi za zdravstveno osiguranje</b>		
2.1.	Unsko-sanski kanton	UniCredit Bank d.d.	338-500-22751661-53
2.2.	Posavski kanton	Raiffeisen Bank d.d. BiH	161-080-00026400-20
2.3.	Tuzlanski kanton	UniCredit Bank d.d.	338-440-22124691-66
2.4.	Zeničko-dobojski kanton	ASA Banka d.d. Sarajevo	134-010-00000021-57
2.5.	Bosansko-podrinjski kanton	Privredna banka Sarajevo d.d.	101-140-0073252-719
2.6.	Srednjobosanski kanton	UniCredit Bank d.d.	338-000-22100307-09
2.7.	Hercegovačko-neretvanski kanton	"NOVA BANKA" AD Banja Luka	555-000-00048732-98
2.8.	Zapadno-hercegovački kanton	Addiko Bank d.d.	306-003-00006482-68
2.9.	Kanton Sarajevo	UniCredit Bank d.d.	154-921-2014617-245
2.10.	Kanton 10	Intesa Sanpaolo banka d.d.	154-921-20048246-10

## 2. Zavodi za zapošljavanje

R.br.	Zavodi za zapošljavanje	Naziv banke	Broj uplatnog računa
1.	Federalni zavod za zapošljavanje	Raiffeisen Bank d.d. BiH	161-000-00285700-03
2.	<b>Kantonalne službe za zapošljavanje</b>		
2.1.	Unsko-sanski kanton	UniCredit Bank d.d	338-000-22100129-58
2.2.	Posavski kanton	Addiko Bank d.d	306-042-00009586-97
2.3.	Tuzlanski kanton	NLB Tuzlanska banka d.d. Tuzla	132-100-03110200-32
2.4.	Zeničko-dobojski kanton	ASA Banka d.d. Sarajevo	134-010-00001075-96
2.5.	Bosansko-podrinjski kanton	Privredna banka Sarajevo d.d. Sarajevo	101-140-00004638-22
2.6.	Srednjobosanski kanton	UniCredit Bank d.d.	338-000-22100281-87
2.7.	Hercegovačko-neretvanski kanton	Raiffeisen bank d.d. BiH	161-020-00138001-91
2.8.	Zapadno-hercegovački kanton	UniCredit Bank d.d	338-000-22000102-21
2.9.	Kanton Sarajevo	Intesa Sanpaolo Banka d.d. BIH	154-921-20101710-56
2.10.	Kanton 10	UniCredit Bank d.d	338-000-22000344-71

## IV TURISTIČKE ZAJEDNICE

R.br.	Turistička zajednica	Naziv banke	Broj uplatnog računa
1.	Federalna turistička zajednica	UniCredit Bank d.d. UniCredit Bank d.d	338-000-22100110-18 338-000-22000512-52
2.	<b>Kantonalne turističke zajednice</b>		
2.1.	Turistička zajednica Unsko-sanskog kantona	UniCredit Bank d.d	338-500-22758619-34
2.2.	Turistička zajednica Posavskog kantona	UniCredit Bank d.d	338-000-22000549-38
2.3.	Turistička zajednica Tuzlanskog kantona	Raiffeisen bank d.d. BiH	161-025-00025300-98
2.4.	Turistička zajednica Zeničko-dobojskog kantona	ASA Banka d.d. Sarajevo	134-010-00000243-70
2.5.	Turistička zajednica Bosansko-podrinjskog kantona	Union banka d.d. Sarajevo	102-007-0000021-408
2.6.	Turistička zajednica Srednjobosanskog kantona	UniCredit Bank d.d.	338-000-22100101-45
2.7.	Turistička zajednica Hercegovačko-neretvanskog kantona	Raiffeisen bank d.d. BiH	161-020-00047400-03
2.8.	Turistička zajednica Zapadno-hercegovačkog kantona	Addiko Bank d.d	306-024-00000193-58
2.9.	Turistička zajednica Kantona Sarajevo – Depozitni račun budžeta Kantona Sarajevo	Bosna Bank International BH d.d.	141-196-5320008-475
2.10.	Turistička zajednica Kantona 10	UniCredit Bank d.d.	338-0002-2000521-25

## V OSTALI KORISNICI

### 1. Fond za zaštitu okoliša Federacije Bosne i Hercegovine

R.br.	Naziv računa	Naziv banke	Broj uplatnog računa
1.	Fond za zaštitu okoliša FBiH	Union banka d.d. Sarajevo	102-050-00000976-77
2.	Depozitni račun Fonda za zaštitu okoliša FBiH za uplate naknade zagađivača zraka	Union banka d.d. Sarajevo	102-050-00000978-71
3.	Depozitni račun Fonda za zaštitu okoliša FBiH - plaća se pri registraciji motornih vozila	Union banka d.d. Sarajevo	102-050-00000977-74
4.	Depozitni račun za prikupljanje naknada za upravljanje otpadom od električnih i elektronskih proizvoda	Union banka d.d. Sarajevo	102-050-00001003-93
5.	Depozitni račun za prikupljanje naknada za upravljanje ambalažom i ambalažnim otpadom	Union banka d.d. Sarajevo	102-050-00001002-96
6.	Fond za zaštitu okoliša FBiH – račun za uplatu naknade za plastične kese tregerice	Union banka d.d. Sarajevo	102-050-00001070-86

### 2. Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom

R.br.	Naziv banke	Broj uplatnog računa
1.	ASA Banka d.d. Sarajevo	134-470-10007538-37
2.	UniCredit Bank d.d.	338-690-22963585-21

### 3. Obrtničke komore

R.br.	Obrtničke komore	Naziv banke	Broj uplatnog računa
1.	Obrtnička komora FBiH	Raiffeisen Bank d.d. BiH	161-020-00483300-57
<b>2.</b>	<b>Kantonalne obrtničke komore</b>		
2.1.	Unsko-sanski kanton	Union banka d.d. Sarajevo	102-022-00000536-53
2.2.	Posavski kanton	UniCredit Bank d.d.	338-330-22006839-15
2.3.	Tuzlanski kanton	NLB Tuzlanska banka d.d. Tuzla	132-1000309127-368
2.4.	Zeničko-dobojski kanton	ASA Banka d.d.	134-668-1007019-453
2.5.	Bosansko-podrinjski kanton	Union banka d.d. Sarajevo	102-0070000036-152
2.6.	Srednjobosanski kanton	UniCredit Bank d.d.	338-6702240187-480
2.7.	Hercegovačko-neretvanski kanton	UniCredit Bank d.d.	338-1002202633-439
2.8.	Kanton Sarajevo	UniCredit Bank d.d.	338-7302220433-691
2.9.	Kanton 10	Addiko Bank d.d.	306-0050000417-116

	Mjesec/godina	Mjesečni prosjek	
		Neto	Bruto
BiH	I/21	969	1.504
	II/21	961	1.490
	III/21	989	1.537
	IV/21	985	1.527
	V/21	989	1.537
	VI/21	997	1.544
	VII/21	1.002	1.546
	VIII/2021	1.007	1.552
	IX/2021	1.006	1.550
	X/2021	1.007	1.552
	XI/2021	1.023	1.579
	XII/2021	1.042	1.605
	I/2022	1.043	1.605
FBiH	I/21	974	1.511
	II/21	951	1.473
	III/21	996	1.548
	IV/21	990	1.534
	V/21	982	1.518
	VI/21	999	1.546
	VII/21	995	1.541
	VIII/21	1.000	1.548
	IX/21	998	1.543
	X/21	999	1.546
	XI/21	1.022	1.583
	XII/21	1.046	1.616
	I/2022	1.045	1.614
	II/2022	1.046	1.614
RS	I/21	962	1.492
	II/21	984	1.528
	III/21	978	1.518
	IV/21	978	1.518
	V/21	981	1.524
	VI/21	994	1.544
	VII/21	1.019	1.559
	VIII/21	1.025	1.567
	IX/21	1.026	1.568
	X/21	1.027	1.568
	XI/21	1.030	1.574
	XII/21	1.038	1.587
I/2022	1.042	1.591	
II/2022	1.091	1.647	

BD	I/21	941,70	1.461,42
	II/2021	944,41	1.464,27
	III/2021	950,10	1.476,52
	IV/2021	953,06	1.478,25
	V/2021	949,12	1.476,64
	VI/2021	961,41	1.484,03
	VII/21	970,17	1.507,54
	VIII/21	964,89	1.490,45
	IX/21	971,95	1.501,95
	X/21	972,68	1.503,18
	XI/21	972,06	1.509,50
	XII/21	983,29	1.519,49

	Periodični prosjek		
	Period	Neto	Bruto
FBiH	(XII/20 – II/21)	973	
	(II – IV/21)	979	
	(IV – VI/21)	990	
	(V-VII/21)	992	
	(VI-VIII/21)	998	
	(VIII-X/21)	999	
	(IX-XI/21)	1.006	
	(X-XII/21)	1.022	
	(XI/21-I/22)	1.038	
	(XI/21-II/22)	1.046	
RS	(I-II/21)	973	1.511
	(I-III/21)	974	1.513
	(I-IV/21)	975	1.514
	(I-V/21)	976	1.516
	(I-VI/21)	979	1.521
	(I-VII/21)	985	1.526
	(I-VIII/21)	990	1.531
	(I-IX/21)	994	1.535
	(I-X/21)	997	1.539
	(I-XI/21)	1.000	1.542
	(I-XII/21)	1.004	1.546

# Novi priručnik iz oblasti Radnih odnosa u Federaciji BiH

## Pitanja i odgovori Radni odnosi u FBiH u 2021. godini



**329 odgovora na pitanja**

**WWW.REC.BA**

# SNIMAK WEBINARA

## ZAKON O RADU ZA RAČUNOVOĐE



**Snimak možete pogledati u vrijeme kada Vama  
odgovara**

**WWW.REC.BA**